

SAMFUNDET OG UNGDOMMEN

Betænkning
afgivet af kontaktudvalget
mellem ungdomsorganisationerne og
statsadministrationen

ex. 2

BETÆNKNING NR. 559

1970

Indhold

	Side
Forord	5
Kapitel I. Ændringer i ungdommens forhold i de senere årtier	9
Kapitel II. Ungdommen og arbejdslivet	17
Kapitel III. Ungdommens adgang til uddannelse	22
Kapitel IV. De værnepligtiges forhold	25
Kapitel V. Ungdommens boligforhold	27
Kapitel VI. Ungdommen og fritiden	30
Kapitel VII. Den tilpasningsvanskelige ungdom	39
Kapitel VIII. Ungdommen og ungdomspolitikken	43
Kapitel IX. Oversigt over udvalgets henstillinger	51
Bilag:	
Bilag 1. Om ungdomskommissionens betænkning over beskyttelseforanstaltninger m.v. samt etablering af en almindelig helbreds kontrol for ungdommen ..	55
Bilag 2. Om ungdomskommissionens betænkning over ungdommen og arbejdslivet	65
Underbilag 2 a. Lærlingelønninger 1966	77
Underbilag 2 b. Lærlingelønninger i procent af svendeløn	79
Bilag 3. Om ungdomskommissionens betænkninger over ungdommens adgang til den højere og videregående uddannelse	80
Bilag 4. Om ungdomskommissionens betænkning over de værnepligtiges forhold	99
Bilag 5. Om ungdomskommissionens betænkninger over ungdommens boligforhold	114
Bilag 6. Om ungdomskommissionens betænkning over ungdommens bosætningsproblemer	118
Bilag 7. Om ungdomskommissionens betænkning over ungdommen og fritiden ..	119
Bilag 8. Om ungdomskommissionens betænkning over ungdommens friluftsliv ..	129
Underbilag 8 a. Dansk Ungdoms Fællesråds skrivelse af 18. december 1968 til folketingsudvalget vedrørende naturfredningsloven	135
Underbilag 8 b. Dansk Ungdoms Fællesråds skrivelse af 29. januar 1969 til folketingsudvalget vedrørende naturfredningsloven	136
Underbilag 8 c. Tipsmidlerne til ungdommens friluftsliv	137
Bilag 9. Om ungdomskommissionens betænkning over fritidslokaler på landet	138
Bilag 10. Om ungdomskommissionens betænkning over den tilpasningsvanskelige ungdom	140
Bilag 11. Om ungdomskommissionens betænkning over den tilflyttede ungdoms særlige problemer	155
Bilag 12. Medlemstal i de i kontaktudvalget repræsenterede ungdomsorganisationer	161
Bilag 13. Redegørelse for undersøgelsen af ungdomsledere på Fyn	164
Bilag 14. Oversigt over ungdomsfællesråd og ungdomsbyråd	166

Forord

Kort efter befrielsen i 1945 nedsatte den daværende regering en kommission til undersøgelse af ungdommens kulturelle, uddannelsesmæssige og sociale problemer. Denne kommission, hvis formand var formanden for Dansk Ungdoms Samvirkes Repræsentantskab, professor Hal Koch, afgav i årene indtil 1952, da kommissionen afsluttede sit arbejde, 15 betænkninger:

Ungdommen og arbejdslivet, 1951.

Etablering af en offentlig erhvervsvejledning 1946. (Andet oplag 1950).

Beskyttelsesforanstaltninger m.v. samt etablering af en almindelig helbreds kontrol for ungdommen, 1948.

Ungdommens adgang til den højere uddannelse bd. I. Gymnasiet, 1949.

Ungdommens adgang til den højere uddannelse, bd. II. Studierne ved universiteterne og de højere læreanstalter, 1951.

Ungdommens adgang til uddannelse ved de videregående faglige skoler m.v., 1952.

De værnepligtiges forhold, 1949. (Andet oplag 1952).

Ungdommens boligforhold I. 1947.

Boliger for ungdommen (Ungdommens boligforhold II). 1949.

Ungdommens bosætningsproblemer. 1948.

Ungdommen og fritiden. 1952.

Fritidslokaler på landet. 1951.

Ungdommens friluftsliv. 1950.

Den tilpasningsvanskelige ungdom. 1952.

Den tilflyttede ungdoms særlige problemer. 1947.

Desuden udsendtes publikationerne:

Kommunerne og ungdommen. 1947.

Den danske ungdom. En statistisk undersøgelse foretaget af ungdomskommissionen. 1951.

Samfundet og ungdommen. Afsluttende udtalelse fra ungdomskommissionen. 1952.

I overensstemmelse med en af ungdomskom-

missionen afgivet indstilling nedsatte regeringen i 1959 et kontaktudvalg mellem ungdomsorganisationerne og statsadministrationen.

Kontaktudvalgets hovedopgave er at give ungdomsorganisationerne mulighed for med repræsentanter for administrationen at drøfte ungdomsorganisationernes ønsker og synspunkter med hensyn til spørgsmål af særlig interesse for ungdommen, herunder lovgivningsmæssige og administrative spørgsmål.

Udvalget kan endvidere drøfte spørgsmål inden for ungdomsområdet, som forelægges det af offentlige styrelser.

Kontaktudvalget kan tilkalde repræsentanter for organisationer og styrelser samt andre sagkyndige ved behandling af enkelte sager, og endvidere skal ungdomsorganisationer og styrelser, som ikke er direkte repræsenteret i udvalget, kunne anmode om at deltage ved behandlingen af spørgsmål, som af dem er ønsket drøftet i kontaktudvalget.

Den 27. april 1965 sendte regeringen til kontaktudvalget en skrivelse, hvori det bl.a. hedder:

»Det er regeringens opfattelse, at det nu, da der er forløbet en årrække, efter at ungdomskommissionen har afsluttet sit arbejde, vil være ønskeligt på ny at foretage en undersøgelse af ungdommens særlige problemer, og regeringen finder, at der som indledning til en sådan undersøgelse bør foretages en vurdering af, i hvilket omfang ungdomskommissionens forslag er gennemført.

Under henvisning hertil skal man anmode kontaktudvalget om med henblik på tilvejebringelse af en oversigt over, hvilke forslag der kan stilles om forholdsregler til gavn for ungdommen, dels at give en redegørelse for i hvilket omfang ungdomskommissionens indstillinger allerede er fulgt, dels at gøre rede for, hvilke særlige problemer der yderligere måtte være aktuelle for ungdommen, samt om, hvorvidt

det skønnes af betydning at underkaste disse problemer en nærmere undersøgelse.

Man skal anmode kontaktudvalget om at ville meddele, i hvilket omfang sådanne problemer har været behandlet eller kan behandles i udvalget, og hvilke problemer der efter udvalgets mening bør optages til særlig behandling.«

Udvalgets sammensætning:

Kontaktudvalget har ved denne betæknings afgivelse følgende medlemmer:

Direktør Henning Friis, socialforskningsinstituttet (formand).

Fra statsadministrationen:

Fuldmægtig Johan Erichsen, indenrigsministeriet.

Kontorchef V. Gyde, forsvarsministeriet.

Kontorchef K. Kampmann, arbejds- og socialministerierne.

Fg. kontorchef O. Unmack Larsen, justitsministeriet.

Ekspeditionssekretær Alf Mortensen, boligministeriet.

Fuldmægtig Birgitte Oxdam, ministeriet for kulturelle anliggender.

Konsulent Gregers Thomsen, undervisningsministeriet.

Fra ungdomsorganisationerne:

Indstillet af Dansk Ungdoms Fællesråd:

Korpssekretær Inger Christensen.

Forbundsformand Hans Carl Nielsen.

Sekretær, cand. mag. Tue Rohrsted (næstformand).

Stud. polit. Axel Mose Sløk.

Ejendomsmægler Gunnar Starup-Hansen.

Bankfuldmægtig Søren Højgaard Sørensen.

Indstillet af Dansk Idræts-Forbund:

Viceskoleinspektør Aage Feldt.

Indstillet af Danske Studerendes Fællesråd:

Stud. med. Ole Lisse.

Indstillet af Studierådet ved Danske Teknika:

Stud. techn. Carsten Remming.

Indstillet af Lærerstuderendes Landsråd:

Landsrådsformand Henrik Helmer.

Til udvalget er knyttet som observatør for finansministeriet:

Fuldmægtig Per Tofte, finansministeriet.

Desuden har følgende været medlemmer i den periode, hvori behandlingen af nærværende betænkning har fundet sted:

Fra statsadministrationen:

Undervisningsministeriet:

Kontorchef K. Gleerup indtil marts 1968.

Kontorchef J. Munch-Hansen indtil juni 1968.

Indenrigsministeriet:

Kontorchef Blom-Hanssen indtil oktober 1965.

Sekretær Ejler Koch fra oktober 1965 til marts 1966.

Sekretær Claus Haagen Jensen fra marts 1966 til november 1968.

Forsvarsministeriet:

Kontorchef, oberstløjtnant J. Larsen indtil november 1967.

Justitsministeriet:

Byretsdommer Frank Poulsen indtil september 1968.

Boligministeriet:

Ekspeditionssekretær Aage Thomsen indtil december 1965.

Ministeriet for kulturelle anliggender:

Kontorchef E. Thrane indtil oktober 1968.

Fra ungdomsorganisationerne:

Indstillet af Dansk Ungdoms Fællesråd:

Fru Valborg Sandberg indtil september 1965.

Fru Kirsten Harder fra september 1965 til juni 1968.

Forstander Erik Knudsen indtil februar 1967.

Forstander Sv. E. Bjerre indtil juni 1967.

Forbundsformand Einar Hovgaard Christensen (næstformand) indtil juni 1967.

Cand. polit. Henning Christophersen indtil juni 1967.

Indstillet af Danske Studerendes Fællesråd:

Stud. oecon. Jens N. Christiansen indtil november 1965.

Stud. agro. Ove Juul Jørgensen fra november 1965 til december 1966.

Stud. arc. Erling Hull Christensen fra december 1966 til oktober 1967.

Indstillet af Studierådet ved Danske Teknika:

Stud. tech. N. H. Bjerregaard indtil februar 1966.

Ingeniør Jørgen Jensen fra februar 1966 til april 1969.

Indstillet af Lærerstuderendes Landsråd:

Lærerstuderende Erik Andersen fra oktober 1965 til december 1966.

Forretningsfører Axel Neubert fra december 1966 til oktober 1968.

Lærerstuderende Søren Kure fra oktober 1968 til december 1968.

Konsulent Birger Egekvist fra december 1968 til april 1969.

Kontaktudvalget har afholdt 42 møder i forbindelse med behandlingen af denne sag. Dog har en række af kontaktudvalgets almindelige møder bidraget med punkter af interesse for nærværende betænkning.

Ved behandlingen af særlige problemer i forbindelse med de enkelte områder af ungdomskommissionens betænkninger har kontaktudvalget indbudt en række sagkyndige til dels at give møde i udvalget, dels at bidrage med materiale, redegørelser o.lign.

Ved gennemgang af lærlingenes økonomiske forhold deltog direktør Werner Rasmussen, undervisningsministeriet, og ekspeditionssekretær Jørn Nielsen, Danske Studerendes Fællesråd.

Ved gennemgangen af den tilpasningsvanskelige ungdoms problemer deltog lektor B. M. Persson Blegvad, og docent, nu professor, dr. jur. Karl O. Christiansen, Kriminalistisk institut, samt forskningsleder ved socialforskningsinstituttet J. Vedel-Petersen.

Ved drøftelser af problemerne i forbindelse med det stigende misbrug af euforiserende stof-

fer blandt unge deltog amtslæge Bent Rasmussen, dr. med. Kirsten Auken, stadslæge H. E. Knipschildt og fg. kontorchef i justitsministeriet H. H. Brydensholt.

Ved gennemgangen af unges boligproblemer deltog sekretær Jørgen Christiansen fra Landsforeningen Samvirket, Ungbo.

Socialforskningsinstituttet har ved forskningsassistenterne cand. psych. Lone Pal, cand. polit. Erik Jørgen Hansen og cand. jur. Inger Koch-Nielsen fremlagt materiale om dansk ungdom til brug for drøftelserne.

Cand. polit. Hakon Fjeldberg har bidraget ved udarbejdelse af redegørelsen for Ungdommens Uddannelsesforhold.

Udvalgets sekretærer er ekspeditionssekretær H. Holm, arbejdsministeriet, ekspeditionssekretær N. B. Ulrich, socialministeriet, og generalsekretær, cand. theol. Dorte Bennedsen, Dansk Ungdoms Fællesråd (fra 1. marts 1968), som efterfulgte cand. theol. Carl Nissen, der nu er inspektør i direktoratet for ungdomsundervisningen, undervisningsministeriet, og som indtil 31. marts 1968 var sekretær i sin egenskab af generalsekretær for Dansk Ungdoms Fællesråd.

Som det fremgår af kommissoriet af 27. april 1965 er regeringens opfordring rettet til kontaktudvalget som sådant, og nærværende betænkning er derfor underskrevet af samtlige udvalgets nuværende medlemmer. Det skal dog herved bemærkes, at statsadministrationens repræsentanter i udvalget har ment at måtte betragte deres opgave som overvejende informatisk. Som følge heraf har disse medlemmer ikke taget stilling til de dele af betænkningen, der indeholder vurderinger samt forslag og henstillinger til de enkelte ministerier og styrelser.

København, december 1969

Inger Christensen

Henning Friis
formand

K. Kampmann

Alf Mortensen

Carsten Remming

G. Starup-Hansen

Johan Erichsen

V. Gyde

Ole Unmack Larsen

Hans Carl Nielsen

Tue Rohrsted
næstformand

S. Højgaard Sørensen

Aage Feldt

Henrik Helmer

Ole Lisse

Birgitte Oxdam

Axel Sløk

Gregers Thomsen

H. Holm

N. B. Ulrich

Dorte Bennedsen

KAPITEL I

Ændringer i ungdommens forhold i de senere årtier

Når man i dag søger at sammenholde de oplysninger om den danske ungdom, som ungdomskommissionen uddrog af sin i 1946 foretagne omfattende ungdomsenquete¹⁾, med de oplysninger, man har fra det i dag eksisterende materiale, må det erkendes, at rent statistisk tillader materialet kun sammenligning på forholdsvis få punkter. Specielt er det ikke muligt at få belyst nøjere, om udviklingen er foregået i samme tempo gennem de 20 år eller om f.eks. hastigheden i ændringerne har været særlig stor i løbet af 60'erne.

Nedenstående beskrivelse af ungdommen støtter sig på den løbende, officielle statistik samt på undersøgelser af ungdommen gennemført af socialforskningsinstituttet i 1960'erne.

Ungdommen er defineret som aldersgrupperne mellem 15 og 24 år, således som ungdomskommissionen gjorde det i 1946. 15-års alderen var dengang det tidspunkt, hvor skolegangen ophørte for de fleste unge, og 24 år dækkede vielsesalderen for et stort antal unge. Selv om der på de to nævnte punkter er sket store ændringer siden de første efterkrigsår, er det hensigtsmæssigt af hensyn til sammenligneligheden at opretholde denne afgrænsning, ligesom nærværende betænkning, der har sit udgangspunkt i ungdomskommissionens betænkninger, vil beskæftige sig med den samme aldersgruppe. I enkelte tilfælde er udvalget dog gået ud over aldersgruppen 15-24 år, fordi de pågældende problemer enten er forrykket til også at gælde andre aldersgrupper, eller fordi de har en interesse også for andre dele af befolkningen.

Ungdommen som befolkningsgruppe.

I 1945 var der i alderen 14-24 år i alt 688.000 unge mod 881.000 i 1966. Dette er en stigning i de unges andel af den samlede befolkning på fra 17 til 18 %.

Dette betyder, at de unge udgør næsten den samme andel af den samlede befolkning i dag som for en snes år siden på trods af, at de store fødselsårge fra krigsårene og de første efterkrigsår i mellemtiden er vokset op i de aldersgrupper, der her defineres som ungdommen.

Den mest bemærkelsesværdige befolkningsmæssige ændring i ungdomsgruppen er imidlertid civilstandsudviklingen. Vielsesalderen har været stadig faldende. 55 % af kvinderne i alderen 20-24 år i dag er gifte mod knap 40 % i 1945. Tilsvarende er ca. 28 % af mændene gifte mod knap 15 % i 1945.

Uddannelsessituationen.

Den mest omfattende undersøgelse af ungdomsforhold, der er foretaget i de senere år, vedrører de unges uddannelsessituation, nemlig socialforskningsinstituttets ungdomsundersøgelse i 1965, der omhandler aldersgrupperne 14-20 år²⁾. Denne undersøgelse viser, at af disse aldersklasser var ved midten af 60'erne 42 % under almen eller teoretisk uddannelse og 28 % under lærlingeuddannelse. I alt var altså 70 % af disse aldersgrupper under en eller anden form for uddannelse.

Disse tal kan ikke umiddelbart sammenholdes med ungdomskommissionens undersøgelser. Begrænser man sig imidlertid til gruppen 15-17 år og gruppen 18-19 år, skulle det være muligt at sammenholde socialforskningsinstituttets tal med tal fra folketællingen i 1940. Dengang var 20 % af de 15-17 årige mænd under almen eller teoretisk uddannelse mod i 1965 47 %; de tilsvarende tal for kvinderne var for 1940 16 % mod 55 % i 1965. For de 18-19 årige er der for mændenes vedkommende en stigning fra 7 % til 15 % og for kvindernes vedkommende fra 5 % til 16 %. På andre punkter lader

¹⁾ Den danske ungdom. En statistisk undersøgelse foretaget af ungdomskommissionen. København 1951.

²⁾ Erik Jørgen Hansen: De 14-20 åriges uddannelsessituation. I. Social og geografisk rekruttering. Socialforskningsinstituttets publikation nr. 31, København 1968.

en sammenligning af denne karakter sig desværre ikke foretage, men de ovennævnte tal afspejler ganske klart stigningen i de uddannelsessøgendes andel af ungdommen og specielt af pigerne. I 1940 modtog kvinderne, som det ses, i noget mindre grad en skoleuddannelse end mændene, men indtager nu i denne henseende en lidt bedre stilling end disse.

Den voldsomme udvikling i uddannelsessøgningen, der først for alvor satte ind i slutningen af 50-erne, kan også belyses på anden vis. Ser man eksempelvis på, hvor stor en del af ungdommen, der forlader skolesystemet ved undervisningspligtens ophør, drejede det sig i 1957, der er det tidligste år, der foreligger sammenlignelige tal for, om ca. 50 % mod 11 % i 1968.

Også i eksamenshyppigheden har der været en bemærkelsesværdig udvikling. Eksempelvis fik i 1940 12 % af en årgang unge en præliminær-, pigeskole- eller realeksamen mod 31 % i 1968. Godt 3 % fik dengang en studentereksamen mod knap 12 % i 1968.

Også andelen af unge, der får en erhvervsuddannelse i vid forstand, er steget kraftigt – ja indtil begyndelsen af 60-erne endda kraftigere end de nævnte eksamenstal. På dette område er der dog stor forskel i de to køns uddannelsessøgning, idet pigerne i mindre grad modtager en erhvervsmæssig uddannelse end drengene. Om de piger, der ikke modtager en skolemæssig eller erhvervsmæssig uddannelse i 16–19 års alderen viser socialforskningsinstitutets ungdomsundersøgelse, at de fortrinsvis er fra hjem, hvor forsørgeren er ikke-faglært, og hvor der er mange børn. De pågældende piger er hovedsagelig beskæftiget som fabriksarbejdere, ikke-faglært butiks- og handelspersonale eller husligt arbejdende.

Kan man således tale om en uddannelses-eksplosion, er det på den anden side bemærkelsesværdigt, at ændring i den sociale rekruttering til forskellige former for uddannelse har været meget træg. Det er stadigvæk således, at børn af arbejdere og selvstændige i landbrug i meget ringere grad end andre stillingsgruppers børn får en studentereksamen. Et samlet billede af rekrutteringen til de forskellige uddannelser, der henvender sig til ungdommen mellem 14 og 20 år, fås fra socialforskningsinstitutets ungdomsundersøgelse. Det kan herfra nævnes, at de, der ikke modtager nogen form for almen, teoretisk eller erhvervsmæssig uddannelse efter undervisningspligtens ophør, især er børnene

fra de laveste sociale lag, og de, der modtager den længstvarende uddannelse, er de højeste sociale lags børn. Som en enkelt illustration af dette kan nævnes, at medens hver anden af de unge i socialgruppe I gik i gymnasiet, ca. hver fjerde i socialgruppe II, omkring hver tiende i socialgruppe III, gjaldt dette kun for hver fjortende i socialgruppe IV, og kun for 2 ud af 100 i socialgruppe V³⁾.

Arbejdssituationen.

Den mest markante ændring i situationen for den del af ungdommen, som ikke er under uddannelse, er den stærke afvandring fra landbruget og nedgangen i antallet af husassistenter. I 1945 var antallet af 14–20 årige mandlige medhjælpere i landbruget ca. 75.000. I 1968 var dette tal reduceret til ca. 12.000. Nedgangen har været kraftig for alle grupper af medhjælp, men særlig kraftig har den været for den faste fremmede medhjælp uden egen husstand, specielt for den kvindelige del, hvor der eksempelvis i alderen 14–17 år i 1965 kun var beskæftiget 10 % af det antal, der var beskæftiget i 1950.

For husassistenternes vedkommende kan det skønnes, at 55 % af pigerne i aldersgruppen 15–17 år i 1940 var husassistenter mod i 1965 kun 14 %.

Om arbejdssituationen i øvrigt må det bemærkes, at de her fremhævede markante træk i sig selv har medført, at den gennemsnitlige arbejdstid for den erhvervsmæssigt beskæftigede del af ungdommen er faldet. Landbrugsmedhjælpere og husassistenter havde i de første år efter krigen – og formodentlig også senere – af alle unge den længste arbejdstid, og faldet i deres andel af ungdommen har derfor, alt andet lige, sænket den gennemsnitlige ugentlige arbejdstid. Men hertil kommer, at lærlingene er fulgt med i arbejdstidsnedgangen for de voksne og endvidere har opnået en længere arbejdsfri tid derved, at den skolemæssige del af lærlingeuddannelsen er ændret fra aftenundervisning til dagundervisning.

Levestandarden.

Stor interesse knytter sig fra mange sider til udviklingen i de unges levestandard. På dette område er oplysningerne desværre mest mangelfulde. Såvidt det kan skønnes, er de unge,

³⁾ Om definitionen af socialgrupperne, se publ. 31, nævnt i fodnote side 3.

der er i arbejde, fulgt med i lønudviklingen for de voksne grupper. For den uddannelsessøgende del af ungdommen gør en række andre forhold sig gældende, idet denne del som regel i alderen under 20 år bor hjemme, og således er afhængig af udviklingen i familiens økonomiske situation. En ting er imidlertid indkomsterne – det være sig erhvervsindkomsterne eller i begrænset omfang uddannelsesstøtten – noget andet er det beløb, ungdommen har til rådighed til eget brug. Der foreligger ikke tilstrækkelige oplysninger om disse forhold, men der er en formodning for, at den almindelige stigning i levestandarden har medført, at ungdommen i dag sammenholdt med tidligere kan rette en større del af sine indkomster mod beklædning og varige forbrugsgoder.

Af væsentlig betydning for levestandarden er boligforholdene. På basis af socialforskningsinstituttets ovennævnte undersøgelse og ungdomskommissionens undersøgelse er det muligt at sammenholde boligsituationen for de 15–20 årige ugifte på de to nævnte tidspunkter. Den væsentligste ændring er den voldsomme nedgang i den andel af ungdommen, der bor på medhjælperværelser, som en følge af det tidligere påviste fald i landbrugsmedhjælpernes og husassistenternes andel. I 1946 boede således 25 % af de ugifte 15–20 årige mænd på medhjælperværelser mod 6 % i 1965. For kvindernes vedkommende er de tilsvarende tal henholdsvis 29 % og 9 %. Den andel, der boede på lejet værelse på de to tidspunkter, var meget lille i disse aldersgrupper, og andelen af hjemmeboende er således for mændenes vedkommende steget fra 70 til 89 % og for kvinderne fra 68 til 83 %. For den sidstnævnte del af ungdommen – de hjemmeboende – kommer hertil, at en betydelig større andel har eget værelse i 1965 end i 1946. Eksempelvis er andelen af 15–16 årige mænd, der har eget værelse, steget fra 40 til 69 % og af kvinder i samme aldersgruppe fra 36 til 73 %.

Ungdom og fritid.

Fra socialforskningsinstituttets undersøgelse om befolkningens fritidsvaner i 1964 kan der hentes oplysninger specielt om de 15–19 årige⁴⁾.

Fritidens omfang er den samme for de 15–

19 årige som for hele befolkningen: 66 % af de 15–19 årige har mellem 2 og 6 timers daglig fritid, og kun 10 % har mere. Lærlingegruppen er her bedre stillet end aldersgruppen som helhed. I opgørelsen af fritiden er fraregnet arbejdstid, transporttid til arbejde, søvn samt tid til en række nødvendige funktioner, hygiejne, indkøb o.lign.

Omfanget af de unges fritidsanvendelse uden for hjemmet fremgår af følgende oplysninger: 30 % går på *aftenskole* eller til anden form for frivillig kursusundervisning, medens andelen i de ældre aldersklasser er væsentlige lavere. 25 % af de 15–19 årige går i *biografen* én gang om måneden, og 60 % går der oftere. De 20–29 årige går noget sjældnere i biografen, og personer på 30 og derover kommer næsten aldrig. Der er flere *teatergængere* (30 %) blandt de 15–29 årige end i befolkningen som helhed (16 %). 20 % går ud og *danser* en gang om ugen eller oftere – andelen blandt de øvrige aldersklasser er væsentlig lavere. 66 % af de 15–19 årige mænd og 40 % af kvinderne dyrker *idræt*. Også her er der flere aktive end blandt de ældre kvinder og mænd.

I øvrigt går halvdelen af dem på besøg eller får gæster en eller flere gange om ugen (for hele befolkningen drejer det sig om 30 %).

På visse områder kan de unges fritidsanvendelse i 1964 sammenlignes med resultaterne fra ungdomsenketen i 1946, men oplysningerne herfra foreligger for aldersgruppen 15–24 år, mens fritidsundersøgelsen i 1964 foreligger opdelt på de 15–19 årige og de 20–29 årige.

De unges *ferie* er forøget betydeligt siden 1946, hvilket dels hænger sammen med, at der er flere som går i skole og er under uddannelse, dels med ferieloven fra 1953, der indførte 3 ugers ferie. Også måden, hvorpå man holder ferie, har ændret sig. I 1946 tilbragte de unge enten ferien hjemme eller hos familie og bekendte. Kun ganske få boede i sommerhus og praktisk taget ingen unge rejste til udlandet (hvilket ikke blot skyldtes dårligere økonomi, men rejse- og valutarestriktioner). I 1964 er disse to mere udgiftskrævende ferieformer derimod kommet op på siden af dem, som før var mest almindelige. Dette gælder især for hovedstadsområdet, medens de unge i landdistrikterne i sjældnere grad rejser til udlandet eller bor i sommerhus.

Der er sket et fald i *teater- og koncertinteressen* på trods af stigningen i uddannelsesniveauet, der måtte forventes at have den modsat-

⁴⁾ P-H Kühl, Inger Koch-Nielsen, Kaj Westergaard: Fritidsvaner i Danmark. Socialforskningsinstituttets publikation nr. 25, København 1966.

te virkning. Dette kan muligvis skyldes, at aktivitetsniveauet har ligget unormalt højt i 1946 på grund af den just overståede besættelsesperiode. Biografinteressen var i 1964 lavere end i efterkrigstiden også blandt de unge, der ellers er de ivrigste til at gå i biografen. I øvrigt var de unge mænd i 1946 ivrigere biografgængere end de unge kvinder. Denne forskel findes ikke i 1964.

På andre områder er der måske sket en stigning i andelen af aktive. Det ser således ud til, at det er blevet mere almindeligt at gå ud og danse; det gælder især for de unge mænd. Ligeledes er det blevet mere almindeligt, at de unge går på restaurant. Dette fremgår ikke af socialforskningsinstituttets undersøgelse, men af andre undersøgelser. Dette hænger sandsynligvis sammen med udbredelsen af pop-restauranter, cafeterier o. lign. som i høj grad er indrettet med henblik på unge, og som disse økonomisk kan overkomme.

Også idrætten har fået flere aktive dyrkere i de forløbne år. Det er især de unge mænd, der er blevet mere aktive, medens kvinderne her stadig er langt bagefter. Det er det almindelige indtryk, at det er blandt de yngste årgange af den her omtalte gruppe, der har været størst vækst. Blandt de 15-19 årige unge mænd dyrker 2/3 idræt. For kvindernes vedkommende 40 %.

Vender vi i stedet blikket mod de aktiviteter, som udfoldes inden for hjemmets fire vægge, finder vi, at kvinderne på to områder i tiden 1946 til 1969 haledes ind på mændene og dermed bevirkede en stigning i andelen af aktive. Dette gælder for *avislæsning* og *aflytning af radioavisen*. Begge disse felter har flere interesserende blandt 60-ernes end blandt 40-ernes unge. Det kunne tyde på en stigende almen interesse, og det er rimeligt at antage, at den stigende uddannelse har spillet en rolle.

Foreninger og organisationsformer.

Medens 76 % af de 15-19 årige i 1945 var medlem af en ungdomsforening iflg. ungdomskommissionens enquete, var tallet i 1965 64 % iflg. socialforskningsinstituttets ungdomsundersøgelse⁵⁾. Der er langt færre unge, som i dag er medlem af en ungdomsforening. I 1946 var 11 % af de 15-19 årige medlem af en politisk forening og 7 % af religiøse foreninger.

⁵⁾ Resultaterne af denne sammenligning er offentliggjort i Lederbladet nr. 1, februar 1967.

I 1965 var disse tal faldet til henholdsvis 4 og 3 %. Antagelig var medlemstallene lige efter krigen særlig store og indeholdt nogle steder en del balmedlemmer, men ikke desto mindre er nedgangen så stærk, at den tyder på, at vor tradition for en ret levende virksomhed i ungdommens egne foreninger synes at være i fare for at forsvinde. Der er nævnt forskellige grunde hertil, herunder at ungdommen i dag har mange andre interesser, at den ingen interesser har, eller at den er uvillig til at lukke sig ind i nogen ideologisk bås.

Hvor meget disse forskellige forhold betyder, ved vi ikke noget om. Derimod ved vi, at aktivt ungdomsforeningsarbejde i dag stiller større indholdsmæssige og tekniske krav, hvis det skal kunne konkurrere med andre tilbud til ungdommen.

Selv om tilslutningen til ungdomsforeningsarbejdet er gået ned, er der ikke baggrund for at sige, at interessen for et engagement er mindre. Mange unge lægger i dag en betydelig indsats inden for fagligt ungdomsarbejde i tilknytning til lærepladser eller uddannelsesinstitution. Sammenligner man de før nævnte oplysninger fra 1946 og 1965 viser det sig, at i løbet af de seneste årtier er de unge medlemsskab af faglige foreninger steget, fra 14 % til 16 % for mændenes og fra 10 % til 15 % for kvindernes vedkommende. Ud over de faglige foreninger har også ungdomsklubberne fået en væsentlig tilslutning. I 1965 var 15 % af de unge medlem af en ungdomsklub (se side 32).

Desuden er der blandt mange unge i dag en interesse for mere uforpligtende samvær i uformelle grupper fremfor i egentligt foreningsliv. Der er således navnlig i de seneste år hos mange unge opstået et behov for en ny struktur. Dette har dels bevirket direkte omlægninger af de eksisterende foreninger, men også at en lang række nye grupper er opstået, der bl.a. arbejder under andre former. F.eks. accepteres det repræsentative demokrati ikke, men man foretrækker en total medindflydelse for alle medlemmer på alle sager. Ud over forskellige kollektiver af unge kan nævnes særlige grupper som provoer, hippies, mods o.a. Disse er tal-mæssigt af beskeden omfang, men afspejler en udvikling, som i stigende grad gør sig gældende. Ungdomsforeningerne er ikke i stand til at identificere sig med tidens hovedstrømninger, og af mange unge betragtes de som en integrerende del af det bestående samfund. Den frigørelsesproces fra »det bestående«, der for mange af

de førnævnte grupper er et hovedformål, virker derimod mere attraktiv.

Det ungdomspolitiske syn.

Gennem ungdomskommissionens arbejde gik det hovedsynspunkt, at det først og fremmest drejer sig om at skabe udviklingsmuligheder for den store »normale« del af ungdommen. Det er en gennemgående tanke, at samfundet ved at etablere gode rammer for de unges tilværelse kan give dem mulighed for en positiv og selvstændig udvikling.

En forståelse af nødvendigheden af at give gode udviklingsmuligheder for ungdommen afspejles da også i samlingsregeringens »trontale« i 1945, hvor der lovedes gennemført en lovgivning med henblik på at forøge unges muligheder for selv at udvikle sig.

Med Baggrund i denne velvilje kunne Dansk Ungdoms Samvirke foreslå nedsat »en alsidig sammensat ungdomskommission med en hurtig og grundig undersøgelse af alle ungdommens kulturelle, sociale og uddannelsesmæssige problemer for øje.«

Med hensyn til forholdet mellem det offentlige og ungdomsarbejdet fremhævede formanden for ungdomskommissionen professor Hal Koch efter fuldførelsen af ungdomskommissionens arbejde i 1952 tre hovedsynspunkter bag kommissionens arbejde:

- »1) Man ønsker nok det offentliges indsats, men næsten overalt understreges det, at stat og kommune kun skal skabe rammer – gode rammer – for ungdommens tilværelse, medens den egentlige indsats, rammens indhold, må komme fra de unge selv.
- 2) I fortsættelse heraf er det værd at notere, at man énstemmigt har vedgået arv og gæld fra forrige århundredes frie folkelige arbejde. Alt hvad der blot i mindste måde smager af offentligt formynderi, endsige statsligt ungdomsarbejde – f.eks. de af ungdomsskolekommissionen foreslåede ungdomsvejledere og ungdomsklubber drevet af kommunerne – har man på det bestemteste taget afstand fra.
- 3) Man har stærkt understreget hjemmenes muligheder og forpligtelser i forholdet til ungdommen, ligesom man har prøvet at anvise veje til, at hjemmene virkelig kan svare til deres forpligtelser.«

Dette positive syn på ungdommen var et

særkende for behandlingen af ungdomsspørgsmålet i Danmark på samme måde som i de andre nordiske lande. I mange andre lande lagdes hovedvægten derimod på det negative med udgangspunkt i ungdommens umoral og kriminalitet.

Spørgsmålet rejser sig i dag, om dette syn er ændret i Danmark. For så vidt angår politikerne er der næppe nogen tvivl om, at de i princippet stadig deler det positive syn. For befolkningen som helhed er det vanskeligere at besvare spørgsmålet klart, men de stadige meningstilkendegivelser i den offentlige debat og ikke mindst resultatet af folkeafstemningen den 24. juni 1969 om nedsættelse af valgretsaldern til 18 år lader skinne igenem, at opfattelsen af ungdommen i dag er mindre positiv.

Den engelske kommission om myndighedsalderen, som i 1967 afgav sin betænkning »The Age of Majority«, og som havde Sir Justice Latey som formand, skriver herom bl.a.:

»Det er let for dem, der ikke er i tæt kontakt med unge at få et fuldstændigt forvrænget billede af, hvordan de er. Selve ordet »Teenager« fremmaner et billede af popfans skrigende i lufthavnen, bander, der hærger gaderne og langhårede rebeller, der er grove mod deres skoleledere, og nogle af den ældre generation reagerer på dette med en automatisk rysten på hovedet.

Vi tror, dette er resultatet af to ting. Først og fremmest pressen. »Hunden bider folk« er ikke nyt, men »manden bider hunden« er. 500 banditter vandaliserer en kystby, og offentligheden får forsider af denne hændelse. Hundreder af tusinder lever en normal, rolig tilværelse, og næsten intet skrives herom, af den simple grund at når det er sådan, lægger ingen mærke til det.

Den anden grund til det fejlagtige billede af unge er reaktionen hos de generationer, som voksede op, da tiderne var hårdere, da de unge havde mindre økonomisk magt og deraf følgende mindre muligheder for at være sig selv og udtrykke sig selv. Mange af disse ældre sætter ofte et automatisk lighedstegn mellem forbrydelser og sådanne ting som kvikt tøj, langt hår og smagen for popmusik, skønt der ikke er noget asocialt heri. Aviserne spiller op til disse følelser hos de ældre læsere, hvis dystre syn på ungdommen bliver bekræftet gennem det, de læser; de yngre teenagere, som er i den påvirkelige alder, bliver automatisk anbragt i en særegen

ungdomskultur, og afstanden mellem generationerne bliver større og større.»

Den engelske kommission finder således, at befolkningens syn på ungdommen har ændret sig i negativ retning, efter at den af massemediernes er blevet stillet over for visse minoritetsgrupper i ungdommen.

Det samme træk gør sig antagelig gældende i Danmark. Det er minoritetsgruppernes adfærd, der i de senere år til stadighed er blevet draget frem af presse og TV. Den omtale, som unge herigennem får, har forstærket den »jerominuske« opfattelse af ungdommen, som man altid har kunnet finde.

»Ungdomsoprøret«.

»Ungdomsoprøret« er blevet debatteret meget gennem de seneste år. Det har fået en mængde forklaringer og udlægninger i denne debat, men disse kan ikke bygge på mere end individuelle indtryk, idet der ikke foreligger tilstrækkeligt videnskabeligt materiale til belysning af ungdommens holdninger. En særlig svaghed ved drøftelserne har været en generaliserende tendens. Som forfatteren Villy Sørensen har udtrykt det:

»Selvfølgelig er »ungdom« en abstraktion. At slå alle unge sammen er at overse den kendsgerning, at ungdommen udgøres af mange enkelte individer såvel som de ældre generationer. De unge svarer igen ved at slå de ældre generationer sammen som »de gamle«, alle de, der er forenet ved ikke at være »med den«. I en krig overser vi den menneskelige og individuelle karakter hos modparten og ser den kun som »fjenden«. I en krig overser vi også de modsatte opfattelser hos allierede, idet vi kun ser de ting, vi har til fælles, i dette tilfælde ungdommen.«

Det såkaldte »ungdomsoprør« herhjemme har i væsentlig grad været et studenteroprør, hvad der må opfordre til ikke at generalisere i for stor udstrækning.

De to ungdomskategorier, der i almindelighed benævnes hippier og provoer udgør en ganske lille del af ungdommen, og det samme gælder læderjakkerne.

Det vil være ønskeligt, om man i kommende drøftelser om og med dansk ungdom og af de ungdomspolitiske opgaver, i højere grad interesserer sig for udviklingsvilkårene for ungdommen som helhed, ligesom ungdomskommissionen gjorde det.

Hermed er dog ikke sagt, at der ikke i minoritetsgruppers syn kan være endog meget værdifulde synspunkter. Ofte har det vist sig, at mindretal har fundet nye veje, som senere er blevet bærende for ny udvikling. Det er ønskeligt, at en almindelig generalisering undgås til skade for holdningen over for ungdomspolitikken.

Ikke mindst massemediernes og specielt fjernsynets evne til hurtigt at bringe »ungdomsoprøret« ind i hvert eneste hjem har medvirket til, at den ret balancerede holdning, som den danske befolknings store flertal har haft over for ungdommen, og vort positive ungdomspolitiske syn er skubbet i baggrunden til fordel for en ubalanceret generalisering fra minoritetsgrupper og deres problemer til hele den danske ungdom.

Det er overordentligt vigtigt nu at få genskabt de rette proportioner i den offentlige debat om ungdomsproblemer.

Familiens stilling.

Familiemønsteret i Danmark er gennem de senere årtier blevet ændret i betydelig grad. Den centrale plads, familien før indtog som gruppe i opdragelse og opvækst, er ved at træde i baggrunden. En række forskellige institutioner og grupper har i øget omfang fået ansvaret for opdragelsen og uddannelsen. I særlig grad har skolen fået et mere vidtgående ansvar. Det er ikke længere tilstrækkeligt, at skolen er kundskabsmeddelende, men ansvaret rækker langt videre til karakterdannelse og opdragelse.

Disse forandringer i familiemønsteret betyder også, at de unge meget ofte har en helt anden uddannelse og beskæftigelse end deres forældre, og som sådan stiller andre krav og har andre behov end tidligere.

Der findes desværre kun ganske lidt videnskabeligt materiale om de unges stilling i familien. Kontaktudvalget er blevet orienteret om en undersøgelse af de unges holdning til forældre, foretaget i foråret 1965 i USA og Danmark, under ledelse af professor Gerald S. Lesser, Harvard Universitetet, og afdelingsleder, cand. psych. Reimer Jensen og mag. art. Hans Weltzer som danske deltagere i undersøgelsen. Undersøgelsen er foretaget sideløbende i de to lande og har haft til formål dels at drage sammenligninger mellem unge i de to lande, dels at sammenligne grupper af unge inden for de to lande. I Danmark omfattede undersøgelsen unge i 13 skoler i forskellige dele af landet i alderen 14–18 år, der var ele-

ver i folkeskolens 8.-10. klassetrin samt deres mødre og lærere, i alt 1.700 unge, 1.100 mødre og 200 lærere. Ud fra undersøgelsens materiale må de unges forhold til deres forældre beskrives som positivt, accepterende og ikke særligt kritisk. De unge angiver, at beslutninger i familien afgøres i fællesskab, og at forældrene er villige til at forklare grunden til deres afgørelser, når sådanne er truffet, uden at de unge er klar over, hvorfor de er truffet. Dog mener mødrene, at de i højere grad, end deres børn opfatter det, er villige til at komme med sådanne forklaringer.

Faderen står for de unge som en mere fjern person, man ikke så let som moderen kan betro sig til og diskutere sine personlige problemer med. De unge angiver også, at deres far i færre tilfælde end deres mor lader dem deltage i afgørelser inden for familien.

Drengene i undersøgelsen beretter oftest om stridigheder med moderen om tøj, for lidt lektielæsning og penge i den her anførte prioritetsfølge. Med faderen er det stridigheder om penge og tøj, ikke så meget lektielæsning.

Pigerne opregner som grund til uoverensstemmelser hyppigst tøj og for megen social aktivitet. Det skal dog bemærkes, at med tøj menes ikke så meget anskaffelsen af nyt tøj, men tydeligt nok, arten af det tøj, man går i.

Mødrene rapporterer, at uoverensstemmelserne med deres drenge først og fremmest har drejet sig om for lidt lektielæsning og »dårlig personlig hygiejne«, en betegnelse, der fra opgørelserne af de enkelte skemaer, dækker over svar som for lidt søvn, dårlige spisevaner, uvaskehed o.lign. Med pigerne har det mest været »tøj« og manglende villighed til at hjælpe hjemme, der har fremkaldt stridighederne, set fra mødrenes side.

Sammenfattende kan siges, at de unge ikke altid opfører sig, som deres forældre har håbet, de ville, og at de unge har oplevet forældrenes rolle som for »beskyttende«.

Udviklingen i modenheden.

En betydningsfuld udvikling er sket inden for den fysiske modenhed af de unge. Til den engelske kommission om myndighedsalderen udtalte the British Medical Association, at gennem de seneste årtier var unge blevet stadigt tidligere seksuelt modne, og at gennemsnitsalderen for pigers første menstruation nu var lidt over 13 år. I England ventes det, at denne alder i løbet af de kommende 20 år vil falde

til 12½ år og måske lavere. Disse synspunkter støttes af den svenske professor J. M. Tanner i hans bog *Growth at Adolescence*, 1962.

British Medical Association udtaler videre, at det er overvejende sandsynligt, at den fysiske modenhed er en vital faktor for vurderingen af den følelsesmæssige modenhed. Skønt der ikke er direkte videnskabeligt bevis for en sammenhæng, går de to modenhedstrin side om side hos de unge af i dag, bemærker British Medical Association.

Det var for den engelske kommission vedrørende myndighedsalderen afgørende, at de unge selv føler sig som voksne tidligere end før. De lever som voksne, og derfor finder kommissionen, at det kan være direkte farligt at afholde en sådan gruppe fra ansvar (i forbindelse med myndighed), når de psykologisk er rede til at bære det.

På baggrund af disse synspunkter og på baggrund af et almindeligt ønske om at give ungdommen en medindflydelse og et medansvar, der svarer til den modenhed, unge har i dag, har bl.a. Dansk Ungdoms Fællesråd anbefalet myndigheds- og valgretsaldre på 18 år.

Dette synspunkt fandt imidlertid ikke genklang hos befolkningen ved folkeafstemningen den 24. juni 1969 om en valgretsaldre på 18 år. Der viste sig at være en endog særdeles kraftig modstand mod indførelse af 18 års valgret.

Det vil ikke være heldigt i længden at opretholde en myndighedsalder og en »beskyttelse« af de unge ud over den alder, hvor de fysisk og psykologisk er udviklet til at tage et medansvar. Ligeledes vil det være uheldigt, om det tidligere nævnte negative syn på ungdommen skal »smitte af« på en afgørelse af, hvor de væsentligste aldre for indtræden af ansvar for unge skal ligge.

Kontaktudvalget anbefaler, at der iværksættes en undersøgelse af forudsætningerne for og konsekvenserne af en sænkning af myndighedsalderen, så man til brug for såvel politikere som befolkningen kan få et materiale til belysning af udviklingen i ungdommens modenhed, og af hvad en lavere myndighedsalder vil betyde.

Endvidere skal kontaktudvalget foreslå, at også de mange andre eksisterende minimumsaldre i lovgivningen, herunder valgretsalderen, inddrages i undersøgelsen med henblik på at vurdere berettigelsen af og begrundelsen for deres placering. Mange af forudsætningerne for disse aldersgrænser er utvivlsomt ændret i dag.

Medindflydelse på uddannelsessystemet.

Et hovedsynspunkt for ungdomskommissionen var, at ungdomstiden er en læretid. Dette er blevet en realitet i en uforudset grad. At ungdomsårene i højere grad er blevet en uddannelsesperiode, samtidig med at de unge modnes tidligere, vil naturligt give anledning til konflikten mellem et hidtil ret autoritært skole- og uddannelsessystem og de unge, der uden for skole- og uddannelsessystemet samtidig har større frihed.

De institutioner, der i særlig grad er rammen om ungdommens tilværelse, uddannelsesinstitutionerne, må gennemgå en tilbundsgående ændring for at følge denne udfordring op.

På ethvert trin i uddannelsessystemet er det vigtigt, at der er muligheder for de unge til at praktisere de demokratiske styreformer ikke alene ud fra et opdragelsessynspunkt, men også ud fra den naturlige ret ethvert menneske i et demokratisk samfund har til at øve indflydelse på de forhold, det lever og arbejder under.

Dette forudsætter, at elever, lærlinge og studenter sikres en reel medindflydelse på de beslutninger, som vedrører dem.

De unge er i dag på de fleste uddannelsesinstitutioner, skoler, seminarier, universiteter osv. organiserede i foreninger og råd, og dette bør understøttes. Man kan imidlertid også konstatere, at der på en række uddannelsesinstitutioner, især skoler, er en udvikling i gang i retning af svækkelse af elevrådene. Dette skyldes først og fremmest, at eleverne ikke har fået indflydelse på vigtigere beslutninger vedrørende skolens arbejde; i mange tilfælde har deres indflydelse været indskrænket til nogle praktiske småproblemer. En anden årsag kan være en betydelig træghed i gennemførelsen af ændringer. Desuden har eleverne selv mange steder valgt elevforsamlinger som en metode for medindflydelse, og derved er det repræsentative system, som elevråd bygger på, blevet uden interesse fra elevernes side.

Den modsatte tendens, nemlig at bringe elev-

rådstanken længere ned i folkeskolen, gør sig også gældende. Dette sker dels ved at føre tanken om elevråd helt ind på det enkelte klassetrin og dels ved at inddrage elevrepræsentanter mere og mere i skolens arbejde, ikke alene det administrative, men også det planlæggende, f.eks. i forbindelse med ombygning og nybyggeri.

Der må sikres elevrådene en reel medindflydelse og et reelt medansvar indenfor det kompetenceområde som skole, skoleleder og lærerråd har fået tildelt. Dette kan ske ved ligeligt sammensatte samarbejdsudvalg.

Også i skolenavn og skolekommissioner bør elevrådene være repræsenteret på samme måde som lærerrådet. Dette har nogle steder medført at de forskellige elevråd etablerer et lokalt fælles organ.

Inden for de videregående og højere uddannelser er der en stigende acceptering af, at lærere og studerende bliver ligeligt repræsenteret i en række besluttende organer.

En stor gruppe uddannelsessøgende, lærlinge og elever, har imidlertid stadig kun ringe formel og reel mulighed for at øve indflydelse på deres uddannelsesforhold. Dette skyldes overvejende tilrettelæggelsen af deres uddannelse med oplæring hos mestre. Der må ved den nødvendige ændring af lærlingelovgivningen sikres denne gruppe unge medindflydelse i samme omfang som unge under videregående og højere uddannelser.

Det er en ofte fremført påstand, at selve dette, at de unge forlader uddannelsessystemet senere end før, er ensbetydende med, at de har mindre erfaring og samfundsmæssig modenhed. Dette er næppe tilfældet, idet der inden for skolens og uddannelsesinstitutionens rammer er gode muligheder for at engagere sig i almene spørgsmål, og efterhånden som strukturen ændres i retning af at give medbestemmelse til de unge, vil uddannelsesinstitutionerne give praktiske muligheder for udøvelse af demokratisk ansvar, som tidligere generationer ikke havde.

KAPITEL II

Ungdommen og arbejdslivet

Ungdomskommissionen har behandlet problemerne omkring ungdommens forhold til arbejdsmarkedet i to betænkninger: »Betænkning over beskyttelsesforanstaltninger m.v. samt etablering af en almindelig helbreds kontrol for ungdommen« (afgivet i 1948) og betænkningen »Ungdommen og arbejdslivet« (afgivet i 1951).

I indledningskapitlet i »Ungdommen og arbejdslivet« understreges barne- og ungdomsårenes afgørende betydning for personlighedsudviklingen med bl.a. følgende ord: »I ingen anden periode i menneskelivet sker der så gennemgribende ændringer i livsform og livsbetingelser som i ungdomsårene, og ingen anden periode bliver – såvel på det område, der har med erhvervslivet at gøre, som på andre – så afgørende for den unges fremtid. ... Ungdomstiden er derfor en læretid, og navnlig i den første del af den må enhver – ligegyldig hvilken – beskæftigelse helt eller delvis betragtes som et læreforhold.«

Udviklingen har vist, at dette synspunkt fortsat har gyldighed.

I fjerde og sidste del af betænkningen behandles ungdommens arbejds- og beskæftigelsesforhold i de kommende år, d.v.s. i årene fra 1951 og fremover. Hovedproblemet var, at oprykningen af de store fødselsårge fra krigsårene og de første efterkrigsår ville bevirke en stigning i antallet af 15–24-årige med ca. 30 pct. i løbet af årene fra 1940 til 1965. For at opretholde den samme fordeling af unge på forskellige fag og uddannelser måtte man herefter antage, at det samlede antal af læringe i denne periode skulle stige med mellem 40 og 50 pct., hvad man mente ville være umuligt at realisere. Man måtte derfor forudse en kraftig forøgelse af antallet af unge ufaglærte med deraf følgende lønpres og beskæftigelsesvanskeligheder og i sidste ende en alvorlig fare for en omfattende ungdomsarbejdsløshed.

Beskæftigelsessituationen og samfundsøkon-

mien som helhed udviklede sig som bekendt anderledes end ventet. Det viste sig muligt at opsuge det forøgede antal unge i uddannelse og erhverv, men det ligger uden for al tvivl, at ungdomskommissionens advarsler har været en af de væsentligste årsager til, at man fra samfundsmyndighedernes side i tide fik truffet foranstaltninger til den fornødne ekspansion af uddannelsessystemet – herunder også en væsentlig forøgelse af antallet af lærepladser – således at skole og erhverv blev sat i stand til at klare problemerne omkring den store forøgelse af antallet af unge.

Som følge af denne udvikling har nogle af ungdomskommissionens forslag mistet deres aktualitet.

En oversigt over kommissionens henstillinger og forslag samt en redegørelse for, hvorvidt disse er blevet fulgt, og for udviklingen i øvrigt på det lovgivningsmæssige og administrative område siden afgivelsen af de to betænkninger, findes i bilag 1 og bilag 2, hvortil henvises.

1. Beskyttelsesforanstaltninger.

Som det fremgår af bilag 1, havde socialministeriet i sin tid ved fremsættelse af forslag til lov om arbejderbeskyttelse i meget vidt omfang taget hensyn til ungdomskommissionens forslag om beskyttelsesforanstaltninger for unge, medens den senere behandling i folketinget medførte tilsidesættelse af kommissionens synspunkter på en række områder.

Der blev således – navnlig inden for landbrug, skovbrug og gartneri – fastsat væsentlig ringere beskyttelsesregler end inden for andre arbejdsområder, idet der ikke blev fastsat almindelige lavalderbestemmelser og heller ikke regler om nattevile. I denne anledning skal kontaktudvalget pege på, at der kan være en vis sammenhæng mellem beskyttelsesregler (resp. manglen på samme) og den stadig sted-

findende afvandring, navnlig af ganske unge, fra landbruget.

I årene fra 1939 til 1968 er antallet af faste medhjælpere i landbruget faldet fra ca. 180.000 til ca. 35.000. Faldet var kraftigst for de unge, således faldt antallet af 14-16-årige medhjælpere fra 41.000 til 4.500. Alene i årene fra 1961 til 1965 er antallet af ugifte mandlige medhjælpere i alderen 15-25 år ved landbruget faldet fra godt 45.000 til 26.000, og antallet af 14-årige mandlige medhjælpere er i samme tidsrum faldet fra 6.296 til 1.935. Der kan derfor rejses spørgsmål om, hvorvidt der på dette arbejdsområde, når bortses fra de eksisterende specielle lavalderbestemmelser i særlige faretilfælde, i dag er behov for beskyttelsesregler for unge mennesker i et omfang som af ungdomskommissionen foreslået. Kontaktudvalget finder dog, at reglerne om farligt arbejde fortsat har betydning inden for landbruget, men det er ikke udvalgets opfattelse, at de gældende regler om børns og unge menneskers beskæftigelse ved farligt arbejde i sig selv er utilstrækkelige. Man har således bl.a. konstateret, at visse almindeligt forekommende typer af arbejdsulykker, f.eks. traktorulykker, næsten udelukkende finder sted i tilfælde af overtrædelse af sikkerhedsreglerne. Spørgsmålet om overholdelse af reglerne må ses i sammenhæng med det almindelige problem om de unges indføring i arbejdslivet, jfr. her nedenfor refererede udtalelse fra direktoratet for arbejdstilsynet om i højere grad at gøre behandlingen af sikkerhedsspørgsmål til integrerende led i de unges faglige uddannelse.

Med hensyn til lavalderbestemmelserne skal udvalget pege på den nøje sammenhæng mellem disse og bestemmelserne om undervisningspligt. Den forestående udvidelse af undervisningspligten må som udtalt i betænkning om undervisningspligtens udvidelse, nr. 473, 1968 (side 60) nødvendiggøre en regulering af bestemmelserne om lavalderen for erhvervsmæssig beskæftigelse.

Men yderligere ønsker kontaktudvalget at pege på, at den stedfindende faktiske udvidelse af ungdommens undervisning, herunder også gennem reglerne om ungdomsskolen, bør søges fremskyndet gennem en revision af arbejdstidsreglerne. Navnlig efter at lærlingeloven er ændret, således at den tid, der anvendes til den obligatoriske undervisning for lærlinge på dag-skole, regnes som arbejdstid, melder sig spørgsmålet om indførelse af en tilsvarende regel for

så vidt angår andre unges (frivillige) undervisning. Der henvises endvidere til punkt 4, side 20-21.

Med hensyn til feriereglerne må kontaktudvalget konstatere, at den af ungdomskommissionen foreslåede forlængelse af ferien for unge til tre uger nu er gennemført, men for alle beskæftigede uden hensyn til alder.

Det må endvidere konstateres, at det seneste udvalgsarbejde angående ferieloven, redegørelse af september 1968 »Arbejdstid og Ferie« ikke indeholder overvejelser over særregler for unge mennesker.

Der er grunde til at antage, at ungdomskommissionen ikke betragtede de foreslåede 3 uger som det optimale for de unges fysiske og psykiske velvære. Af kommentarerne i betænkningen fremgår da også, at vægten må lægges på ønsket om længere ferie for unge end for andre, idet man peger på ønsket om at lette overgangen fra skole til arbejdsplads og på hensynet til de unges fysiske og psykiske udvikling og til bevarelse af de unges sundhed og arbejdsevne i det hele.

Disse hensyn må stadig betragtes som relevante. På den anden side vil en aldersgradueret af ferieretten bidrage til at vanskeliggøre den unges integration på den konkrete arbejdsplads.

I denne forbindelse ønsker kontaktudvalget at pege på den af Den internationale Arbejds-konference i 1965 vedtagne resolution om uddannelsesfrihed med løn. I denne resolution opfordrer konferencen alle regeringer samt arbejdsgiver- og arbejderorganisationer til at gennemføre forholdsregler, hvorved der sikres arbejdere adgang til frihed med fuld løn, så at de får lejlighed og tilskyndelse til at erhverve sådan videre uddannelse og oplæring, som er nødvendig, for at de kan udføre deres pligter på arbejdspladsen og påtage sig ansvar som medlemmer af samfundet. Forud for denne vedtagelse havde UNESCO's generalkonference i 1964 vedtaget en lignende resolution.

I overensstemmelse med disse resolutioner skal kontaktudvalget stille forslag om, at der søges indført regler om en særlig kursusorlov for unge mennesker. Herved skal forstås en ekstra årlig 14 dages betalt frihed fra arbejdet for unge, der ønsker at deltage i egentlige kursus af almindendannende eller organisatorisk art (herunder lederkursus). En sådan ordning vil lette mulighederne for flexibilitet i de unges uddannelse, og den vil ofte være den nødven-

dige baggrund for at imødekomme de unges store behov for oplysning og almen orientering, og vil endelig være af uvurderlig betydning for det frivillige ungdomsarbejdes nødvendige lederuddannelse.

Det kan endelig anføres, at en række lande har indført særlige bestemmelser om uddannelsesfrihed med løn, herunder også indskrænkninger i den daglige arbejdstid for unge, der videreuddanner sig på aftenskoler el. lign.

Udvalget skal henstille, at spørgsmålene om forlænget ferie for unge, om kursusorlov og om lettelser i den daglige arbejdstid for unge, der videreuddanner sig, tages op til nærmere overvejelse i arbejdsministeriet og undervisningsministeriet.

Under drøftelserne af problemerne i forbindelse med de unges indførelse i arbejdet har kontaktudvalget inddraget spørgsmålet om eventuel forøget ulykkesfrekvens for de ganske unge. Udvalget har herom indhentet en udtalelse fra direktoratet for arbejdstilsynet. Heraf fremgår imidlertid, at en undersøgelse af de indberettede og registrerede ulykker i femåret 1958-62 tværtimod snarere viser, at der registreres færre ulykkestilfælde for unge, end det skulle ventes efter antallet af beskæftigede unge i alderen 14-18 år. Det tilføjes dog, at indberetninger fra større virksomheders sikkerhedstjenester synes at tyde på en vis tendens til større ulykkesfrekvens for de unge inden for det første beskæftigelsesår, samt at direktoratets ulykkestilfælde-materiale viser, at for henved 15 pct.s vedkommende kan unges ulykkestilfælde henregnes til mangelfuld instruks under oplæringen. Direktoratet konkluderer herefter, at det kan være nærliggende at pege på muligheden af at bibringe de unge en bedre forståelse af sikkerhedsspørgsmål gennem i højere grad at gøre behandlingen af disse spørgsmål til integrerende led i deres faglige uddannelse. Endvidere peger direktoratet på betydningen af, at bekendtgørelsen om børns og unge menneskers farlige arbejde stadig ajourføres, hvor erfaringerne taler derfor.

Til denne udtalelse kan udvalget ganske slutte sig. Man skal anbefale arbejdsministeriet at være opmærksom på dette spørgsmål, særlig for så vidt angår unge ufaglærte.

2. Helbreds kontrol.

Som det fremgår af bilag 1, blev ungdomskommissionens forslag om en frivillig og ve-

derlagsfri forebyggende helbreds kontrol og sundhedsmæssig vejledning én gang om året for alle unge under 21 år, der ikke er omfattet af lov om skolelæger, i sin tid af regeringen stillet i bero, idet man ikke mente at kunne skaffe den fornødne lægelige bistand. Det var dog regeringens opfattelse (udtalt i 1954 af daværende undervisningsminister Jul. Bomholt), at »en sådan almindelig helbredsundersøgelse af alle unge (må) anses for at være af en sådan betydning, at man vil overveje en gennemførelse heraf, når forholdene gør det muligt.«

Kontaktudvalget har ingen sikkerhed for, at problemet om de utilstrækkelige lægelige ressourcer nu skulle være løst, selv om det må antages, at forholdene er væsentligt bedrede. Udvalget har overvejet, om det er muligt at udskille grupper af særligt truede unge (uddannelsessøgende, idrætsungdom etc.), således at ungdomskommissionens forslag kunne indføres etapevis. Man finder det dog vanskeligt at begrundede sådanne opdelinger, og man skal derfor henstille, at indenrigsministeriet lader undersøge, om der ikke nu skulle være muligheder for at gennemføre den foreslåede almindelige helbreds kontrol. Af hensyn til ordningens effektivitet vil det dog formentlig være betænkeligt - som af ungdomskommissionen foreslået - alene at etablere en frivillig ordning. En ordning med en obligatorisk årlig undersøgelse indtil det fyldte 18. år og derefter en frivillig årlig undersøgelse indtil det 21. år vil formentlig være at foretrække.

Dette spørgsmål bør ses i forbindelse med de senere års forskellige forslag om at forbedre mulighederne for lægelig vejledning og rådgivning for unge. Man skal i denne henseende navnlig pege på, at der i dag synes at være grund til at lægge større vægt på en mentalhygiejnisk rådgivning, særlig for de unge uddannelsessøgende.

Danske Studerendes Fællesråd har i juni 1967 afgivet en betænkning om studenterrådgivningen, hvori der på basis af en forudgående forsøgsordning, der viste, at de uddannelsessøgende har et særligt behov på dette område, blev stillet forslag om en permanent rådgivning til afløsning af forsøgsordningen, i første omgang ved etablering af en rådgivning for alle unge under videregående uddannelse i København og Århus, samt etablering af forsøgsordninger i Odense og Aalborg. Betænkningen blev positivt modtaget af Planlægningsrådet for de højere uddannelser, og der er på grundlag

heraf på finansloven for 1968/69 bevilget et tilskud til studenterrådgivningen med 225.000 kr. For 1969/70 er beløbet forhøjet til 320.000 kr.

Efter kontaktudvalgets opfattelse er der også uden for de uddannelsessøgendes rækker et udækket behov for mentalhygiejnisk rådgivning, og man skal derfor anmode indenrigsministeriet om at undersøge dette problem nærmere.

Sluttelig skal kontaktudvalget i denne forbindelse pege på ungdomskommissionens forslag om, at der tages skridt til at begynde etablering af en almindelig tandplejeordning for ungdommen ved, at der som et første skridt søges gennemført en obligatorisk skoletandlægeordning i lighed med den bestående skolelægeordning. Dette forslag synes ikke at være fulgt op i fornødent omfang.

3. Erhvervs- og uddannelsesorientering.

Som det fremgår af den i bilag 2 (side 68) anførte statistik, er erhvervsvejledningen blevet udbygget ganske betragteligt alene i årene 1959/60 til 1965/66. Dette gælder både erhvervsorienteringen i offentlige og private skoler og andre steder (institutioner under børne- og særforsorg, højskoler, forsvaret m.v.), den individuelle erhvervsvejledning og – i ganske særlig grad – erhvervspraktikken.

Heroverfor ønsker kontaktudvalget at pege på, at den både brede og dybtgående ændring af samfundet, der foregår for tiden og i høj grad må påregnes at ville præge de kommende årtier, vil forøge behovet for en effektiv erhvervs- og uddannelsesvejledning i ganske væsentlig grad, herunder særlig en omlægning fra erhvervsvejledning til uddannelsesorientering. Der er i udvalget rejst alvorlig tvivl om, hvorvidt det nuværende system dels er tilstrækkelig effektivt i dag, dels evner at følge med i udviklingen, således at effektiviteten øges i takt med behovet.

Det er endvidere kontaktudvalgets indtryk, at der savnes den fornødne koordinering mellem erhvervsvejledning, uddannelsesorientering og den erhvervsbestemte undervisning. Desuden bør samarbejdet mellem skole, erhverv og hjem udbygges.

Efter det for kontaktudvalget oplyste, er erhvervsvejledningsrådet (der består af repræsentanter for arbejdsministeriet, undervisningsministeriet, samtlige undervisningsområder samt arbejdsmarkedets hovedorganisationer) opmærksom på disse mangler, og man følger fra rådets side nøje spørgsmålet.

Kontaktudvalget henstiller, at der af arbejds- og undervisningsministerierne foretages en dybtgående undersøgelse af disse effektivitets- og koordineringsmangler, og at disse problemer søges afklaret forinden eller i forbindelse med den forestående forlængelse af undervisningspligten.

4. Unge uden fyldestgørende uddannelse.

I forbindelse med ungdomskommissionens indstilling vedrørende ungdomsskolen har kommissionen stillet forslag om en forlængelse af den lovfæstede undervisningspligt.

Det skal i denne forbindelse påpeges, at socialforskningsinstitutets ungdomsundersøgelse (interviewundersøgelse af et repræsentativt udsnit af unge i alderen 14–20 år, foretaget i april og maj 1965) viser, at 88 pct. af samtlige skoleelever fortsætter skolegangen ud over de lovpligtige 7 år. Af de øvrige 12 pct. vil næsten halvdelen (41 pct.) få en lærlingeuddannelse, og i hvert fald en vis (ikke nærmere oplyst) del af de øvrige må påregnes at få en eller anden form for undervisning ud over de 7 års skolegang. Men der er således fortsat nogle unge, der går ud i livet uden anden uddannelse end de 7 års obligatoriske skoleundervisning.

Kontaktudvalget udtaler sin tilfredshed med, at disse problemer nu er afklaret ved folketingsbeslutningen af 30. maj 1969 om en reform af de grundlæggende skoleuddannelser.

Det tilføjes, at kontaktudvalget er opmærksom på, at bestemmelsen i den tidligere ungdoms- og aftenskolelovs § 1, stk. 3 og 4, om unges ret til frihed uden løntab ved deltagelse i dagskoleundervisning, ikke fik den tilsigtede betydning, og at den derfor nu er suppleret med en regel om erstatning af statskassen for tabt arbejdsfortjeneste, jfr. § 8 i den nuværende lov om fritidsundervisning m.v.

Udvalget er af den opfattelse, at ungdomskommissionen ikke i tilstrækkelig grad har været opmærksom på betydningen af det almindelige element i den faglige uddannelse.

Udvalget er endvidere af den opfattelse, at det nu er nødvendigt at underkaste uddannelsesstilbuddene for de 16–19 årige en samlet vurdering. Der er reformarbejde i gang inden for bl.a. de faglige uddannelser og gymnasie-H.F. uddannelserne, men en helhedsbedømmelse og et koordineret reformarbejde mangler.

Udvidelsen af undervisningspligten gør det påkrævet, at næste skridt bliver en dybtgående

og koordineret undersøgelse af uddannelses­stil­buddene for de 16–19 årige.

Kontaktudvalget har under drøftelserne af ungdomskommissionens forslag om uddannelse af ufaglærte (»Ungdommen og arbejdslivet«, side 112–114) sammenholdt med de to love af 18. maj 1960, henholdsvis om erhvervsmæssig uddannelse af ikke-faglærte arbejdere (»uddannelsesloven«) og om beskæftigelse og uddannelse af unge (»ungdomsloven«), næret nogen tvivl om, hvorvidt uddannelsesloven har haft reel betydning for den del af ungdommen, som den bl.a. omfatter, nemlig de unge over 18 år.

Af aldersfordelingen i 1965/66 fremgår det, at aldersgruppen 18–25 år (+ muligvis ganske enkelte under 18 år) tegner sig for 32,5 pct. af samtlige kursister, hvilket dog må siges at være udtryk for, at denne uddannelseshjælp ikke har været betydningsløs for denne del af de unge. Set i forhold til det samlede antal unge i denne aldersgruppe er tallet imidlertid meget beskedent.

Om uddannelsen af de unge ikke-faglærte under 18 år savnes der eksakte oplysninger. Denne del af de unge er efter undervisnings­pligtens ophør henvist til folkeskolens 8. og 9. klasser, ungdomsskole m.v. (jfr. uddannelseslovens § 3, stk. 2).

Kommissionen om uddannelse af ikke-faglærte anbefalede i sin betænkning (1959), at der etableres en direkte erhvervspræget uddannelse for de 16–17-årige, hvad enten disse har gennemgået folkeskolens 8. og evt. 9. klasse eller deltaget i ungdomsskoleundervisning eller ikke har modtaget undervisning siden det 7. skoleår. Det er udvalgets opfattelse, at der endnu i

dag findes en ikke helt ubetydelig gruppe inden for de unge ikke-faglærte, for hvem der burde etableres en bredere erhvervsmæssig uddannelse.

Kommissionen vedrørende kvindernes stilling i samfundet har i sin betænkning (nr. 504/1968) vedrørende kvindernes uddannelsesproblemer konstateret (side 56–57), at der indtil for få år siden har været en væsentlig forskel i erhvervsuddannelsen mellem mænd og kvinder, og at der fortsat består særlige vanskeligheder med hensyn til erhvervsuddannelse for unge kvinder over 18 år, der alene har den 7-årige skoleuddannelse.

Kontaktudvalget finder anledning til i forbindelse med det ovenfor anførte at tilføje, at de senere års meget lave ledighed, også blandt de unge, måske er egnet til at tilsløre problemets alvor, men ikke til at reducere denne.

Heller ikke den nu forestående successive udvidelse af undervisningspligten med ialt 2 år vil bidrage effektivt til at fjerne den uddannelsesmæssige lakune, der findes inden for de unge ikke-faglærte efter undervisningspligtens ophør.

Kontaktudvalget skal derfor opfordre undervisningsministeriet til, som foran anført, at lade foretage en dybtgående og koordineret undersøgelse af uddannelses­til­buddene for de 16–19 årige med særligt henblik på behovet for yderligere uddannelsesmuligheder for denne gruppe af unge, herunder i særlig grad de unge kvinder. Udvalget skal endvidere henstille til undervisningsministeriet at tage spørgsmålet om det almindennende element i den faglige undervisning op til nærmere undersøgelse.

KAPITEL III

Ungdommens adgang til uddannelse

Ungdomskommissionen har i tre betænkninger behandlet ungdommens adgang til uddannelse.

I 1949 afgav kommissionen betænkningen: Ungdommens adgang til den højere uddannelse. Betænkning I. Gymnasiet.

I 1951 kom betænkningen: Ungdommens adgang til den højere uddannelse. Betænkning II. Studierne ved universiteterne og de højere læreanstalter.

I 1952 kom den tredje betænkning: Ungdommens adgang til uddannelserne ved de videregående faglige skoler m.v.

En redegørelse for de tre betænkningers indhold og for udviklingen siden de blev afgivet, er optaget som bilag 3.

Som det fremgår heraf, var kommissionens ledende synspunkt, at de to væsentligste hindringer for adgangen til uddannelse, nemlig hjemmets svigtende økonomi og afstanden mellem hjem og uddannelsesinstitution, bør overvindes med henblik på at sikre, at alle, der har lyst og evne til en videregående uddannelse, sættes i stand til at opnå en sådan, uanset om de eller deres familie har midler til at bekoste uddannelsen.

Dette synspunkt følges op i de tre betænkninger med forslag til støtte til gymnasieungdommen gennem transbestemte stipendier, til studerende ved universiteterne og de højere læreanstalter gennem en blandet ordning af transbestemte stipendier og rentefrie lån, og til uddannelsessøgende ved de videregående faglige skoler m.v. gennem lån eller transbestemte stipendier, hovedsageligt afhængig af uddannelsens varighed, og kun såfremt varigheden overstiger et vist minimum.

Som en følge af kommissionens arbejde påbegyndtes, allerede inden kommissionen havde afgivet de to sidste af de tre betænkninger, en opbygning af et mere omfattende støttesystem

gennem etableringen af ungdommens uddannelsesfond.

Selv om der i starten var væsentlige uoverensstemmelser mellem kommissionens synspunkter og lovgivningen, ville det være nærliggende at forvente, at de successive udbygninger af ungdommens uddannelsesfond har ført udviklingen i hvert fald et lille skridt fremad mod kommissionens foran citerede mål. Den stedfundne udvikling i antallet af unge, der påbegynder og gennemfører en højere uddannelse, kunne også pege i denne retning. På den anden side er – som foran side 10 anført – den sociale rekruttering til forskellige former for uddannelse fortsat meget skæv, og det er ikke muligt på grundlag af det foreliggende materiale klart at påvise, om oprettelsen og udbygningen af ungdommens uddannelsesfond har bidraget til en formindskelse af denne skævhed. At udbygningen af uddannelsesfonden ikke er fulgt med leveomkostningernes stigning ses også deraf, at en stadig større del af de uddannelsessøgendes budget har måttet dækkes ved erhvervsarbejde.

Det fremgår således af studenterundersøgelsen 1968, at medens de ugifte, hjemmeboende studerende i 1959 dækkede 43 pct. af de gennemsnitlige månedlige finansieringskrav gennem erhvervsarbejde, var denne andel i 1968 steget til 56 pct. For ugifte udeboende viste erhvervsarbejdet en stigning fra 31 pct. til 46 pct. For begge kategorier steg det gennemsnitlige månedlige finansieringsbeløb i samme periode med ca. 100 pct.

Det er imidlertid værd at bemærke, at man ved udbygningen af uddannelsesfonden siden 1958 ikke, som ungdomskommissionen, alene har sigtet mod at støtte gymnasister og den højere videregående uddannelse, men tillige har inddraget skoleelever i øvrigt ud over den undervisningspligtige alder og lærlinge, der søger

uddannelse i henhold til lærlingeloven, under fondens virkekræds.

Herved er man således gået et afgørende skridt ud over ungdomskommissionens begrænsede mål for uddannelsesstøtte til unge under 18 år, jfr. betænkningen »Ungdommen og arbejdslivet« (1951), hvor det i forbindelse med et forslag om udbygning af børnefradrags- og børnetilskudsordningerne, bl.a. til at gælde uddannelsessøgende børn indtil det fyldte 18. år, udtales: »... For så vidt den her skitserede udbygning af den generelle støtteordning til familier med børn vinder tilslutning, vil behovet for specielle stipendieordninger for uddannelsessøgende unge under 18 år formindskes, og disse vil muligvis kunne indskrænkes til sådanne tilfælde af uddannelse, som er forbundet med særlige omkostninger, f.eks. ved at uddannelsesstedet ligger langt fra den uddannelsessøgendes bopæl.«

Kontaktudvalget lægger vægt på det synspunkt, at uddannelsesstøtten ydes i hvert fald fra den til enhver tid gældende undervisningspligts ophør.

Endvidere er det værd at bemærke, at støttesystemet nu – efter afgivelsen i oktober 1968 af betænkningen vedrørende økonomisk støtte til unge under uddannelse, nr. 506 (der nærmere er beskrevet i bilag 3) – befinder sig i en overgangssituation. Undervisningsministeren karakteriserede således ved fremsættelsen i marts 1969 af forslaget til den senest gennemførte udbygning af ungdommens uddannelsesfond (juni 1969) dette forslag som en overgangsløsning. Samtidig udtaltes det i bemærkningerne til lovforslaget, at regeringen ikke fandt mulighed for i finansåret 1969/70 at tilvejebringe så store bevillinger, at en virkeliggørelse af betænkningens forslag kunne påbegyndes, men at regeringen har fundet betænkningens forslag velegnede som grundlag for den kommende støtteordning, og at det er hensigten ved lovens optagelse til revision i folketingsåret 1969/70 at søge udformet et lovforslag, der over et kortere åremål trin for trin indfører de foreslåede nye støtteformer.

Betænkningen var imidlertid ikke énstemmig, idet der blev afgivet fire særudtalelser. Således udtaler et mindretal, bestående af de uddannelsessøgendes repræsentanter, at flertallets forslag »overhovedet ikke er egnet« til at forbedre mulighederne for en demokratisering og effektivisering af uddannelsessystemet, og mindretallet fremsætter herefter et alternativt for-

slag, som indeholder et mindre mål af lån og et tilsvarende større mål af stipendier, med det sigte i løbet af en kortere årrække at komme frem til en ordning med fuld stipendiestøtte. Dette forslag er stort set overensstemmende med, hvad udvalgsflertallet anfører som løsningen på langt sigt, jfr. betænkningens afsnit 6, kap. 7, II, men som flertallet som nævnt ikke kunne gå ind for at søge gennemført på nuværende tidspunkt.

Kontaktudvalget udtaler sin tilfredshed med at problemerne er blevet belyst så alsidigt i betænkningen, men beklager samtidig, at det ikke er lykkedes udvalget at nå frem til en énstemmig indstilling.

Det havde imidlertid været ønskeligt, om man ud over de umiddelbare finansielle følger havde undersøgt omfanget af de samfundsøkonomiske besparelser ved gennemførelse af en støtteordning, der tilsigter at mindske frafaldet og forkorte studietiden. Det henstilles, at en sådan undersøgelse foretages.

Det er kontaktudvalgets opfattelse, at flertallets indstilling bygger på en generel forudsætning af, at unge under uddannelse har erhvervsarbejde 1/12 af året, idet kun arbejde ud over dette omfang i almindelighed skønnes at virke studiehæmmende. Dette finder kontaktudvalget betænkeligt. Man skal herved henvise til de tidligere skiftende opfattelser af erhvervsarbejdets betydning som beskrevet i bilag nr. 3, nemlig ungdomskommissionens, jfr. side 84–85, der ikke ville afvise erhvervsarbejde under uddannelsen, og den modsatte opfattelse, der fandt udtryk i betænkning afgivet i december 1960 af udvalget vedrørende de studerendes og videnskabsmændenes økonomiske vilkår, nr. 275, jfr. nævnte bilag side 93. Denne sidste opfattelse kan kontaktudvalget støtte.

Endvidere er det som nævnt kontaktudvalgets opfattelse, at uddannelsesstøtten bør ydes i hvert fald fra undervisningspligtens ophør, og det må derfor findes betænkeligt, når det i betænkningens afsnit 7, kap. 2 i slutningen, som resultat af udvalgets overvejelser vedrørende eventuelle begrænsninger af statsfinansielle grunde, i forhold til udvalgsflertallets forslag udtales, »at der kan anføres nogenlunde acceptable grunde for, at man midlertidigt begrænser støtten til elever i 8. og 9. klasse og 1. og 2. real samt jævnaldrende efterskoleelever«. En sådan begrænsning bør efter kontaktudvalgets opfattelse i hvert fald ikke gennemføres, førend uvidelsen af undervisningspligten til at omfatte

disse klasser er gennemført. Man skal herved henvise til, at det af folketingets nedsatte udvalg til behandling af forslag til folketingsbeslutning om en reform af de grundlæggende skoleuddannelser i sin betænkning, afgivet den 28. maj 1969, har peget på »det problem om økonomisk støtte til elever i 8.-9.-klasserne, som må forventes at opstå ved en udvidelse af undervis-

ningspligten, hvis støtte fra ungdommens uddannelsesfond fremdeles skal være forbeholdt elever over den undervisningspligtige alder. I tiden indtil da forventer udvalget, at støtte fra ungdommens uddannelsesfond til elever på de pågældende alderstrin opretholdes efter samme principper som hidtil.«

KAPITEL IV

De værnepligtiges forhold

Ungdomskommissionens betænkning om de værnepligtiges forhold blev vedtaget af kommissionens plenum den 22. oktober 1948.

Det udtaltes i et indledende kapitel i betænkningen, at ungdomskommissionen har udeladt de problemer, der var henlagt til forsvarskommissionen, såsom ethvert problem vedrørende værnenes opbygning og de dermed sammenhængende organisatoriske spørgsmål, spørgsmål om tjenestetidens længde og om de tekniske og uddannelsesmæssige krav, der må stilles til befalingsmænd og menige. Ungdomskommissionen har set det som sin opgave inden for de ved de almindelige forsvarslove skabte rammer at fremsætte forslag, som vedrører den unge mands kår i tjenesten og ved hjemsendelsen, hvorved værneene bringes i nærmere overensstemmelse med landets demokratiske kultur.

En systematisk oversigt over de forslag, som kommissionen har stillet, og de foranstaltninger, der siden er truffet på de pågældende områder, er givet i bilag 4, hvortil henvises.

Som det fremgår af denne oversigt, er en meget stor del af kommissionens forslag fulgt op, og på væsentlige områder er udviklingen i den af kommissionen foreslåede retning endda gået betydeligt videre end af kommissionen foreslået.

Væsentligst medvirkende hertil har vel nok været den ændring af landets udenrigs- og forsvarspolitiske orientering, der fandt sted umiddelbart efter betænkningens afgivelse.

Med hensyn til reformarbejdet i de seneste år skal det nævnes, at kontaktudvalget er bekendt med det arbejde, der er udført dels af det den 8. december 1964 nedsatte udvalg vedrørende befalingsmandsuddannelsen og arbejdsklimaet i forsvaret (det såkaldte klimaudvalg), dels af det den 8. maj 1967 nedsatte udvalg vedrørende intensivering af mandskabsuddannelsen (det såkaldte intensivierungsudvalg).

Det førstnævnte udvalg, i hvilket ungdommen er repræsenteret ved Dansk Ungdoms Fællesråd, har afgivet 6 delbetænkninger, nemlig:

1. del: Militær pædagogik og ledelsesformer. Betænkning nr. 428, 1966.
2. del: Samarbejdsregler inden for forsvaret. Betænkning nr. 429, 1966.
3. del: Rådgivning, civilundervisning og velfærd. Betænkning nr. 496, 1968.
4. del: De værnepligtiges økonomiske og sociale forhold. Betænkning nr. 499, 1968.
5. del: Tjenestestedernes indretning og udstyr. Betænkning nr. 521, 1969.
6. del: Uddannelsen af forsvarets befalingsmænd. Betænkning nr. 516, 1969.

Af disse betænkninger har 2. del ført til lov nr. 244 af 7. juni 1967 om samarbejdsregler i forsvaret.

4. del-betænkningen er for tiden under behandling i et folketingsudvalg.

De øvrige betænkninger benyttes som grundlag for overvejelser vedrørende ændring af de bestående ordninger. For eksempel har 1. del-betænkningen ført til væsentlig udvidelse af forsvarets kursusvirksomhed vedrørende lederstrækning, indførelse af morgentegnordning med adgang til at opholde sig i hjemmet om natten, adgang til at bære civil påklædning i videre omfang end hidtil. 5. del-betænkningen indtager en væsentlig stilling i forbindelse med forsvarets udflytningsplaner og ved sanering og modernisering af ældre kaserner m.v. 6. del-betænkningen forventes at få væsentlig indflydelse på uddannelsesplanerne for befalingsmandspersonel i forsvaret.

Intensiveringsudvalgets betænkning (Betænkning vedrørende intensivering af mandskabsuddannelse, nr. 514, 1968) vil få væsentlig indfly-

delse på mandskabsuddannelsens tilrettelæggelse.

Generelt gælder det, at de nævnte betænkninger i det daglige udgør et væsentligt grundlag for modernisering og effektivisering af forsvaret.

Spørgsmålet om eventuelle ændringer af de bestående militære straffe-, retspleje- og klageordninger har i nogen tid været gjort til genstand for nærmere undersøgelse i klimaudvalget.

Kontaktudvalget anser det gennemførte og det igangværende reformarbejde i forannævnte udvalg for meget værdifuldt og har intet at foreslå til ændring eller supplement af de af udvalgene fremlagte forslag.

Udvalget har tillige behandlet spørgsmålet

om de civile værnepligtiges kår. Udvalget anbefaler indenrigsministeriet at videreføre den igangværende – nærmest kun forsøgsvis – ændring af de civile værnepligtiges beskæftigelse, således at der lægges mere vægt på arbejde for velgørende institutioner o.lign. fremfor det hidtil traditionelle skovarbejde.

Kontaktudvalget skal i denne forbindelse påpege, at det er ønskeligt at åbne mulighed for aftjening af værnepligt gennem arbejde for og i udviklingslande. Det er vigtigt, at muligheden for at aftjene værnepligt i udviklingslandene kommer til at omfatte alle værnepligtige. Udvalget er orienteret om, at der er nedsat et udvalg til at udarbejde forslag herom, og kan udtrykke sin tilfredshed hermed.

KAPITEL V

Ungdommens boligforhold

Ungdomskommissionen har behandlet ungdommens boligforhold i to betænkninger. Den første, der blev vedtaget i marts 1947, indeholdt et af et flertal i kommissionen vedtaget forslag om indførelse af midlertidig anmeldelsespligt for og udlejning af værelser til enlige personer. Den anden betænkning, der blev vedtaget i oktober 1949 under titlen »Boliger for ungdommen«, undersøger mulighederne for en løsning af ungdommens boligproblem gennem nybyggeri.

Der er i bilag 5, hvortil henvises, redegjort for de to betænkningers indhold og om udviklingen siden deres afgivelse.

I. Som det fremgår af de i bilaget omhandlede boligundersøgelser, bor i dag de fleste unge hjemme, og et stort flertal af de hjemmeboende har eget værelse. Dette skyldes for den ældre boligmasses vedkommende ændrede »indretningsvaner«. For nybyggeriets vedkommende går tendensen i retning af større lejligheder og byggeri af lejligheder med enkeltværelser med egen indgang, der kan lejes ud eller indtages i lejligheden efter behov. Bl.a. har boligsikringsreglerne medvirket til, at større familier har bedre råd til at skaffe sig større lejligheder i nybyggeriet.

Med hensyn til udlejning af værelser til unge mener kontaktudvalget – trods den fortsat utilfredsstillende boligsituation – ikke, at der er behov for tvangsmæssige foranstaltninger i lighed med den i bilaget nævnte midlertidige lov i 1948.

Udvalget finder på den ene side, at boligknapheden tilsiger gennemførelse af en effektiv lejekontrol ved udlejningen af enkeltværelser, og på den anden side, at for strenge restriktioner kan resultere i tilbageholdenhed med udlejning af værelser.

Udvalget finder, at de i bilaget nævnte kontrolregler i lov om midlertidig regulering af

boligforholdene stort set er udtryk for en rimelig balance mellem de to nævnte hovedhensyn. således at der for tiden ikke er behov for yderligere skærpelse af kontrolreglerne. Derimod må man lægge vægt på, at kontrolreglerne håndhæves, hvilket først og fremmest forudsætter, at de værelsessøgende kender reglerne. Der foreligger her en vigtig oplysningsopgave for de lokale ungdomsorganisationer.

Man er opmærksom på, at afgrænsningen af de kommuner, hvor reglerne ikke umiddelbart gælder (nemlig kommuner uden for hovedstadsområdet med under 30.000 indbyggere) eventuelt kan virke mindre rimelig, f.eks. i tilfælde af etablering af en større uddannelsesinstitution i en mindre provinsby, men at der dog i sådanne tilfælde er mulighed for, såfremt kommunalbestyrelsen går ind for det, at sætte reglerne i kraft også her. Kontaktudvalget lægger vægt på, at de lokale ungdomsorganisationer har opmærksomheden henvendt på denne mulighed.

Endvidere skal man udtale, at også faren for en urimelig overvæltning af boligforligets lejestigninger på fremlejemålene nødvendiggør en effektiv kommunikation af kontrolreglerne for de værelsessøgende.

II. Med hensyn til det i bilag 5 anførte om kollegieloven bemærkes, at udvalget har brevkædet med bolig- og undervisningsministerierne om visse af lovens bestemmelser. Med hensyn til kollegielovens virksomhed i praksis skal udvalget pege på, at opførelse af kollegier i visse tilfælde hæmmes af svigtende kommunal interesse for at medvirke ved grunderhvervelse, uanset at der kan ydes statslån til dækning af hele købesummen med påløbende omkostninger. Endvidere har reglerne om boligsikring, der finder anvendelse på kollegielejligheder, men ikke på kollegieværelser, medført, at kommunerne i visse tilfælde har modsat sig opførelse

af kollegielejligheder under hensyn til den økonomiske byrde, boligsikringen pålægger kommunerne.

I forbindelse med kollegielovens revision i 1968/69 blev det fra de uddannelsessøgendes side anført, at det udækkede behov for kollegier er forøget siden loven af 1966 og det aktuelle behov (i 1968) blev anslået til 66.500 kollegieenheder, hvilket frem til 1972 påregnedes at stige til ca. 75.000. Organisationerne foreslog derfor en årlig produktion af 15.000 kollegieenheder frem til 1972 for at dække det oparbejdede behov. Dette kunne regeringen imidlertid ikke gå ind for, og der regnes derfor fortsat med en produktion af 3.000 kollegieenheder pr. år.

Kontaktudvalget skal udtale, at hensynet til den størst mulige og bedst mulige investering i de unges uddannelse tilsiger en væsentlig forøgelse af kollegiebyggeriet.

Kontaktudvalget skal særlig understrege, at huslejens størrelse i de nye kollegier er et problem for mange uddannelsessøgende. Man skal særlig pege på de lærlinge, der ikke er hjemmeboende. Ganske vist er lærlingene formelt ligestillede med andre uddannelsessøgende i henseende til adgang til kollegier, men trods statsstøtten til opførelse af kollegier er det i praksis ikke økonomisk muligt for lærlinge inden for industri og håndværk at betale kollegielejen. Tilsvarende vanskeligheder møder denne gruppe af unge, når de søger bolig i de af Ungbo etablerede hybler.

Udvalget skal derfor henstille, at de igangværende bestræbelser med henblik på en tilfredsstillende løsning af lærlingenes boligforhold og økonomiske problemer fremskyndes.

III. Udvalget skal endvidere pege på problemerne omkring de enlige 20-30 åriges ret til at leje lejligheder. Der foreligger her i typiske tilfælde ikke økonomiske problemer, men snarere en administrativ diskrimination. Efter den nugældende ordning er det overladt den enkelte kommune at fastsætte aldersgrænsen for enliges ret til at leje selvstændig lejlighed og de grænser, der opereres med, er efter udvalgets opfattelse de fleste steder for høje, f.eks. i København 30 år. Udvalget mener, at denne politik er uheldig, dels fordi den rammer urimeligt hårdt de unge, der er færdiguddannede inden denne alder, dels fordi den motiverer til for tidlig indgåelse af ægteskab og for tidlige børnefødsler. Udvalget skal derfor henstille, at det tages op

til overvejelse i boligministeriet, om ikke tiden nu måtte være inde til at afvikle denne restriktion.

Kontaktudvalget er opmærksom på, at reglerne om boligsikring kun omfatter lejligheder, men ikke enkeltværelser. Dette finder udvalget ikke rimeligt, navnlig under hensyn til, at lejerne af enkeltværelser – i det omfang der er tale om unge under uddannelse – typisk er en befolkningsgruppe, der har en meget ringe indtjeningssevne og derfor særlig har behov for støtte. Man skal derfor – uanset at spørgsmålet tidligere har været rejst i Folketinget (som spørgsmål til boligministeren, Folketingstidende 1966/67, sp. 675 f.f.) – henstille til boligministeriet, at det, når loven om boligsikring næste gang tages op til revision, samtidig tages under overvejelse at søge reglerne udstrakt til også at omfatte lejemål for enkeltværelser. Man skal i denne forbindelse henlede opmærksomheden på, at en sådan eventuel udstrækning af reglerne om boligsikring formentlig bør ledsages af en skærpelse af lejekontrollen ved fremleje for at undgå en samtidig opskruning af fremlejen.

Derimod er der åbnet en adgang til billiggørelse af enkeltværelser, idet der i lov om boligbyggeri er hjemmel til at indrette enkeltværelser til selvstændig udleje i det almennyttige boligbyggeri med statsstøtte. Boligministeriet har i et cirkulære af 2. oktober 1969 henledt opmærksomheden på denne hjemmel, der hidtil har været udnyttet i ret beskedent omfang, og har samtidig henstillet til de almennyttige boligforetagender, at man ved projekteringen af fremtidige byggerier er opmærksom på det stigende behov for enkeltværelser, navnlig i hovedstadsområdet og omkring de forskellige centre for uddannelse rundt om i landet.

Udvalget har under sine drøftelser om de uddannelsessøgendes boligproblemer været inde på tanken om at indrette midlertidige boliger for denne del af ungdommen i saneringsmodne ejendomme. Denne udvej må dog karakteriseres som en nødløsning. Imod den taler navnlig det principielle synspunkt, at ungdommen ikke bør have ringere boligforhold end den øvrige del af befolkningen. Udvalget skal dog ikke ganske afvise tanken for tilfælde, hvor en i øvrigt saneringsmoden ejendom ved hjælp af en forholdsvis beskedne investering kan sættes i brugbar stand med henblik på midlertidig beboelse for enlige unge og således, at der fastsættes klare tidsfrister for fraflytning.

Sluttelig skal udvalget pege på det ønskelige i foranstaltninger, der kunne bidrage til en ændring i befolkningens indstilling til boligspørgsmålet, således at det i højere grad end hidtil ville blive almindeligt at søge sig etableret med en i forhold til familiens størrelse passende boligstandard. Dette ville bidrage væsentligt til at løse ungdommens boligproblemer gennem frigivelse af en del af de mange overbefolkede et- og to-værelses lejligheder, af hvilke der er produceret forholdsvis rigeligt i årene umiddelbart efter krigen.

IV. I forbindelse med ungdommens boligforhold skal nævnes ungdomskommissionens betænkning om ungdommens bosætningsproblemer, kort refereret i bilag 6.

Kontaktudvalget har overvejet spørgsmålet om ud over de eksisterende opsparingsordninger at etablere et nyt opsparingsystem for ungdommen. Udvalget har herved lagt til grund

bl.a. Betænkning (nr. 361/1964) vedrørende opsparing til boligformål og Betænkning (nr. 378/1964) vedrørende skattebegunstigelse for opsparing.

Udvalget fandt det temmelig sandsynligt, at der hos den danske ungdom er en større opsparingsevne end den, der har fundet udtryk gennem de eksisterende opsparingsordninger, og at opsparingen blandt de unge må kunne fremmes ikke ubetydeligt gennem oplysning og præmiering.

På denne baggrund indstillede kontaktudvalget i skrivelse af 10. marts 1965 til finansministeriet, at der med henblik på at fremme opsparingen blandt ungdommen dels gennemføres regler om en oplysningskampagne samt en særlig lønspareordning med opsparingspræmiering, dels skabes det nødvendige økonomiske grundlag for disse foranstaltninger. (Se også side 67).

KAPITEL VI

Ungdommen og fritiden

I betænkningen »Ungdommen og fritiden« (1952) har ungdomskommissionen givet en omfattende redegørelse for ungdommens fritidsforhold, bilagt materiale fra forskellige undersøgelser foretaget i perioden fra 1946 til 1952. I to tidligere betænkninger, »Ungdommens friluftsliv« (1950) og »Fritidslokaler på landet« (1951) har kommissionen behandlet særlige dele af fritidsproblemet. En nærmere gennemgang af disse betænkninger findes i henholdsvis bilag 7, 8 og 9, hvor man også vil kunne følge lovgivningen på disse områder, siden betænkningerne udkom.

Afsnit I og II i nærværende kapitel drejer sig især om betænkningen, »Ungdommen og fritiden«, mens afsnit III overvejende behandler problemer, berørt i betænkningen, »Ungdommens friluftsliv«.

»Ungdommen og fritiden« tager sit udgangspunkt i ungdomsnetiqueten »Den danske ungdom«, der er offentliggjort i 1951, og som beskriver hovedtrækkene af ungdommens fritidsforhold. Med baggrund i denne undersøgelse slår betænkningen fast, at de unge på udmærket vis forstår at udnytte og selv administrere deres fritid. Under det fortsatte arbejde på at forbedre de unges fritidsforhold fremhæver betænkningen *to principper som væsentlige*:

1. Der må sikres de unge tilstrækkelige muligheder for selv at vælge deres fritidsvirksomhed, og man må undgå, at samfundet eller andre ud fra selv de bedste motiver søger at begrænse valgmulighederne.
2. Det frie ungdomsarbejde, der bæres af de unges egen indsats, bygger på meget værdifulde traditioner i dansk folkeligt liv. Den forøgelse af de offentlige tilskud til ungdomsarbejdet, som betænkningen går ind for, må under ingen omstændigheder medføre en beskæring af ungdomsarbejdets frihed.

Udvalget finder det også i dag vigtigt og nødvendigt at understrege disse to principper. Selv om det vel kan siges, at de har ligget til grund for lovgivningen om ungdommen og fritiden, har det ofte vist sig vanskeligt at finde udveje for en øget offentlig støtte, uden at det samtidig medførte en voksende offentlig indblanding.

Denne vanskelighed har i de seneste år navnlig været åbenbar, hvor den offentlige støtte af hensyn til midlernes rette udnyttelse er knyttet til og formidles gennem veletablerede organisationsformer og godkendte fritidsaktiviteter, og hvor man derfor ikke ser sig i stand til at yde tilskud til ungdomsaktiviteter, der bryder med disse former. Da udvalget mener, at der netop i sådanne nye utraditionelle arbejdsformer ofte vil være ting af stor værdi for det øvrige ungdomsarbejde, må det henstilles til undervisningsministeriet og til socialministeriet, at man overvejer muligheden for gennem rådighedsbeløb eller over rigelige bevillinger til forsøgsparagraffer i relevante love at kunne støtte sådanne ungdomsaktiviteter, som ikke uden videre kan finde indpas under gældende regler.

Karakteristisk for en række eksempler på unges bestræbelser på at etablere en aktivitet har været et meget stærkt behov hos de unge for selv at være ansvarlige for virksomheden. I mange af disse tilfælde vil kun de ovennævnte ubundne rådighedsbevillinger kunne imødekomme ønskerne om støtte fra det offentlige. Tendensen er dog så fremherskende – og underbygges i øvrigt af udviklingen på andre områder –, at det bør overvejes, om store dele af lovgivningen om unges fritidsvirksomhed ikke stadig i for høj grad er baseret på den ældre generations ønske om at holde de unge beskæftiget på sund vis og under opsyn af en ansvarlig voksen. Netop derved vanskeliggøres den udviklende opdragelse, som først og fremmest lig-

ger i de erfaringer, de unge kan hente i et arbejde, de selv administrerer og har ansvaret for.

I. Den organiserede fritidsvirksomhed.

1. Ungdomsorganisationer m.v.

I betænkningens 2. afsnit, der behandler den organiserede fritidsvirksomhed, afviser man først, at der (i 1951) skulle være tale om en foreningskrise i form af en medlemstilbagegang. Sammenholdt med 1939 er der måske snarere tale om en mindre, relativ fremgang.

I undersøgelsen af den 14–20 årige ungdoms vilkår, foretaget af socialforskningsinstituttet i 1965, har man undersøgt de unges foreningsmedlemsskab, og sammenholdt med 1946-enketen viser det en tydelig tilbagegang, der er stærkest for de idébetonede foreninger. Selv om man ikke har muligheder for en sammenligning med tallene for 1939 eller 1951, er der grund til at antage, at i hvert fald de idébetonede foreninger taget under ét har været i tilbagegang.

Allerede i 1952 omtalte man den stigende konkurrence fra andre fritidsfaktorer, den offentlige støttede aftenskole, ungdomsskole og ungdomsklub samt fra forlystelseslivet, og der er ingen tvivl om, at denne konkurrence nu er skærpet. Der er et mere varieret – og ofte kvalitativt bedre – udbud af valgmuligheder, der kan imødekomme unges behov for kontakt, for rekreation og for udbyttegivende beskæftigelse. Karakteristisk for disse »konkurrerende« tilbud er det, at de alle er økonomisk velfunderede. De økonomiske vanskeligheder, som foreningslivet led under i 1952, er blevet forværret ganske væsentligt og har yderligere svækket foreningslivets konkurrencemuligheder.

Betænkningens forslag om gennem støtte til lederuddannelse og til lokaler at skabe rammerne om ungdommens egne aktiviteter er ganske vist blevet fulgt op i lovgivningen. Det er dog endnu kun et fåtal af kommuner, der reelt har »skabt rammerne« ved at stille velegnede lokaler, idrætsanlæg m.v. til rådighed for alle ungdommens forskellige aktiviteter. Endnu ifølge den sidst vedtagne lov om fritidsundervisning m.v. af juni 1968 skal den foreningsaktivitet, der ikke kan få egnede lokaler eller udendørsanlæg stillet til rådighed af kommunen – og det er langt størstedelen –, selv fremskaffe mindst 1/4 af omkostningerne til deres lokaler

eller anlæg. Den nævnte lokalestøtte gives dog ikke til regions- eller landssammenslutninger, der netop i de kommende år i højere grad vil stå som initiativtagere til og ejere af lejr- eller uddannelsescentre eller af de nye fritidscentre. Kontaktudvalget skal henstille, at dette spørgsmål tages op i forbindelse med den kommende revision af lov om fritidsundervisning m.v.

Principielt er der med lov om fritidsundervisning m.v. skabt muligheder for at give støtte til alle former for lederuddannelse i ungdomsarbejdet, og der er skabt lovmæssig baggrund for at yde erstatning for tabt arbejdsfortjeneste under kursus for ungdomsarbejdets frivillige ledere – en ganske afgørende forbedring i forhold til tidligere. Ungdomsarbejdets egne lederuddannelser har imidlertid i de sidste år været inde i en så rivende udvikling, at de midler, der i de kommende år er budgetteret med til støtte til lederuddannelse m.v., kun kan dække en brøkdel af behovet.

Hertil kommer, at foreningernes udgifter til administration og information er øget stærkt og må forudsættes at stige yderligere i takt med foreningernes bestræbelser på at aktivisere medlemmerne og imødekomme deres krav om medindflydelse. Dette rammer især foreningernes hovedkontorer, hvis arbejdsbyrde i øvrigt er vokset, også fordi det offentlige i højere grad end før har imødekommet foreningernes ønske om repræsentation i kommissioner og udvalg. Det skal her bemærkes, at denne imødekommenthed også er i det offentlige interesse.

I ungdomskommissionens betænkning slog man fast, at det frie ungdomsarbejde – ledet af de unge selv – »også i fremtiden må være det bærende i ungdommens fritidsliv.«

Udvalget tilslutter sig dette synspunkt og må derfor henstille til undervisningsministeriet, at man undersøger, hvorvidt de vanskeligheder foreningslivet møder i dag, er af økonomisk art, og hvordan de i så fald vil kunne afhjælpes.

Sammenholder man de beløb, som staten investerer i ungdommens fritidsaktiviteter med den investering, som ydes årligt af det frivillige ungdomsarbejde selv i form af kontante indskud eller frivillig arbejdsindsats, bliver det åbenbart, at statens andel er ganske lille – formentlig nogle få procent. Det er derfor af største betydning, at statens tilskud placeres rigtigt, og udvalget anmoder undervisningsministeriet om under forarbejdet til næste revision af lov om fritidsundervisning m.v. gennem undersøgelser at sikre sig størst mulig klarhed

over, hvor og under hvilke former en statslig investering vil give det bedste udbytte.

En særstilling indtager de unges uddannelsesfaglige organisationer. Med den udvidede uddannelsestid, med de unges voksende deltagelse i tilrettelæggelsen af uddannelsen og med de uddannelsessøgendes øgede alder stilles der større krav til deres faglige organisationer. Disse organisationers formål og arbejdsform er anderledes end de øvrige ungdomsforeningers, og de har derfor hidtil ikke kunnet nyde godt af de sædvanlige tilskud til foreningsarbejde.

Udvalget vil gerne fremhæve den værdi, der ligger i, at de unge selv organiserer sig – også fagligt – og anbefaler undervisningsministeriet at overveje, hvordan disse organisationers arbejde bedst kan støttes af det offentlige.

Kontaktudvalget er orienteret om, at de uddannelsessøgendes organisationer har foreslået indført tvunget kontingent fra de studerende ved læreanstalter, som de repræsenterer. Udvalget gør opmærksom på, at en række andre faglige organisationer for unge har det samme behov for midler til deres arbejde.

2. Ungdomsklubber.

Ungdomskommissionen lagde vægt på, at klubberne skulle være de unges eget uformelle tilholdssted (»det varme gadehjørne«). Man stillede sig meget skeptisk over for tanken om gennem en særlig obligatorisk uddannelse at fremskaffe egnede ledere til disse klubber. Derimod støttede man tanken om kortere eller længere kurser for ledere og særligt aktive medlemmer.

Ungdomskommissionen anbefalede i øvrigt, at de forskellige ungdomsforeninger tog klubarbejdet op, dog således at der fandt en rimelig adskillelse sted med hensyn til ledelse og økonomi mellem forening og klub.

Klubvirksomheden, der i 1950 talte ca. 100 offentligt støttede klubber i alt, har siden haft en meget stærk udvikling, så at den nu udgør den tredje største faktor i de unges organiserede fritidsliv, næst efter idrætsforeningerne og de faglige foreninger.

I 1968 var der ca. 775 registrerede ungdomsklubber.

Ved de klubber, der henhører under socialministeriet (ca. 1/4 af de registrerede klubber) har en stadig større del af lederne gennemgået en fritidspædagoguddannelse, og udviklingen peger for disse klubbers vedkommende i retning af med tiden at gøre en sådan uddannelse

obligatorisk. Ved de øvrige klubber, der hører under undervisningsministeriet, er en overvejende del af lederne skolelærere.

I begge slags klubber gør man i nogen udstrækning brug af de unge (omkring 18 år) som »ungmedarbejdere«, og i de senere år er der arbejdet meget med klubråd, valgt af de unge selv, som et rådgivende organ.

Overalt er klubberne dog klart præget af de voksne ledere, og klubberne betragtes både af samfundet og af de unge selv som samfundets institutioner til beskæftigelse af de unge i fritiden. Det er et spørgsmål, om man ikke derved er kommet for langt væk fra det, som oprindeligt var meningen med ungdomsklubberne: At de bør være de unges egne tilholdssteder, ledet af dem selv i videst muligt omfang. De senere års mangfoldige eksempel på de unges ønsker om selv at administrere deres egne forhold bør give anledning til, at man i undervisningsministeriet og socialministeriet overvejer, om ungdomsklubberne er inde i en hensigtsmæssig udvikling, og hvordan man eventuelt kan lade klubbernes præg af institutioner, ledet og domineret af voksne, ændre til fordel for den oprindelige intention med klubberne. Selv de mest velmenende initiativer fra voksne vil kunne hæmme de unges udvikling og modning til selv at bære ansvaret.

Det er i denne forbindelse bemærkelsesværdigt, at man stadig i ungdomsklubberne (som for øvrigt også i ungdomsskolen og efterskolen) arbejder med en aldersgruppe – de 14–18 årige –, hvis afgrænsning både nedad og opad på mange områder er ved at miste naturlige begrundelser. Måske kan det tidligere nævnte problem om de unges muligheder for selv at administrere deres klubber løses i forbindelse med en åbning af aldersgrænserne, en opdeling i aldersgrupper og en dermed følgende trinvis overgang til fuldt selvstyre i klubberne.

Udviklingen har vist, at foreninger kun i meget begrænset omfang har taget klubarbejdet op. Udvalget har overvejet, om det bl.a. kunne skyldes, at det i bekendtgørelserne om tilskud til klubberne blev fastsat, at der ikke måtte drives propaganda i religiøs eller politisk retning. Udvalget kan nu med tilfredshed konstatere, at dette spørgsmål for så vidt er bortfaldet, som forbudet er ophævet for de under undervisningsministeriet hørende klubbers vedkommende.

Udvalget mener, at enhver foranstaltning i øvrigt, der kan lette og øge kontakten mellem

klub- og foreningsarbejdet bør gennemføres, så at de unge, når de forlader klubben, naturligt fortsætter i foreningslivet.

3. Ungdomsundervisning.

Kapitel I (s. 11) i nærværende betænkning bringer nogle tal fra socialforskningsinstitutets fritidsundersøgelse (1964) om de unges deltagelse i frivillig undervisning og kulturelle aktiviteter i øvrigt. Disse tal understreges af det stigende omfang, som den frivillige undervisning har fået siden ungdomskommissionens tid. Det samlede årlige elevtal lader sig ikke opgøre, men alene ungdomsskolen (med ca. 85.000 elever) og efterskolen (med godt 7.000 elever) besøges af tilsammen mere end 1/3 af de unge mellem 14 og 18 år. Dertil kan lægges godt 8.000 elever på højskolerne og et antal unge, der deltager i fritidsundervisning for voksne og i interessegrupper for børn og unge.

Den »almenmenneskelige og medborgerlige opdragelse«, som ungdomskommissionen mente bør være et grundlæggende træk i den frivillige undervisning, og som antyder dens sammenhæng med foreningsarbejdet, gives ikke blot gennem selve undervisningen, men formodentlig i lige så høj grad gennem det miljø, som undervisningen foregår i. Udvalget har i anden sammenhæng fremhævet betydningen af, at skoleeleverne drages med i tilrettelæggelsen af skolernes virksomhed, og skal her blot nævne, at dette ikke mindst gælder den frivillige undervisning – også hvor den ikke gives i kostskoleform, men som aftenundervisning.

Ungdomskommissionen fremhævede den nære forbindelse, der er eller bør være mellem den frivillige ungdomsundervisning og ungdommens andre former for fritidsvirksomhed, og udtaler ønsket om det størst mulige samarbejde – ikke mindst med de forskellige undervisnings-tilbud i radioen. I denne forbindelse stillede man forslag om at etablere studiekredse på grundlag af radioudsendelser optaget på bånd. Gennem undervisningsministeriets båndcentral kan skoler og højskoler nu låne optagelser af alle skoleradioens udsendelser. En del af disse udsendelser er fortrinligt egnede som oplæg til diskussion og samtale, og det samme gælder en række af radio og TV's almindelige udsendelser. Under den nugældende ordning kan kun skoler låne fra båndcentralen. Udvalget kan anbefale, at man søger udlånet udvidet til også at omfatte foreninger og studiekredsarbejde i øvrigt. Udvalget kan endvidere – af hensyn til den store

værdi, det kan have både for studiekredsarbejdet og for radio- og TV – anbefale, at kulturministeriet undersøger mulighederne for, at udlånet udvides til også at omfatte dele af radio og TV's almindelige udsendelser, selv om der er ophavsretlige problemer forbundet hermed.

Ungdomskommissionen omtalte de unges musikinteresse og anviste nogle veje til at imødekomme og udbygge denne. Det er udvalgets indtryk, at musikinteressen ikke er blevet mindre i de seneste år, hvilket bl.a. også afspejles i det stærkt øgede antal af mindre amatør-pop-orkestre.

Trods ihærdig indsats som oftest af frivillig art gennem skolerne eller fra foreninger må man nok konstatere, at denne interesse ikke tilgodeses i tilstrækkeligt omfang. Heller ikke den ny lov om fritidsundervisning m.v. har løst problemet. Som det også fremgår af betænkning nr. 517, 1969, »En kulturpolitisk redegørelse«, savner man i nogen grad faste bevillingsmæssige rammer for offentlig støtte til musikundervisning. Udvalget anbefaler derfor, at undervisningsministeriet og kulturministeriet undersøger, hvordan man gennem særlige tilskud – eller gennem lempelser i form af særlige regler for musik- og instrumentalundervisning – bedst kan støtte eller vække musikinteressen.

4. Idrætten.

Idrætten udgør en ganske væsentlig del af de unges fritidsvirksomhed, og behovet for velindrettede idrætsfaciliteter stiger. I de seneste år er der ganske vist sket en nærmest eksplosiv udvikling i byggeriet af idrætshaller – som oftest baseret på lokal frivillig arbejdskraft og stor økonomisk offervilje, idet mulighederne for offentlige tilskud til dette byggeri stadig er alt for begrænsede. Der er dog næppe tvivl om, at man her kun står ved begyndelsen til en udvikling, der peger mod etablering af tilstrækkelige og varierede former for motions- og idrætsfaciliteter, herunder også friluftsbade eller svømmehaller, for hele befolkningen.

I betragtning af de beløb, der under alle omstændigheder i de kommende år vil blive investeret i dette område, kan udvalget anbefale, at man i undervisningsministeriet og evt. indenrigsministeriet overvejer, hvilke muligheder man har for gennem et samarbejde med idrætsorganisationerne at sikre en rimelig koordinering og planlægning af disse investeringer og samtidig undersøger, om de kan og bør kombi-

neres med andre investeringer i skoler eller i fritidsaktiviteter i øvrigt.

Ungdomskommissionen lagde stor vægt på, at idrætslederne ikke blot er velfunderede på det idrætstekniske område, men at de må betragtes som ungdomsledere, og at dette også understreges i lederuddannelsen. Den nye fritidslovs udvidede muligheder for ansættelse af konsulenter har nu sat idrætsorganisationerne i stand til at iværksætte en omfattende kursusvirksomhed for idrætsledere og instruktører. Hvis dette arbejde får blot tilnærmelsesvis det omfang, som man venter sig, vil behovet for konsulenter stige meget stærkt. Da idrætsorganisationerne gennem deres aktiviteter har kontakt med så stor en del af børnene og de unge, bør organisationerne efter udvalgets mening overveje, hvorledes man i højere grad kan udnytte denne kontakt til et bredere kulturelt anlagt arbejde, og sammen med undervisningsministeriet finde frem til formerne for støtte til en sådan virksomhed.

Ungdomskommissionen omtalte endvidere idrættens sundhedsproblemer og mente, at disse måtte ses i sammenhæng med den almindelige helbreds kontrol, som kommissionen i en anden af sine betænkninger foreslog gennemført. Idrætsorganisationerne har etableret en idrætslægeordning med en idrætssklinik i København og ca. 30 idrætslægeværelser landet over til forebyggende lægeundersøgelser og træningsvejledning m.m. Opgaven må imidlertid på det nu gældende økonomiske grundlag betragtes som uoverkommelig for idrætsorganisationerne, og udvalget må derfor anbefale, at dette spørgsmål tages op i forbindelse med udvalgets forslag om en almindelig helbreds kontrol (se side 19).

I et europæisk samarbejde mellem idrætsorganisationerne har man taget initiativet til en indsats til fremme af befolkningens almindelige sundhedstilstand. Dansk Idræts Forbund er for tiden i færd med at planlægge en landsomfattende »TRIM«-aktivitet, det vil sige idræt for alle, uanset om de er medlemmer af en idrætsforening eller ej, ikke med konkurrence for øje, men for gennem veltilrettelagt motion med de dertil hørende faciliteter at fremme hele befolkningens sundhed og velbefindende.

II. Den ikke-organiserede fritidsvirksomhed.

1. Den »foreningsløse« ungdom.

Det fremgår af den tidligere nævnte ungdomsundersøgelse fra 1965 (side 12), at mere

end 1/3 af unge mellem 15 og 20 år ikke er tilknyttet noget foreningsarbejde. En organisationsprocent på mere end 60 pct. er ganske vist sammenlignet med andre europæiske lande særdeles høj, men ønsket om at engagere de »foreningsløse« optog allerede ungdomskommissionen. I betænkningen »Ungdommen og fritiden« anbefalede man derfor klubarbejdet som en indsats specielt for disse unge og som en mulig introduktion til foreningsarbejdet. Det er tilsyneladende karakteristisk for ungdomskommissionens betænkning, at man forestiller sig de forskellige fritidsaktiviteter båret af skoler, organisationer, klubber ell.lign., som alle kræver, at de unge tilmelder sig en virksomhed af en vis varighed.

Som det ses af tidligere afsnit i dette kapitel, har ungdomsklubberne taget et vældigt opsving siden da, uden at man derfor har haft held til at reducere procenten af »foreningsløse« unge.

Det er da også et spørgsmål, om man realistisk kan regne med nogen væsentlig forøgelse af organisationsprocenten, og om det er rimeligt at gå ud fra, at menneskers behov for fritidsbeskæftigelse kun kan imødekommes gennem organiserede aktiviteter, som kræver indmeldelse i en forening eller klub, eller tilmelding til et undervisningshold og dermed som oftest en forpligtelse, der rækker ud over et aktuelt opstået, begrænset behov. Det henstilles derfor til undervisningsministeriet at undersøge, hvorvidt der er et behov for, at forskellige fritidsfaciliteter og fritids»rekvisitter« stilles til rådighed for unge på almindelig udlånsbasis. Udvalget kan i denne forbindelse pege på mulighederne for, at sådanne udlån oprettes på lokalt, kommunalt plan eller etableres i egentlige fritidscentre, som omtalt i næste afsnit.

2. Fritidslokaler, fritidscentre etc.

Ungdomskommissionens forslag om støtte til foreningernes lokaleudgifter er kommenteret tidligere i dette kapitel.

Udvalget må i øvrigt pege på et voksende behov for fritidslokaler på følgende områder:

a. Den forlængede uddannelsestid for efterhånden alle unge stiller større krav til de unges muligheder for at koncentrere sig om forberedelse og selvstudium i forbindelse med undervisningen. Selv om væsentligt flere unge end før har eget værelse, er der stadig mange lejligheder, hvor der ikke er studiero. Udvalget må derfor henstille, at det overvejes, hvordan man i den bestående boligmasse og i planlagt nybyg-

geri kan imødekomme de unges behov for hyggelige og rolige studielokaler.

b. Medens tendensen i moderne boligbyggeri peger mod større lejligheder eller mod parcelhusbyggeri, som vil give de unge mere plads i hjemmene, er det udvalgets indtryk, at byplanlægningen endnu langt fra har taget tilstrækkeligt hensyn til børnenes og de unges behov for samlingssteder. Det er udvalgets opfattelse, at der til ethvert boligkvarter og til større sommerhusbebyggelser bør høre tilstrækkelige fritidslokaler, anbragt og indrettet således, at de giver børnene og de unge de bedst mulige betingelser for en aktiv og skabende udfoldelse, og udvalget må anbefale, at dette søges sikret ad lovgivningens vej.

c) Det er i indledningen til dette kap. fremhævet, at man så vidt muligt bør imødekomme de unges ønsker om selv at administrere deres fritid. Det er derfor vigtigt at erindre, at det ovennævnte behov for fritidslokaler ikke imødekommes alene ved oprettelsen af fritids- og ungdomsklubber. Der vil især i byerne være en gruppe unge, som ikke føler sig tiltrukket af det sædvanlige ungdomsklubmønster, men som dog har et behov for at være sammen om fælles aktiviteter og – først og fremmest – under egen ledelse. Enkelte steder er sådanne ungdomshuse blevet oprettet på forsøgsbasis og som oftest i gamle – til tider saneringsmodne – ejendomme.

Udvalget anbefaler undervisningsministeriet og socialministeriet at undersøge, om tendensen til i sådanne tilfælde at anvende gamle bygninger udelukkende er økonomisk betinget, eller om der evt. også er særlige miljø-mæssige fordele forbundet dermed, som kun vanskeligt lader sig etablere i moderne byggeri. Det bør samtidig overvejes, om der i den bestående lovgivning er mulighed for at yde økonomisk støtte til sådanne ungdomshuse, som de unge får overdraget og derpå selv indretter og administrerer – eller hvordan en sådan støtte bedst vil kunne formidles.

Lov om fritidsundervisning m.v. pålægger kommunerne og staten at stille deres lokaler til rådighed for fritidsvirksomhed i den tid, hvor lokalerne ikke anvendes til deres oprindelige formål. Hovedparten af disse lokaler vil være skoler, og udvalget ønsker at pege på, at da skolerne som regel ikke er opført og indrettet med henblik på fritidsvirksomhed, vil de som oftest ikke være særlig velegnede til dette formål. Udvalget må derfor henstille til un-

dervisningsministeriet, at der foretages en undersøgelse af, hvilke krav man må stille til fritidslokaler og deres forskelligartede funktioner, og at de derigennem opstillede retningslinier finder anvendelse på alt offentligt byggeri, som stilles til rådighed for fritidsvirksomhed.

Da en stor del af investeringerne i fritidslokaler af enhver art iøvrigt i øjeblikket sker på kommunal eller privat foranledning, vil de nævnte retningslinjer og vejledninger, dersom de stilles til rådighed for enhver initiativtager, evt. kunne dække et behov for en almindelig koordinering af oplysende materiale om byggeri og indretning af fritidslokaler – og måske give mulighed for hensigtsmæssig koordinering også af investeringerne på dette område.

Udvalget har haft lejlighed til at drøfte betænkningen om *kulturcentre*, nr. 412, 1966, og stillede i en udtalelse af 1. september 1966 enkelte forslag til ændring af lovforslaget om statsstøtte til kulturcentre. I udtalelsen tilslutter udvalget sig betænkningens rummelige bestemmelse af kulturcentrenes formål, således at dette også omfatter fritidsaktiviteter, og således, at der ikke omkring disse centre opstår følelsen af noget eksklusivt og isoleret. Udvalget berører dernæst sammenhængen mellem kulturcentre og andre institutioner for fritidsvirksomhed og fremhæver, at den rette geografiske placering af disse institutioner er afgørende for, om de kan opfylde deres formål. I udtalelsen peger udvalget endelig på, at dette kun kan ske, dersom kulturcentrene indarbejdes i byplanerne i snæver kontakt med andre institutioner for fritidsvirksomhed og således, at der opnås en god tilknytning til andre centerdannende elementer i området.

Udtalelsens stærke understregning af, at man i byplanlægningen må sikre kulturcentrene, som måske i visse tilfælde snarere kunne kaldes *fritidscentre*, den rette placering, kan udvalget her følge op med en henstilling om, at man ved fremtidigt boligbyggeri og i byplanlægningen tager tilstrækkeligt hensyn til, at »fritidsmiljøet« skal kunne imødekomme befolkningens voksende behov for og krav om rimelige muligheder for en aktiv udnyttelse af fritiden.

3. *Friluftsgårde.*

I betænkningen »Ungdommens friluftsliv« stillede ungdomskommissionen forslag om oprettelse af friluftsgårde for de større byers ungdom. På trods af meget velvillig modtagelse overalt er der endnu ikke blevet realiteter ud

af forslaget, hvilket meget stærkt må beklages.

I fortsættelse af, hvad der under afsnittet om den »foreningsløse« ungdom nævntes om mulighederne for udlån af fritids»rekvisitter«, kan det oplyses, at man i børne- og ungdomskorpserne er langt fremme med planerne for oprettelse af regionale friluftsgårde, nu kaldet fritidscentre. Her har man overvejet enten i forbindelse med særlige lejre for organisationernes egne medlemmer eller i et mere åbent, permanent arrangement at tilbyde et rigt varieret udvalg af fritidsfaciliteter og »rekvisitter« evt. med muligheder for instruktion og vejledning. Udvalget kan anbefale, at dette initiativ følges med opmærksomhed, og at undervisningsministeriet gennem lov om fritidsundervisning m.v. skaber muligheder for den nødvendige offentlige støtte.

III. Friluftslivet og fritidsarealer.

1. Forureningen.

Det er i stadig stigende grad blevet åbenbart, at den største trussel mod friluftslivet i dag er den stadig mere udbredte forurening af naturen. Dette problem var ikke på ungdomskommissionens dagsorden, men må i dag stå meget højt på prioritetslisten over problemer, der må løses.

I de næste 30 år, frem til århundredeskiftet, vil den bymæssige bebyggelse 3–5 dobles, og store samlede byområder vil brede sig ud over landskaber, der i dag er dyrkede.

Dette vil medføre, at større befolkningsgrupper end i dag vil få stadig mindre natur til rådighed. Hvis man ikke allerede nu sikrer sig de nødvendige rekreative områder inden for de nye store byområder. Også sommerhusområderne må skønnes at blive udvidet ganske betydeligt.

Den tiltagende urbanisering vil betyde en stadig indskrænkning i både friluftslivets arealer, og samtidig vil den stigende forurening af såvel luften, vandet som jorden betyde, at grundlaget for de rekreative områder – ja for hele den sunde tilværelse – vil svinde bort, hvis der ikke gøres en indsats imod den tiltagende fare for ødelæggelse af naturen.

I den kulturpolitiske redegørelse (betænkning nr. 517) s. 22 og følgende sider, peger ministeriet for kulturelle anliggender på, at forureningsproblemerne kan blive en fare for alt liv, og giver forslag til indsats på forskellige områder:

»Luften forurenes væsentligt gennem industriens og trafikmidlernes forbrændingsprodukter. Atmosfærens sammensætning af luftarter kan ændres betydeligt herved.

Endvidere kan affaldsstøv, herunder radioaktive partikler, komme til at indgå i større mængder.

Vandet forurenes dels direkte ved spildevand fra boligområder og industrier, dels indirekte ved nedsivning gennem jorden af affalds- og spildprodukter eller af gødningsstoffer og biocider. Det må forudses, at grundvandet talrige steder vil ændre karakter og blive uanvendeligt til forbrug.

Jordens forurening foregår væsentligst gennem processer, som svarer til vandforureningen. Anvendelsen af gødningsstoffer og biocider er omtalt. Den kan have en langtidsvirkning på jordens sammensætning. Denne sidste form for påvirkning skyldes jordbrugenes nutidige udvikling, der i så høj grad hviler på en direkte kemikalietilførsel.

Sammenfattende kan siges, at de ændringer, som urbaniseringen og de moderne produktionsmetoder forårsager i de primære miljøelementer, luft, vand og jord, bevirker en forskydning, som kan blive farlig for det levende – mennesket iberegnet.

De naturgivne grundelementer er udsat for en direkte anvendelse som energikilder eller som råvarer. I den store sammenhæng spiller dette en mindre rolle. Det direkte forbrug af de primære ressourcer tæller ikke over for de negative virkninger, forureningen forårsager over for det levende. Som et særligt affaldsprodukt, der er stigende med urbaniseringen, må støj betragtes. Båret af luft, vand og jord kan støjen i tæt befolkede områder parallelliseres med forurening. På samme måde er støjen bl. a. i visse byområder ved at overskride grænserne for det miljø, der hidtil har været udviklingsbærende for mennesket.

De beskrevne forhold udgør således bivirkninger ved den almindelige industrielle udvikling. Bivirkninger, der synes at kunne få en meget farlig indflydelse på menneskets og andet levendes eksistens.

En koordination mellem en lang række af de vigtigste virksomhedsgrene inden for samfundet må anses for nødvendig, dersom de omtalte skadelige bivirkninger skal undgås.

Dette gælder bl. a. så væsentlige felter som udviklingen af boliger, industri, trafik, jordbrug og service for den voksende befolkning.

Medens gennemførelsen af formålene med disse virksomheder beslaglægger store kapitaler, er de hidtidige investeringer i bekæmpelse af virksomhedernes skadevirkninger i forhold her til af ubetydelig størrelse.

Verden over er disse problemers behandling forskelligt administreret. Dog mærker man måske en tendens til den ønskelige samordning. I Sverige har man således konsekvent lagt koordinationen af grundelementernes forvaltning under statens naturvårdsverk.

Vi har ingen udstrakt koordinering her i landet endnu – selv om tendenser i den retning mærkes. Derfor er problemerne om forvaltningen af de primære ressourcer heller ikke analyseret i sammenhæng. Dette medfører, at ikke engang skitser til sammenfattende planer kan fremlægges i øjeblikket.

Man kan konstatere, at de fysisk-geografiske vilkår her i landet, specielt det forhold, at de fleste af vore større byer ligger ved Jyllands og Sjællands østkyster, sammenholdt med de herskende vind- og strømforhold, reducerer virkningerne af luft- og vandforureningen betydeligt.

Gennem de senere år har vandforureningens specielle skadevirkning over for drikkevandsforsyningen og bademulighederne på dette isolerede grundlag sat gang i vandrensningsbestræbelserne, væsentligst gennem spildevandsrensningsanlæg.

Året 1970 er af Europarådet udpeget som et naturfredningsår. Det lader sig næppe fra dansk side gøre at bidrage i højere grad med eksakte resultater fra en miljøforskning. Derimod kunne man muligvis forsøge at yde en videre indsats af anden art. Det var vel ikke utænkeligt, at man i forbindelse med fredningsåret kunne søge at medvirke til en foreløbig, koordinerende opgave gennem et forsøg på at samle et helhedsbillede på basis af den nuværende viden, f. eks. ved at indbyde kendte udenlandske forskere og andre, der beskæftiger sig med problemkomplekset, til et seminar her i landet i 1970. Resultatet af et sådant kunne da danne baggrund for en bred debat under en derpå følgende kongres samt for oplægget til den eventuelle FN-kongres i 1972 om beskyttelsen af menneskets omgivelser, om hvis afholdelse der i FN er fremsat et svensk resolutionsforslag, der bl. a. er støttet af de andre nordiske lande.

Der er måske en særlig baggrund tilstede for, at vi her i landet burde engagere os i

spørgsmålene om den almindelige miljøforringelse. Danmark er et homogent land og udgør en begrænset og overskuelig del af det moderne Vesteuropa. Dette giver særlige muligheder for inden for et afgrænset område at følge miljøudviklingen. Yderligere kan fremhæves, at landet endnu er blandt de mindre forurenede inden for Vesteuropa. At Danmark vil være vel egnet som eksperimentalområde for en fremtidig miljøforskning bekræftes, når man retter blikket mod andre dele af det danske rige. Et område som Færøerne vil gennem sin isolerede beliggenhed sikkert kunne belyse særlige aspekter ved fjernforurening. Store dele af Grønland må gennem målinger kunne give basis for kontrol af den helt generelle forurening under ekstreme forhold.«

På baggrund af denne betænkningens bemærkninger og på baggrund af den afgørende betydning en løsning af forureningsproblemerne har for ungdommens friluftsliv og for samfundet i det hele taget, ønsker udvalget at påpege, at dette spørgsmål må have en meget høj prioritet for ungdommen i den kommende tid.

2. *Fritidsarealer.*

Det er i et foregående afsnit om fritidslokaler nævnt, at tilstrækkelige samlingssteder for børnene og de unge bør være et uundværligt led i ethvert boligbyggeri. Ikke mindre vigtigt er det, at man på samme måde sikrer de nødvendige friluftsarealer både ved almindelig boligbebyggelse og ved sommerhusbyggeriet. Dette gælder såvel almindelige åbne pladser med parkbeplantninger som det gælder legepladser og egentlige idræts- eller sportspladser for børn og unge. Udvalget må henstille til boligministeriet, at det overvejes, hvordan man i planlægningen af boligbyggeri (og i saneringen af den bestående boligmasse) kan sikre et større hensyn til de nødvendige friluftsarealer, og evt. kan anvise veje til, at disses indretning kan ske i samarbejde med de offentlige instanser og med de organisationer, som beskæftiger sig med børns unges fritidsvirksomhed.

3. *Tilvejebringelse af støttepunkter for friluftslivet.*

Naturfredningslovens § 46 indeholder en skærpelse af strandbyggelinien, der vil kunne få en alvorlig betydning for visse idrætsgrene og for børne- og ungdomskorpserne. Det er udvalgets opfattelse, at disse bestemmelser bør praktiseres således, at de mindst muligt lægger hin-

dringer i vejen for børne- og ungdomskorpserne.

Med hensyn til den almindelige skov-byggetlinie bemærkes, at børne- og ungdomskorpsernes weekendhytter i overvejende grad er beliggende umiddelbart ved skov og er nødvendige for korpsernes brug af skovene. Ved lovrevisionen burde derfor være optaget en bestemmelse om, at fredningsnævnene kan dispensere fra skovbyggelinien, når byggeriet drejer sig om weekendhytter, der tjener som nødvendige støttepunkter for foreningernes friluftsliv.

Man skal i denne forbindelse henvise til de i bilag 8a og bilag 8b gengivne henvendelser fra Dansk Ungdoms Fællesråd til folketingets udvalg vedrørende naturfredningsloven. Udvalget kan fuldt ud tiltræde disse henvendelser.

For så vidt angår børne- og ungdomskorpsernes behov for lejrpladser, der ikke er tilgængelige for offentligheden, skal udvalget udtale, at dette behov ikke er tilgodeset i tilstrækkeligt omfang. Man finder derfor anledning til at henstille til direktoratet for statsskovvæsenet at

stille sig mere velvilligt over for ønsket om åbning af velegnede pladser i statsskovene for børne- og ungdomskorpserne, eventuelt således at der etableres et samarbejde mellem de enkelte korps om udnyttelse af de til rådighed stillede områder.

4. Selvstændige udflugtsstier og cykelveje.

Kontaktudvalget skal med henvisning til det af naturfredningskommissionen, betænkning om naturfredning, bind 2, nr. 467, 1967, og Friluftsrådet udtalte og til den voksende forståelse i befolkningen af cyklens mission som sundhedskilde meget stærkt anbefale, at der etableres cykelstier. Det bestående landevejssystem er næsten overalt så stærkt befærdet af biler, at cykling kan være livsfarlig. Der bør derfor etableres cykelstier i et sådant omfang, at det navnlig for storbyernes befolkning bliver muligt at komme ud af byerne og at færdes i landet pr. cykel.

KAPITEL VII

Den tilpasningsvanskelige ungdom

Ungdomskommissionen, der ifølge kommisso-riet også skulle »optage spørgsmålet om den asociale ungdoms problemer til behandling med særligt henblik på forebyggelse af ungdoms-kriminaliteten«, har behandlet de herhenhø-rende problemer i to betænkninger, nemlig »Den tilpasningsvanskelige ungdom« (1952) og »Den tilflyttede ungdoms særlige problemer« (1947).

Om indholdet af de i disse betænkninger giv-ne henstillinger og forslag, om hvorvidt disse er blevet fulgt og om udviklingen i øvrigt med hensyn til lovgivning og administration inden for betænkningernes område, henvises til bilag 10 og 11.

I. Den tilpasningsvanskelige ungdom.

Indledningsvis bemærkes, at ungdomskom-missionen anvender ordet »tilpasningsvanskelig« dels for at undgå det belastede ord asocial, dels for at understrege betydningen af at finde årsagerne til den »asociale« holdning. Begrebet omfatter ifølge betænkningen side 21: løben hjemmefra, vagabondering, skoleskulkeri, er-hvervsmæssig ustabilitet, længere tids arbejds-løshed (subsistensløshed), betleri, usædelighed, disciplinære vanskeligheder under militærtjene-sten, alkoholmisbrug, kriminalitet, »enspænder-naturer«.

Ungdomskommissionen er klar over, at der er en glidende overgang fra kriminel over aso-cial til problembarnet, som blot skal løbe horne-ne af sig. Dertil er i de senere år kommet den bevidst mistilpassede – den formulerede protest mod at tilpasse sig et samfund, hvis normer man ikke kan anerkende.

Ønsker man stadig at anvende begrebet »til-pasningsvanskelig« må man nok sondre mellem på den ene side tilpasningsvanskelig i den mere ortodokse betydning, dækkende hovedparten af

det ovennævnte »lastekatalog« og hvor den manglende tilpasning måske i lige så høj grad skyldes manglende evne som vilje, og på den anden side tilpasningsvanskelig som protest-holdning, der mere eller mindre klart formule-ret stiller grundlæggende normer i samfundet til debat og rejser spørgsmål som: det tilpas-ningsvanskelige samfund, skole etc.

En sådan opdeling kan naturligvis ikke fore-tages éntydigt, men kan være anvendelig som arbejdsgrundlag – især hvis man holder sig for øje, at der kan bestå en fare for at en mis-tilpasning som protestholdning kan føre over til tilpasningsvanskeligheder i den ortodokse be-tydning (f.eks. kan narkotikamisbrug føre til almindelig kriminalitet). Det skal dog i denne forbindelse bemærkes, at tilpasningsvanskelig-heder i ortodoks betydning efter de foreliggende oplysninger kun i få tilfælde har sammenhæng med et særligt idégrundlag hos den pågældende. F.eks. er unge narkomaner ikke i første række karakteriseret ved en særlig livsfilosofi, således som tilfældet synes at have været for nogle år siden. De unge misbrugere, man nu støder på, vil typisk – forud for misbrugets opståen – have vist andre tilpasningsvanskeligheder af den or-todokse art.

For så vidt angår ungdomskommissionens be-tænkning om den tilpasningsvanskelige ungdom kan det konstateres, at dette værk dels umiddel-bart, dels gennem yderligere overvejelser i an-dre kommissioner og udvalg, har resulteret i eller medvirket til at fremme omfattende lov-ændringer.

Dette er for så vidt opmuntrende, og det er et vidnesbyrd om værdien af kommissionens arbejde, men det må dog bemærkes, at der i dag på væsentlige områder savnes viden om, hvor-vidt de således foretagne skridt virkelig har ført til, at kommissionens hensigter er nået. Denne viden kan fås gennem en nærmere undersøgelse

af, hvorledes de forskellige nyskabelser virker i praksis, altså som en efterfølgende kontrol over efterhånden fast etablerede institutioner. En løbende undersøgelse, jævnsides med gennemførelsen af de forskellige foranstaltninger, ville have haft værdi. Et område, hvor der i særlig grad savnes eksakt viden, udgør ungdomskriminaliteten. En påstand om, at ungdomskriminaliteten i løbet af 1960'erne skulle være dalet, lader sig vanskelig bekræfte, men på den anden side næppe heller afkræfte på grundlag af den foreliggende statistik.

Der skal herefter peges på nogle områder, hvor de faktiske forhold i dag forekommer mindre tilfredsstillende, og hvor ungdomskommissionens henstillinger ikke er fulgt i rimeligt omfang.

1. Det grundlæggende spørgsmål om behandling af børn i børnehavealderen med psykiske vanskeligheder synes ikke at være løst tilfredsstillende.

Kontaktudvalget skal derfor henstille til socialministeriet om at undersøge behandlingsmuligheder for børn med psykiske vanskeligheder, særlig i forskolealderen.

2. Fritidshjemmene, der ikke som skoler og børnehaver har fast lægetilsyn, synes forsømt med hensyn til det af kommissionen foreslåede samarbejde med skolepsykologerne. Dette, der hidrører fra den endnu herskende mangel på psykologer, vil efter udvalgets opfattelse medføre risiko for, at afvigelser hos barnet, der kun viser sig på fritidshjemmet men ikke i skolen, ikke observeres på det tidligst ønskelige tidspunkt. Udvalget henstiller til social- og undervisningsministerierne om at undersøge fritidshjemmenes samarbejde med skolepsykologerne. I forbindelse hermed ønsker udvalget at pege på, at fritidshjemmene og fritidsklubberne synes at miste taget i børnene ved 11 års alderen, og at der herved opstår et tomrum indtil 14 års alderen, hvor ungdomsklubberne sætter ind.

Udvalget henstiller til social- og undervisningsministerierne om at undersøge muligheden af en styrkelse af det forebyggende børnearbejde, specielt med henblik på aldersgruppen 11-14 årige.

3. Børneforsorgscentrene (de tidligere rådgivningsklinikker) synes stadig ikke tilstrækkeligt udbyggede og differentierede. En udbygning

bør navnlig sigte på hensynet til de unge, hvis behov synes at være tilgodeset i endnu ringere omfang end børnenes.

Udvalget henstiller til socialministeriet om at tage dette spørgsmål op.

4. Efter det for udvalget oplyste synes arbejdet på ungdomsklinikken i København at tyde på et udtalt behov for ungdomspensioner til korttidsanbringelse af unge i et beskyttet miljø, forinden den egentlige behandling iværksættes. I denne forbindelse skal det nævnes, at udvalget er opmærksom på den forebyggende værdi, der ligger i tilvejebringelse af ungdomspensioner, beregnet for unge, der endnu ikke har manifesteret tilpasningsvanskeligheder. Der tænkes her navnlig på tilfælde, hvor vanskeligheder i familien gør den unges ophold uden for hjemmet tilrådeligt som en forebyggende foranstaltning. Udvalget henstiller til socialministeriet at undersøge behovet for yderligere ungdomspensioner.

5. Efterværnet er ganske vist blevet styrket siden ungdomskommissionens tid, men forekommer endnu utilstrækkeligt. Det henstilles til socialministeriet at tage dette spørgsmål op.

6. Også forsorgen for unge lovovertrædere bør udbygges ved tilvejebringelse af ungdomspensioner for løsladte og betinget dømte. Udvalget skal herved navnlig pege på, at den igangværende udvikling bort fra frihedsberøvelse af unge lovovertrædere (gennem tiltalefrafald og betingede domfældelser) – en udvikling som man i øvrigt finder rigtig – bør suppleres med de fornødne forsorgsmæssige foranstaltninger til erstatning for frihedsberøvelsen. I denne forbindelse skal udvalget pege på det højst uheldige, at varetægtsfængsling finder sted af ganske unge lovovertrædere, alene på grund af, at der ikke findes egnede anbringelsessteder.

Det henstilles til justits- og socialministerierne at gennemføre bedre forsorgsmæssige foranstaltninger til erstatning for frihedsberøvelsen og om at finde egnede anbringelsessteder for ganske unge lovovertrædere, så fængsling undgås.

7. Ungdomskommissionens forslag om, at der ydes forældre til hjælpeskoleelever, som modtager tilbuddet om 1 ekstra skoleår, en økonomisk støtte lig første års lærlingeløn, er ikke gennemført. Udvalget opfordrer undervisnings-

ministeriet til at tage problemet op til behandling i sammenhæng med det almindelige problem om uddannelsesstøtte.

II. Stofmisbrug.

Ungdomskommissionen havde ikke anledning til at beskæftige sig med spørgsmålet om ungdommens forhold til narkotika.

I anledning af den aktualitet, som dette spørgsmål har fået i de seneste år, har udvalget – uanset der er tale om et problem, der også vedrører andre aldersgrupper – beskæftiget sig indgående med dette spørgsmål.

Udvalget finder, at den rapport, som arbejdsgruppen vedrørende misbrug af euforiserende stoffer blandt ungdommen har afgivet i december 1968, giver en nyttig og højt påkrævet kortlægning af situationen. Udvalget er endvidere bekendt med den redegørelse for foranstaltninger mod ungdomsnarkomanien, som i januar 1969 er afgivet af indenrigs-, justits-, social-, undervisnings- og udenrigsministerierne, og udtaler sin tilfredshed med de oplysninger, der hermed er givet om igangværende og påtænkte foranstaltninger.

Udvalget finder ved bedømmelse af stofmisbrugsproblemet at måtte lægge en sontring mellem på den ene side hash som det dominerende, men tillige det mindst farlige stof, og på den anden side andre (stærkere) euforiserende stoffer. Arbejdsgruppens rapport viser, at ca. 12 pct. af de undersøgte unge enten har prøvet, brugt eller bruger euforiserende stoffer. Heraf karakteriseres 9 pct., svarende til godt 1 pct. af samtlige unge, som egentlige brugere (d.v.s. sådanne, der bruger stoffet enten regelmæssigt, et par gange om ugen eller så godt som dagligt). Af de unge, der har prøvet eller bruger stoffer, bruger ca. 75 pct. udelukkende hash, og kun ca. 3 pct. har oplyst, at de slet ikke har brugt hash. Disse tal ville i sig selv – som udtryk for et øjeblikksbillede – ikke være alarmerende, navnlig når de sammenholdes med tilsvarende tal fra andre lande, som for eksempel England eller Sverige. Men som udtryk for en udvikling, der er i gang, er tallene alvorlige, og en hurtig aktion er derfor nødvendig.

Kontaktudvalget har drøftet den fra forskellige sider fremførte tanke om i et eller andet omfang at legalisere brugen og dermed handelen med hash. Af hensyn til uklarheden over omfanget af hash'ens farlighed kan udvalget – selv bortset fra hensynet til vort lands inter-

nationale forpligtelser i så henseende – ikke gå ind for denne tanke.

Kontaktudvalget mener, at der i bekæmpelsen af stofmisbruget må lægges den største vægt på det præventive arbejde og herunder særlig oplysningsarbejdet. Dette har to sider, der begge er af vigtighed, og som ikke kan adskilles: Den ene side er tilrettelæggelsen af oplysningsarbejdet, herunder udarbejdelsen og udvælgelsen af oplysningsmaterialet. Heri må naturligvis den højeste pædagogiske ekspertise inddrages for at opnå det optimale grundlag. Men repræsentanter for den anden side, formidlingen eller kanaliseringen af oplysningerne til de unge, må også deltage i dette arbejde, der i øvrigt ikke kan betragtes som en engangsopgave, men må forløbe til stadighed og justeres efter problemernes art og omfang. Den anden side, kanaliseringen, er en opgave for skolesystemet, men ikke for dette alene. Det er vel et spørgsmål om man i det hele taget bør tildele lærerne en dominerende rolle i dette arbejde. En af de største vanskeligheder i dette formidlingsarbejde består formentlig i, at den del af de unge, som det er vigtigst at få i tale, er den del, som det er vanskeligst for skolen at få den rette kontakt med. Her har ungdomsorganisationerne et meget stort ansvar over for en opgave, som ikke kan løses uden deres kontaktskabende medvirken.

Det er imidlertid ikke blot i forbindelse med oplysningsarbejdet, ungdomsorganisationerne har en mission. Også som formidlere af kontakt mellem behandlingstrængende misbrugere og de behandlingsinstitutioner, der nu er under opbygning, burde ungdomsorganisationerne kunne yde en betydelig indsats. Dette gælder i ganske særlig grad over for de grupper af unge, som lever i saneringsejendomme eller på anden måde uden for det bestående samfund. Foranstaltninger i narkotikabekæmpende øjemed over for disse grupper af unge kræver en ganske særlig indsats af de unge selv, formidlet af de unges organisationer, ikke mindst under hensyn til gruppefællesskabets store betydning både for stofmisbruget og for bekæmpelsen af det.

De i kontaktudvalget repræsenterede ungdomsorganisationer er – som det også blev fremført i folketinget under narkotikadebatten i januar 1969 (Folketingets forhandlinger 1968/69 sp. 3096 og 3142 f.f.) – rede til at yde deres medvirken i dette arbejde og forventer, at der fra myndighedernes side ydes dem de dertil fornødne faciliteter.

I foråret 1969 nedsattes på opfordring af Sundhedsstyrelsen i hvert amt komiteer til at følge udviklingen inden for amterne i misbruget af euforiserende stoffer og til at komme med forslag om oplysningsarbejde for unge om stofferne. Til disse komiteer blev de i kontaktudvalget repræsenterede organisationer opfordret til at indstille repræsentanter, og de fleste steder er på denne måde unge selv blevet inddraget i dette arbejde.

III. Den tilflyttede ungdoms særlige problemer.

I betænkningens afsnit I, blev det på grundlag af forskellige danske og svenske undersøgelser fastslået, at der næppe kan herske tvivl om, at risikoen for asocialitet er væsentlig større for tilflyttere end for den ungdom, der er opvokset i København. Hertil bemærkes, at da de anvendte kilder synes at være meget sparsomme og til dels præget af forhold, som ikke eksisterer i dag (den endnu i slutningen af 30'rne herskende arbejdsløshed og efterkrigstidens særlige forhold) vil man nok – uden i og for sig at anfægte den nævnte konklusion i dens brede almindelighed – kunne stille sig tvivlende over for, om ikke problemets art og omfang er væsentlig forskelligt fra dengang. Under hensyn hertil og til, at vandringen fra land til by er fortsat siden 1947, er der måske anledning til at tage op til overvejelse, at lade foretage en egentlig undersøgelse af i hvert fald de sociale problemer, der i dag er forbundet med dette milieuskifte.

Som det i øvrigt fremgår af bilag 11 er en væsentlig del af ungdomskommissionens forslag vedrørende den tilflyttede ungdom gennemført.

De herefter tilbagestående problemer samler sig i det væsentlige om boligsituationen, men hertil kommer nu de mange nye og forskellige problemer i forbindelse med de tilflyttede fremmedarbejderes tilpasning i det danske samfund – problemer som ikke eksisterede på ungdomskommissionens tid.

1. Om boligproblemerne bemærkes, at efter det for udvalget oplyste kan herbergsproblemet i København ikke betragtes som løst på tilfredsstillende måde, idet der navnlig stærkt savnes herbergspladser for unge kvinder.

I øvrigt vil det nok være naturligt at se den tilflyttede ungdoms boligproblemer i sammenhæng med de unges boligproblemer i almindelighed, hvorom henvises til kapitel V.

2. Med hensyn til problemerne i forbindelse med tilflytningen af fremmedarbejderne ønsker kontaktudvalget at pege på, at denne tilflytning hviler på opholds- og arbejdstilladelser, der er givet på grund af mangel på tilstrækkelig kvalificeret dansk arbejdskraft, og at de fremmede arbejderes tilstedeværelse således må karakteriseres som samfundsmæssigt ønskelig.

Kontaktudvalget skal derfor udtale sin tilfredshed med, at problemerne nu bliver underkastet en grundig og alsidig behandling i det af regeringen nedsatte udvalg.

Endvidere skal udvalget pege på, at da fremmedarbejderne hovedsageligt er unge mennesker, vil navnlig ungdommens organisationer kunne bidrage meget væsentligt til at fremme deres indpasning og trivsel i samfundet ved en åben og imødekommende holdning over for dem.

KAPITEL VIII

Ungdommen og ungdomspolitikken

1. Ungdomskommissionens forslag til ungdomsindflydelse på administrationen.

Som afslutning på sit arbejde udsendte ungdomskommissionen betænkningen Samfundet og Ungdommen (1952). Denne betænkning giver et resumé af det udførte arbejde og de henstillinger, kommissionen var kommet frem til, redegør for det lokale samarbejde mellem de kommunale myndigheder og de stedlige ungdomsforeninger samt behandler forholdet mellem statsadministrationen og ungdomsorganisationerne.

Principielt slog ungdomskommissionen fast, at det på et frivilligt grundlag hvilende ungdomsarbejde burde styrkes i videst mulig grad, og at det offentliges indsats først og fremmest burde tage sigte på at skabe så gode rammer for ungdomsarbejdet, som det til enhver tid er muligt. Dette burde ske i snæver kontakt med ungdommens egne foreninger og andre grupper, der virker inden for ungdomsarbejdet, og ungdomskommissionen fremsatte derfor specielt forslag til samarbejde mellem det frie ungdomsarbejde og det offentlige.

Det lokale samarbejde.

Ungdomskommissionen rettede en henvendelse på et tidligt tidspunkt af sin virksomhed til samtlige kommunalbestyrelser og ungdomsforeninger for at pege på retningslinier for tilrettelæggelse af det lokale samarbejde mellem kommunerne og ungdomsforeningerne. Det hed bl.a. i denne skrivelse: »De kommunale ungdomsudvalgs opgave må være at formidle forbindelsen mellem kommunalbestyrelsen og kommunens ungdom, således at ungdommens repræsentanter får lejlighed til at fremsætte deres ønsker og at blive rådspurgt for så vidt angår alle sociale og kulturelle spørgsmål, som berører kommunens ungdom, herunder dens

boligforhold, videregående uddannelse, foreningsliv, fritidsbeskæftigelse (herunder idrætslivet) samt spørgsmål vedrørende den medborgerlige oplysning og uddannelse.« På denne baggrund anbefalede oprettelse af kommunale ungdomsudvalg bestående af repræsentanter for kommunalbestyrelsen og for kommunens ungdom, så størrelsen ikke blev mere end højst 9, og der blev et flertal af kommunalbestyrelsesvalgte for at give udvalget karakter af et kommunalt udvalg med deraf følgende autoritet.

På dette punkt har det vist sig, at ungdomskommissionen skønnede forkert, idet de udvalg, der fik en dominans af ungdomsrepræsentanter, siden blev de mest effektivt arbejdende.

Over for ungdomsorganisationerne henstillede kommissionen, at der overalt, hvor det fandtes ønskeligt, dannedes fællesråd med den opgave at etablere et samarbejde, hvor ungdomsledere kunne drøfte fælles interesser og udveksle erfaringer. Desuden skulle dette fællesråd indstille repræsentanter til det kommunale ungdomsudvalg. Videre fandt kommissionen, at mindst én burde vælges blandt det politiske ungdomsarbejde og mindst én blandt det upolitiske.

Seks år efter – i 1952 – rettede ungdomskommissionen i samarbejde med sammenslutningen af kommunale ungdomsudvalg en henvendelse til de da oprettede udvalg for at undersøge, hvilken virkning oprettelsen af ungdomsudvalgene havde haft.

Resultaterne vedrørende aktiviteten var i hovedsagen inden for fritidsvirksomheden fremskaffelse af lokaler, oprettelse af klubber, afholdelse af møder, udsendelse af oplysende brochurer om ungdomsforeningerne, samarbejde med garnisoner om underholdningsarrangementer o.lign. Herudover var der resultater inden for erhvervsvejledning, rådgivning, værelsesanvisning o.lign., men i langt mindre omfang. Egentlige medborgerkursus var igangsat

i et mindre antal tilfælde. Det viste sig, at ungdomsorganisationernes repræsentanter i de kommunale udvalg enten udpegedes af de eksisterende fællesråd eller af samtlige ungdomsorganisationer ved et fællesmøde. Som helhed fastslår ungdomskommissionen, at udvalgene har været stærkt afhængige af kommunernes velvilje, da de ikke er lovfæstede, og at resultaterne også viser dette forhold. Der påpeges vanskeligheder både som følge af manglende interesse fra ungdomsforeningernes og fra kommunalbestyrelsernes side. Desuden har dette forhold også indvirket på de konkrete arbejdsopgaver, udvalgene fik overladt, og dermed på resultaterne.

I 1952 fandt en offentlig debat sted om sammensætningen af de ungdoms- og aftenskole-nævn, der skulle tage ansvaret for ungdomsskole- og aftenskoleundervisningsområdet. Muligheden for at opnå repræsentation til ungdomsforeningerne i nævnene drøftedes, men ungdomskommissionen mente, at der alligevel var problemer, der kunne og burde løses ud over fritidsundervisningsområdet. Kommissionen konkluderede, at aften- og ungdomsskolenævnene ikke på samme måde ville være det bindeled mellem kommunalbestyrelsen og ungdomsforeningerne, som det var ønskeligt at sikre. Som ungdoms- og aftenskolenævnene var opbygget og tænkt opbygget, ville de være præget af andre kredse end dem, der mødtes i de kommunale ungdomsudvalg, og særligt ville ungdommens eventuelle repræsentanter blive et lille mindretal. I denne forbindelse pegede kommissionen på, at en af de – fra et almindeligt samfundssynspunkt – betydningsfulde sider ved »de kommunale ungdomsudvalg er, at de unge herigennem kan få et mere omfattende medansvar for den praktiske løsning af de spørgsmål, som særligt vedrører ungdommen, end det kan lade sig gøre gennem ungdoms- og aftenskolenævnene.«

Herefter indstillede kommissionen, at det lovfæstedes, at der i enhver købstadskommune og landkommune med bymæssig bebyggelse skulle oprettes et kommunalt ungdomsudvalg, der har til opgave at formidle forbindelsen mellem kommunalbestyrelsen og det frie ungdomsarbejde i kommunen. Kommissionen foreslog følgende kommissorium: Udvalget skal bistå kommunalbestyrelsen med hensyn til sociale og kulturelle spørgsmål, der angår kommunens ungdom, navnlig spørgsmål vedrørende ungdommens boligforhold, faglige uddannelse og fri-

tidsbeskæftigelse, herunder støtte til ungdomsforeninger, fritidslokaler samt idrætten. Sammensætningen lagde ungdomskommissionen sig ikke fast på.

I enhver landkommune uden bymæssig bebyggelse skulle efter kommissionens forslag nedsættes et kommunalt ungdomsnævn, der skulle varetage både de opgaver aften- og ungdomsskolenævnene og de kommunale ungdomsudvalg i købstæderne løste.

Endelig påpegede ungdomskommissionen, at de kommunale ungdomsudvalgs virksomhed ikke blot kunne indskrænke sig til at stille forslag, men at de burde have overladt ansvaret af kommunalbestyrelsen på de områder, der var taget op i ungdomskommissionens betænkninger. Som eksempler nævntes:

1. Tilvejebringelse af egnede lokaler til ungdomsforeningerne.
2. Tilvejebringelse og administration af idrætsanlæg, friluftsområder og vandrehjem.
3. Tilvejebringelse af ungdomsklubber o.lign. fritidsinstitutioner.
4. Indstilling med hensyn til tilskud til ungdoms- og idrætsorganisationer.
5. Indstilling med hensyn til fordeling af midler til unges videreuddannelse.
6. Etablering af kontakt med tilflyttet ungdom samt værnepligtige i lokale garnisoner.

Samarbejdet mellem ungdomsforeningerne og statsadministrationen.

Ved afslutningen af ungdomskommissionens arbejde rejstes spørgsmålet, om der under en eller anden form kunne være anledning til at søge kommissionens virke som et formidlende led mellem ungdomsforeningerne og forvaltningens forskellige grene videreført. Med dette sigte traf Dansk Ungdoms Fællesråd beslutning om at søge tilvejebragt et permanent kontaktudvalg. Med en supplerende udtalelse om, at man fandt det rigtigt, at landsomfattende ungdomsorganisationer, der ikke var medlemmer af Dansk Ungdoms Fællesråd, og som mindst havde 5.000 medlemmer, fik ret til at blive repræsenteret i kontaktudvalget, anbefalede ungdomskommissionen oprettelse af et permanent kontaktudvalg mellem ungdomsforeningerne og statsadministrationen. Dette udvalg skulle have den samme status som Friluftsrådet inden for friluftslivets område, hvortil var henlagt indstillingsret med hensyn til fordeling af tipsmidler, der stilles til rådighed for friluftslivet.

Ungdomskommissionen mente, at kontaktudvalget burde være høringsinstans i alle væsentlige spørgsmål, som vedrører ungdommen, og dels have indstillingsret for så vidt angår tilskud til ungdomsforeningerne. Kontaktudvalget burde efter kommissionens ønske kunne søge oplysninger hos de forskellige administrationsgrene.

Ungdomskommissionen påpegede, at der burde være adgang til at supplere kontaktudvalget med 3 ungdomsrepræsentanter fra de kommunale ungdomsudvalg, idet man tillagde det lokale initiativ stor vægt.

Det påpegedes videre, at det gennem administrationens deltagelse i kontaktudvalgets virksomhed var ønskeligt, at de respektive fagministeriers indsats i ungdomsarbejdet koordineredes.

2. De administrative organer for fritidsvirksomhed m.v. fra 1954 til i dag.

De af ungdomskommissionen foreslåede kommunale ungdomsudvalg blev ikke lovfæstet, og i stedet kom ungdomsforeningernes kontakt med det kommunale styre bl.a. til at foregå gennem de administrative organer for ungdoms- og aftenskoleområdet.

Iflg. *lov om ungdomsundervisning m.v. af juni 1954*, oprettedes i kommunerne et ungdomsnævn til varetagelse af ungdomsskolen, aftenskolen og fritidsforanstaltningerne i øvrigt. I købstadskommuner og landkommuner med bymæssig bebyggelse sammensattes nævnets 9-11 medlemmer således: 2 valgt af kommunalbestyrelsen, 1 fra fælleslærerrådet, 2 valgt af henholdsvis Dansk Arbejdsgiverforening og Dansk Arbejdsmands Forbunds lokale afdelinger, 4-6 medlemmer valgt af kommunalbestyrelsen efter indstilling fra husholdningsorganisationer, ungdomsorganisationer og andre stedlige organisationer, der virker i ungdoms- eller aftenskoleundervisningen - 2 af dem med særlig henblik på fritidsforanstaltningerne. Dette ungdomsnævn nedsatte et særligt fritidsudvalg, som overtog ungdomsnævnets beføjelser i forbindelse med fritidsforanstaltninger.

I landkommunerne havde ungdomsnævnet ingen repræsentanter fra arbejdsgivere eller arbejdere, og man oprettede her ikke de ovennævnte fritidsudvalg.

Ved lovrevisionen i 1960, *lov om ungdomsskoler og aftenskoler m.v. af juni 1960*, ophævedes de kommunale fritidsudvalg, og deres op-

gaver overtoges af ungdomsnævnene, idet man ved lovforslagets fremsættelse lagde vægt på, at arbejdet med og ansvaret for ungdomsundervisningen og fritidsforanstaltninger for unge blev varetaget af samme organ. Under behandlingen i folketinget enedes man dog om at oprette et særligt ungdomsskoleudvalg, der på ungdomsnævnets vegne varetog ungdomsskolens forhold. Ungdomsnævnets sammensætning bevarede i hovedtræk, idet dog de to repræsentanter fra Dansk Arbejdsgiverforening og Dansk Arbejdsmands Forbund overgik til ungdomsskoleudvalget, og det fastlagdes, at 2 medlemmer skulle vælges efter indstilling fra ungdomsforeninger og 2-4 medlemmer efter indstilling fra oplysningsforbund, husholdningsforeninger m.v. Samtidig oprettedes i købstadskommuner og landkommuner med bymæssig bebyggelse et rådgivende aftenskoleudvalg med repræsentanter fra alle de organisationer, som havde haft aftenskolevirksomhed.

På amtskommunalt plan oprettedes ved loven af juni 1954 et amtsungdomsnævn, der varetog administrationen af lov om ungdomsundervisning m.v. Det bestod af 15-17 medlemmer, hvoraf bl.a. 7 valgte af lærerorganisationer eller af erhvervsorganisationer, mens 4-6 valgte efter indstilling fra husholdningsorganisationer, ungdomsforeninger, andre organisationer eller skoler i amtet. Amtsungdomsnævnet nedsatte et fritidsudvalg, der udøvede amtsungdomsnævnets beføjelser m.h.t. fritidsforanstaltninger.

Ved lovændringen i 1960 oprettedes ud over amtsungdomsnævnet 4 amtsudvalg: Aftenskoleudvalget, ungdomsskoleudvalget, fritidsudvalget og udvalget for landbrugsfaglig undervisning, som alle var rådgivende for amtsungdomsnævnet. Amtsungdomsnævnet sammensattes af 4 medlemmer fra amtsråd og amtets købstæder, amtskolekonsulenten, formændene for de fire udvalg, samt yderligere en repræsentant fra henholdsvis aftenskoleudvalg og ungdomsskoleudvalg. Det rådgivende fritidsudvalg bestod af: 4 medlemmer valgt af amtsrådet efter indstilling fra de stedlige ungdomsforeninger, 1 medlem valgt af aftenskoleudvalget og 2 medlemmer valgt af ungdomsskoleudvalget.

Da den nye *lov om fritidsundervisning m.v. af juni 1968*, træder i kraft mindre end et år før den store kommunalreform (1. april 1970), vil de administrative organer for fritidsforanstaltninger m.v. fortsætte uændret indtil da. Overvejelserne om nye kommunale organer for

fritidsundervisning m.v. — som bl.a. har fundet udtryk i forskellige udkast til forslag om lov om styrelsen af kommunens skolevæsen og af virksomhed efter lov om fritidsundervisning m.v. — er endnu ikke fuldstændigt tilendebragt.

Ved indledningen til folketingssamlingen 1969/70 fremsatte undervisningsministeren imidlertid et forslag til lov om styrelsen af kommunernes skolevæsen og af virksomhed efter lov om fritidsundervisning m.v.

Dette forslag indeholder en række nye principielle ting. Styrelse af kommunernes skolevæsen og fritidsundervisning m.v. er for første gang slået sammen i én lov, men på en sådan måde, at de to områder sidestilles.

Der foreslås oprettet en skolekommission og en fritidskommission med hver 11 medlemmer på kommunalt plan (d.v.s. efter kommunalreformen i alle kommuner).

Skolekommissionen vil efter forslaget komme til at bestå af 6 medlemmer valgt af kommunalbestyrelsen, hvoraf mindst 3 skal være medlem af denne, og 5 medlemmer valgt af og blandt de foreldrevalgte medlemmer af skolenævnene.

Fritidskommissionen vil efter forslaget komme til at bestå af de samme ovenfor nævnte 6 medlemmer valgt af kommunalbestyrelsen, formændene for voksenundervisningsnævnet, ungdomsskolenævnet og fritidsnævnet (herom nedenfor) samt yderligere 2 medlemmer valgt af og blandt henholdsvis voksenundervisningsnævnets og fritidsnævnets medlemmer.

Som rådgivende for fritidskommissionen oprettes tre nævn, voksenundervisningsnævnet, ungdomsskolenævnet og fritidsnævnet.

Voksenundervisningsnævnet består af 1 kommunalbestyrelsesmedlem samt 4 medlemmer valgt af kommunalbestyrelsen efter indstilling fra organisationer og kredse, der driver fritidsundervisning for voksne.

Ungdomsskolenævnet består af 2 kommunalbestyrelsesmedlemmer samt 3 medlemmer valgt af kommunalbestyrelsen efter indstilling fra organisationer, der har særlig interesse i ungdomsskolevirksomhed.

Fritidsnævnet består af 1 kommunalbestyrelsesmedlem, 3 medlemmer valgt af kommunalbestyrelsen efter indstilling fra de stedlige børne- og ungdomsforeninger og bestyrelserne for godkendte ungdomsklubber samt 1 medlem valgt efter indstilling fra initiativtagere til interessegrupper for børn og unge.

Som en nydannelse kan nævnes, at lovfor-

slaget åbner adgang til, at repræsentanter for elevråd kan få adgang til at deltage i skolenævnenes møder.

Vedrørende den amtskommunale struktur fastsætter lovforslaget ingen retningslinjer.

Udviklingen i ungdomsforeningernes samarbejde med statsadministrationen.

Kontaktudvalget mellem ungdomsorganisationerne og statsadministrationen blev oprettet i 1959. Efter forhandling med Dansk Ungdoms Fællesråd og de implicerede ministerier blev formand og medlemmer udpeget med socialministeriets skrivelse af 18. september 1959.

Udvalget fik følgende kommissorium:

Udvalgets hovedopgave er at give ungdomsorganisationerne mulighed for med repræsentanter for administrationen at drøfte ungdomsorganisationernes ønsker og synspunkter med hensyn til spørgsmål af særlig interesse for ungdommen, herunder lovgivningsmæssige og administrative spørgsmål.

Udvalget kan endvidere drøfte spørgsmål inden for ungdomsområdet, som forelægges det af offentlige styrelser.

Kontaktudvalget har adgang til at tilkalde repræsentanter for organisationer og styrelser samt andre sagkyndige ved behandling af enkelte sager, og endvidere skal ungdomsorganisationer og styrelser, som ikke er direkte repræsenteret i udvalget, kunne anmode om at deltage ved behandlingen af spørgsmål, som af dem er ønsket drøftet i kontaktudvalget.

Udvalget, der holdt sit første møde den 7. december 1959, bestod da af:

1 formand udpeget af socialministeren, 1 næstformand og 5 andre medlemmer udpeget efter indstilling fra Dansk Ungdoms Fællesråd og 6 medlemmer udpeget således:

- 1 fælles repræsentant for social-, arbejds- og boligministerierne,
- 1 repræsentant for undervisningsministeriet,
- 1 repræsentant for forsvarsministeriet,
- 1 repræsentant for handelsministeriet,
- 1 repræsentant for indenrigsministeriet og
- 1 repræsentant for justitsministeriet.

Efter at sagen vedrørende lærlingeuddannelse, tekniske skoler og handelsskoler var overført fra handelsministeriet til undervisningsministeriet, blev undervisningsministeriet repræsenteret i udvalget ved endnu et medlem, samtidig med at handelsministeriets repræsentation bortfaldt (april 1962).

Samtidig blev efter at en række sagområder fra andre ministerier var blevet overført til ministeriet for kulturelle anliggender, sidstnævnte ministerium repræsenteret i udvalget.

Efter indstilling fra kontaktudvalget blev i september 1964 flg. ungdomsorganisationer uden for Dansk Ungdoms Fællesråd repræsenteret i kontaktudvalget til varetagelse af den uddannelsessøgende ungdoms interesser:

Studierådet ved Danske Teknika og Danske Studerendes Fællesråd. Danske Studerendes Fællesråd var i 1961 udtrådt af Dansk Ungdoms Fællesråd.

Samtidig blev, ligeledes efter indstilling fra udvalget, (efter organisationens eget ønske) Dansk Idræts-Forbund repræsenteret, ligesom en repræsentant for boligministeriet indtrådte som selvstændigt medlem.

Efter indstilling fra udvalget deltager siden maj 1965 en embedsmand fra finansministeriet i udvalgets møder som observatør.

Efter indstilling fra kontaktudvalget godkendte socialministeriet i juni 1965, at Lærerstuderendes Landsråd blev repræsenteret i udvalget efter at nævnte organisation udtrådte som medlem af Dansk Ungdoms Fællesråd (i 1965), der tidligere havde repræsenteret organisationen i kontaktudvalget.

Fra juni 1968 har undervisningsministeriet kun haft én repræsentant i udvalget.

En nyskabelse i lov om fritidsundervisning m.v. af juni 1968 er oprettelsen af et fritidsråd til at rådgive Direktoratet for ungdomsundervisningen i undervisningsministeriet. Dette råd vil komme til at bestå af de forskellige større organisationer, der arbejder inden for fritidsområdet. Dette vil betyde, at der fremtidig vil være mulighed for ungdomsorganisationerne til at få en direkte indflydelse på administrationen af lov om fritidsundervisning m.v., som er en afgørende lovgivning for ungdomsarbejdets økonomiske og arbejdsmæssige grundlag.

3. Andre redegørelser for indretning af de administrative forhold.

Forskellige andre overvejelser har været foretaget ved behandlingen af en fremtidig hensigtsmæssig opdeling af administrationen, og som det er hensigtsmæssigt at påpege.

I Sverige nedsattes i 1961 af Statens Ungdomsråd en arbejdsgruppe til at behandle spørgsmålet om kommunerne og foreningslivet. Arbejdsgruppen afgav betænkning i 1966.

Denne arbejdsgruppe påpeger, at i 1975 vil 85 pct. af alle 17-årige være skolesøgende, og dette vil medføre, at skolestyrelserne i denne voldsomme ombygnings- og udbygningsperiode, som man vil gennemleve, vil have meget små muligheder for direkte at fremme og følge det fritidsbetonede arbejde.

Videre finder arbejdsgruppen, at fritidsspørgsmål allerede inden for den kommende 10-årsperiode vil blive så væsentlige for kommunerne, at det vil kræve en speciel sagkundskab. Kvaliteten og betydningen af de kommunale initiativer vil bero på, at der inden for kommunerne findes personer, der har særlig interesse for fritidsspørgsmål.

Efter disse overvejelser indstiller arbejdsgruppen, at der oprettes et samlende fritidsnævn, der skal behandle alle spørgsmål vedrørende idræt, almindeligt ungdomsarbejde, bade- og friluftsliv, parker, legepladser etc. I samarbejde med skolerne og de selvejende institutioner skal fritidsnævnet have ansvar for at skaffe samlingslokaler af forskellig art. Gruppen peger på, at der allerede findes fritidsnævn, der også har med biblioteker, museer, teater, musikliv osv. at gøre. I større kommuner bør det overvejes, konkluderer arbejdsgruppen, om man desuden skal have et organ, der varetager de alment kulturelle spørgsmål.

Af hensyn til den stadig større betydning, dette område vil få for kommunernes økonomi, anbefaler udvalget, at der foretages en egentlig langtidspanlægning inden for kommunerne for at sikre en hensigtsmæssig rytme i udbygningen af faciliteter og tilskud.

Undersøgelser foretaget af arbejdsgruppen viser, at kommunernes tilskud til fritidsvirksomhed i de senere år har været i kraftig vækst.

I den kulturpolitiske redegørelse fra Ministeriet for kulturelle anliggender (betænkning nr. 517, side 234) peges på det ønskelige i oprettelsen af et lokalt kulturelt samråd. Dette samråd tænkes sammensat af 3-5 medlemmer valgt af kommunalbestyrelsen blandt dennes medlemmer, formanden for ungdomsskoleudvalget og formanden for fritidsnævnet, 2 medlemmer repræsenterende det stedlige biblioteksvæsen og skolevæsen og herudover 2-4 medlemmer repræsenterende det stedlige kulturelle foreningsliv eller særlige kulturelle interesser. Videre peges der på, at dette organ oplagt er et sted, hvor ungdommen bør få repræsentation for herigennem at få indflydelse på, hvad der foregår på egnen.

4. Situationen i dag.

Udviklingen, siden ungdomskommissionens forslag fremsattes, har på *det lokale plan* været en understregning af flere tendenser, man allerede kan ane i ungdomskommissionens stillingtagen til forskellige spørgsmål i 1952.

Sænkningen af valgretsaldere, der har fundet sted i 1953 og 1961, har bevirket, at de ungdomsudvalg, ungdomskommissionen foreslog, i dag må ses under en anden synsvinkel. Ungdomsindflydelsen på de lokale anliggender kan i dag udøves via stemmeret og fuld deltagelse i det parlamentariske liv. Det må i dag befrygtes, at oprettelse af ungdomsudvalg ville føre til, at de unge afsondrer sig og dermed ikke sikrer sig den indflydelse, de kan få gennem aktiv deltagelse i det eksisterende system.

Når samtidig ungdomsudvalgenes skæbne vurderes, bliver dette synspunkt endog mere fremtrædende. De kommunale ungdomsudvalg lovfæstedes ikke, og dermed blev der aldrig tillagt disse udvalg et nøjere specificeret arbejdsområde, som kunne have bevirket et meningsfyldt arbejde. Situationen, som påpeges af ungdomskommissionen, hvor de i for høj grad kom til at være afhængig af velvilje fra kommunalbestyrelsens og ungdomsforeningernes side, fortsatte.

Der har gennem tiden været gjort adskillige forsøg på at få oprettet lokale ungdomsfællesråd rundt i landet. Det var ungdomskommissionens tanke, at disse skulle forene børne- og ungdomsforeningernes bestræbelser på at få løst samfundets ungdomsopgaver. Men også her manglede kompetence og samtidig den fornødne støtte og opbakning fra foreningernes egen side. De få fællesråd, som i dag eksisterer, er ofte præget af disse vanskeligheder. Imidlertid synes der på flere måder at være fornyet interesse blandt foreningerne for et fælles forum på kommunalt og amtskommunalt plan, så børne- og ungdomsforeningerne kan stå sammen i forhandlingerne om de lokale forhold.

Generelt må i dag ungdommens synspunkter på de bredere politiske problemer indpasses i det kommunale demokrati, og ungdommen må tage del heri på lige fod med de øvrige befolkningsgrupper.

Et helt centralt problem inden for det kommunale samarbejde er blevet ungdommens medindflydelse på de områder af samfundslivet, unge selv er dybt involveret i, medindflydelse på uddannelsesinstitutioner, ledelse af ungdoms-

klubber og på fritidsforanstaltninger af forskellig art i kommunen. Det er af afgørende værdi, at denne medindflydelse nås i de kommende år. Herved vil man kunne opnå at styrke den yngre generations medleven i det kommunale selvstyre, og tillige styrke deltagelsen i politik og samfundsliv i øvrigt gennem opdragelsen i først at få medindflydelse på de områder, unge selv befinder sig midt i.

Det er vigtigt, at dette arbejde sættes i gang kommunalt, idet ansvaret for mange uddannelsesinstitutioner i dag er kommunalt, og med kommunesammenlægningerne vil i stigende grad forpligtelserne inden for fritid og uddannelse blive lagt ud til kommunerne.

I kapitel I (se side 16) er nævnt en række forslag til en styrkelse af denne medindflydelse til ungdommen på uddannelsesinstitutionerne.

I ungdomsforeningerne er der tillige uløste problemer omkring medindflydelse og medansvar. Målet må være, at unge i det miljø, de færdes i, for at dyrke deres interesser, for at dygtiggøre sig eller for at udveksle synspunkter, har en stærk indflydelse på, hvordan rammerne omkring denne virksomhed er, og selv er med til at træffe beslutningerne vedrørende virksomhedens tilrettelæggelse.

Dette formål er i dag langt fra tilgodeset inden for det aktivitetsområde, der siden krigen har været i kraftig vækst, ungdomsklubområdet.

I ungdomsklubberne har medlemmerne ikke tilstrækkelig indflydelse på tilrettelæggelsen af arbejdet, og loven om fritidsundervisning af 1968 giver ikke reelle muligheder for at løse dette problem på tilfredsstillende måde, nemlig ved at lade klubmedlemmerne selv have det fulde ansvar og den fuldstændige ledelse af klubben.

Lovens tekst blev, at klubben skal have en bestyrelse, hvor flertallet skal være myndige, og mindst ét medlem skal vælges af og blandt klubbens medlemmer.

Denne ordlyd, der repræsenterer et fremskridt i forhold til tidligere, må siges at være utilfredsstillende ud fra det synspunkt, at unge selv bør have en høj grad af medbestemmelse og medansvar for deres fritidsvirksomhed.

Interessegrupper for børn og unge, der er en nyskabelse i lov om fritidsundervisning, skal specielt tilrettelægges for børn og unge i eftermiddagstimerne eller de tidlige aftentimer. Det er overordentligt vigtigt, at disse grupper ikke bliver en forlængelse af skolens undervisning.

Desuden er det vigtigt, at dette arbejde i videst muligt omfang også tages op af andre end skolerne lærere, idet et tilbud om miljøskifte fra skole til fritidsgruppe for børn og unge er en forudsætning for en form for fritidsaktivitet, hvor de unge selv kan præge tilrettelæggelsen og dermed få en indflydelse på udnyttelsen af deres egen fritid.

Dansk Ungdoms Fællesråd har i 1967 undersøgt strukturen i ungdomsarbejdet på Fyn for at få en opfattelse af, i hvor høj grad ungdoms- og børneorganisationernes ledere kan siges at repræsentere ungdommen, og om de med rimelighed kan ventes at påtage sig opgaven (se redegørelsen for undersøgelsen og sammendrag heraf i bilag 13).

De vigtigste konklusioner af undersøgelsen er, at ungdomslederne er betydeligt yngre end hidtil antaget med 18–21 årige som største gruppe, og at der fra ledernes side er en overordentlig flittig deltagelse i lederuddannelseskursus og anden aktivitet, der kan dygtiggøre de unges egne ledere.

Den tidligere nævnte lov om fritidsundervisning er trådt i kraft den 1. august 1969. Denne vil betyde en lang række nye muligheder for ungdomsforeningerne for at tage del i tilbudsgivning i forbindelse med fritidsudnyttelsen.

En lang række forhold omkring administrationen af denne for foreningerne så vigtige lovgivning er dog stadig uafklaret.

Fritidsområdet er ikke alene et ungdomsområde. Det er og vil i stadig stigende omfang blive af betydning for hele befolkningen, hvordan fritidsproblemerne løses, og hvilke tilbud der kan gives til befolkningen om fritidsudnyttelsen.

Kontaktudvalget finder det hensigtsmæssigt at søge at nå en samlet administration af fritidsvirksomheden og den kulturelle aktivitet, der vil øges betydeligt i de kommende år.

Man finder det derfor ønskeligt, at der i hver kommune oprettes en fritidskommission til afløsning af de eksisterende ungdomsnævn. I disse fritidskommissioner bør de organisationer og kredse, der tilvejebringer væsentlige tilbud for fritidsudnyttelse, repræsenteres. Ungdomsforeningerne bør med deres omfattende virksomhed inden for denne sektor repræsenteres med større vægt end i de eksisterende ungdomsnævn.

Det er desuden vigtigt, at de repræsentanter, ungdomsforeningerne får, udpeges af disse foreninger selv, f. eks. ved et fællesmøde. I alt

for mange tilfælde har ungdomsnævnenes sammensætning været resultatet af rent partipolitiske afvejninger til skade for en egentlig repræsentation af brugerne af lovgivningen eller de initiativtagende kredse.

Kontaktudvalget har med tilfredshed noteret sig fremsættelsen af et forslag til lov om styrelse af kommunernes skolevæsen og af virksomhed efter lov om fritidsundervisning i folketingssamlingen 1969/70. (Se gennemgang af lovforslaget side 46). Dette forslag betyder et væsentligt skridt i retning af det mål, som udvalget finder bør sættes for administrationen af fritidsvirksomheden.

Siden 1959 har på *det centrale plan* som nævnt kontaktudvalget mellem ungdomsorganisationerne og statsadministrationen eksisteret.

Kontaktudvalget har gennem de ti år, det har eksisteret, vist, at der i høj grad var behov for dette udvalg. En lang række problemer af gensidig interesse for ungdomsorganisationerne og statsadministrationen er blevet taget op og forsøgt løst på forskellig måde. Tillige har udvalget medført en udveksling af gensidig information – også mellem de forskellige ministerier, der har med ungdomsproblemer at gøre – som har været meget nyttig.

Den frygt, man kunne have haft for, at et udvalg ville betyde, at samarbejdet kun ville finde sted gennem dette, har vist sig at være ubegrundet. I takt med samarbejdet gennem kontaktudvalget er ungdomsforeningernes interesse for og mulighed for indflydelse på centraladministrationen vokset dels gennem repræsentation i udvalg, kommissioner o.lign., dels gennem direkte kontakt til ministerierne.

Det har vist sig at være af stor værdi for ungdomsorganisationernes arbejde og derigennem for mulighederne for de enkelte medlemmer til at tage del i debat og stillingtagen, at lovforslag og betænkninger vedrørende ungdommens forhold har været diskuteret i kontaktudvalget.

Dette har også muliggjort fremførelse af ændringsforslag og bredere synspunkter på de pågældende områder.

Det er i dag i stigende grad nødvendigt for ungdomsforeningerne og de studerendes organisationer at have lejlighed til at tage del i en sådan drøftelse med de respektive ministeriers repræsentanter.

Også mellem ministeriernes repræsentanter indbyrdes er der behov for denne gensidige orientering på det ungdomspolitiske område.

Ungdomskommissionen pegede på, at kontaktudvalget burde fungere som en høringsinstans i alle væsentlige spørgsmål, som vedrører ungdommen, og have indstillingsret for så vidt angår tilskud til ungdomsforeningerne.

Kontaktudvalget finder ikke, at spørgsmålet om indstillingsret bør henlægges til udvalget.

Udvalget finder det påkrævet, at der finder en udbygning sted af den løbende orientering til udvalget angående sagsområdet, men finder ikke en egentlig høringspligt påkrævet, såfremt ministeriernes orientering af udvalget effektiviseres.

Dette kan ske bl.a. gennem en udvidet orientering fra ministeriernes repræsentanter såvel mundtligt som skriftligt på et tidligere tidspunkt af sagsforløbet samt gennem en udbygning af kontaktudvalgets sekretariatsbistand. Herigenom vil man også få mulighed for at varetage en mere udstrakt sagsforberedelse og opfølgning af udvalgsarbejdet.

Kontaktudvalget ønsker tillige i højere grad en løbende orientering om arbejdet i kommissioner og udvalg, der arbejder med spørgsmål inden for sagsområdet for udvalget.

Desuden vil det være ønskeligt at informere alle medarbejdere i ministerierne om, at der eksisterer et udvalg mellem ungdomsorganisationerne og statsadministrationen, opgaverne for dette samt repræsentanterne heri.

Kontaktudvalget finder, at der på forskellige punkter er behov for en styrkelse af udvalget med henblik på repræsentationen.

Kredsen af ministerier, der er repræsenteret i kontaktudvalget, bør udvides til også at omfatte udenrigsministeriet. Specielt vedrørende spørgsmål, der har ungdommens interesse i FN og Europarådet, har det været vanskeligt at få

den fornødne information og medindflydelse. Desuden er der med hensyn til den internationale behandling af ungdomsproblemer et udtalt behov for en bedre koordinering mellem de forskellige ministerier, og en udvidelse af kontaktudvalgets medlemskreds ville desuden medvirke til at skabe en sådan. Hvad angår samarbejdet med udviklingslandene er ungdomsorganisationernes mulighed for indflydelse til stede gennem en fast repræsentant i Styrelsen for teknisk samarbejde med udviklingslandene.

Blandt ungdomsorganisationerne er der også et behov for justering af medlemskredsen. Det er stadig ønskeligt, at Dansk Ungdoms Fællesråd har 6 repræsentanter og Dansk Idræts-Forbund én repræsentant.

Derimod vil det være ønskeligt, om de uddannelsessøgende blev repræsenteret i kontaktudvalget ved et yderligere medlem.

De nuværende repræsenterede organisationer er:

Danske Studerendes Fællesråd,
Studierådet ved Danske Teknika og
Lærerstuderendes Landsråd.

Man kunne således overveje muligheden af at overlade til De uddannelsessøgendes Samarbejdsudvalg at indstille en repræsentant for de uddannelsessøgende, som ikke er repræsenteret ved de nævnte tre organisationer.

Desuden finder kontaktudvalget, at De danske Skytte-, Gymnastik- og Idrætsforeninger bør repræsenteres med et medlem i udvalget.

Med disse styrkelser vil en fortsættelse af kontaktudvalget kunne muliggøre en virkelig opfølgende aktivitet i forlængelse af denne betænkningens anbefalinger.

KAPITEL IX

Oversigt over udvalgets henstillinger m.v. til statsadministrationen

Kapitel I. Ændringer i ungdommens forhold i de senere årtier.

Henstilling til *justitsministeriet* om at iværksætte en undersøgelse af konsekvenserne af en sænkning af myndighedsalderen samt andre minimumsaldre i lovgivningen. (Side 16, 1. spalte).

Henstilling til *undervisningsministeriet* om at sikre elevråd en reel medindflydelse inden for det område, som skoler, skoleledere og lærerråd har fået tildelt. (Side 16, 2. spalte).

Henstilling til *undervisningsministeriet* om at lade elevrådene repræsentere i skolenævn og skolekommissioner. (Side 16, 2. spalte).

Henstilling til *undervisningsministeriet* om gennem nødvendige ændringer i lærlingelovgivningen at sikre lærlinge og elever mulighed for at øve indflydelse på deres uddannelsesforhold. (Side 16, 2. spalte).

Kapitel II. Ungdommen og arbejdslivet.

1. Beskyttelsesforanstaltninger.

Henstilling til *arbejds- og undervisningsministerierne* om i højere grad at gøre behandlingen af sikkerhedsspørgsmål til et led i de unges faglige uddannelse og indføring i arbejdslivet. Side 18, 1. spalte).

Henstilling til *arbejdsministeriet* om at gennemføre en regulering af bestemmelserne om lavalderen for erhvervsmæssig beskæftigelse. Side 18, 1. spalte).

Henstilling til *arbejdsministeriet* om en revision af arbejdstidsreglerne med henblik på en anerkendelse af tid anvendt på uddannelse som arbejdstid. (Side 18, 1. spalte).

Henstilling til *arbejds- og undervisningsministerierne* om, at spørgsmålet om forlænget ferie for unge samt om kursusorlov og om lettelse i den daglige arbejdstid for unge, der videreuddanner sig, tages op til overvejelse. (Side 18, 2. spalte).

Henstilling til *arbejdsministeriet* om at direktoratet for arbejdstilsynets bekendtgørelse om børns og unges farlige arbejde stadig ajourføres, hvor erfaringerne taler herfor, særligt for så vidt angår unge ufaglærte. (Side 19, 1. spalte).

2. Helbreds kontrol.

Henstilling til *indenrigsministeriet* om at undersøge mulighederne for en almindelig helbreds kontrol af unge. (Side 19, 2. spalte).

Henstilling til *indenrigsministeriet* om en undersøgelse af behovet for mentalhygiejnisk rådgivning for unge. (Side 20, 1. spalte).

Henstilling vedrørende ungdomskommissionens forslag angående en almindelig tandplejeordning for unge, og som første skridt hertil en obligatorisk skoletandplejeordning, som ikke synes at være fulgt op (*indenrigsministeriet*). (Side 20, 1. spalte).

3. Erhvervs- og uddannelsesorientering.

Henstilling til *arbejds- og undervisningsministerierne* om en undersøgelse af effektivitets- og koordineringsmangler ved erhvervsvejledningen. (Side 20, 1. spalte).

4. Unge uden fyldestgørende uddannelse.

Henstilling til *undervisningsministeriet* om at undersøge muligheder for styrkelse af det almindelige element i den faglige uddannelse. (Side 20, 2. spalte).

Henstilling til *undervisningsministeriet* om at undersøge behovet for oprettelse af en bredere erhvervsmæssig uddannelse for 16–19-årige ikke-faglærte, herunder særligt de unge kvinder. (Side 21, 1. spalte).

Kapitel III. Ungdommens adgang til uddannelse.

Henstilling til *undervisningsministeriet* om, at uddannelsesstøtten til enhver tid i alt fald ydes

fra den gældende undervisningspligts ophør. (Side 23, 1. spalte).

Henstilling til *undervisningsministeriet* om at undersøge omfanget af de samfundsøkonomiske besparelser ved gennemførelse af en støtteordning, der tilsigter at mindske studiefrafaldet og forkorte studietiden. (Side 23, 2. spalte).

Kapitel IV. De værnepligtiges forhold.

Henstilling til *indenrigsministeriet* om at videreføre det igangværende arbejde med ændring af de civile værnepligtiges beskæftigelse. (Side 26, 1. spalte).

Kapitel V. Ungdommens boligforhold.

Henstilling til *bolig- og undervisningsministerierne* om en væsentlig forøgelse af kollegiebyggeriet. (Side 28, 1. spalte).

Henstilling til *bolig- og undervisningsministerierne* om at fremskynde de igangværende bestræbelser på at løse lærlingenes boligproblemer under hensyn til deres økonomiske muligheder. (Side 28, 1. spalte).

Henstilling til *boligministeriet* om at overveje lettelser af enliges adgang til at leje selvstændig lejlighed. (Side 28, 1. spalte).

Henstilling til *boligministeriet* om at overveje en udvidelse af boligsikringsordningen til at gælde for enkeltværelser. (Side 28, 2. spalte).

Kapitel VI. Ungdommen og fritiden.

I. Den organiserede fritidsvirksomhed.

Henstilling til *undervisnings- og socialministerierne* om at overveje muligheden for gennem rådighedsbeløb eller over bevillinger til forsøgsparagraffer i relevante love at støtte sådanne ungdomsaktiviteter, der ikke uden videre kan vinde indpas under de gældende regler. (Side 30, 2. spalte).

Henstilling til *undervisningsministeriet* om at undersøge mulighederne for at yde lokalestøtte til regions- eller landssammenslutninger. (Side 31, 2. spalte).

Henstilling til *undervisningsministeriet* om under forarbejdet til revisionen af loven om fritidsundervisning m.v. at undersøge hvilke former for statslig investering i ungdomsorganisationernes arbejde, der giver det bedste udbytte. (Side 31, 2. spalte).

Henstilling til *undervisningsministeriet* om at overveje, hvordan de unges uddannelsesfaglige organisationer bedst kan støttes af det offentlige. (Side 32, 1. spalte).

Henstilling til *undervisnings- og socialministerierne* om at overveje klubbernes præg af institutioner, ledet og domineret af voksne, ændret i retning af tilholdssteder for unge, ledet af dem selv i videst muligt omfang. (Side 32, 2. spalte).

Henstilling til *undervisnings- og socialministerierne* om at overveje yderligere foranstaltninger for at lette og forøge kontakten mellem klub- og foreningsarbejde. (Side 32, 2. spalte).

Henstilling til *undervisningsministeriet* om at udvide adgangen til udlån fra ministeriets båndcentral til også at omfatte foreninger og studiekredsarbejde. (Side 33, 1. spalte).

Henstilling til *kulturministeriet* om at undersøge muligheden for udlån af radioens og fjernsynets almindelige udsendelser til studiekredsvirksomhed. (Side 33, 1. spalte).

Henstilling til *undervisnings- og kulturministerierne* om at undersøge muligheden af yderligere støtte til fremme af musikinteressen. (Side 33, 2. spalte).

Henstilling til *undervisningsministeriet og indenrigsministeriet* om at undersøge muligheden for en rimelig koordinering og planlægning af investeringer i motions- og idrætsfaciliteter, herunder friluftsbade og svømmehaller, og muligheder for koordinering med investering i skoler eller fritidsaktiviteter i øvrigt. (Side 33, 2. spalte).

Henstilling til *undervisningsministeriet* i samarbejde med idrætsorganisationerne at finde frem til bredere lederuddannelser end til det rent idrætstekniske område. (Side 34, 1. spalte).

Henstilling til *indenrigsministeriet* om at overveje idrættens sundhedsproblemer i forbindelse med udvalgets forslag til en almindelig helbreds kontrol. (Side 34, 1. spalte).

II. Den ikke-organiserede fritidsvirksomhed.

Henstilling til *undervisningsministeriet* om at overveje, om der er et behov for almindelige udlån af fritidsfaciliteter og fritidsrekvisitter til alle unge. (Side 34, 2. spalte).

Henstilling til *boligministeriet* om at overveje imødekomme af unges behov for samlingssteder og studielokaler i den bestående boligmasse og i planlagt nybyggeri. (Side 34, 2. spalte).

Henstilling til *boligministeriet* om at sikre, at ethvert bolig- og større sommerhuskvarter indeholder tilstrækkelige fritidslokaler. (Side 34, 2. spalte).

Henstilling til *undervisnings- og socialmini-*

sterierne om at undersøge, om brugen af saneringsmodne ejendomme som samlingssteder for unge er udelukkende økonomisk betinget, og at overveje muligheder i den bestående lovgivning for støtte til ungdomshuse. (Side 35, 1. spalte).

Henstilling til *undervisningsministeriet* om at undersøge fremtidige krav til fritidslokaler og til *boligministeriet* om at de derved opstillede retningslinjer finder anvendelse på alt offentligt byggeri, der benyttes til fritidsvirksomhed. (Side 35, 1. spalte).

Henstilling til *undervisningsministeriet* om at støtte børne- og ungdomskorpsernes planer om oprettelse af regionale fritidscentre. (Side 36, 1. spalte).

III. Friluftslivet og fritidsarealer.

Henstilling til *regeringen* om at give forurensningsproblemerne meget høj prioritet i den kommende tid. (Side 36, 1. spalte).

Henstilling til *boligministeriet* om ved planlægning af boligbyggeri at sikre større hensyn til de nødvendige friluftarealer. (Side 37, 2. spalte).

Henstilling til *kulturministeriet* om, at bestemmelserne i naturfredningsloven om strandbyggelinjen og skovbyggelinjen administreres, så de mindst muligt lægger hindringer i vejen for børne- og ungdomskorpserne. (Side 37, 2. spalte).

Henstilling til *landbrugsministeriet* om åbning af flere velegnede pladser i statsskovene for børne- og ungdomskorpserne. (Side 38, 1. spalte).

Henstilling til *ministeriet for offentlige arbejder* om etablering af flere cykelstier. (Side 38, 2. spalte).

Kapitel VII. Den tilpasningsvanskelige ungdom.

1. Den tilpasningsvanskelige ungdom.

Henstilling til *socialministeriet* om at undersøge behandlingsmuligheder for børn i børnehavealderen med psykiske vanskeligheder. (Side 40, 1. spalte).

Henstilling til *social- og undervisningsministerierne* om at undersøge fritidshjemmenes samarbejde med skolepsykologerne. (Side 40, 1. spalte).

Henstilling til *social- og undervisningsministerierne* om at undersøge muligheden af en styrkelse af det forebyggende børnearbejde,

specielt med henblik på aldersgruppen 11- til 14-årige. (Side 40, 1. spalte).

Henstilling til *socialministeriet* om en udbygning af børneforsorgscentrene. (Side 40, 1. spalte).

Henstilling til *socialministeriet* om at undersøge behovet for oprettelse af yderligere ungdomspensioner til korttidsanbringelse af unge. (Side 40, 2. spalte).

Henstilling til *socialministeriet* om yderligere forbedringer af efterværnet. (Side 40, 2. spalte).

Henstilling til *justits- og socialministerierne* om bedre forsorgsmæssige foranstaltninger til erstatning for frihedsberøvelsen og om at finde egnede anbringelsessteder for ganske unge lovovertrædere, så fængsling undgås. (Side 40, 2. spalte).

Henstilling til *undervisningsministeriet* om at overveje ungdomskommissionens forslag om en økonomisk støtte svarende til et års lærerløn til hjælpeskoleelever, der modtager tilbud om et ekstra skoleår. (Side 40, 2. spalte).

II. Stofmisbrug.

Henstilling til *indenrigsministeriet* om at prioritere problemerne omkring det stigende stofmisbrug meget højt. (Side 41, 1. spalte).

Henstilling til *undervisningsministeriet* om ved udarbejdelse og udvælgelse af oplysningsmateriale at benytte den højeste pædagogiske ekspertise. (Side 41, 2. spalte).

Henstilling til *undervisningsministeriet* om at sikre medvirken af de unge selv ved formidling af oplysninger om narkotikamisbruget. (Side 41, 2. spalte).

III. Den tilflyttede ungdoms særlige problemer.

Henstilling til *socialministeriet* om at undersøge de sociale problemer, der er forbundet med miljøskiftet ved vandring til de større byer. (Side 41, 1. spalte), og til *bolig- og socialministerierne* om at lade undersøge de tilflyttedes boligproblemer, herunder herbergssituationen. (Side 42, 2. spalte).

Kapitel VIII. Ungdommen og ungdomspolitikken.

Henstilling til *kultur- og undervisningsministerierne* om at overveje en fremtidig fælles administration for fritidsvirksomhed og kulturel aktivitet. (Side 49, 1. spalte).

Henstilling til *undervisningsministeriet* om at oprette en fritidskommission i kommunerne til afløsning af de nuværende ungdomsnævn. (Side 49, 1. spalte).

Henstilling til *undervisningsministeriet* om at ungdomsforeningerne repræsenteres med større vægt i fritidskommissionen end i de nuværende ungdomsnævn. (Side 49, 1. spalte).

Henstilling til *undervisningsministeriet* om at ungdomsforeningerne selv udpeger deres repræsentanter i fritidskommission og -nævn ved et fællesmøde. (Side 49, 1. spalte).

Henstilling til *socialministeriet* om en ændret sammensætning af kontaktudvalget mellem ungdomsorganisationerne og statsadministrationen. (Side 50, 2. spalte).

Om ungdomskommissionens betænkning over beskyttelsesforanstaltninger m. v. samt etablering af en almindelig helbreds kontrol for ungdommen

I. Beskyttelsesforanstaltninger m.v.

Kommissionens udgangspunkt er arbejdsrådets indstilling af 1946 til arbejds- og socialministeriet angående den af Udvalget angående Arbejderbeskyttelse i 1938 afgivne betænkning med forslag til lov om arbejderbeskyttelse, idet kommissionen har formuleret sine forslag som ændringsforslag til arbejdsrådets udkast. — Kommissionen har herved forudsat, at den nedenfor under II omtalte almindelige helbreds kontrol gennemføres.

Endvidere opstiller kommissionen i forbindelse med problemerne om lovsikret frihed m.v. forslag til ændring af ferieloven.

Det bemærkes, at arbejdsrådets udkast med visse ændringer blev fremsat i folketingets første gang den 27. januar 1949 og derefter genfremsat i hvert folketingsår, indtil vedtagelsen fandt sted i folketingsåret 1953/54. Resultatet blev 3 love, nemlig lov nr. 226 af 11. juni 1954 om almindelig arbejderbeskyttelse, lov nr. 227 af samme dato om arbejderbeskyttelse inden for handels- og kontorvirksomhed og lov nr. 228 af samme dato om arbejderbeskyttelse inden for landbrug, skovbrug og gartneri. Lovene har senere været genstand for ændringer, herunder en almindelig revision i 1967/68. De reviderede love som gældende fra 1/4-1969 er bekendtgjort ved arbejdsministeriets lovebekendtgørelser nr. 297, 298 og 299 af 4. juli 1968.

1. Lavalder.

Kommissionens krav til lavalder var, at den unge skal være fyldt 14 år og lovligt udskrevet af skolen samt fremlægge lægeerklæring om, at der ikke af hensyn til legemsudvikling og helbred er noget til hinder for erhvervsmæssigt arbejde.

Af undtagelser kunne kommissionen kun

godkende de to, der også var nævnt i arbejdsrådets udkast, nemlig i et vist omfang og efter særlig tilladelse arbejde i fri luft for børn over 12 år samt (uden aldersgrænse) optræden og medvirken ved filmsoptagelse m.v.

Arbejdsrådets udkast (§ 52) kunne kommissionen tiltræde med enkelte tilføjelser angående hensynet til børnenes helbredstilstand og udvikling. Disse ændringer blev indføjet i regeringsforslaget, der i øvrigt på dette punkt (§ 40) var identisk med arbejdsrådets udkast.

I de endelige arbejderbeskyttelseslove (der altså udtrykker det politisk mulige) blev følgende forringelser i forhold til ungdomskommissionens udkast gennemført:

Medens udkastets bestemmelser skulle gælde alt erhvervsmæssigt arbejde (men som hovedregel ikke »husstandsarbejde«), gjorde allerede regeringsforslaget indskrænkninger heri, idet privat husholdning, skibstjeneste og fiskeri blev holdt uden for beskyttelsesreglerne. På den anden side medførte regeringsforslaget den udvidelse, at »husstandsarbejde« medtoges under lavalderreglerne. Dette skyldtes alene hensynet til de to nedenfor nævnte ILO-konventioner fra 1946.

»Husstandsarbejde« er dog i de endelige love kun omfattet af reglerne i visse faretilfælde og i lidt mindre omfang end efter udkastet.

Ifølge de endelige love blev der ikke fastsat egentlige lavalderbestemmelser inden for landbrug, skovbrug og gartneri. På dette område gælder § 22 i loven om arbejderbeskyttelse inden for landbrug, skovbrug og gartneri, hvorefter der kun fastsættes lavalderregler i særlige faretilfælde (varierende 10, 12, 14 og 18 år).

Endvidere er budtjeneste i indtil 2 timer daglig efter skoletid undtaget i alle 3 love. Begrænsning kan dog gøres af kommunalbestyrelsen.

Endvidere bemærkes, at kommissionen udtalte sin tilfredshed med, at der i udkastets § 52, stk. 4, om højere lavalder for farligt arbejde (nu lov om almindelig arbejderbeskyttelse § 38, stk. 5, og lov om arbejderbeskyttelse inden for handels- og kontorvirksomhed § 17, stk. 4) kun tales om »en højere lavalder end 14 år« uden at angive maksimum, og anbefaler at samme formulering anvendes i udkastets § 9 om forhøjet beskyttelse ved arbejde, der er forbundet med særlig fare (nu lovens § 8) i stedet for at fastsætte en 18 års grænse. Dette er dog ikke blevet fulgt ved formuleringen af § 8.

I forbindelse med lavalderproblemerne kom kommissionen ind på de særlige problemer, der rejser sig for den unge, der ikke kan fremlægge »blank lægeerklæring«. Kommissionen understregede, at der gennem den offentlige arbejdsanvisning bør gøres mest muligt for at få den unge, der ikke har »blank lægeerklæring«, placeret på et fagområde, hvor han uden skade vil kunne beskæftiges. Endvidere foreslås forsøgslovens regler om særhjælp suppleret med henblik på i trangstilfælde at yde hjælp til forsørgelse til unge, der ikke kan tage arbejde af helbredsmæssige grunde og i stedet modtager en eller anden form for undervisning eller optages på institution. Endvidere påpegedes betimeligheden af oprettelse af institutioner for unge, der helt eller delvis er ude af stand til at arbejde, og som ikke henhører under særforsorgen. Endelig anførtes det, at der fra den offentlige arbejdsanvisnings side (og fra staten som arbejdsgiver) bør gøres »en indsats for at hindre, at arbejdsløsheden koncentrerer sig på denne gruppe«.

Hertil bemærkes, at lov nr. 170 af 29. april 1960 om revalidering, den i henhold til lovens § 9 udfærdigede kongelige anordning af 30. september 1965 om fortrinsadgang for invaliderede til visse beskæftigelser (jfr. arbejdsministeriets cirkulære af samme dato), de ved lov af 4. juni 1965 foretagne ændringer af invalidepensionslovgivningen samt lov nr. 51 af 16. februar 1966 om ændring i lov om offentlig forsorg (om underholdshjælp i tilfælde af langvarig sygdom) imødekommer en del af disse behov. Problemerne omkring optagelse i institution af helbredshæmmede unge uden for særforsorgen er dog stadig uløst og i dag om muligt endnu mere påtrængende end på betænkningens tid. Årsagen til, at dette område er forsovet, er formentlig først og fremmest at søge i det forhold, at der også er et meget stort be-

hov for plejehjem for ældre (bl.a. på grund af det stigende antal ældre), og at kommunerne i vidt omfang er af den opfattelse, at de ældre plejeproblem bør løses forud for de yngre invalideredes. Vanføreforeningen, Vanførefonden og andre organisationer har dog gjort et stort arbejde for at vække interessen hos politikerne og den almindelige befolkning for en løsning af de invalideredes bolig- og plejeproblem, og en begyndelse er nu gjort, idet der flere steder i landet er etableret plejehjem for yngre.

2. Helbredsbog, lægeundersøgelser m.v.

Arbejdsrådets udkast indeholdt i §§ 53–55 bestemmelser om kontrol med lavalderbestemmelserne gennem forevisning af fødselsattest samt regler om lægeundersøgelse af unge under 18 år (som hovedregel kun én gang, i forbindelse med ansættelsen), kontrolleret gennem førelse af en arbejdsbog.

Ungdomskommissionen foreslog en væsentlig ændring af disse regler, hovedsagelig baseret på forslaget i betænkningens afsnit II om etablering af en almindelig helbredskontrol (hvilket forslag dog ikke blev gennemført). Ændringen bestod i en udvidelse af personkredsen til at omfatte alle under 21 år (herom var der dog ikke enighed i kommissionen, idet et mindretal foreslog 18 år) og indførelse af et tvungent regelmæssigt lægetilsyn. Endvidere indeholdt kommissionens forslag detaljerede regler om helbredsbogens (svarende til arbejdsrådets foreslåede arbejdsbog) indretning og førelse.

Kommissionens forslag blev ikke taget til følge, idet loven stort set kom til at svare til arbejdsrådets udkast, dog med undtagelse for så vidt angår budtjeneste og beskæftigelse inden for landbrug, skovbrug og gartneri. Der henvises i øvrigt til bemærkningerne nedenfor ad betænkningens afsnit II.

Det fremgår ikke klart af bemærkningerne til regeringsforslaget, hvorfor ungdomskommissionens forslag ikke blev taget til følge, men det må antages, at grunden er forslagets nære sammenhæng med afsnit II, den almindelige helbredskontrol, som det udtrykkeligt blev sagt i bemærkningerne, at regeringen ikke kunne gå ind for i denne forbindelse, jfr. nærmere nedenfor under II.

I forbindelse med den nævnte almindelige revision af arbejderbeskyttelseslovene er bestemmelsen om arbejdsbog ophævet, idet den

er erstattet af en administrativ bestemmelse om førelse af registre for alle unge under 16 år, der er beskæftiget indenfor industri, håndværk m.v. Årsagen hertil var en henstilling fra ILO om at skabe bedre overensstemmelse med ILO-konvention nr. 5 om lavalder for børns arbejde i industrielle virksomheder (1919), der er ratificeret af Danmark.

3. Nattehville.

I arbejdsrådets udkast var hovedreglen om hvileperioder for unge mennesker formuleret således (§ 56, stk. 1), at der i hvert døgn skal gives arbejdere under 18 år en hvileperiode af mindst 12 på hinanden følgende timer, og (§ 56, stk. 2) i hvileperioden skal indbefattes tiden fra kl. 18 til kl. 6 (nattehville).

Fra bestemmelsen i stk. 2 gjordes en række undtagelser, dels af hensyn til den unges uddannelse, dels af hensyn til virksomheden. Kommissionen kunne tiltræde disse undtagelser, idet man dog foreslog, at undtagelser vedrørende arbejde i butikker og lagre i de sidste 14 dage forud for juleaften begrænses til unge over 16 år.

I udkastets § 56, stk. 3, bestemtes det, at arbejdstiden skal lægges således, at den ikke hindrer den unge i at følge faglig undervisning. Hertil foreslog kommissionen føjet en bestemmelse om, at undervisningen skal fastsættes således, at den muliggør nattevilen mellem kl. 18 og kl. 6, dog med mulighed for dispensation, højst 3 gange ugentlig med nattehville på 11 timer, heri tiden mellem kl. 20 og kl. 6.

Regeringsforslaget gav på enkelte punkter en udvidet beskyttelse for den unge i forhold til arbejdsrådets udkast.

For det første tiltrådte regeringsforslaget ungdomskommissionens nævnte forslag om, at undtagelser i juletravlheden kun kan gives for personer over 16 år.

Dernæst er dispensationen fra nattevilen inden for hotel- og restaurationsvirksomheden m.v. gjort lidt snævrere.

Endelig er tilladelse til morgenarbejde i mejerier og bagerier ikke medtaget i regeringsforslaget.

Derimod er ungdomskommissionens ovennævnte forslag om tilføjelse til udkastets § 56, stk. 3, ikke taget til følge og kom altså heller ikke med i lovene.

Det endelige lovresultat blev dog på en række punkter ringere (i det følgende er indarbej-

det senere ændringer, herunder de i 1968 gennemførte):

Inden for landbrug, skovbrug og gartneri er der ikke fastsat nogen regel om nattehville.

Hovedreglen i håndværks- og industrivirksomheder, bygge- og anlægsvirksomhed samt transportvirksomheder er, at de unge ikke må arbejde mellem kl. 18 og kl. 6.

For butikker og kontorer er hovedreglen, at de unge ikke må arbejde før kl. 6 og efter kl. 22 og ikke ud over $\frac{1}{4}$ time efter almindelig lukketid.

I lov om almindelig arbejderbeskyttelse § 43, nr. 1, er der nu indsat en almindelig dispensationsregel for mandlige arbejdere over 16 år til inden for visse fag, hvor det skønnes nødvendigt for vedkommendes faglige uddannelse, at deltage i arbejde, der efter sin natur må foregå kontinuerligt. I sidstnævnte tilfælde kan der dispenseres fra hele »spærretiden« kl. 18 til kl. 6, og der er ikke fastsat nogen regel om 12 timers hvil. Her gælder altså den almindelige 11 timers regel, der endda ved normalt holdskifte kan nedsættes til 8 timers hvil (§ 31, stk. 1).

Undtagelsen for bagerier m.v. er gjort videre, idet morgenarbejde kl. 4–6, der efter udkastet kun skulle tillades de over 16-årige, nu åbnes helt. Endvidere gives der adgang til arbejde mellem kl. 18 og 20, dog ikke for lærlinge.

Undtagelsen for mejerier er blevet udvidet med tiden kl. 18–20, og hviletiden er nedsat til 11 timer i døgnet.

For så vidt angår butikker m.v., er beskyttelsen ringere end efter udkastet, bl.a. derved, at der i de sidste 7 dage før juleaften ikke foreskrives nogen samlet hvileperiode (her må altså lovens almindelige 11 timers hvileperiode gælde). Endvidere gives der adgang til arbejde indtil kl. 22 i 2 udsalgsmåneder om året samt yderligere indtil 4 gange i løbet af 1 år, og denne adgang er ikke begrænset til unge over 16 år. Ligeledes er overarbejde indtil kl. 22 i anledning af periodevis regnskabsopgørelser ikke begrænset til de unge over 16 år.

For arbejde i hoteller, beværtninger og gæstgiverier er beskyttelsen for kvindelige lærlinge af uddannelseshensyn blevet ringere (nemlig tilladt arbejdstid indtil kl. 22 for de under 16-årige og til kl. 24 for de 16–18-årige, mod udkastets kl. 20 for alle piger under 18 år).

For forlystelsesetablissementer er beskyttelsen forringet ved, at der kun foreskrives en 12

timers hviletid uden angivelse af tidspunkter (efter udkastet: beskyttelse som for hoteller og restauranter).

For så vidt angår ungdomskommissionens forslag om, at undervisning kun i visse tilfælde må beskære 12 timers nattehilen, bemærkes, at aftenskoleundervisningen for lærlinge nu er afskaffet, jfr. nærmere under bemærkningerne til »Ungdommen og arbejdslivet«, og at dette spørgsmål derfor ikke længere har større aktualitet.

4. *Fridage, arbejdsdagens længde m.v.*

Ungdomskommissionen foreslog, at den begrænsede adgang til søndagsarbejde, som arbejdsrådets udkast gav, yderligere begrænses til kun at gælde for unge over 16 år (d.v.s. at unge under 16 år helt afskæres fra søndagsarbejde).

Endvidere foreslås en lovfæstet week-end fra lørdag kl. 13 for alle unge under 18 år.

Med hensyn til arbejdsdagens længde foreslog kommissionen den halve times daglige oprydning afskaffet og arbejdsdagen for de unge begrænset til samme omfang som arbejdsdagen for voksne, dog højst 8 timer daglig og lørdag højst 5 timer.

Den foreslåede begrænsning af det tilladte søndagsarbejde til kun at omfatte de over 16-årige blev ikke medtaget i regeringsforslaget og kom heller ikke med i lovene. I øvrigt blev området for det tilladte søndagsarbejde lidt udvidet i regeringsforslaget ved medtagelse af mejerier og senere yderligere udvidet ved medtagelse (gennem lovændring i 1956) af budtjeneste og arbejde i bagerier. Ved revisionen i 1968 er endvidere medtaget arbejde på hospitaler, plejehjem m.v. I øvrigt er det tilladte søndagsarbejde undergivet de samme begrænsninger og reguleringer som unge personers arbejde på hverdage.

Afskaffelsen af den halve times oprydning, begrænsningen af den daglige arbejdstid til ikke over 8 timer og indførelse af week-end som foreslået af kommissionen blev ikke medtaget i regeringsforslaget og blev heller ikke optaget i lovene. Arbejdsdagen for unge blev begrænset til samme omfang som for fagets voksne – bortset fra budtjeneste og bortset fra 1/2 times daglig oprydning. Udkastets maksimale arbejdsdag på 9 timer (incl. oprydning) blev i folketinget ændret til 10 timer (incl. oprydning), og bude blev undtaget fra reglerne om arbejdstidens længde.

Ved lovrevisionen i 1968 blev bestemmelsen om 1/2 times oprydning ophævet. Samtidig blev undtagelsen for budtjeneste ophævet.

De nævnte regler om begrænsning af søndagsarbejde m.v. gælder ikke inden for landbrug, skovbrug og gartneri.

5. *Undtagelse fra beskyttelsesreglerne inden for særlige beskæftigelsesområder.*

I kapitel 7 (side 39) behandler betænkningen 2 grupper af beskæftigede, der er holdt uden for beskyttelsesreglerne i arbejdsrådets udkast, nemlig dels beskæftigede inden for søfart, fiskeri og luftfart og dels husassistenter.

For den første gruppe vedkommende anbefaler betænkningen, at de dertil kompetente myndigheder tager op til overvejelse spørgsmålet om en tillem্পning på de nævnte 3 erhverv af de principper, der er nedlagt i betænkningen.

Hertil bemærkes, at i følge lov om almindelig arbejderbeskyttelse § 1, stk. 2, pkt. e, finder de særlige bestemmelser om børns og unge menneskers arbejde anvendelse på enhver beskæftigelse i en arbejdsgivers tjeneste. Herfra gøres der dog to grupper af undtagelser:

1°. For handels- og kontorarbejde samt for landbrug, skovbrug og gartneri gælder lovens bestemmelser kun i det omfang, det er bestemt ved de to love om arbejderbeskyttelse for særlige områder. – Medens beskyttelsesreglerne inden for handels- og kontorarbejde stort set er som de almindelige regler, indeholder arbejderbeskyttelsesloven for landbrug m.v. som foran nævnt kun ganske enkelte beskyttelsesregler for børn og unge, nemlig i § 22 visse lavalderbestemmelser i relation til farlig beskæftigelse.

2°. Endvidere er, med mindre andet måtte følge af lovens enkelte bestemmelser, følgende undtaget:

a. Arbejde i en arbejdsgivers private husholdning. Her har ungdomskommissionen stillet særlige forslag angående husassistenter, se nedenfor under punkt 6.

b. Arbejde, der udføres alene af sådanne medlemmer af arbejdsgiverens familie, som hører til hans husstand. For dette område – som kommissionen udtaler, at det utvivlsomt ikke er muligt at lovgive om – gælder alene lavalder-

bestemmelser i relation til farligt arbejde, men i følge alle 3 love.

c. Arbejde, der udføres af søfolk, og som må henføres til skibstjeneste, hvad enten det udføres om bord eller ikke, samt alt arbejde om bord på skibe (dog med undtagelse af værftsarbejde og arbejde, der må ligestilles hermed, samt lastning og losning, der er omfattet af arbejderbeskyttelsesloven). Ifølge sømandsloven som ændret i 1964 skal en sømand under 16 år have en sammenhængende hviletid på mindst 9 timer mellem kl. 20 og kl. 8. På mindre skibe dog 9 timer i døgnet og heraf mindst 4 sammenhængende timer mellem kl. 20 og kl. 8. Sømænd over 16 år skal have en hviletid på mindst 8 timer i døgnet, og den kan deles i højst to perioder.

Hverken i bemærkningerne til sømandsloven af 1952 (hvorved hviletid for unge sømænd første gang blev lovfæstet) eller i bemærkningerne til ændringen i 1964 (hvorved hviletid for sømænd over 16 år første gang blev lovfæstet) findes nogen omtale af ungdomskommissionens betænkning. Heller ikke den betænkning fra 1951, der lå til grund for sømandsloven af 1952, nævner ungdomskommissionens arbejde. (Årsagen til hviletidsbestemmelsernes indførelse for over 16-årige var den samtidig gennemførte nedsættelse af kravene til besætningernes størrelse. I øvrigt var hensynet til nordisk retsenhed meget stærkt i forgrunden ved ændringerne i sømandsloven).

d. Fiskeri. For dette område gælder ingen af arbejderbeskyttelseslovgivningens bestemmelser (bortset naturligvis fra det tilfælde, at fiskerne medvirker ved fangstens behandling i land eller ved lastnings- og losningsarbejde), og ungdomskommissionens foran nævnte anbefaling ses ikke at have medført noget initiativ fra fiskeriministeriets side i retning af at fastsætte beskyttelsesregler.

e. Luftfartstjeneste. For dette område gælder (lov om alm. arbejderbeskyttelse § 42) reglerne om lavalder, register og lægeundersøgelse, men ikke reglerne om unge menneskers anvendelse til aften-, nat- og søndagsarbejde og den daglige arbejdstids længde.

6. Husassistenter.

Angående husassistenter, der falder helt uden for arbejderbeskyttelseslovene, pegede ung-

domskommissionen på visse ønsker med hensyn til en kommende revision af medhjælperloven. Det oplyses (side 40 i betænkningen), at der den 23. marts 1948 er nedsat en kommission, der bl.a. har fået til opgave at overveje en modernisering af medhjælperloven. Denne kommission (»Landarbejderkommissionen af 1948«) blev ophævet den 24. februar 1951 uden at have afgivet betænkning og uden at have drøftet medhjælperloven.

Ungdomskommissionens forslag var:

- a) Helbredsbog og årlig lægeundersøgelse. Ikke gennemført.
- b) Lovsikret 12 timers nattehvile. Medhjælperloven af 1961 har ingen bestemmelser om nattehvile, bortset fra den generelle bestemmelse i § 19, stk. 5, om, at medhjælpere under 18 år ikke uden gyldig grund må anvendes til natarbejde.
- c) Ugentligt fridøgn og maksimal arbejdsdag på 8 timer. I medhjælperlovens § 19, stk. 2, er det fastsat, at den ugentlige såvel som den daglige arbejdstid ikke må overstige det antal arbejdstimer, som ved almindelig gældende overenskomst er fastsat for voksne medhjælpere, eller som i øvrigt normalt er gældende henholdsvis i by eller på land.
En i forslaget indeholdt bestemmelse om, at det samlede antal arbejdstimer, hvori medhjælperen i alt må beskæftiges, ikke må overstige 10 timer pr. dag, udgik under behandlingen i folketinget. Bestemmelsen – der var hentet fra lov om almindelig arbejderbeskyttelse – fandtes overflødig, idet det efter bestemmelserne i stk. 2 og stk. 3 i øvrigt må anses for udelukket, at man skulle kunne nå op på et så højt timetal som 10 timer pr. dag.
- d) Effektive regler til sikring af husassistenter muligheder for undervisning m.v. Herom bestemmelser § 19, stk. 6 nu, at arbejdstiden, med mindre der ved aftalen er taget forbehold med hensyn til bestemt arbejde, skal lægges således, at den ikke hindrer deltagelse i skolegang.

7. Feriespørgsmålet.

Ungdomskommissionen stillede forslag:

- a) om ensartede ferieregler og
- b) om forlænget ferie for unge under 18 år.

Ad a: Kommissionen fandt det ønskeligt, at ensartede regler opnås ved at henføre lærlinge og medhjælpere under ferieloven.

For så vidt angår *lærlinge*, opstillede kommissionen et forslag, der skal sikre lærlingen ferie både i det første læreår, gennem læretiden og i den første ferieperiode efter udlæringen. Forslaget gik ud på, dels at henføre lærlinge under ferieloven, hvorved udlæringen sikres ferie (omend med en for ringe feriegodtgørelse), og dels ved en bestemmelse i lærlingeloven om tillægsferie med løn til den nyantagne lærling, således at han stilles, som om han havde haft beskæftigelse i ferieåret forud for læreforholdets begyndelse. Samtidig foresloges, at lærlingen i hele læretiden skal have 3 ugers ferie, altså også efter det fyldte 18. år, jfr. nærmere nedenfor.

Hertil bemærkes, at ferielovskommissionen af 1948, der afgav betænkning i marts 1951, fandt – med støtte i en indhentet erklæring fra lærlingerådet – at ungdomskommissionens forslag ikke var hensigtsmæssigt, bl.a. under hensyn til den for ringe feriegodtgørelse, det ville give udlærlingen. Ferielovskommissionen foreslog derfor, at lærlinge fortsat holdes uden for ferieloven, og at der i lærlingeloven optages en bestemmelse, hvorefter det gøres til en betingelse for en lærekontrakts godkendelse, at kontrakten indeholder bestemmelser om, at der under oplæringen af læremesteren henlægges en del af lærlingelønnen til brug for den pågældende under ferien i det første år efter udlæringen.

Ferieloven af 31. marts 1953 og lærlingeloven af 2. oktober 1956 blev formuleret stort set i overensstemmelse hermed.

For så vidt angår *medhjælperne*, siges det i betænkningen, at allerede landarbejderkommissionen af 1938 foreslog medhjælperne inddraget under ferieloven (dog med en mindretalsudtalelse, der gik imod), og at også husassistentkommissionens flertal udtalte sig i samme retning, omend uden at fremsætte direkte forslag.

Hertil bemærkes, at ferielovskommissionen af 1948 meget indgående drøftede spørgsmålet om medhjælpernes ferie, og resultatet blev, at et flertal foreslog medhjælperne inddraget under ferieloven, medens et mindretal (på 7 medlemmer ud af de 16, der har underskrevet betænkningen) foreslog, at medhjælperne fortsat skulle holdes udenfor.

Regeringens forslag til ferieloven, der blev fremsat i folketinget den 7. november 1952 af daværende arbejds- og socialminister Poul Sørensens, gik ind for mindretallets forslag under

henvisning til vanskelighederne ved at anvende ferielovens feriemærkesystem inden for landbruget og i private husholdninger. Loven blev stadfæstet den 31. marts 1953, på dette punkt i overensstemmelse med regeringsforslaget.

Ad b: Ungdomskommissionen gik ind for forlængelse af ferien fra 2 til 3 uger for alle unge under 18 år samt alle lærlinge og en dertil svarende forhøjelse af feriegodtgørelsen for disse grupper fra 4 til $6\frac{1}{8}$ pct. (hvilket var det nærmeste, man af praktiske grunde mente at kunne komme til »det matematisk rigtige«, som er $\frac{3}{49}$ eller $6,122$ pct.).

Hertil bemærkes, at ferielovskommissionen meget indgående drøftede feriens længde, og resultatet blev 3 mindretalsforslag, nemlig:

- 7 medlemmer (herunder repræsentanterne for arbejdsgiverne) foreslog en dag pr. måneds arbejde,
- 5 medlemmer (herunder arbejderrepræsentanterne) foreslog $1\frac{1}{2}$ dag pr. måneds arbejde og
- 4 medlemmer (alle embedsmænd) foreslog $1\frac{1}{2}$ dag pr. måneds arbejde, men således at de økonomiske forhold afgør, hvornår den forlængede ferie skal træde i kraft.

Regeringsforslaget gik ind for $1\frac{1}{2}$ dag pr. måneds arbejde under henvisning til, »at der ved de af hovedorganisationerne antagne mæglingsforslag fra forligsmanden er indført adgang til 3 ugers ferie inden for hele overenskomstområdet, herunder for den organiserede del af landbruget«. Loven blev i overensstemmelse hermed.

Feriegodtgørelsen blev under hensyn til, at arbejderne ved overenskomstens fornyelse i foråret 1950 havde fået 4 pct.s feriegodtgørelsen forhøjet til $4\frac{1}{2}$ pct., fastsat til $6\frac{1}{2}$ pct., hvilket var indstillet under forudsætning af 3 ugers ferie – af hele ferielovskommissionen med undtagelse af repræsentanter for landbrugets arbejdsgivere og et medlem, valgt af rigsdagen, der foreslog 6 pct.

Under hensyn til udviklingen på arbejdsmarkedet blev feriegodtgørelsen ved lov af 13. maj 1964 om ændring af ferieloven forhøjet til $7\frac{1}{4}$ pct. med virkning fra 1. april 1964, således at forhøjet feriegodtgørelse oparbejdedes fra den dato til udnyttelse i ferieåret 1965/66.

Medhjælperne, der ved lov nr. 66 af 31. marts 1953 om ændring i medhjælperloven (medhjælperens ferie), jfr. nu medhjælperloven

af 31. maj 1961, fik tillagt ferie af samme længde som ifølge ferieloven og med løn og kostpenge i ferietiden, fik, ligeledes ved en ændringslov af 13. maj 1964, et tillæg til ferielønnen på 1 pct. af lønnen for den periode, på grundlag af hvilken der erhverves ret til ferie, heri ikke medregnet værdien for kost og logi.

Lærlingene, der ved lærlingeloven af 2. oktober 1956 fik tillagt 3 ugers ferie med løn, fik derimod ikke i 1964 et tillæg til ferielønnen svarende til medhjælpernes.

Ungdomskommissionens forslag om 3 ugers ferie for unge er altså for så vidt gennemført, men forslaget principielle indhold, længere ferie for de unge end for andre, er ikke opfyldt.

Det tilføjes, at det af arbejdsministeriet den 12. maj 1967 nedsatte udvalg, der bl.a. havde til opgave at vurdere spørgsmålet om gennemførelse af en forlængelse af den årlige ferie til 4 uger ved siden af eller i stedet for en yderligere nedsættelse af den normale ugentlige arbejdstid, i sin i september 1968 afgivne redegørelse »Arbejdstid og ferie« ikke har behandlet spørgsmålet om særlige regler for unge mennesker.

II. Etablering af en almindelig helbreds kontrol for ungdommen

Kommissionens forslag gik ud på etablering af en frivillig og vederlagsfri forebyggende helbreds kontrol og sundhedsmæssig vejledning én gang om året for alle unge under 21 år, der ikke er omfattet af lov om skolelæger.

Om dette forslag siges det i bemærkningerne til det i folketinget fremsatte forslag til lov om arbejderbeskyttelse: »Da en sådan helbreds kontrol vil omfatte alle unge og altså gå langt videre end til en kontrol med de unge mennesker, der vil være omfattet af arbejderbeskyttelsesloven, har man ikke ment i lovforslaget at kunne optage ungdomskommissionens forslag inden for lovforslagets område, idet spørgsmålet om en så omfattende kontrol formentlig må løses under ét ved en særlig lovgivning«.

Blandt motiverne til kommissionens forslag om en almindelig helbreds kontrol nævnes flere steder de dagældende sygeforsikringsbestemmelser, hvorefter børn under 15 år var omfattet af forældrenes sygeforsikring, medens pligt til selv at lade sig forsikre først indtrådte ved det fyldte 21. år. Dette er nu ændret ved sygeforsikringsloven af 10. juni 1960, hvorefter den

unge indtil det fyldte 16. år er omfattet af forældrenes sygeforsikring og fra dette tidspunkt har pligt til at indmelde sig i sygeforsikringen, enten som nydende eller bidragydende.

Betænkningen har i forbindelse med forslaget om en almindelig helbreds kontrol gennemgået de eksisterende regler om helbreds undersøgelser for børn og unge mennesker, nemlig

a. Svangerskabs undersøgelser.

b. Sundhedsplejersker.

Der har i folketinget fra flere sider været fremsat ønsker om, at ordningen skulle gøres obligatorisk for alle kommuner, men ved den sidste lovrevision (nu lov nr. 227 af 31. maj 1963) gik indenrigsministeriet ikke ind for dette, væsentligt på grund af nogle uoverensstemmelser mellem sundhedsstyrelsen og de kommunale organisationer. I øvrigt måtte man også antage, at der ikke var det fornødne antal uddannede sundhedsplejersker til at dække hele landet. Man har dog givet loven en udformning, der giver udtryk for, at det må anses for særdeles ønskeligt, at ordningen gennemføres overalt (i § 1: «... bør der af kommunerne ansættes ...»).

De seneste fuldstændige tal for ordningens gennemførelse er fra 1960, og de viser, at ordningen endnu ikke var gennemført i 12 bykommuner af i alt 88 (repræsenterende 27.765 indbyggere af 2.078.113) og i 873 landkommuner af i alt 1.300 (repræsenterende 1.252.033 indbyggere af 2.507.143), d.v.s. at 72,1 pct. af befolkningen i hele landet boede i kommuner med sundhedsplejerskeordning (byer: 98,7 pct., landet: ca. 50 pct.).

I 1965 var kun 9 (af 88) bykommuner og 638 (af 1.300) landkommuner uden sundhedsplejerskeordning. De hertil svarende befolkningstal har ikke kunnet oplyses. Det bemærkes, at der både i 1960- og 1965-tallene er medtaget kommuner, hvor ordningen vel er indført, men på grund af mangel på uddannede sundhedsplejersker endnu ikke fungerer. Antallet af sundhedsplejersker var i 1960: 368 og i 1965: 458.

c. Undersøgelser af børn under 7 år.

Ifølge oplysninger fra sundhedsstyrelsen ligger udnyttelsesprocenten for finansåret 1963/64 på 65 for helt landet, 69 for byerne og 62 for landdistrikterne. Tallene, der er behæftet med nogen usikkerhed, viser i forhold til de 7-8

foregående år en svagt stigende tendens. I København er ca. 25 pct. af undersøgelserne foretaget på børneplejestationer, på Frederiksberg ca. 16 pct. og i Københavns amt ca. 10 pct.

d. Skolelægeordningen.

Ved en lovrevision i 1962 udgik bestemmelsen om, at tuberkuloseundersøgelse skal foretages hvert år, således at bestemmelsen om tuberkuloseundersøgelse fortsat består, men uden angivelse af hyppigheden. Af bemærkningerne til lovforslaget fremgår, at de negativt reagerende børn fortsat bør undersøges hvert år, medens de positivt reagerende kan undersøges med længere mellemrum.

I et særligt afsnit har kommissionen udtalt, at der ikke findes nogen regelmæssig tandpleje eller tandundersøgelse for ungdommen, idet den eksisterende skoletandpleje kun omfatter en del af den skolesøgende ungdom.

e. Lægeundersøgelser i henhold til lov om børns og unge menneskers arbejde.

Loven af 1925 er nu ophævet ifølge lov nr. 226 af 22. juni 1954 om almindelig arbejderbeskyttelse, således at bestemmelsen om lægeundersøgelse i § 9 i 1925-loven nu er afløst af § 41 i 1954-loven.

Ungdomskommissionens anker mod den tidligere ordning er nu taget til følge, for så vidt som der nu påbydes en almindelig undersøgelse, ikke blot en »duelighedsattest« i relation til et bestemt arbejde (om end noget sådant måske kan udledes af den efterfølgende passus: »... med mindre den pågældende møder med en lægeattest, der ikke er over 1/2 år gammel, og som vedrører arbejde af lignende art.«).

Endvidere er det nu i loven udtrykkeligt påbudt lægen omgående at sende attesten til vedkommende fabrikinspektør og dernæst påbudt denne at reagere med underretning, påtale og eventuelt forbud.

De nye bestemmelser gælder enhver beskæftigelse i en arbejdsgivers tjeneste, bortset fra landbrug, skovbrug og gartneri og bortset fra budtjeneste.

I § 41, stk. 5, er det fastsat, at arbejdsgiveren betaler for lægeundersøgelsen og for attesten. Hvis undersøgelsen ikke kan foretages uden for arbejdstiden, er arbejdsgiveren forpligtet til at give arbejderen den fornødne frihed. I lovforslaget var det tilføjet »uden tab af

arbejdsindtægt«, men disse ord blev slettet af folketingsudvalget, som til begrundelse herfor anførte, at »man ikke kan anse det for tilstrækkeligt begrundet, at arbejdsgiveren skal holde pågældende unge skadeløse for tab af arbejdsindtægt, fordi det ikke er muligt at lade lægeundersøgelsen af den pågældende foregå uden for arbejdstiden – et forhold, som arbejdsgiveren er uden indflydelse på.«

Men der er i almindelighed stadig kun tale om én undersøgelse og først efter ansættelsen. Undtagelse kan dog gøres af socialministeren (nu arbejdsministeren), der efter forhandling med direktøren for arbejdstilsynet og arbejdsrådet kan bestemme, at personer under 18 år inden for enkelte fag skal undersøges, umiddelbart forinden de påbegynder arbejdet i faget, samt under deres beskæftigelse underkastes regelmæssige lægeundersøgelser. Denne undtagelsesbestemmelse har endnu ikke været i anvendelse.

f. Lægeundersøgelser af skibsmandskab og søfarende.

Reglerne findes nu i kgl. anordning nr. 447 af 23. december 1952. Ændring er sket for så vidt angår tuberkuloseundersøgelsen, der nu er begrænset til »lungetuberkulose i ethvert stadium« (tidligere »tuberkulose hos mennesker uanset dens form og sæde, dog ikke tilfælde af utvivlsomt ophelet tuberkulose«).

g. Lægeundersøgelser i forbindelse med erhvervsvejledning.

Den på betænkningens tidspunkt forsøgsmæssigt indførte erhvervsvejledning i et antal kommuner er nu afløst af en permanent, landsomfattende erhvervsvejledning.

h. Sessionsundersøgelser.

Reglerne findes nu i lov nr. 210 af 11. juni 1954 om værnepligt, § 7, stk. 5, jfr. anordning nr. 15 af 24. januar 1963.

Der er fortsat kun tale om undersøgelse med henblik på bedømmelse af tjenestedygtigheden.

i. Undersøgelser af indkaldt mandskab.

Også på dette område er der fortsat kun tale om undersøgelser med henblik på bedømmelse af tjenestedygtigheden.

j. *Lægeundersøgelse af idrætsudøvere.*

Det anføres i betænkningen, at gennemførelsen af loven om tipning må medføre, at idrættens selv vil kunne bekoste de fornødne undersøgelser af idrætsudøvere over 21 år (d.v.s. ud over den foreslåede, almindelige helbredsundersøgelse). Endvidere anføres det, at selv om den foreslåede almindelige helbreds kontrol gennemføres, vil der alligevel inden for idrætsområdet være specielle behov (specielle idrætsundersøgelser, uddannelse af idrætslæger og oprettelse af idrætsklinikker), der ikke dækkes heraf. Kommissionen henstiller derfor, at der med henvisning til tipsmidlerne sker en kraftig tilskyndelse til idrætsorganisationerne om at arbejde hen mod disse opgavers løsning.

Hertil bemærkes, at Dansk Idræts Forbund har oplyst, at forbundet anvender ca. $\frac{1}{4}$ mill. kr. årligt til idrætslæger. Der er opbygget et system, bestående af ca. 30 idrætslæger landet over, hvor enhver idrætsmand frit kan lægeundersøges (men ikke tages under behandling, idet dette overlades til pågældendes sædvanlige læge), og hvor de idrætsfolk, hvis forbund kræver særlig licens, kan få denne udstedt. Endvidere findes der ved Righospitalet en særlig idrætsklinik under ledelse af overlæge Ove Bøje.

Foruden den almindelige lægegering deltager flere af idrætslægerne i testningsarbejde med idrætsudøverne, ligesom de ved foredrag og demonstrationer i forbindelse med kursus medvirker til at uddanne ledere og instruktører.

Flere af dem har udgivet forskellige publikationer for idrætsudøvere (træningsvejledning, kostplaner o. lign.).

Spørgsmålet om lægeundersøgelse af aktive idrætsudøvere er for tiden til overvejelse, dels blandt lægerne i disses sammenslutning, Idrætsmedicinsk Selskab, dels i Dansk Idræts Forbunds forretningsudvalg. Man ønsker at nå frem til en ordening, hvor man sikrer sig mod, at idrætsudøvere med alvorlige lidelser, som holdes skjult for de ansvarlige ledere, deltager i konkurrenceidræt med et måske både for den enkelte og også for idrætten uheldigt resultat.

k. Som nyt litra k kan nævnes, at det i *lov af 29. april 1960 om revalidering* er bestemt, at der til de i henhold til loven oprettede revalideringscentre knyttes en eller flere lægelige rådgivere, der har særlig kendskab til revalidering, og som deltager i centrenes afgørelser.

Man har ikke ved revalideringslovens tilblivelse haft opmærksomheden henvendt på ung-

domskommissionens betænkning om en almindelig helbreds kontrol.

I forbindelse med argumentationen for etablering af en almindelig helbreds kontrol for unge nævner betænkningen de to ILO-konventioner nr. 77 og 78 om lægeundersøgelser af børn og unge mennesker med henblik på deres egnethed til beskæftigelse henholdsvis i industrien og i ikke-industrielle erhverv. Disse konventioner, der blev vedtaget i 1946, bl.a. med Danmarks stemme, indeholder bestemmelser om lægeundersøgelse forud for beskæftigelse og periodiske undersøgelser under beskæftigelsen. Området er børn og unge mennesker op til 18 år, dog ved arbejde forbundet med stor sundhedsfare op til 21 år. I en samtidigt vedtagen henstilling udtales ønskeligheden af at udstrække den tvungne lægeundersøgelse i almindelighed i hvert fald til det 21. år.

I bemærkningerne til regeringens forslag til lov om arbejderbeskyttelse blev det udtrykkeligt udtalt, at med »henblik på, at Danmark skal kunne tiltræde disse konventioner, der endnu ikke er trådt i kraft, er de pågældende bestemmelser i lovudkastet ændret i det omfang, som er nødvendigt, for at konventionerne kan ratificeres«. Således blev der f.eks. tilføjet en bestemmelse om obligatoriske, periodiske lægeundersøgelser, med højst 1 års mellemrum, indtil det fyldte 18. år. Denne bestemmelse udgik dog igen under behandlingen i folketinget, idet udvalget fandt, at bestemmelsen ville nødvendig gøre et meget betydeligt antal lægeundersøgelser årligt, og udvalget nærede tvivl om, hvorvidt den derved foranledigede forstyrrelse af produktionen og omkostningerne derved ville stå i et rimeligt forhold til de resultater med hensyn til forebyggelse af sundhedsfare, som sådanne lægeundersøgelser skulle give. Hensynet til konventionernes ratifikation blev ikke omtalt af folketingetsudvalget, og man synes i det hele at have tilsidesat dette hensyn under behandlingen i udvalget. Ved 2. og 3. behandlingen i folketinget protesterede et lille mindretal imod den nævnte ændring, dog uden i denne forbindelse at henvise til konventionerne.

I en rapport, udarbejdet i oktober 1960 til Den nordiske socialpolitiske komité fra dennes underudvalg vedrørende ILO-konventioner, konkluderes det, at for Danmarks vedkommende er de foreliggende uoverensstemmelser mellem den nationale lovgivning og konventionerne så væsentlige, at de praktiske muligheder for i

nær fremtid at gennemføre sådanne lovændringer, at ratifikation muliggøres, må bedømmes som små. I øvrigt har der ikke blandt ILO's medlemsstater været nogen »tendens i retning af almindelig godtagelse af konventionerne« (citat fra en ILO-rapport 1. april 1960).

Videre hedder det i rapporten, at udvalget finder, at konventionerne omhandler spørgsmål af væsentlig socialpolitisk interesse. Med hensyn til ratifikationshindringerne er det, for så vidt angår personkredsen, udvalgets opfattelse, at det ikke er sandsynligt, at man i Danmark vil kunne gå ind for nationale bestemmelser, der tilfredsstiller konventionens strenge formulering (særlig hvad angår familievirkomheder), hvorfor spørgsmålet om en revision af konventionerne på dette punkt efter udvalgets formening bør tages op til overvejelse. For så vidt angår andre bestemmelser i konventionerne, herunder om forudgående lægeundersøgelse, om regelmæssigt lægetilsyn og om aldersgrænser, vil der derimod efter udvalgets opfattelse kunne være grund til at overveje ændringer i den nationale lovgivning med henblik på at bringe denne i overensstemmelse med konventionernes bestemmelser.

Den nordiske socialpolitiske komité vedtog

på sit møde den 20.-21. oktober 1960 at opfordre de nordiske regeringer til fortsat at have opmærksomheden henvendt på mulighederne for at opnå lovændringer, der vil kunne opfylde konventionernes krav.

Spørgsmålet om en almindelig helbreds kontrol for ungdommen blev som nævnt ikke medtaget i regeringsforslaget til arbejderbeskyttelseslovene.

I forbindelse med fremsættelse for folkettinget af forslag til lov om ungdommens uddannelsesfond i foråret 1954 gav daværende undervisningsminister Jul. Bomholt en »kort oversigt over de mere væsentlige punkter, som man med udgangspunkt i ungdomskommissionens betænkninger særligt har haft for øje.« Herunder udtalte han følgende: »Det af ungdomskommissionen fremsatte forslag til lov om årlig helbredsundersøgelse for alle unge under 21 år blev i sin tid stillet i bero, idet man ikke mente at kunne skaffe den fornødne lægelige bistand ...«. Dog »må en sådan almindelig helbredsundersøgelse af alle unge anses for at være af en sådan betydning, at man vil overveje en gennemførelse heraf, når forholdene gør det muligt«.

Om ungdomskommissionens betænkning over ungdommen og arbejdslivet

1. *I betænkningens § 3 »Ligestillingen«* peges på forskellige ligestillingsproblemer af økonomisk og anden art inden for skolesystemet, og det konkluderes derhen, at kommissionen finder det ønskeligt,

- a. at virkningerne af uensartethed i skoleuddannelsen afbødes mest muligt,
- b. at fordelingen af børnene i forskellige skoleformer foretages så sent som muligt og således, at der stadig findes muligheder for overgang fra den ene skoleform til den anden,
- c. at der træffes foranstaltninger til at hindre, at de med uddannelsen forbundne omkostninger i sig selv hindrer den frie og lige adgang til visse erhverv, og
- d. at bestræbelserne for at fjerne ulighederne mellem kønnenes adgang til og vilkår i de forskellige erhverv fortsættes.

Disse ret almindeligt formulerede ønsker må betragtes som programudtalelser, hvis opfølgning vanskeligt kan konkret påvises. For såvidt angår punkt c kan der henvises til betænkning nr. 506/1968 vedrørende økonomisk støtte til unge under uddannelse og for så vidt angår punkt d, kan der henvises til betænkning nr. 504/1968 vedrørende kvindernes uddannelsesproblemer.

2. *I § 4 »Erhvervsvalget«* foreslås, »at der gennemføres erhvervsorientering og erhvervsvejledning for ungdommen over hele landet i overensstemmelse med de af kommissionen tiltrådte retningslinier«. Ungdomskommissionen gav allerede i februar 1946 tilslutning (dog med enkelte forslag til ændringer) til en af det rådgivende udvalg vedrørende den offentlige arbejdsanvisning afgiven indstilling om etablering af en offentlig erhvervsvejledning. På grundlag heraf var der i årene op mod tidspunktet for afgivelsen af den her omhandlede betænkning

(7. december 1951) etableret en forsøgsmæssig erhvervsvejledning i nogle amter, og et forslag til lov om en for hele landet gældende ordning var udarbejdet.

Loven, der blev stadfæstet 30. marts 1952, var i overensstemmelse med indstillingen af januar 1946 og med ungdomskommissionens bemærkninger hertil, dog med visse mindre ændringer (heldags- contra halvdagsbeskæftigede erhvervsvejledere og ordningens udformning i landdistrikterne) efter erfaringerne fra forsøgsperioden. Den landsomfattende erhvervsvejledning i henhold til loven blev iværksat den 1. oktober 1955.

I forbindelse med lovens revision (nu lov nr. 117 af 3. maj 1961) er erhvervsvejledningen yderligere udbygget. Et stående råd (erhvervsvejledningsrådet) følger udviklingen af alle forhold, der har betydning for erhvervsvejledningen.

Det tilføjes, at der såvel i lov om folkeskolen (1958) og lov om gymnasieskoler (1958) som i lov om ungdomsskoler og aftenskoler (1960) er indsat bestemmelser om, at der skal gives erhvervsorientering i 7.-10. klasserne, i 2. og 3. realklasse, i gymnasiet og i ungdomsskolerne.

I læreruddannelsen skal der gives undervisning i »erhvervsvejledning«, jfr. § 43 i bekendtgørelse af 5. april 1955.

Der henvises i øvrigt til de statistiske oplysninger nedenfor i afsnittet om »arbejdets psykologi«.

3. *I § 5 »Fremtidsudsigter«* opstiller kommissionen nogle forslag med relation til ungdommens fremtid. De to første af disse drejer sig om risikoen for arbejdsløshed og om nyttiggørelse af arbejdsløshedsperioder og må derfor i dag betragtes som mindre aktuelle. De øvrige er dels almindeligt holdte programudtalelser og udtalelser om visse problemer i forbindelse med erhvervsskifte, dels en udtalelse om, at det bør

søges modvirket, at værnepligtens aftjening medfører en forringelse af erhvervsmulighederne. Dette sidste behandles nærmere i betænkningen om de værnepligtiges forhold.

4. I § 6 »Den faglige uddannelse« fremsættes nogle synspunkter, der vil indgå i det følgende.

5. I § 7 »De unge pigers dobbelte uddannelsesbehov« understreges ønskeligheden af

at alle unge kvinder såvel i barneskolen som i ungdomsskolen får lejlighed til en uddannelse i husligt arbejde og familiekundskab,

at også alle unge mænd får adgang til elementær uddannelse i de huslige fag og familiekundskab, og

at man overalt, hvor der er mulighed derfor, bidrager til at ændre de unge mænds indstilling til det huslige arbejde, således at ægtemændene i fremtiden i højere grad end nu deltager i arbejdet på lige fod med husmødrene.

Hertil bemærkes, at kommissionen vedrørende kvindernes stilling i samfundet beskæftiger sig med disse forhold, jfr. den foran nævnte betænkning vedrørende kvindernes uddannelsesproblemer.

Endvidere bemærkes, at husgerningsundervisningen er obligatorisk for piger i folkeskolens 6. og 7. klasse, og at næsten 100 pct. af pigerne deltager heri. Også nogle drenge deltager, men der findes ingen statistiske oplysninger herom.

I folkeskolens 8. og 9. klasse er husgerning valgfrit fag. I 8. klasse vælges faget af 34,5 pct. af eleverne (17 pct. af drengene og 56,9 pct. af pigerne). I 9. klasse vælges det af 31,6 pct. af eleverne (10,1 pct. af drengene og 48,4 pct. af pigerne). Disse tal er fra 1964/65.

I 1. realklasse vælger pigerne mellem husgerning og håndgerning. Statistiske oplysninger savnes.

I lov af 11. juni 1954 om uddannelse af lærere til folkeskolen (§ 11, stk. 1) er det fastsat, at der efter seminariets bestemmelser kan indrettes et kursus i familiekundskab, og at de pågældende emner efter nærmere af undervisningsministeren fastsatte regler (jfr. herom § 43 i bekendtgørelse af 5. april 1955), hvis et sådant kursus ikke oprettes, skal behandles i forbindelse med de fag, hvortil de naturligt knytter sig. I den senere læreruddannelseslov af

8. juni 1966 er familiekundskab ikke nævnt, men det skyldes systematiske grunde, og det er forudsat, at både dette og forskellige andre specielle områder indgår i læreruddannelsen som obligatoriske kursus.

Endvidere bestemmer folkeskolelovens § 17, stk. 5, at fra 7. skoleår »skal der gives undervisning i familiekundskab som led i undervisningen i fag, hvortil de under familiekundskab henhørende emner naturligt knytter sig«. Det kan ikke oplyses om familiekundskab er indført i alle skoler, men direktoratet for folkeskolen og seminarierne antager, at »et stort antal skoler medtager undervisning i familiekundskab under en eller anden form.«

I 1964/65 gik 8.564 elever på efterskole (næsten lige mange drenge og piger). Det er ikke oplyst, hvilke fag de valgte, men det antages, at der på de fleste efterskoler gives undervisning i både husgerning og familiekundskab.

I 1964/65 gik endvidere 3.054 piger på husholdningsskole, hvor der undervises i samtlige huslige fag (incl. barnepleje) og i et vist omfang tillige familiekundskab.

I december 1964 gik 17.538 unge til huslige fag i ungdomsskolen.

Endelig kan nævnes, at en del unge mellem 14 og 18 år følger undervisningen i husgerning i aftenskolen, at der på nogle højskoler gives undervisning i familiekundskab, og at forsvarrets civilundervisning omfatter fag, der er beslægtede med familiekundskab.

6. I § 9 »Arbejdsindkomsten« understreges ønskeligheden af, at det tilstræbes,

at de unge i årene op mod ægteskabets indgåelse har en sådan indtægt, at det er muligt for dem på passende måde såvel at opfylde deres rimelige øjeblikkelige behov som at foretage en egentlig opsparing og afholde sådanne udgifter, der kan bidrage til at konsolidere deres økonomiske stilling i et senere ægteskab, og

at der iværksættes et samarbejde mellem skoler, ungdomsorganisationer, sparekasser og arbejdspladser til iværksættelse af en økonomisk opdragelse af de unge i forbindelse med en propaganda for formålsbestemt opsparing.

Der henvises for såvidt angår lærerlærlingenes økonomiske forhold til bemærkningerne nedenfor ad betænkningens §§ 41-43.

For såvidt angår spørgsmålet om opsparing, bemærkes, at Undervisningsvejledning for folkeskolen af 1960 (»Den blå betænkning«) i kap. 25 om familiekundskab bl.a. siger følgende:

»Emner som opsparring og afbetaling melder sig naturligt i denne forbindelse. Uden alt for megen brug af pegefinger vil det være af stor opdragende betydning, at børnene og de unge ledes ind på at anstille betragtninger over, hvordan de med bestemte formål for øje kan tilrettelægge en systematisk opsparring...«

Også publikationen »Afsluttende prøver i folkeskolen« af 1961 nævner betydningen af at lære eleverne »noget om opsparringens betydning«.

Undervisningsministeriet har i denne forbindelse oplyst,

»at ministeriet er i stadig kontakt med Danmarks sparekasseforening, hvilket har vist sig i høj grad frugtbringende ikke mindst i forbindelse med oprettelsen af Statens pædagogiske forsøgscenter i Rødovre. Her har Sparekasserne været repræsenteret i et fagudvalg, som bl. a. har arbejdet med spørgsmålet om »en økonomisk opdragelse af unge«. Endvidere rejser sparekasserne et »Sparekasserne hus« på centret.

Inden for ungdomsskolen arbejdes der også med opsparringsspørgsmålet. Mange ungdomsskoler er gået i samarbejde med lokale sparekasser om en propaganda for formålsbestemt opsparring. Samarbejdet ytrer sig f. eks. på den måde, at folk fra sparekassen til bestemte tider er på skolen eller i ungdomsskubben og her foretager salg af sparemærker. I det i ungdomsskolen obligatoriske fag »ungdomsorientering« kommer man også ind på emnet formålsbestemt opsparring. Endelig benytter mange ungdomsskoler og ungdomsklubber sig af sparekassernes skolekonsulenter, der holder foredrag og indleder diskussioner med de unge om opsparring og de unges økonomi i det hele taget«.

Endelig bemærkes, at kontaktudvalget har overvejet spørgsmålet om ud over de eksisterende opsparringsordninger at etablere et nyt opsparringssystem for ungdommen og derefter (under 10. marts 1965) afgivet en motiveret indstilling til finansministeriet om, »at der med henblik på at fremme opsparringen blandt ungdommen evt. på grundlag af de forannævnte retningslinier, dels gennemføres regler om en oplysningskampagne samt en særlig lønspareordning med opsparringspræmiering, dels skabes det nødvendige økonomiske grundlag for disse foranstaltninger«.

7. I § 11 »Arbejdets psykologi« anbefales det, at de danske arbejdsgiver- og arbejderorganisationer både tager spørgsmålet om de unges indførelse i arbejdet og spørgsmålet om uddannelsen af arbejdsledere hertil op til behandling, og

at der skabes et organ, som kan forestå et oplysningsarbejde over for arbejdsledere og andre, der har med den unge arbejdskraft at gøre.

Hertil bemærkes, at Dansk Arbejdsgiverforening og LO i de senere år er blevet mere og mere impliceret i uddannelsesproblemer og herunder også i problemerne om de unges indtræden i arbejdslivet. Arbejdsgiverforeningen har derfor oprettet en særlig sektion for uddannelsesspørgsmål, ligesom den, siden ungdomskommissionens betænkning fremkom, har iværksat en betydelig kursusvirksomhed såvel på »Egelund« som på »Arresøhøj«.

Handels- og Kontorfunktionærernes Forbund i Danmark har oplyst, at der på de af Handels- og Kontorfunktionærernes Forbund arrangerede tillidsmandskurser gives undervisning i lærlingeloven, uddannelsesreglerne og om det særlige ansvar for de unge under uddannelse. Egentlig uddannelse af arbejdsledere for unge finder derimod ikke sted.

Endvidere har Dansk Arbejdsgiverforening oplyst følgende:

»For såvidt angår spørgsmålet om de unges indførelse i arbejdet er situationen nu åbenbart væsentlig anderledes end forudset af kommissionen. Så at sige alle lærlinge gennemgår, før de melder sig som aktive medarbejdere, en forskole af som oftest 3 måneders varighed. Overgangen til arbejdslivet bliver herved lempeligere, ikke mindst fordi de unge i forskolerne kommer op på et ganske højt kvalifikationsniveau.

På arbejdspladsen finder der en vis indføring i arbejdet sted via arbejdslederne, men der er ikke iværksat nogen uddannelse fra Dansk Arbejdsgiverforenings side specielt sigtende mod dette problem. På arbejdslederskolen Arresøhøj undervises i en lang række discipliner af almen interesse for arbejdsledere, herunder arbejdspsykologi, samarbejdsformer, arbejdsinstruktion o.s.v., og der finder en orientering sted om de unges skoleforhold. Man kan derfor nok sige, at det rejste spørgsmål er blevet taget op i en bredere sammenhæng.

Det vil være rimeligt at gøre opmærksom

på, at de unge, inden de forlader skolen, får en væsentlig mere omfattende orientering om arbejdspladsernes forhold end tilsyneladende forudset i 1952. De unge kommer ud i erhvervspraktik, i reglen 3×1 uge, og der gennemføres et betydeligt antal virksomhedsbesøg m.v., ligesom undervisningen inden for skolens egne rammer om erhvervslivets forhold er under stadig udbygning.

Noget organ, der har til særlig opgave at forestå et oplysningsarbejde over for arbejdsledere og andre, der har med den unge arbejdskraft at gøre, findes for så vidt ikke, men man bør henlede opmærksomheden på »Arbejdsudvalget vedrørende Skole og Erhverv«, der blev nedsat i november 1958 af Dansk Arbejdsgiverforening og en række andre erhvervsorganisationer. Arbejdsudvalget har til opgave at formidle overgangen mellem skole og erhverv ved at deltage i arbejdet med udformning af erhvervsbetonet undervisning i skolen og tilvejebringelse af materiale til erhvervsorientering. Eksempelvis er der gennem årene udsendt i alt godt 40 erhvervsvejledende lydbilledbånd i serien »Skole og erhverv«. Disse bånd vises i meget stort omfang i afgangsklasserne. Sammen med »Arbejdsgiverens« redaktion har arbejdsudvalget indledt et forarbejde til en film med emne hentet fra de første erfaringer og de første problemer, som møder de unge, når de kommer ud på arbejdsmarkedet.

For god ordens skyld bemærkes, at LO foruden at være repræsenteret i det under Dansk Arbejdsgiverforening nedsatte udvalg har etableret sit eget kontaktudvalg vedrørende skole og erhverv.

Det vil nok være rimeligt at oplyse, at der i godt 30 byer nu findes lokale kontaktudvalg mellem skole, erhvervsvejledning og erhverv De lokale udvalg beskæftiger sig med tilrettelæggelse af erhvervspraktik, virksomhedsbesøg, bordmøder m.v.«

I tilslutning hertil skal det oplyses, at erhvervsorientering i skolerne i 1965/66 blev givet til 102.522 elever. Det samlede antal deltagere i erhvervsorienteringen var 120.284. De tilsvarende tal for 1959/60 var henholdsvis 60.545 og 63.652.

Erhvervspraktikken omfattede i 1965/66 36.878 praktikanter. Det tilsvarende tal for 1959/60 var 3.498 praktikanter. De 36.878 praktikanter i 1965/66 fordeler sig med 8.215

på det Storkøbenhavnske område og resten fordelt over den øvrige del af landet med hovedvægten på Ålborg, Århus, Esbjerg og andre større byer.

Om den individuelle erhvervsvejledning skal det oplyses, at det samlede antal klienter (i 1965/66: 33.757 mod i 1959/60: 6.019) fordeler sig meget nær ligeligt mellem skolesøgende og ikke-skolesøgende (med en lille overvægt for de førstnævnte). Aldersmæssigt fordeler de sig med 26,5 % i alderen 14-15 år, 45 % i alderen 16-17 år og 26 % over 18 år.

8. I § 13 »Den økonomiske støtte til unge under uddannelse« omtales de dagældende regler om børnefradrag i den skatteansatte indkomst og om børnebidrag. I konklusionen fremhæves ønskeligheden af,

at der tilvejebringes større lighed mellem indtægtsgrupperne med hensyn til støtte til forsørgere med børn, og

at ydelse af børnefradrag og børnetilskud udvides til at omfatte børn under uddannelse indtil deres fyldte 18. år.

Hertil bemærkes, at børnefradrag ved skatteberegningen ophævedes fra og med skatteåret 1961/62, og samtidig forhøjedes børnetilskuddene væsentligt, og deres graduering efter indkomst blev ophævet. Aldersgrænsen blev samtidig forhøjet til 18 år. Året efter forhøjedes børnetilskuddene atter (som et led i de med omsætningsafgiftens indførelse forbundne kompensationsordninger).

Reglerne om børnetilskud er nu sammen med de hidtidige regler i folkepensionsloven, invalidepensionsloven, enkepensionsloven, om børnetillæg til pensionerne og de hidtidige regler i forsørgsloven om børnebidrag til enlige forsørgere samlet i lov nr. 236 af 3. juni 1967 om børnetilskud og andre familieydelse, der træder i kraft samtidig med kildeskatteloven.

Børnetilskuddet bliver herefter pristalsreguleret og udbetales kontant, kvartalsvis forud.

Aldersgrænsen er fortsat 18 år ud fra det synspunkt, at hjælp ud over denne grænse (d.v.s. grænsen for forældres forsørgelsespligt) bør ydes enten som hjælp til uddannelse eller som hjælp i henhold til den gældende revaliderings- eller sociale forsørgelseslovgivning.

9. I betænkningens kap. 5 »Kommissionens indstilling vedrørende ungdomsskolen« stilles et detaljeret og motiveret principforslag om en 1-årig undervisningspligt for de unge, der er ud-

gået af skolen som 14-årige, og i forbindelse hermed en pligt for alle kommuner til at etablere 4-årige ungdomsskoler med dagundervisning. Der er for den unge tale om undervisningspligt, ikke om skolepligt, og denne undervisningspligt vil kunne opfyldes ikke blot i ungdomsskolen, men gennem andre tilsvarende undervisningsformer eller ved hjemmeundervisning. Kommunerne vil dog kunne udstrække undervisningspligten i ét eller flere år ud over det første år. Forslaget var kun udtryk for kommissionens principielle indstilling, idet man var klar over, at en snarlig virkeliggørelse ikke var praktisk mulig.

Hertil bemærkes, at ungdomskommissionen afgav betænkning i oktober 1952, og heri gik et flertal principielt ind for undervisningspligtens udvidelse. På grund af de dengang herskende økonomiske, erhvervsmæssige og skolemæssige forhold ville man dog nøjes med at stille forslag om tilladelse for enkelte kommuner til under visse vilkår forsøgsmæssigt at udvide undervisningspligten med ét år. I det lovforslag, der blev fremsat i foråret 1953, var dette punkt imidlertid ikke medtaget. Forslaget blev ikke færdigbehandlet. Efter regeringsskiftet i efteråret 1953 blev forslaget påny fremsat, denne gang i overensstemmelse med kommissionsbetænkningen med hensyn til forsøgsvis udvidelse af undervisningspligten. Under behandlingen i folketinget kunne der imidlertid ikke opnås tilslutning til bestemmelsen, der derfor udgik. Loven stadfæstedes den 11. juni 1954 og er efter en revision ved lov nr. 234 af 10. juni 1960 bekendtgjort den 14. juni 1960 som lov om ungdomsskoler og aftenskoler m.v. Herefter er der ikke undervisningspligt for unge over 14 år, men en kommune har pligt til over for alle unge i alderen 14-18 år at fremsætte tilbud om etablering af ungdomsskoleundervisning og skal, såfremt der melder sig mindst 10 elever, oprette ungdomsskole i kommunen. Melder der sig færre elever end 10, og ønsker kommunen ikke at oprette ungdomsskole, har den pligt til at henvise de unge til nærmeste ungdomsskole og betale for deres undervisning.

Loven er nu, med virkning fra 1. august 1969, ophævet og afløst af lov om fritidsundervisning m.v.

I denne forbindelse bemærkes, at et af undervisningsministeren i 1965 nedsat udvalg i 1968 har afgivet betænkning (nr. 473/1968) om undervisningspligtens udvidelse, og der er her-

efter i foråret 1969 (ved folketingsbeslutning af 30. maj 1969) truffet principbeslutning om udvidelse af undervisningspligten til 8 år fra 1972/73 og til 9 år fra 1973/74.

10. *I betænkningens kap. 7 (§§ 34-51) behandles en del spørgsmål om den faglærte ungdom i håndværk og industri.*

11. *I § 36 »Lærlingenes tidligere arbejde og deres sociale herkomst« konstateredes det, at skellet mellem faglærte og ufaglærte »arves« fra generation til generation. Dette belyses nærmere gennem socialforskningsinstituttets ungdomsundersøgelse. Instituttets publikation nr. 31, 1968, der giver nogle resultater vedrørende den 14-20 årige ungdoms uddannelsesvilkår, tyder i hvert fald på, at det stadig i nogen grad forholder sig som nævnt.*

12. *I § 37 »regulering af lærlingetilgangen« er kommissionen inde på spørgsmålet om forbud mod eller offentligt tilsyn med lærlingskalaer (hvorved forstås en aftale, der begrænser arbejdsgiverens ret til at antage lærlinge), men synes at bøje af mod lærlingerådets modstand. Bortset fra en vag udtalelse om, at det bør overvejes at oprette offentlige værkstedsskoler til supplerende af mesterlæren i særlige perioder, hvor denne kvantitativt ikke slår til, stilles der ikke egentlige forslag, men der peges på lærlingerådets og arbejdsmarkedskommissionens pligt til at følge lærlingetilgangen til de forskellige fag og dennes forhold til de formentlige fremtidige beskæftigelsesmuligheder inden for fagene. Efter den ændring i beskæftigelsesforholdene, der siden er sket, må dette problem siges at være uden aktualitet i dag. Specielt angående værkstedsskoler bemærkes, at den nye lærlingelov vel (i § 31) indeholder hjemmel for oplæring på skole i stedet for i mesterlære, men denne hjemmel har ikke været – og vil formentlig heller ikke blive – anvendt som af ungdomskommissionen tænkt, nemlig som en kun kvantitativt uddannelsesfremmende faktor.*

13. *I § 38 om lærlinge over 18 år stilles 3 forslag,*

at også unge over 18 år, der antages som lærlinge, skal være omfattet af lærlingeloven, at det fastslås, at lærlinge, der begynder læretiden efter det fyldte 18. år, eventuelt

kan udlæres på en kortere læretid end yngre lærlinge, samt

at der findes en udvej til at lempe de almindelige regler for uddannelsens varighed og for aflønningen i alle tilfælde, hvor de pågældende lærlinges tidligere erhvervspraksis gør det muligt, f. eks. således som det er sket i jern- og metalindustrien, hvor ufaglærte med en vis praksis inden for erhvervet kan blive udlært på 2 år og få arbejdsmandsløn i læretiden.

Ad 1: Dette forslag, der i betænkningen havde lærlingerådets støtte, fulgtes i oktober 1952 op af et lovforslag (fremsat af socialdemokratiske medlemmer af folketinget), hvorefter bl.a. aldersgrænsen blev forhøjet til 21 år. Denne del af lovforslaget blev dog stillet i bero på grund af den efter fremsættelsen nedsatte lærlingekommission. Denne indskrænkede sig til i sin betænkning af november 1955 at anbefale forhøjelse til 19 år. Denne grænse var med i regeringens forslag til den nuværende lærlingelov, men blev af folketinget nedsat til den nu gældende grænse, 18 år (uden anden begrundelse end en henvisning til enighed i folketingsudvalget). Såvel efter den tidligere som efter den nye lærlingelov er dog »fortsatte læreforhold«, der indgås efter lærlingens fyldte 18. år, omfattet af loven, og i følge den nye lovs § 30 gælder visse af lærlingelovens bestemmelser også for læreforhold, der indgås efter lærlingens fyldte 18. år.

Ad 2: Lærlingerådet havde fundet det betænkeligt at fastslå som en almindelig regel, at lærlinge, der antages efter det fyldte 18. år, skal udlæres på en kortere tid end yngre lærlinge. Lærlingekommissionen tog ikke specielt dette spørgsmål op, men tog i almindelighed afstand fra »generelle regler om læretidens graduering« under henvisning til, at spørgsmålet om læretidens længde fortsat bør henhøre under de faglige udvalg.

Ad 3: Dette forslag ses heller ikke specielt kommenteret af lærlingekommissionen, men denne udtaler dog i afsnittet om »Læretid« følgende: »Hvor der imidlertid inden for et fag gennemføres en egentlig forskoling, vil dette formentlig som regel kunne berettiges til en vis nedsættelse af læretiden. Men spørgsmålet om nedsættelse af læretiden i disse tilfælde bør overlades til afgørelse af de faglige udvalg«. Det bemærkes, at hverken lærlingeloven af 1937 eller loven af 1956 har regler om minimallære-

tid. Derimod bestemmes det i § 3, stk. 2, at læretiden ikke må overstige 4 år dog med adgang til dispensation til 5 år.

14. I §§ 39 og 40 om forældrenes økonomiske problem, henholdsvis når lærlingen bor hjemme, og når dette ikke er tilfældet, stilles der alene forslag til en vis dækning af de meromkostninger, der er forbundet med lærlingens transport og med hans indlogering uden for hjemmet.

Lærlingekommissionen foreslog – i forbindelse med et forslag om ophævelse af afstandsgrænserne med hensyn til undervisningspligten – en bestemmelse om, at lærlingens udgifter til befordring i anledning af deltagelse i undervisningen udredes af statskassen efter nærmere af handelsministeren derom fastsatte forskrifter.

Dette blev i loven (§ 13, stk. 6, og § 17, stk. 6) ændret til, at der af statskassen ydes et tilskud til de nævnte udgifter efter nærmere af handelsministeren derom fastsatte forskrifter.

I henhold til de nævnte bestemmelser i lærlingeloven er det ved bekendtgørelser af 24. august 1957 og 29. januar 1958 fastsat, at tilskud til lærlinges befordring i forbindelse med undervisning på henholdsvis teknisk skole og handelsskole ydes med et beløb svarende til de faktisk afholdte udgifter med billigste offentlige befordringsmiddel, såfremt den samlede skolevej (frem og tilbage) overstiger 14 km. Kilometergodtgørelse ved brug af eget befordringsmiddel er dog ikke udelukket.

Efter at området er overført til undervisningsministeriet, er de nævnte 2 handelsministerielle bekendtgørelser blevet afløst af en for lærlinges befordring i forbindelse med deltagelse i undervisningen på handelsskoler og tekniske skoler fælles bekendtgørelse af 17. oktober 1966.

Ordningen finansieres af statskassen. På finansloven for 1968/69 var til dette formål bevilget i alt 7,5 mill. kr. (handelsskoleelever 2,2 mill. kr. og elever på tekniske skoler 5,3 mill. kr.).

Ved arbejdsministeriets bekendtgørelse af 4. marts 1959, nu 20. juni 1961, er der yderligere skabt hjemmel for arbejdsdirektoratet til gennem arbejdsanvisningskontoret at yde tilskud til dækning af udgifterne ved transport mellem hjem og lærested og til delvis dækning af merudgiften ved indkvartering uden for hjemmet. Det er et vilkår for tilskud, at arbejdsanvisningskontoret skønner, at den pågældende

lærling ikke kan opnå en tilsvarende oplæring ved hjemstedet. Hensigten med ordningen er at sætte unge, der ikke på hjemstedet kan få den ønskede uddannelse, i stand til at konkurrere på lige fod med andre unge om lærepladserne. Det er yderligere en forudsætning for at modtage tilskud, at den pågældende lærlings faktiske løn ikke overstiger den for lærlinge inden for pågældende fag fastsatte minimalløn med mere end visse begrænsede beløb. Indtægt ud over disse grænser bevirker aftrapning (bortfald) af støtten. Til de to formål var på finansloven for 1968/69 opført ialt 2,5 mill. kr. Af bevilningen medgår ca. $\frac{1}{3}$ til godtgørelse af opholdsudgifter.

Med virkning fra 1. april 1964 er loven om »ungdommens uddannelsesfond«s forvaltning og virksomhed ændret således, at stipendier også kan ydes til lærlinge. For finansåret 1967/68 bevilgedes 4.447.000 kr. som stipendier til lærlinge. Et centralnævn under ledelse af arbejdsdirektøren fordeler det årligt til rådighed værende beløb i hovedsummer til de enkelte lokale områder (d.v.s. offentlige arbejdsanvisningskontorers område) efter en behovsopgørelse. I det lokale område foretages uddelingen af stipendienævnet, hvis formand er kontorbestyreren ved vedkommende offentlige arbejdsanvisningskontor. Der lægges ved fordelingen vægt på forældrenes (forsørgerens) mulighed for at yde støtte samt på ansøgerens egen indtægt og formue, jfr. undervisningsministeriets bekendtgørelse nr. 314 af 26. oktober 1964. I uddelingsåret 1965/66 søgte 13 % af samtlige lærlinge støtte, men kun en trediedel, svarende til $4\frac{1}{2}$ % af samtlige lærlinge, opnåede støtte. Gennemsnitsbeløbet var 735 kr., den hyppigste tildeling var 600 kr.

Endelig ydes der gennem undervisningsministeriet tilskud til skolehjem for lærlinge, jfr. undervisningsministeriets bekendtgørelse af 28. juni 1965. Lærlingene skal yde 60 % af lønnen som deres bidrag, medens staten udreder resten op til den godkendte pris for opholdet. På finansloven for 1968/69 er driftsudgifterne ved lærlinges ophold på skolehjem anslået til i alt 22.363.000 kr., og indtægterne (hovedsagelig hidrørende fra lærlingenes bidrag) er anslået til 6.089.000 kr. Der eksisterede i finansåret 1968/69 i alt 33 skolehjem, heraf de 30 for håndværkslærlinge.

15. I §§ 41-43 foreslår kommissionen, at visse grundlæggende, almindelige principper for sik-

ringen af rimelige lærlingelønninger bør fastnes i loven og være retningsgivende for fastsættelsen af lærlingelønningerne i de faglige overenskomster. Kommissionen er herved gået ud fra en ikke dokumenteret antagelse af, at det er tvivlsomt, om de faktiske lærlingelønninger svarer til det driftsøkonomisk mulige, nemlig til værdien af lærlingens arbejde for læremesteren minus dennes ydelse og det tab, som lærlingens tilstedeværelse indirekte påfører lærestedet, f. eks. som andel i arbejdslederløn o. lign.

Læringerådet har hertil udtalt, at spørgsmålet om lærlingelønningerne bør overlades til organisationerne.

Disse to udtalelser, ungdomskommissionens og læringerådets, refereres, men kommenteres ikke af læringlekommissionen. Forslaget har ikke sat sig spor i kommissionens udkast eller den senere lov.

De nævnte principper, som ungdomskommissionen ønskede lovfæstet, var:

1. Lærlingelønnen bør i det første år, så nært som muligt svare til den udgift, et hjemmeboende barn i lære til enhver tid normalt medfører for en arbejderfamilie med fradrag af børnetilskud samt skattenedsættelse på grund af børnefradrag. Denne minimalløn må tages op til revision i takt med ændringer i leveomkostningerne, hvorved det sikres, at en fornøden dyrtidsregulering af lærlingelønningerne finder sted.
2. Derefter bør lønnen, ligesom tilfældet er nu, stige regelmæssigt gennem læretiden, således at de unge mærker, at deres stigende færdigheder i faget giver sig udtryk i en stigende løn.
3. Lønnen i det sidste år af læretiden bør nogenlunde svare til deres arbejdes værdi inden for pågældende fagområde.

I øvrigt henvises til betænkningens § 43.

I henhold til § 4 i lærlingeloven skal det i lærekontrakten nøjagtigt bestemmes, på hvilke økonomiske vilkår lærlingen skal arbejde i læretiden. Som hovedregel vil der foreligge en overenskomst mellem fagets arbejdsgiver og arbejderorganisationer om lærlingelønnen i faget, og læremesteren er da forpligtet til at betale mindst denne løn. I fag, hvor der ikke findes en sådan overenskomst, fastsættes lønnen af et af de pågældende faglige organisatio-

ner nedsat nævn, bestående af 2 arbejdsgiver- og 2 arbejderrepræsentanter samt en af den faste voldgiftsret udnævnt formand. Hidtil er lønnævn kun nedsat for ét håndværksfag, sejl-magerfaget, medens der er lønnævn for hele handels- og kontorområdet.

I underbilag 2 a er på grundlag af arbejdsdi- rektoratets meddelelser givet en fortegnelse over de fra marts 1966 gældende lærlingeløn- ninger, idet time- og ugelønninger af hensyn til sammenligningsmulighederne er omregnet til månedslønninger (44 timer = 1 uge og $\frac{13}{3}$ uge = 1 måned).

I de fleste fag forhøjes lønnen med ét års mellemrum, dog således at i visse fag er »1. lærcår« kun 6 måneder (prøvetiden) eller 6 måneder + forskoleperioden (i almindelighed ca. 2-3 måneder). I slagterfaget er lønssystemet forskelligt fra de andre fag, idet lønnen som hovedregel er fastsat efter lærlingens fysiske alder.

Fælles for de således oplyste lærlingelønning- er, at de – prisudviklingen taget i betragt- ning – ligger temmelig langt fra ungdomskom- missionens ideale fordring. Navnlig slutlønnen ligger i alle fag (måske med undtagelse af slag- terfagets ældre lærlinge) meget langt fra lærlin- genes »arbejdes værdi inden for pågældende fagområde«.

I øvrigt bemærkes, at der er store variationer fra fag til fag, hvilket i hvert fald til dels kan skyldes, at lærlingelønninger hidtil aldrig har været forhandlet mellem hovedorganisationerne, men er blevet fastsat på underorganisations- plan.

I underbilag 2 b er lærlingens gennemsnitlige timefortjeneste opført i procent af den gen- nemsnitlige timefortjeneste for de tilsvarende svendegrupper i juli kvartal henholdsvis i 1950, 1955, 1960 og 1965. For enkelte fag (maskin- snedkere og smede- og maskinarbejdere i ho- vedstaden, samt blikkenslagere, elektrikere, guld-, sølv og el.pletarbejdere, maskinsnedkere, skibstømrere, smede- og maskinarbejdere og typografer i provinsen) er den relative lærlinge- løn faldet i disse 15 år. I de øvrige fag er den steget eller uforandret. Ændringerne er dog små (bortset fra stigningen i malerfaget), hvil- ket altså vil sige, at lærlingene stort set har fået deres andel af den almindelige velstands- stigning, men heller ikke mere.

Endelig skal man henvise til den foran nævn- te betænkning vedrørende økonomisk støtte til unge under uddannelse.

16. I § 44 om arbejdstidsreglerne foreslår kommissionen lærlingeloven ændret på følgende punkter:

1. Reglen om adgangen til at beskæftige lær- lingen ved oprydning en halv time ud over normal arbejdstid bortfalder.
2. Maksimalarbejdstiden fastsættes til den for fagets voksne arbejdere gældende med fra- drag af 3 timer, dog højst 45 timer om ugen fordelt med 8 timer de 5 første dage og 5 timer på lørdage.
3. Der indføres de samme nattehvileregler som foreslået for børn og unge mennesker i al- mindelighed.

Endvidere ønskes undervisning på dagskole medregnet som arbejdstid. I så fald frafaldes kravet om 3 timers fradrag i punkt 2 og maxi- mum sættes til 48 timer om ugen.

I lærlingerådet gjorde der sig forskellige op- fattelser gældende angående dette forslag.

Lærlingekommissionen kommenterede ikke kravene.

I den på grundlag af lærlingekommissionens betænkning formulerede lærlingelov af 1956 er arbejdstidsreglerne fastsat i § 4 i overensstem- melse med de nye arbejderbeskyttelsesregler for unge over 18 år. Herefter er den normale arbejdsuge for lærlingen fastsat til højst lig med den sædvanlige arbejdsuge for voksne. Dagsko- letid og frihed på grund af aftenskole regnes for arbejdstid.

Reglen om overarbejde med indtil en halv times daglig oprydning er nu ophævet.

17. Af § 45 om feriereglerne fremgår det, at ungdomskommissionens ønske (i betænkningen om beskyttelsesforanstaltninger m.v.) om hen- førelse af lærlinge under ferieloven ikke er blevet imødekommet af ferielovskommission- en.

Det bemærkes, at den nye lærlingelov heller ikke har ændret dette forhold.

Derimod er der i overensstemmelse med lær- lingekommissionens betænkning, der bl. a. hen- viser til ungdomskommissionens betænkninger om beskyttelsesforanstaltninger m.v. og »Ung- dommen og arbejdslivet«, optaget en bestem- melse i den nye lærlingelov (§ 5, stk. 4), hvor- efter der i kontrakten skal sikres udlærlingen feriegodtgørelse »enten gennem en opsparing gennem læretiden eller på anden måde«, dog således at overenskomstmæssige bestemmelser altid skal være gældende.

18. I §§ 46-49 behandles indgående fordele ved og vanskeligheder i forbindelse med indførelse af dagskoler for lærlingeundervisningen.

Kommissionen stiller forslag om, at den tekniske undervisning fremtidig lægges om dagen, og at arbejdsgiverne forpligtes til at sende lærlingene på teknisk skole uden afkortning i lønnen.

Lovforslag i overensstemmelse hermed har været fremsat fra socialdemokratisk side i folketinget i april og oktober 1952, og spørgsmålet er derefter behandlet indgående i den i oktober 1952 nedsatte lærlingekommission.

Inden for lærlingekommissionen var der enighed om, at fordele ved gennemførelsen af dagundervisning på de faglige skoler må antages at overstige ulemperne ved denne i en sådan grad, at flertallet har ment at kunne forestå en overgang til obligatorisk dagskole.

Et mindretal bestående af repræsentanterne for Danmarks Retsforbund, Partiet Venstre, Det konservative Folkeparti og Danmarks Handelsskoleforening stillede forslag om at lade de faglige udvalg bestemme, om undervisningen skal gives som dag- eller aftenundervisning.

Efter flertallets indstilling bestemmer nu § 13, stk. 3, i loven af 1956, at obligatorisk dagskoleundervisning skal være gennemført 8 år efter lovens ikrafttræden (d.v.s. 1. december 1964), medmindre der i særlige tilfælde dispenseres for fag eller stedlige områder. Deltagelse i undervisning inden for normal arbejdstid medfører ikke lønfradrag.

I henhold hertil er aftenskoleundervisningen nu helt ophørt.

19. I § 51 »Den faglige og den almindende undervisning« udtrykkes et ønske om, at en undervisning med egentligt almindendannende sigte søges indføjet i lærlingeuddannelsen.

Det bemærkes hertil, at den tidligere lovs § 12 pålagde læremesteren at »holde lærlingen til... at deltage i den for faget almindelige såvel almindendannende som faglige undervisning...« I den nye lovs § 13 er udtrykkene »almindendannende« og »faglige« udgået, men det siges herom i bemærkningerne, at man ikke herved har »haft til hensigt at søge den almindendannende undervisning udelukket fra de faglige skoler, der fremdeles i fornødent omfang bør meddele sådan undervisning. Denne kan dog eventuelt i større udstrækning end hidtil tilknyttes den egentlige faglige undervisning.«

Endvidere bemærkes, at den nye lov i § 13,

stk. 2, har indføjet følgende nye passus: »Undervisningen kan omfatte medborgerkundskab.« I henhold hertil undervises lærlinge inden for håndværk og industri i dansk (notatteknik) og medborgerkundskab i mellem 50 og 100 timer i løbet af hele læretiden, og der er med henblik på denne undervisning afholdt lærerkursus og fremstillet specielt undervisningsmateriale.

20. I kap. 8 »Den ufaglærte ungdom i byerhvervene« siges det i § 54, at man har drøftet spørgsmålet om godkendelse ved en offentlig myndighed af de i den tidligere lærlingelov krævede specialarbejder-kontrakter, men at man på grund af praktiske vanskeligheder ikke er gået ind herfor. Kommissionen understreger dog kontraktens betydning og anbefaler, at de faglige organisationer udfolder øgede bestræbelser for at sikre, at kontrakterne anvendes overalt, hvor loven påbyder det.

Lærlingekommissionen gik imidlertid med en overbevisende argumentation ind for afskaffelse af pligten til at oprette specialarbejderkontrakter, og den nye lov er på dette punkt i overensstemmelse med lærlingekommissionen.

21. Til § 57 »Uddannelsen af ufaglærte i fremtiden« bemærkes, at dette område er behandlet af en i 1957 nedsat kommission om uddannelse af ikke-faglærte arbejdere. Kommissionen afgav betænkning i 1959, og på grundlag heraf fremkom lov nr. 194 af 18. maj 1960 om erhvervsmæssig uddannelse af ikke-faglærte arbejdere og lov nr. 195 af samme dato om beskæftigelse og uddannelse af unge.

Den førstnævnte lov (»uddannelsesloven«) tager navnlig sigte på voksne arbejdere (d.v.s. over 18 år), der allerede har eller i nogen tid har haft en fastere tilknytning til bestemte arbejdsområder, men som har behov for gennem en kortvarig erhvervsmæssig uddannelse at supplere deres kvalifikationer. Det er i loven fastslået, at uddannelse af unge under 18 år iværksættes i folkeskolens 8. og 9. klasse og efter reglerne i lov om ungdomsundervisning. Der kan dog dispenseres, således at uddannelsesforanstaltninger – i tilfælde af behov – kan godkendes efter uddannelsesloven også for personer under 18 år.

Den sidstnævnte lov (»ungdomsloven«) – der er en afløsning af de tidligere love om imødegåelse af ungdomsarbejdsløshed – tager sigte på at give unge 18–24 årige, der på grund af manglende eller ringe uddannelse er særligt

vanskeligt stillet, en efter deres særlige forhold afpasset erhvervsmæssig uddannelse for derved at lette deres indpasning i arbejdsmarkedet.

De uddannelser, der er ydet i henhold til *uddannelsesloven* – og som er blevet modtaget med stor interesse såvel af de ikke-faglærte selv som af erhvervslivet – har, selv om de må betegnes som kortvarige, vist sig meget effektive.

Uddannelsen foregår over hele landet, dels på de selvejende institutioner, specialarbejderskolerne, som er oprettet med støtte i henhold til loven, og hvoraf der for tiden findes 15, dels på Arbejdsteknisk Skoles 30–40 afdelinger landet over og endelig på statens arbejdstekniske ungdomsskoler. Hertil kommer, at de teknologiske institutter i et vist omfang har påtaget sig bl.a. forskøgskurser for brancheudvalgene, og at der også i et vist omfang har været afholdt kursus på enkelte virksomheder. De selvejende specialarbejderskoler virker som distriktsskoler til imødekomme af det stedlige behov, medens statens skoler virker på landsplan med afholdelse af videregående kursus og kursus, der kræver særlig store investeringer i undervisningsmaterialet.

Om aldersfordelingen af klientellet er følgende oplyst om mandlige kursister, der har påbegyndt kursus i 1965/66:

Under 25 år:	3.717	eller ca.	32 0/0
24 – 34 år:	3.418	–	30 0/0
35 – 44 år:	2.302	–	20 0/0
45 – 54 år:	1.617	–	14 0/0
Over 54 år:	445	–	4 0/0
I alt 11.499			100 %

Ungdomsloven tager navnlig sigte på de langvarigt ledige unge og har under den høje beskæftigelse kun haft begrænset betydning.

I forbindelse med en mindre ændring af loven i 1968 har arbejdsministeriet derfor administrativt fastsat en mere tidssvarende udformning af ungdomsforanstaltningerne, således at disse knyttes nærmere til kursus for voksne ikke-faglærte, der iværksættes i henhold til uddannelsesloven.

Også de faglærtes uddannelsesbehov er stigende, og en forskøgsordning blev etableret ved arbejdsministeriets cirkulære af 18. juni 1965 om foreløbige retningslinier for ydelse af tilskud til efteruddannelseskursus for faglærte m.v.

Sammenfattende kan det siges, at disse uddannelsesordninger er undergået en hurtig

vækst, og der har været en stadigt stigende tilgang til kurserne, som nu dækker meget væsentlige områder af arbejdsmarkedets mere almindelige behov for erhvervsmæssig uddannelse af voksne.

Som supplement hertil er der ved lov nr. 49 af 20. februar 1969 om støtte til omskoling gennemført en tidsbegrænset (til og med finansåret 1970/71) omskolingsordning af forsøgsvís karakter.

22. *I kapitel 9 »Ungdommen i handel og på kontor«* fremhæves det i § 63, at det er vanskeligt for butikslærlinge at få respekteret spise-pauserne, og at man derfor – under hensyn til den store helbredsmæssige betydning – ved revision af lærlingeloven efter forhandling med vedkommende faglige udvalg bør søge fastsæt regler, der sikrer spisepauserne.

Hertil bemærkes, at lærlingekommissionen ikke ses at have været opmærksom på dette problem. Det er vel også tvivlsomt, om lærlingekommissionen ville have anset problemet for at være et lovgivningsanliggende. Det er af H. K. oplyst, at der ikke i overenskomsterne i almindelighed findes bestemmelser om spisepauser.

23. *I § 64 »Den faglige uddannelse«* henstiller kommissionen til arbejds- og socialministeriet at tage spørgsmålet om omgåelse af kravet om lærekontrakt inden for handels- og kontor-fagene op med henblik på for fremtiden i højere grad at undgå omgåelse af reglerne.

Det kan ikke af arbejdsministeriets journaler ses, at ministeriet har reageret herpå. H. K. har oplyst, at det er forbundets indtryk, at omgåelsen af lærlingeloven på dette punkt er aftaget stærkt siden ungdomskommissionens tid, hvilket bl.a. ses af, at antallet af lærekontrakter inden for kontorfaget stiger stærkere end tilgangen til faget. Årsagen hertil er, i hvert fald delvis, at søge i, at den unge arbejdskraft på grund af forskolen forud for den praktiske oplæring nu er bedre kvalificeret end tidligere. Knapheden på arbejdskraft har formentlig også medvirket.

24. *I kap. 10, »Ungdommen inden for landbruget«* gøres i §§ 72–74 opmærksom på en række punkter, på hvilke medhjælperloven bør revideres.

I lighed med i sin tid landarbejderkommissionen af 1938 og husassistentkommissionen foreslår nu ungdomskommissionen, at der ind-

føres pligt til oprettelse af skriftlig kontrakt angående medhjælpsansættelse, og at aldersgrænsen for kontraktpligten sættes ved medhjælperens fyldte 21. år (medens kommissionen i øvrigt i det store og hele var enige i den da gældende retstilstand, hvorefter loven var ufravigelig for forhold, hvor medhjælperen ved indgåelsen var under 18 år, medens den i andre forhold kun fandt anvendelse, hvor der ikke var truffet anden aftale). Yderligere foreslås kontrol ved et lokalt organ, f.eks. folkeregistre.

Et mindretal inden for kommissionen kunne ikke tilslutte sig kravet om kontraktpligt.

Hertil bemærkes, at medhjælperloven af 31. maj 1961, der blev til ved regeringsinitiativ med henvisning i bemærkningerne til alle tre nævnte kommissioner, bestemmer (i § 3), at såfremt medhjælperen er under 18 år, og arbejdsaftalen indgås for et halvt år eller længere tid, kan hver af parterne ved kontraktens indgåelse forlange, at der oprettes skriftlig kontrakt med angivelse af løn og arbejdsvilkår samt arbejdsforholdets varighed. Pligten til at udfærdige kontrakten påhviler i så fald arbejdsgiveren.

Med hensyn til medhjælperens boligforhold konstaterer ungdomskommissionen, at ca. halvdelen af medhjælperværelserne ikke opfylder 1921-lovens krav, og i øvrigt går kommissionen stort set ind for de samme (skærpede) krav, som i sin tid er opstillet af landarbejderkommissionen af 1938 og overtaget af husassistentkommissionen, idet ungdomskommissionen dog pointerer, at der er tale om absolutte minimumskrav.

Medhjælperlovens § 8 er nu i overensstemmelse med ungdomskommissionens forslag, dog bortset fra, at ungdomskommissionen gerne havde set kravene til møbleringen udvidet, hvilket ikke er sket.

Som et kuriosum kan nævnes, at minimum for rumindholdet af et værelse for én person ved den nye lov er nedsat fra 16 til 15 m³, som er det normale minimum efter de gældende byggeforskrifter.

Alle de tre tidligere kommissioner havde foreslået et egentligt tilsyn med medhjælperværelserne. Ungdomskommissionen havde således foreslået tilsyn ved samarbejde mellem den lokale sundhedskommission og kredslægen.

I den nye medhjælperlov siges i bemærkningerne, at et systematisk tilsyn vil kræve for stort et administrativt apparat, og derfor gives i stedet adgang til klage til det stedlige arbejds-

tilsyn. Denne klageadgang har så vidt vides ikke haft større praktisk betydning.

Den nye lovs § 19 om medhjælperens arbejdstid er på enkelte punkter forbedret noget, bl.a. af hensyn til medhjælperens skolegang, men ungdomskommissionens principielle krav om begrænsning af arbejdstiden for de unge under 18 år til 8 timer daglig, lørdag dog til 5 timer, er ikke imødekommet.

25. I § 76 »Landbrugsuddannelsen i fremtiden« påpeger kommissionen den mangelfulde teoretiske uddannelse, som den del af landboungdommen, der bliver selvstændige landmænd, får i ungdomstiden, og stiller forslag til forbedring.

I § 77 udtaler kommissionen, at den ikke generelt kan gå ind for en egentlig lærlingeuddannelse i landbruget, men vil anbefale, at de forsøg, der navnlig på Sjælland (nemlig af Fællesudvalget for landbrugsfagligt ungdomsarbejde på Sjælland) er foretaget med en sådan ordning, fortsættes og understøttes, hvor dette måtte være muligt.

I § 78 omtales problemerne for de unge, der forlader landbruget. Det nævnes her, at afvandringen for de unge mænds vedkommende væsentligt sker i 20-25 års alderen (i tilslutning til aftjening af værnepligten), for kvindernes vedkommende noget tidligere, og at ungdomstiden i landbruget ikke har givet de unge særlige forudsætninger for byarbejde, hvorfor erhvervsmulighederne i byerne næsten udelukkende vil være at finde inden for det ufaglærte arbejde. Kommissionen finder det ønskeligt, om afvandringen fra landbruget for den del af ungdommen, der ønsker en faglig eller højere uddannelse, kunne finde sted på et noget tidligere tidspunkt, og den udtaler en formodning om, at bl.a. erhvervsvejledningen og ungdomsskolen vil kunne tilskynde hertil.

Til disse tre paragraffer bemærkes, at en del af problemerne er behandlet af et af undervisningsministeren i 1963 nedsat udvalg vedrørende landbrugsuddannelsen og landbrugsskolernes forhold. Udvalget har afgivet betænkning i marts 1968 (nr. 480/1968).

Sideløbende med dette udvalgsarbejde har De samvirkende danske Landboforeninger og De samvirkende danske Husmandsforeninger med virkning fra 1. november 1965 etableret

en egentlig landmandsuddannelse. Ordningen bygger på den nu lovfæstede pligt for kommunerne til at fremsætte tilbud om etablering af ungdomsskoleundervisning. Uddannelsen skal omfatte mindst 3 års arbejde i praktisk landbrug efter det fyldte 15. år på mindst 2 landbrug, hvoraf forældrenes kan være det ene. Af de 3 år skal $\frac{1}{2}$ —1 år være ved husdyrenes pasning. Under den praktiske uddannelse skal den unge deltage i den erhvervsprægede ungdomsskoles landbrugslinie, 1. og 2. trin, med 288 timer i alt, eller tilsvarende undervisning under anden skoleform. Uddannelsen skal afsluttes med deltagelse i mindst et 6 måneders kursus på en landbrugs- eller husmandsskole. Dette sidste led kan normalt ikke påbegyndes før det fyldte 18. år, men det tilrådes yderligere at vente til efter militærtjenesten. Hertil tilskyn- der også tilskudsreglerne, idet der er særlig gunstige tilskudsbestemmelser (elevunderstøttelser) gældende for de første 3 år efter soldatertiden. Efter kursus på landbrugsskolen kontrollerer skolens ledelse, at landmandsuddannelsen er gennemført efter planen, og udsteder derefter på landbo- og husmandsforeningernes vegne et landmandsbevis, der på dansk, engelsk og tysk attesterer, at den pågældende har en faglig uddannelse.

Ordningen administreres af organisationernes ungdomskonsulenter, der også står for udbredelse af kendskab til og propaganda for ordningen.

På forsøgsmæssig basis har der endvidere i de seneste år med bevilling fra undervisningsministeriet været etableret en art forskole (eller snarere en art udvidet erhvervsorientering) for unge fra byerne, der søger eller tænker på at søge ind i landbrugserhvervet. Kursus strækker sig over månederne august, september og oktober og foregår på to eller tre landbrugsskoler med en maximal kapacitet på 25 elever hvert sted. Undervisningen er helt elementær.

Det foran nævnte udvalg har i betænkningen

stillet forslag til landmandsuddannelsen, der ligger meget nær op ad organisationernes ordning fra 1965, idet man har søgt at nå frem til et forslag, der dels muliggør en rimelig imødekom- melse af ønskerne om en entydig og konstater- bar landbrugsuddannelse, dels er tilstrækkelig smidig til, at ændringer i uddannelsesbehovet kan følges op i undervisningen. Udvalget har endvidere undersøgt behovet for mellemteknik- kere i landbruget ud over de eksisterende (kon- trolassistenter, svinekontrolassistenter og inse- minører) og fundet, at der yderligere er behov for uddannelse af mellemteknikere (d.v.s. med- hjælpere for landbrugskonsulenterne) inden for enkelte områder, nemlig regnskabsføring, ma- skinlære, planteavl og husdyrbrug.

Med hensyn til den del af ungdommen, der afvandrer fra landbruget, bemærkes, at den erhvervsprægede ungdomsskoles landbrugslinie har berøring med visse byerhverv (transporter- hvervene), og det samme vil formentlig komme til at gælde mellemteknikeruddannelsen (kontor- og handelsfagene). Landbrugsskolen derimod er fagligt begrænset til landbrugserhvervet.

26. I kap. 11 »Ungdommen i det huslige er- hverv« er der, bortset fra det allerede anførte om medhjælperloven, ikke fremsat egentlige konkrete forslag.

27. Til betænkningens sidste afsnit »Ung- dommens arbejds- og beskæftigelsesforhold i de kommende år« bemærkes, at netop det hel- lige konjunkturforløb, som man i 1951 ikke turde håbe på (side 159 f.o.), er indtruffet, hvilket i forbindelse med den større anvendelse af folkeskolens senere klasser og et større antal unge under lærlingeuddannelse og anden videre- gående uddannelse har bevirket, at de i dette afsnit forventede alvorlige problemer i forbin- delse med de store fødselsårgange er udeblevet, alene med undtagelse af presset på de skole- og studiemæssige uddannelsesformer.

Beregnete månedslønninger for lærlinge
(gældende fra marts 1966).

Fag	1. læreår kr.	2. læreår kr.	3. læreår kr.	4. læreår kr.	ud over 4. læreår kr.
Malerfaget	290	316	368	442	—
Murerfaget	267	400	458	553	—
Tømrerfaget					
København og 1. zone	219	364	437	583	—
Resten af landet	217	360	433	510	—
Stenhuggerfaget	380	445	510	575	—
Skorstensfejerfaget	385	429	494	603	—
Metalindustriens fag					
gruppe 1-24	194	223	259	339	456
gruppe 25					
Elektrikerfaget*)	191	229	282	362	439
gruppe 26					
Bygningsblikkenslager	269	341	413	494	604
Fabriksblikkenslager	194	223	259	339	456
Urmagerfaget	152	174	195	217	—
Bager- og konditorfaget	376	410	445	549	—
Tarmrenserfaget*)	410	485	637	789	940
Beskæftiget hos medlemmer af Tarmhandlerforeningen i Danmark.					
Slakterfaget i øvrigt — se senere					
Skrædderfaget	286	355	420	—	—
Kjolesyning					
København + provinsen	277	312	351	403	—
Landet	260	295	338	381	—
Hattemagerfaget	342	407	494	—	—
Modistfaget					
Industrien	303	368	433	498	—
Detailhandelen	251	286	326	371	—
Snedkerfaget	277	299	346	394	438
Maskinsnedkerfaget					
før det fyldte 17. år	398	428	463	506	—
efter det fyldte 17. år	410	454	484	532	—
efter det fyldte 18. år	532	597	670	—	—
fra det fyldte 20. år + 10 kr. pr. uge					

*) (gældende fra 1965)

Fag	1. læreår kr.	2. læreår kr.	3. læreår kr.	4. læreår kr.	ud over 4. læreår kr.
Bogtrykfaget					
København	412	435	546	659	—
Provinsen	388	444	509	618	—
Litograf- og kemigrafagene	399	460	570	698	—
Køkketfaget (incl. kost på arbejdsstedet)	150	170	200	280	510
Tjenerfaget (incl. kost på arbejdsstedet)	110	130	160	300	—
Frisørfaget	165	208	251	338	—
Specialoptikerfaget*)					
København	193	243	308	373	—
Provinsen	173	228	293	358	—
Tandteknikerfaget					
Ved påbegyndelsen af læretiden efter det fyldte 18. år forhøjes satserne med 20 kr. pr. måned. . .	235	285	340	445	505
Fotografaget**)	257	304	352	495	—
Gartnerfaget					
Ved påbegyndelse af læretiden mellem 14 – 15½ år	374	413	452	522	—
Ved påbegyndelse af læretiden efter 15½ år	413	452	522	595	—
Butiksfaget	350	410	485	560	—
Butikslærlinge inden for visse overenskomstområder					
Dansk Arbejdsgiverforening					
Dansk Principalforening					
Dansk Textil Unions Principalafdeling for København og Provinsen					
Foreningen af faglærte købmænd	350	410	485	560	—
Brugsforeninger					
byerne	416	461	521	591	—
landet	411	461	531	601	—
HB	490	560	625	—	—
Irma	490	560	625	—	—
Handelsfaget	350	410	485	560	—
Kontorfaget	350	410	485	560	—

	14-15 år	15-16 år	16-17 år	17-18 år	18-19 år	19-20 år	20-21 år	21-22 år
Slagterifaget								
Slagterlærlinge på svineslagterier	349	429	508	588	668	748	827	987
Slagterlærlinge hos private mestre	251	335	418	502	669	753	836	1000
Pølsemejerlærling beskæftiget hos medlemmer af Køfindustriens fabrikantforening	208	278	347	417	556	625	695	834

*) (gældende fra 1964)

**) (gældende fra 1965)

Beløbene er afrundet til hele kronebeløb.

I oversigten er udeladt en del fag med relativt små lærlingetal.

Gennemsnitlig timefortjeneste
(eksklusive feriepenge og søgnehelligdagsbetaling)
for lærlinge i procent af den gennemsnitlige timefortjeneste
for de tilsvarende svendegrupper i juli kvartal.

	Hovedstaden				Provinsen			
	1950	1955	1960	1965	1950	1955	1960	1965
	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.
Blikkenslagere	16	18	16	16	20	22	20	19
Bogbindere	16	17	17	20	20	21	22	22
Bygningssnedkere	12	13	12	14	15	16	16	18
Elektrikere	15	15	14	15	19	19	17	18
Formere	20	27	25	23*)	21	22	22	23
Guld-, sølv- og el. pletarbejdere	15	15	15	15	18	18	17	17
Kemigrafer	19	18	20	21	20	20	25	25
Litografer	—	19	20	22	—	19	21	21
Malere	10	10	12	16	13	13	14	19
Maskinsnedkere	24	23	23	21	29	26	26	25
Murere	14	16	15	14	18	22	19	19
Møbelsnedkere	11	13	13	16	14	15	15	18
Skibstømrere	17	16	16	17	22	21	20	17
Smede og maskinarbejdere	17	17	16	15	19	19	18	17
Typografer	20	19	19	20	23	23	23	22
Tømrere	15	16	16	17	17	19	20	20

*) 1964

Om ungdomskommissionens betænkninger over ungdommens adgang til den højere og videregående uddannelse

1. Indledning.

Ungdomskommissionen skulle ifølge kommissoriet bl. a. optage spørgsmålet om ungdommens arbejds- og indkomstforhold og faglige uddannelse. Ungdomskommissionens arbejde med disse spørgsmål er bl. a. udmøntet i 3 betænkninger om ungdommens adgang til den højere og videregående uddannelse:

Ungdommens adgang til den højere uddannelse I. Gymnasiet, tiltrådt på plenarmødet den 29. april 1949.

Ungdommens adgang til den højere uddannelse II. Studierne ved universiteterne og de højere læreanstalter, tiltrådt den 13. juni 1951.

Ungdommens adgang til uddannelserne ved de videregående faglige skoler m.v., tiltrådt af ungdomskommissionens plenum den 14. maj 1952.

Kommissionens ledende synspunkter.

Ungdomskommissionen var opmærksom på, at en lang række faktorer var af betydning for, om en ung mand eller kvinde opnår en videre uddannelse, og i givet fald hvilken. Imidlertid har kommissionen koncentreret sine overvejelser om to af disse faktorer, nemlig hjemmets økonomi og afstanden mellem hjem og uddannelsesinstitution. Det ledende hensyn for kommissionen har været at sikre, at enhver, der har lyst og evne til en videregående uddannelse, sættes i stand til at opnå en sådan, uanset at han selv eller hans familie ikke har midler til at bekoste uddannelsen, en målsætning der sædvanligvis går under betegnelsen uddannelsernes demokratisering. Demokratiseringen begrundedes efter kommissionens opfattelse først og fremmest med, at »samfundet skal øve den retfærdighed over for den enkelte borger uanset stand og social stilling, der ligger

i demokratiets begreb.« Også i samfundsøkonomisk henseende var det et naturligt krav, at adgangen til den højere uddannelse stod åben for dem, der skønnedes at have evner og anlæg for at få det bedste udbytte af uddannelsen, og at ikke evnen til at bære de økonomiske ofre ved uddannelsen blev bestemmende. Endelig blev det fremhævet, at samfundet har en interesse i, at de stillinger inden for den offentlige administration såvel som i erhvervslivet m.v., som en bekostelig uddannelse giver adgang til, besættes af personer fra alle samfundslag. En i henseende til social oprindelse alsidig repræsentation ville give øgede muligheder for at forøge de forskellige samfundsgruppers mulighed for at forstå hinandens forskellige problemer og levevilkår.

2. Ungdommens adgang til den højere uddannelse I: Gymnasiet.

2. 1. Kommissionens generelle overvejelser.

I forbindelse med ungdomskommissionens arbejde med spørgsmålet om ungdommens adgang til gymnasiet gennemførtes en undersøgelse af en række forhold i forbindelse med adgangen til gymnasiet, således belystes f. eks. gymnasiasternes forældres økonomiske vilkår, hjemstedets geografiske placering, faktorer der øvede indflydelse på erhvervsvalget o.s.v. Man opdelte de elever, der i gymnasiet føres frem til studentereksamen efter 3 grupper på grundlag af, hvad de senere benytter deres studentereksamen til:

- 1) Studenter, der læser videre på universiteter og de højere læreanstalter, hvor studentereksamen er en lovbefalet adgangsbetingelse eller en overvejende sædvanlig adgangskva-

lififikation. Det man i almindelighed sammenfatter som akademisk uddannelse.

- 2) Studenter, som benytter deres eksamen til videreuddannelse, hvor studentereksamen ikke er nødvendigt, men dog ikke sjældent forekommer. Til denne gruppe må formentlig også henregnes studenter, der under samme forudsætning, går direkte ud i erhvervslevet.
- 3) Studenter, som ikke har et egentligt uddannelsesmæssigt eller erhvervsmæssigt udbytte af studentereksamen. Denne gruppe omfatter således de studenter, som udelukkende nyder godt af gymnasiets almen dannende funktion.

På grundlag af den anførte statistiske undersøgelse antoges det, at 66 pct. af drengene og 17 pct. af pigerne tilhørte gruppe 1, at 13 pct. af drengene og 43 pct. af pigerne tilhørte gruppe 2, og endelig at 21 pct. af drengene og 40 pct. af pigerne tilhørte gruppe 3.

På grundlag af denne om end noget usikre opdeling i grupper, efter hvad studentereksamen anvendtes til, gik man over til at overveje spørgsmålet om fordele og ulemper ved en forøgelse af gymnasiasttallet. Man konstaterede da, at tilgangen til gymnasiet reguleredes af en række økonomiske, geografiske og tildels pladsmæssigt betingede faktorer, og at man ved at ophæve eller afsvække disse faktorer regulerende betydning ville få en stigning i antallet af gymnasiaster. Kommissionen var imidlertid enig om at anse en urimelig stærk stigning af studentertallet som følge af de forslag, der iøvrigt fremlagdes i betænkningen, som ret usandsynlig. Hvorvidt en sådan stigning i tilgangen overhovedet kunne betragtes som ønskelig måtte afhænge af, hvilken af de ovennævnte tre grupper af gymnasiaster, det drejede sig om.

Hvad angår gruppe 1, har behovet for tilgangen til denne gruppe sammenhæng med behovet for tilgangen af akademikere. Dette overvejes nærmere i betænkning II om tilgangen til universiteterne og de højere læreanstalter. Kommissionen mente at kunne fastslå, at der er en vis risiko for overproduktion, men at man på den anden side heller ikke bør overdrive denne risiko. På baggrund af den lange tid, studierne varer, og den løn, akademikerne normalt opnår, samt forventningen om en temmelig hård konkurrence om de gode stillinger, måtte det vel være ret tvivlsomt, om støtteordninger til gym-

nasiaster og studenter vil medføre nogen stærk forøgelse af antallet af akademikere.

En sådan udvikling med en stærkere tilgang til de akademiske fag som følge af en bredere tilgang af dygtigere unge, der indtil da af økonomiske grunde havde været udelukket, kunne tænkes at få væsentlige følger for tilgangen af studenter i gruppe 2. Der var i kommissionen enighed om, at det principielt ikke var ønskeligt, om ansøgere med studentereksamen skulle trænge ansøgere med anden forudgående uddannelse ud fra uddannelserne, og det blev fra flere sider i kommissionen fremhævet, at en sådan udvikling ville være særdeles uheldig, idet den dels ville medføre, at en række studenter ville blive tvunget ind i uddannelser, der ligger under deres aspirationsniveau, f.eks. folkeskolelærere i stedet for gymnasielærere, dels ville medføre, at den bredere folkelighed, der ligger i f.eks. adgangen til uddannelsen som folkeskolelærer ville blive ødelagt gennem en stærkere studenterindflydelse. Heroverfor blev det i kommissionen nævnt, at det faktisk tidligere havde kunnet konstateres, at studentereksamen først efterhånden var blevet den naturlige adgangseksamen til en række af de højere uddannelser, og at en tilsvarende udvikling naturligt også kunne gøre sig gældende for andre uddannelser, der dengang henførtes under gruppen videregående uddannelse. Hvad angik gruppe 3, var kommissionen enig om, at de forslag, der skulle fremsættes, ikke havde til hensigt at stimulere tilgangen af unge, som ikke benytter deres studentereksamen uddannelsesmæssigt eller i deres senere erhverv. Dette grundsynspunkt var først og fremmest begrundet i, at man ikke anså gymnasiet for velegnet som en almindelig skole for videre kredse af befolkningen. Imødekomme af det behov, som uden tvivl fandtes for en for vide kredse beregnet almen uddannelse byggende på folkeskolen kunne ikke opnås ved støtte til elever i gymnasiet. Man var enig om, at det måtte anses for en væsentlig ulempe, hvis de i betænkningen fremsatte forslag ville medføre en betydelig forøgelse af antallet af studerende, der kun har almen dannelse som udbytte af deres gymnasietid. Imidlertid mente man, at der næppe var nogen reel fare for, at antallet af drenge, der ville benytte gymnasieuddannelsen som almen uddannelse, ville stige, dertil var kravene til drengenes erhvervsmæssige uddannelse for betydelige. Men for pigernes vedkommende ville man ikke kunne se bort fra, at det i videre kredse, end det allerede var

tilfældet dengang, ville være ønskeligt at gennemføre gymnasiet som en almen uddannelse. Selv om gennemførelsen af den foreslåede støtteordning imidlertid skulle medføre en stigning i antallet af de unge piger, der uden henblik på videre uddannelse eller erhverv tager studentereksamen, burde dette efter kommissionens opfattelse ikke ændre de principielle standpunkter, idet en forskelsbehandling af drenge og piger ville være uønsket. For at undgå denne konsekvens foreslog kommissionen, at den støtteordning, der skulle virke i gymnasiet, gjordes generel sådan, at den også omfattede handelskoler, tekniske skoler o.lign. videreuddannelse, der bygger direkte på folkeskolen eller real-skolen.

2. 2. *Kommissionens forslag.*

Under sine overvejelser om på hvilken måde man bedst kunne støtte ubemidlede elever i de højere skoler, og derved bidrage til virkeliggørelse af ønsket om en lige adgang til højere uddannelse, fremsatte kommissionen følgende 7 forslag:

- 1) forslag til lov om statsstipendier til gymnasieelever m.v.,
- 2) at der gennem en fast bevilling ydedes stipendier til studenter på studenterkurser efter lignende regler som for gymnasieelever, samt at der til kursister ydedes rejselegater efter de almindelige regler for tilskud til skolesøgendes rejseudgifter,
- 3) at alle elever i højere skoler fik adgang til afgiftsfrit at låne bøger og andet studiemateriale, som er almindeligt i undervisningen,
- 4) at undervisningen i statslige og kommunale gymnasier blev afgiftsfri for alle, og at udgifterne ved private skoler nedbragtes mest muligt,
- 5) at der for at dække behovet i tyndt befolkede og trafikalt uheldigt stillede områder oprettedes mindst endnu en statskostskole for drenge og en for piger,
- 6) at der eventuelt i forbindelse med frihedsfondens kollegier oprettedes elevhjem i enkelte gymnasiebyer til fjerntboende gymnasiaster,
- 7) at der indførtes erhvervsvejledning for elever i 3. mellemkoleklasse og 2. g.

2.2.1. *Kommissionens forslag til en stipendieordning.*

Man drøftede fire spørgsmål i forbindelse med opbygningen af en sådan stipendieordning.

- a) hvilke skoler der burde have adgang til stipendiestøtten,
- b) hvilke betingelser der burde kræves opfyldt af den enkelte stipendiemodtager,
- c) hvorledes uddelingen administrativt burde gennemføres og endelig,
- d) hvorledes ordningen skulle finansieres.

Ad a) Hvilke skoler der burde have adgang til stipendiestøtten.

Man enedes om, at støtten til ubemidlede gymnasiaster måtte omfatte alle elever, uanset om den skole, de gik på, var statslig, kommunal eller privat.

I denne forbindelse var man enige om at sikre, at de eksisterende legatmidler, eller som for statsskolernes vedkommende, finanslovstilskud skulle indgå i den samlede pulje.

Ad b) Betingelsen for at opnå stipendium.

Der skulle være tale om studiemæssig egnethed og økonomisk trang.

Studieegnethed.

For at en elev skulle kunne betragtes som studiemæssig egnet, burde han være i stand til at tage en studentereksamen og benytte denne eksamen med udbytte. Hovedsynspunktet måtte være, at eleven skulle være normalt dygtig, men ikke nødvendigvis fremragende dygtig. Oversiddere burde kun kunne komme i betragtning ved uddelingen af stipendier, hvor oversidningen skyldtes ikke studiemæssige forhold såsom sygdom m.v. Man var enige om, at det var vanskeligt at konstatere, om den pågældende var egnet straks fra gymnasiets begyndelse, men at man også måtte fraråde at udskyde afgørelsen til f.eks. oprykningen i 2. g, idet det var ønskeligt for at fremme målsætningen, at støtten ydedes straks fra uddannelsens start. Et andet synspunkt ville være at give støtte allerede i 1. g, og derigennem lade staten overtage økonomiske risici for, om elever, der går i 1. g, var studiemæssig egnede. En sådan fremgangsmåde ville virke effektiv med hensyn til at åbne adgang for gymnasieundervisningen for elever, hvis hjem veg tilbage for de økonomiske ofre, som dette indebar.

Kommissionens medlemmer var imidlertid enige om, at risikoen for anvendelse af statens midler her var for stor, og man enedes herefter om at foreslå, at stipendier til gymnasiaster først udbetaltes til elever, der efter 1 års skolegang i gymnasiet ansås for at være studiemæs-

sig egnede, men at stipendierne til gengæld ydedes med tilbagevirkende kraft fra og med 1.g. Det understreges, at reglen om, at stipendium først kunne uddeles efter 1 års skolegang i gymnasiet, burde kunne fraviges, hvor vidnesbyrd om ansøgerens evner var tilstrækkelig klare.

Økonomisk trang.

Af formålet med de foranstaltninger, som kommissionen foreslog gennemført fulgte, at en anden betingelse for at kunne komme i betragtning ved uddelingen af stipendier måtte være økonomisk trang. Idealet måtte være, at hvert enkelt tilfælde så vidt muligt bedømtes konkret, således at den enkelte forsørger netop fik så stort et bidrag, at det satte ham i stand til uden helt urimelige opofrelser, at holde sit barn i gymnasiet. På grundlag af en række overvejelser om forældres indtægtsniveauer, stipendiets størrelse og udgifterne ved at holde et barn i gymnasiet, foreslog man, at der skulle tages udgangspunkt i forsørgerens bruttoindtægt. En bruttoindtægt under 3.000 kr. kunne medføre et årligt stipendium på 1260 kr. Dette beløb aftrappedes med højere bruttoindtægt, og med en bruttoindtægt på 10.000 kr. var stipendiet 300 kr. pr. år for derefter helt at bortfalde. De nævnte tal var forslag for hovedstadsområdet, for provinsbyer og bymæssige bebyggelser, og i landkommuner var beløbene noget lavere. Man fandt imidlertid ikke, at det var tilstrækkeligt blot at tage hensyn til forældres bopæl og indkomst. Hvis forsørgeren havde en særlig stor forsørgerbyrde (mange børn, andre børn under en kostbar uddannelse, forsørgerbyrde over for tidligere hustru, forældre eller lign., eller hvis han havde en unormal stor eller tyngende gæld, eller hvis hjemmet havde været ramt af sygdom eller arbejdsløshed o.s.v.), kunne der tillægges andrageren højere stipendium, end forsørgerens bopæl og indkomst efter tabellen skulle tilsi. I modsat retning ville omstændigheder som formue hos forsørgeren eller hos andrageren selv, at andrageren var enebarn o.s.v., kunne medføre, at der da tillagdes andrageren lavere stipendium end efter tabellen.

Ad c) Ordningens administration.

Der var enighed om, at uddelingen skulle ske på grundlag af en ansøgning, der indleveredes til rektor på det pågældende gymnasium.

Skolerne burde uddele stipendierne, mens et

centralt statsligt organ burde have tilsyn med ordningens administration.

Ad d) Ordningens finansiering.

Kommissionen foreslog, at ordningen skulle finansieres gennem statslige midler. Kommissionen skønnede, at halvdelen af gymnasieeleverne ville opfylde de økonomiske betingelser for at få stipendium, og at de $\frac{2}{3}$ heraf kunne betragtes som studiemæssig egnede. Ud fra et gennemsnitligt stipendiebeløb på 700 kr. årligt ville den årlige udgift andrage 1,9 mill.

2.2.2. Forslag om at alle elever ved højere skoler fik adgang til afgiftsfrit at låne bøger og andet studiemateriale, som er almindeligt i undervisningen.

Det konstateredes, at udgifter til bøger og andet studiemateriale var en relativ lille omkostning i forhold til de øvrige omkostninger, der var forbundet med skolegangen. Kommissionen foreslog, at der ved alle højere skoler indførtes en ordning, hvorefter alle elever i mellem skolen og gymnasiet får bøger og andet studiemateriale gratis til lån. En sådan ordning ville betyde en ikke ringe støtte til eleverne uden at være en tilsvarende byrde for det offentlige, som kunne købe i store partier og bedre kunne bevare bøgerne end den enkelte elev.

2.2.3. Forslag om afgiftsfri undervisning.

Siden 1919, da den dagældende lov om skoleafgifter blev gennemført, var skolepenge til statsskolerne og til de kommunale gymnasier i hovedstadskommunerne blevet reguleret efter forsørgerindtægten. Ved de kommunale skoler var forholdene m.h.t. skolepenge temmelig forskellige. I reglen var undervisningen lige så billig eller billigere (adskillige steder helt gratis) end i statsskolerne. De udenbys boende elever måtte derimod ofte betale højere skolepenge, et forhold der i forhold til kommissionens udgangspunkt var uheldigt, ikke mindst fordi de udenbys elever samtidig var belastet med større transportomkostninger. Kommissionen konkluderede, at skoleafgifter burde afskaffes ved de offentlige skoler, både i gymnasiet, realklassen og i mellem skolen.

2.2.4. Forslag om oprettelse af statskostskoler og elevhjem.

Under drøftelsen af de muligheder, der kunne anvises til afhjælpning af den tilsyneladende

ulige fordeling – i geografisk henseende – af gymnasiasterne, havde kommissionen hæftet sig ved to, nemlig en fortsættelse af gymnasiespredningen gennem opførelse af nye skoler og foranstaltninger til at flytte eleverne til skolen enten ved at anbringe eleverne i pensioner og elevhjem i gymnasiebyen eller ved at anbringe dem i kostskoler. Hvad angik bygningen af nye gymnasier, mente kommissionen ikke at have materiale til at skønne over, hvorvidt der var mulighed for at oprette nye gymnasier i de dårligst forsynede egne.

Kommissionen fandt, at unge, der boede således i forhold til gymnasieskolen, at de dagligt rejste til og fra skole, kunne hjælpes ved oprettelse af flere kostskolepladser, enten gennem bygning af egentlige kostskoler eller ved oprettelse af kostafdelinger ved eksisterende gymnasier. Da formålet var at stille landets og småbyernes unge lige med gymnasiebyernes, burde man ikke ved optagelse i kostskolerne lægge vægt på forsørgernes økonomiske forhold.

2. 2. 5. *Bidrag til dækning af udgifter.*

Som led i gymnasieundersøgelsen konstatere- des det, at en betydelig del af eleverne havde meget lange transportafstande og ofte lange transporttider til gymnasiet, hvortil kom ikke ubetydelige rejseomkostninger. Ud fra den betragtning at i det mindste en del af den udgift, som bæres af forsørgeren til en gymnasiast, som boede, hvor der ikke fandtes gymnasium, var en ekstra udgift set i forhold til de omkostninger, der blev båret af den forsørger, der boede i gymnasiebyen, foreslog kommissionen, at der til de elever, der dagligt rejste til og fra skolen ydedes et tilskud af en sådan størrelse, at det opvejede forsørgerens ekstraudgifter. Der foresloges en vis mindstegrænse i transportafstand, f.eks. 5 km. frem og tilbage, for at der skulle kunne ydes støtte. Der var ligeledes enighed om, at forsørgerens behov for økonomisk hjælp ikke burde have betydning. Imidlertid mente man at måtte fastholde kravet om, at den pågældende skulle være studiemæssig egnet, selv om der herved skabtes en vis ulighed mellem studerende, der kom fra byen og fra landet. Størrelsen af tilskuddet foresloges fastsat således, at udgifter på indtil 75 kr. ikke godtgjordes, og at udgifter herudover godtgjordes fuldtud bortset fra de første 50 kr.

3. **Ungdommens adgang til den højere uddannelse II: Studierne ved universiteterne og de højere læreanstalter.**

3. 1. *Kommissionens generelle overvejelser.*

Betænkningen er afgivet som en fortsættelse af ungdomskommissionens betænkning om adgangen til gymnasieuddannelsen. Ligesom gymnasiebetænkningen tager den særligt sigte på spørgsmålet om de økonomiske hindringer for den lige adgang til universiteter og læreanstalter for unge, som har lyst og evner til en højere uddannelse. Ligesom forud for arbejdet med betænkningen om gymnasiet gennemførtes her en undersøgelse af de studerendes økonomiske og sociale vilkår i den såkaldte Studenterstatistik af 1947. Som ved arbejdet med gymnasiebetænkningen startede kommissionen med nogle overvejelser omkring den lige adgang til den højere uddannelse, og hvilke konsekvenser en sådan målsætning måtte få for støttesystemets indretning. Udover det ved gymnasiebetænkningen principielt anførte understregedes her, at erhvervsarbejdet som finansieringskilde var en umulighed i gymnasiet, men at man ved de højere uddannelser kunne påregne, at de studerende selv ville kunne skaffe sig en del af de nødvendige midler til studierne gennemførelse ved erhvervsarbejdet. De fleste studier var indrettet således, at de studerende kunne arbejde langsommere eller hurtigere alt efter temperament, flid, økonomi og evner, uden at studiet derfor behøvede at blive helt ødelagt. Muligheden for helt eller delvis at løse de studerendes økonomiske problemer gennem finansiering ved erhvervsarbejde ved siden af uddannelsen synes således at være til stede. På denne baggrund drøftede kommissionen spørgsmålet om de studerendes erhvervsarbejde. Der var enighed om, at man under hensyn til den kontakt med andre lag af befolkningen, som arbejdet skabte, burde søge frem til en ordning inden for de fag, hvor arbejdet ved siden af studierne var gavnligt eller i hvert fald ikke skadeligt, der ikke helt fjernede incitamentet til at tage arbejde.

Om dette stærkt begrænsede erhvervsarbejde gjorde der sig i kommissionen modstridende synspunkter gældende, især med hensyn til hvilken betydning erhvervsarbejdet burde have for studenternes økonomi. En gruppe, som tillagde erhvervsarbejdets karakterdannende virkning særlig betydning, fandt det naturligt, at en vis mindre brøkdel af udgifterne til et studium

skulle dækkes af studenten selv, såfremt han overhovedet kunne overkomme erhvervsarbejde, og såfremt et sådant kunne skaffes. Herved sås en mulighed for at aflaste det offentlige fra en del af støtten til de studerende.

En anden gruppe mente derimod, at de studerendes erhvervsarbejde ikke burde indgå med noget væsentligt bidrag. Der henvistes især til, at det studiefremmende arbejde var meget sjældent, at arbejdet iøvrigt næppe havde synderlig kontaktskabende betydning, at arbejde udover arbejde om sommeren og et par timer om dagen ville have særdeles uheldige følger for studierne, og at for store grupper af de studerende ville hvervsarbejde ikke kunne påtages, da man ville anse det for umuligt for disse overhovedet at skaffe sig arbejde. Der var i kommissionen enighed om, at erhvervsarbejde ikke kunne løse problemet om den lige adgang til de højere uddannelser, og at en offentlig støtte derfor måtte være nødvendig.

Ligesom ved drøftelsen af gymnasiets forhold drøftede kommissionen her ret indgående virkningerne af en demokratisering af uddannelsen særlig med henblik på spørgsmålet om overproduktion af akademikere. Konklusionen her blev som tidligere nævnt, at man erkendte, at der lå en mulighed for en sådan overproduktion, men at sandsynligheden derfor ikke var særlig stor.

Kommissionen gik herefter over til at drøfte retningslinier for en økonomisk støtte til gennemførelse af den lige adgang til den højere uddannelse. Drøftelserne kunne sammenfattes i to hovedgrupper, nemlig:

- 1) om hjælpen skulle have form af løn, lån eller stipendier og
- 2) om hjælpen skulle uddeles til visse grupper af studerende som en ret eller efter et skøn.

3.1.1 Løn, lån og stipendier.

Kommissionens medlemmer var enige om, at man ikke kunne tilslutte sig den fremsatte tanke om at give studenterne løn i studietiden, uanset deres økonomiske forhold. Lønprincippet, som heller ikke studenterorganisationerne havde foreslået gennemført, fandt man harmonerede dårligt med de principper, der ellers fulgtes i dansk sociallovgivning, nemlig at der kun ydedes støtte til kredse, der havde hjælp behov, og en ændring i praksis på dette punkt ville kunne få uoverskuelige konsekvenser.

I kommissionen var der enighed om, at man sigtede imod en kombination af lån og stipendier. Dette kom meget klart frem, idet man fra alle sider erkendte de fordele og ulemper, der var knyttet til hvert af disse principper. For *låneordningen* fremhævedes, at der var en vis sandsynlighed for, at hjælpen ikke ydedes med et beløb, der oversteg behovet. Af samme grund kunne man gå ud fra, at incitamentet til at blive hurtigt færdig med studierne ikke svækkedes. Endelig påpegede man, at låneordningen på længere sigt havde åbenbare statsfinansielle fordele. På den anden side ville en *stipendieordning* mere effektivt sikre den lige adgang til studierne, ligesom den ville medføre vished for tålelige studie- og levevilkår for den enkelte. Den studerende ville ikke, af frygt for en senere tilbagebetalingsbyrde, fristes til at klare sig med så få penge, at den pågældendes helbredstilstand forringedes, og den studerende ville ikke komme i den situation, at han måtte foretrække overdrevet erhvervsarbejde med deraf følgende dårlige studieforhold fremfor betydelige låneafdrag engang i fremtiden. Den mindre bemidlede studerende hindredes ikke af en stor og tyngende gældsbyrde i at stifte familie, i at søge videre uddannelse i sit fag eller optage lån til etablering af egen virksomhed. Mens kommissionens medlemmer således var enige om, at der kunne tilstræbes en vis kombination af stipendier og lån, kunne man ikke blive enige om med hvilken vægt, de to støtteformer burde indgå i støttesystemet. En gruppe mente, at låneordningen burde tildeles samme vægt som stipendieordningen, mens en anden gruppe mente, at låneordningen måtte have en væsentlig mindre vægt. Medens der således ikke kunne opnås enighed om fordelingen mellem stipendier og lån, kunne der dog opnås enighed på to begrænsede punkter:

For det første drøftede man, om man kunne kombinere lån med stipendier på den måde, at man lod udgifterne i en del af studietiden dække ved lån og i en anden del ved stipendier. Man kunne således tænke sig at yde hjælpen som stipendier til 1. dels eksamen var bestået og derefter som lån. Man mente dog ikke at kunne anbefale en sådan løsning, der ville påføre staten en betydelig risiko.

For det andet drøftedes, om man, uanset med hvilken vægt stipendier indgik i den endelige ordning, burde forlange, at oppebårne stipendiebeløb skulle tilbagebetales af enhver, som efter aflagt embedseksamen opnåede en

vis større indtægt. Ved en sådan ordning kunne man imødekomme et i vide kredse fremkommet krav om, at akademikere, der havde et indtægtsniveau, der lå væsentligt over det for befolkningen gennemsnitlige, bidrog ved en del af deres øgede indkomst til at finansiere deres levetidsudgifter i studietiden, et synspunkt, som kunne kombineres med stipendiebetragtningen, så man lod en tilbagebetalingspligt indtræde, når den pågældende fik en aflønning, der lå væsentligt over gennemsnittet for akademikere. Man var opmærksom på, at en sådan ordning ville medføre betydelige administrative problemer, men da det ikke var kommissionens opgave at tage stilling til dette, lod man spørgsmålet stå åbent.

3.1.2. Rets- eller skønsprincip.

Endelig drøftede kommissionen spørgsmålet, om støtten burde ydes efter et *rets- eller skønsprincip*. Et retsprincip ville indebære, at den pågældende fik ret til en støtte, når visse objektive kriterier var opfyldt, eller man kunne vælge at lade støtten uddele efter et mere eller mindre frit skøn, som udøvedes af den uddelende myndighed til hver i hvert enkelt tilfælde. Retsprincippet ville have den fordel, at den studerende på forhånd helt præcist var klar over, hvorledes hans økonomiske forhold ville være. På den anden side var det klart, at med de utilstrækkelige midler, man formentlig i starten måtte arbejde med, ville et skønsprincip give større mulighed for at anvende de beskudte midler på en optimal måde. Endelig fordrede gennemførelsen af retsprincippet, at bevillingerne reguleredes årligt efter behovene, hvilket ikke nødvendigvis behøvede at være tilfældet ved anvendelsen af et skønsprincip.

Kommissionens endelige forslag blev en kombination af rets- og skønsprincip.

3.2. Kommissionens forslag:

På grundlag af disse ledende hensyn fremkom kommissionen med følgende forslag:

1. at der gennemførtes en udbygning af den direkte støtte (ved stipendier og statsgaranterede rentefri lån),
2. at studenterspisestuernes kapacitet udbyggedes,
3. at undervisningsafgifterne til obligatoriske og nødvendige kurser bortfaldt,

4. at der indrømmedes studenter visse fradrag i den skattepligtige indtægt i deres egenskab af studerende.

3.2.1. Den direkte støtte.

Der var i kommissionen enighed om, at støtten burde ydes efter de samme hovedprincipper som for gymnasiasternes vedkommende, støttemodtageren skulle være studieegnet og have økonomisk trang.

3.2.1.1. Studieegnethed:

Støtte før bestået 1. del eller forprøve.

Da det store frafald ved de højere uddannelser finder sted inden bestået 1. del eller forprøve, fandt kommissionen det naturligt at fastlægge særlige regler for egnethedsbedømmelsen på de tidlige studietrin.

Efter at have konstateret, at studieegnethed i gymnasiet ikke var ensbetydende med studieegnethed ved højere uddannelse, konkluderede man, at det, at en ansøger havde opnået støtte i gymnasiet, ikke automatisk burde føre til opnåelse af støtte.

For at fremme demokratiseringen fandt man det imidlertid nødvendigt, at støtten ydedes på et tidligt tidspunkt, og det erkendtes, at de fleste studier var opbygget på en sådan måde, at lærerudtalelser og prøver først ville kunne lægges til grund for en bedømmelse ret langt inde i 1. dels-studiet.

Det eneste kriterium for sontringen mellem egnede og uegnede, før 1. del var bestået, var da studentereksamen. Da studentereksamensresultatet imidlertid ikke var nogen sikker indikation for de pågældendes duellighed for videre uddannelse, søgte kommissionen at forlige de to hovedhensyn, nemlig 1) at sikre den ubemidlede adgang til de højere uddannelser og 2) ikke at afstedkomme for stort finansiel spild.

Kommissionen foreslog derfor, at studenter med en forholdsvis høj studentereksamens-kvotient allerede i de første studieår tillagdes stipendier, medens de øvrige skulle have ret til rentefrie, statsgaranterede lån, således at tilbagebetalingspligten bortfaldt, når de ved at tage en god 1. del viste, at de var egnede. Der førtes i kommissionen en meget lang drøftelse om fastsættelsen af denne grænse. En del ønskede indført en fast grænse på 14,00 (ca. 25 pct. af eksamensresultaterne var over dette niveau), andre mente, at denne grænse var for stiv, og

at gymnasieundervisningen blev præget af yderligere eksamensjageri.

I betænkningen indskrænkede man sig derfor til at konstatere, at der straks ved indtegningen til studiet burde foretages en sondring mellem studenter, hvis chancer for at gennemføre studiet måtte betegnes som gode, og alle andre studenter, samt at sonderingsgrundlaget måtte findes i den aflagte studentereksamens resultat, og at de studenter, der bedømtes som sikre, burde have stipendium, medens de øvrige skulle have ret til lån.

Kommissionens samlede overvejelser og anvendelsen af egnedhedskriteriet er iøvrigt gengivet i nedenstående resumé:

Resumé af stipendie- og låneforslaget.

Fremstillet skematisk ser den foreslåede ordning således ud:

I – før 1. del.

- A. Studenter, der er indskrevet ved et universitet eller en højere læreanstalt, og hvis studentereksamens resultat giver tilstrækkelig sikkerhed for studiets gennemførelse: stipendium fra indskrivelsen.
- B. Studenter, der er indskrevet ved et universitet eller en højere læreanstalt, og som har opnået mindre studentereksamensresultat end under A anført:
stipendieudvalgene kan tildele stipendium fra indskrivelsen.
- C. Indskrevne studenter, der ikke efter reglerne under A og B har fået stipendium: ret til lån.

II – efter 1. del.

- A. Studenter, der har bestået 1. del med 1. karakter:
ret til stipendium fra 1. del og til ændring til stipendium af evt. lån oppebåret under 1. dels-studiet.
- B. Studenter, der ikke har bestået 1. del:
ingen adgang til at få stipendium og ingen adgang til at ændre evt. lån, oppebåret under 1. dels-studiet, til stipendium.
- C. Studenter, der har bestået 1. del uden at få 1. karakter:
1° I de normale tilfælde træffer stipendieudvalgene efter et frit skøn over studieegnetheden valget mellem følgende 4 muligheder (de 4 muligheder er naturligvis ikke alle lige praktiske):

- 1) stipendium ydes fra 1. dels beståelse, og evt. lån oppebåret under 1. dels-studiet ændres til stipendium.
- 2) stipendium ydes fra 1. dels beståelse, men evt. lån oppebåret under 1. dels-studiet ændres ikke til stipendium,
- 3) lån oppebåret under 1. dels-studiet ændres til stipendium, men der ydes ikke stipendium fremefter,
- 4) hverken ændring til stipendium af evt. lån oppebåret under 1. dels-studiet eller stipendium fra 1. del.

2° I ganske særlige tilfælde kan stipendieudvalgene, hvor der er særlig tvivl om studieegnetheden, tillægge studenten statsgaranteret rentefrit lån en vis kortere tid efter 1. del. Denne udvej kan kombineres med ændring til stipendium af et evt. lån oppebåret under 1. dels-studiet (jfr. ovenfor under 3).

3.2.1.2. Økonomiske betingelser for at opnå støtte:

Kommissionens principielle overvejelser er gengivet i de foranstående bemærkninger om gymnasiasternes forhold.

Til følgende områder knyttedes der særlige kommentarer:

Indtægtsgrænsen for forældre og den studerende fandt man burde ligge noget højere end tilfældet var i gymnasiebetænkningen. I øvrigt skulle der tages hensyn til antal af børn, formueforhold m.v., medens forældrenes hjemsted ikke skulle øve indflydelse på støttens størrelse.

Stipendiets maximum fastsattes ud fra ønsket om at dække et nødvendigt, men forsvarligt minimum for en students levomkostninger. Beløbet skønnedes at udgøre ca. 3500 kr. årligt.

Arbejdsindtægt:

Arbejdsindtægt svarende til feriearbejde og to timers dagligt arbejde skulle ikke medføre reduktion i stipendiet.

Giftede studerende:

Her skulle der tages hensyn til såvel forældrenes som ægtefællens indtægt, og der foresloges nogle reduktionsregler for ægtefælleindtægt.

De statsgaranterede rentefri lån før 1. del foresloges administreret på samme måde som stipendierne, således at den eneste forskel kom til at ligge i en eventuel tilbagebetalingspligt, hvis 1. del ikke blev bestået med 1. karakter.

3.2.1.3. Ordningens administration.

Der foresloges oprettet et for universiteterne og de højere læreanstalter centralt stipendienævn, hvortil alle henvendelser om stipendium skulle rettes.

Stipendienævnene på institutionerne skulle give indstilling om egnethed til det centrale nævn, der herefter foretog den endelige støtteudmåling. Udbetaling og inddrivning af lån foresloges at ske gennem Dansk Studiefond. Det centrale stipendienævn og lånenævn skulle bestå af repræsentanter fra undervisningsministeriet, stipendienævn og Danske Studerendes Fællesråd.

3.2.1.4. Udgiftsberegning.

På grundlag af de fastsatte nødvendige leveomkostninger (for 10 studiemåneder), og de ved støttens uddeling foreslåede kriterier, ville de samlede udgifter udgøre ca. 9,5 mill. kr., hvortil kom ydelserne gennem de statsgaranterede rentefri lån. Da der i forvejen var stillet ca. 1 mill. kr. til rådighed ville merudgiften formentlig kun udgøre 8.5 mill. kr.

3.2.2. Udbygning af studenterspisestuerne.

Efter at have foretaget en gennemgang af priser og kapacitetsforhold ved de da eksisterende studenterspisestuer, konkluderede man, at spisestuefunktionen var ønskelig, og en udbygning i takt med udviklingen i elevantallet anbefalede.

3.2.3. Afskaffelse af studieafgifter.

Kommissionen fastslog, at undervisningen ved universiteterne principielt var gratis, men at den studerende alligevel måtte påregne ikke ubetydelige eksamensgebyrer, manuduktionsudgifter m.v., der for nogle studier kunne udgøre over 1000 kr. pr. studerende. Også undervisningen ved læreanstalter var i princippet gratis, men her betaltes afgifter varierende mellem 20 og 250 kr. pr. semester. Afgifterne var i høj grad historisk betinget, derfor også en betydelig uensartethed uddannelserne imellem.

Kommissionen anbefalede herefter, at man håndhævede princippet om den gratis undervisning, og at undervisningsudgifterne til obligatoriske og nødvendige kurser burde bortfalde.

3.2.4. Skattelempler.

Kommissionen fastslog indledende, at man ikke kunne anbefale egentlige særløsninger for

studerende, f.eks. i form af skattefritagelse for legatindtægter, hvor dette ville medføre et brud på almindelige skatteretlige principper.

I stedet mente man, at en fradragsordning for studieudgifter ville være i overensstemmelse med skatteevneprincippet og administrativ overkommelig.

3.3. Resumé af kommissionens forslag og henstillinger.

Kommissionen kunne herefter anbefale:

- at studenter, hvis studentereksamensresultat giver tilstrækkelig sikkerhed for studiets gennemførelse, og som kan dokumentere, at tilstrækkelig trang er til stede, får stipendium i studietiden, indtil en 1. del eller dertil svarende forprøve er bestået,
- at studenter, som har opnået mindre resultat end ovenfor anført, får ret til at optage et statsgaranteret, rentefrit lån svarende til et stipendiums størrelse, hvilket lån ændres til stipendium, for så vidt 1. delen eller forprøven består med mindst 1. karakter,
- at studerende, som til 1. del har opnået 1. karakter, og hos hvem den økonomiske trang stadig er dokumenteret, fortsætter med at modtage stipendium i resten af den normerede studietid,
- at de studenter, som ikke opnår 1. karakter ved 1. del, normalt ikke kan forvente at modtage stipendium, dog at de enkelte uddannelsesanstalters stipendiebestyrelser er frit stillet over for denne gruppe. Der vil således, når særlige forhold foreligger, kunne ydes stipendium, selv om 1. delen ikke er bestået med 1. karakter, ligesom stipendiebestyrelserne undtagelsesvis kan lade tilbagebetalingspligten for lån oppebåret før 1. del bortfalde, selv om der ikke ydes stipendium efter 1. del,
- at stipendiets størrelse i hvert enkelt tilfælde fastsættes under hensyntagen til forsørgerens bruttoindtægt m.v., dog således at det årligt andrager mindst 480 kr. og højst 2100 kr., hvortil lægges det til enhver tid gældende honorartillæg, for tiden 65 pct.,
- at studenterspisestuerne kapacitet udvides i trit med studentertallet.
- at undervisningsafgifterne til obligatoriske og nødvendige kurser bortfalder, og
- at der indrømmes studenter visse fradrag i den skattepligtige indtægt i deres egenskab af studerende.

4. Ungdommens adgang til uddannelserne ved de videregående faglige skoler m.v.

Den tredje og sidste betænkning omhandlede ungdommens adgang til uddannelserne ved de videregående faglige skoler m.v.

I betænkningen redegøres indledningsvis for de i de to foregående betænkninger foretagne overvejelser, idet de der anlagte ledende hensyn også fandt anvendelse i denne betænkning.

På grundlag af en samlet oversigt over videregående uddannelser tages det op til overvejelse, hvilke grupper der skulle omfattes af denne betænkning.

- 1) Alle der var omfattet af betænkning I og II blev udeladt.
- 2) Uddannelser, hvor en forudgående praksis var forudsat, og hvor en indtjening her ville være i stand til at dække udgifterne for kortvarige uddannelser, d.v.s. uddannelser af mindre end 6 måneders varighed (kyst- og sætteskipperprøven, landbrugs- og husholdningsskoler o.a.) blev udeladt.
- 3) Uddannelser, der ikke medførte en afbrydelse af den almindelige erhvervsindtægt (således udgik jordemoder-, sygeplejerskeuddannelsen o.a.). Gruppen omfattede også uddannelser, der foregik på aftenskole (således udgik HD-studierne, lærlinge-, faglærereksamen o.a.).
- 4) Endelig fandt kommissionen, at man af hensyn til faren for en evt. overproduktion skulle udelukke visse af de kortere uddannelser fra det generelle støttesystem. I forbindelse med vurderingen af, hvorvidt et forbedret støttesystem kunne medføre overproduktion ved de akademiske uddannelser, fandt man, at de lange studier med de deraf følgende økonomiske afsavn i sig selv ville virke regulerende på tilgangen. Denne reguleringsmekanisme eksisterede ikke ved de kortere uddannelser, hvortil kom, at man frygtede, at den forventede ungdomsarbejdsløshed i 1960'erne yderligere ville forstærke tilgangen til de helt korte uddannelser.
- 5) Tilgangen til folkeskolelæreruddannelsen var forventet behandlet i den »almindelige seminariekommission«. Det blev den ikke, og kommissionen anbefalede derfor at lade de i betænkning II gældende regler finde anvendelse på seminarieområdet, der således ikke omfattedes af denne betænkning's forslag.

Kommissionens principielle synspunkter er der redegjort for i de tidligere betænkninger.

For de kortere varende uddannelsers vedkommende fandt man imidlertid, at der gjorde sig visse særlige forhold gældende:

Bedømmelsen af egnethed kunne ikke foretages på grundlag af en tidligere uddannelse, idet de adgangsgivende eksaminer var særdeles uensartede.

Egnethedsbedømmelsen kunne således efter kommissionens opfattelse først finde sted efter $1\frac{1}{2}$ -1 års uddannelse.

Dette forhold, sammenholdt med at gældsbyrden ved en kortere varende uddannelse ikke ville være så stor, at den virkede afskrækkende på den enkeltes lånetilbøjelighed, medførte, at kommissionen foreslog, at sådanne uddannelser støttedes med statsgaranterede rentefri lån.

I betænkningen foretages herefter en gennemgang af støttesystemets udformning ved en række uddannelser under anvendelse af følgende principper:

- 1) Ingen faglig uddannelse, hvis varighed er på 6 måneder eller derunder burde støttes.
- 2) Uddannelser længere end 6 måneder, men højst 2 år lange, burde som hovedregel støttes ved lån.
- 3) Uddannelser længere end 2 år burde som hovedregel støttes gennem stipendier, dog således at dokumenteret studieegnethed var forudsætningen for ydelse af stipendium. Studieegnheden skulle dokumenteres i løbet af uddannelsens første år, evt. over et længere tidsrum, hvis dette ansås for nødvendigt. Indtil studieegnheden var dokumenteret f.eks. gennem en stopeksamen eller gennem en bedømmelse foretaget af vedkommende uddannelsesanstalts lærere, oppebar den studerende lån, og dette lån blev eftergivet, d.v.s. ændredes til stipendium, når egnetheden var bekræftet ved en eksamen bestået med et godt resultat (normalt omkring 1. karakter).

5. Opfølgningen af kommissionens forslag for så vidt angår den direkte støtte ved ydelse af stipendier og lån.

I det følgende skal der foretages en kort gennemgang af den senere opfølgning af ungdomskommissionens forslag.

Kommissionens hovedforslag i de tre betænkninger drejede sig om opbygning af en direkte

støtte til uddannelsessøgende, der kom fra hjem med en svag økonomi.

Herudover fremkom kommissionen med en række forslag til indirekte støtte, forslag som må betegnes som værende af mindre betydning.

Forslag i de tre betænkninger, der omfatter samme emne, vil blive gennemgået ved en beskrivelse af udviklingen i ungdommens uddannelsesfond. Begrundelserne for forslagene vil ikke blive yderligere omtalt, idet der henvises til det ovenfor anførte.

5.1. Medens kommissionen arbejdede, gennemførte Rigsdagen den første lov om ungdommens uddannelsesfond.

Ved lov 230 af 27. maj 1950 var der gennemført en ændring i lov om tipning, hvorved der oprettedes en studiefond. Ved lov 217 af 7. juni 1952 om ungdommens uddannelsesfonds forvaltning og virksomhed fastsattes de nærmere bestemmelser for denne fonds virke.

Loven fastsatte en beløbsramme på 1,5 mill. kr. årligt, et beløb, der skulle dækkes ved hjælp af renter fra den ovennævnte studiefond, og da dette beløb ikke slog til ved direkte forbrug af fondens midler. Beløbet skulle alene anvendes som støtte til elever ved universiteterne og de højere læreanstalter samt under videregående faglig uddannelse, medens der ikke blev stillet midler til rådighed for gymnasiasterne.

Den samlede beløbsramme 1,5 mill. kr. var væsentlig mindre end de ca. 14 mill. kr. (hvoraf ca. 4 mill. kr. lån), som kommissionens forslag til den direkte støtteordning ville have kostet.

Kriterierne for støttens uddeling, som kommissionen havde foreslået, kunne herefter naturligvis ikke anvendes.

Loven sondrede ved fastsættelsen af bevillingen ikke mellem de forskellige uddannelseskategorier, således som det var foreslået i betænkningen, idet der nærmest stilledes det samme beløb til rådighed pr. studerende uanset evt. forskelligheder i behov. Kommissionen kunne ikke tilslutte sig denne udformning og mente, at det var berettiget at opretholde de synspunkter, man tidligere havde givet udtryk for. Kommissionens vurdering af loven kommer klart til udtryk i betænkningen om ungdommens adgang til uddannelserne ved de videregående faglige skoler m.v., hvor man skrev følgende:

»Kommissionen har drøftet, hvorvidt vedtagelsen af loven om ungdommens uddannel-

sesfond efter de ovenfor skildrede principper burde medføre ændringer i de forslag, som man har redegjort for i de foregående kapitler. Man er dog enedes om at stå fast på det foreliggende forslag. Loven om uddannelsesfonden og denne betæknings forslag har ikke samme sigte. Loven er en tiltrængt og velkommen håndsrekning til de studerende, men kan af kommissionen kun opfattes netop som en håndsrekning. Den overflødigdgør ikke de forslag, som er fremsat i nærværende og i kommissionens tidligere uddannelsesbetænkninger, og som, hvis de gennemføres, på længere sigt væsentligt mere effektivt og rationelt vil løse problemet om den lige adgang på dette felt.

Dette synspunkt har haft særlig vægt, for såvidt angår spørgsmålet om, hvorvidt man burde fastholde princippet om lån til korte uddannelser. Den stipendiestøtte til de studerende, som den nye lov medfører, er – ikke mindst set i forhold til de høje skolepenge på de fleste af disse uddannelsesområder – så beskeden, at kun de dårligst stillede vil kunne komme i betragtning. Ud fra de foran anførte principielle synspunkter mener kommissionen at måtte hævde, at den lige adgang til de kortere uddannelser effektivt vil kunne fremmes ved støtte i form af lån af en rimelig størrelse til en bredere kreds«.

Lovens *administration* blev, som foreslået af kommissionen overladt til en bestyrelse, der imidlertid fik en noget anden sammensætning end den foreslåede, idet alene centraladministrationen og de uddannelsessøgende blev repræsenteret i denne. Bestyrelsen deltog ikke i behandlingen af den enkelte ansøgning som oprindeligt foreslået.

Ved fastsættelsen af den administrative praksis søgte man i et vist omfang at imødekomme kommissionens forslag, men dels på grund af det ringe rådighedsbeløb, dels på grund af at ordningen med adgangen til at optage statsgaranterede lån ikke blev gennemført, måtte man i vidt omfang overlade det til de enkelte stipendienavn at fastlægge kriterierne for støttens uddeling.

Bestyrelsen mente imidlertid, at 10 pct. af bevillingen skulle stilles til rådighed som lån, og disse 150.000 kr. blev administreret af Dansk Studiefond.

Sammenfattende kan det siges, at de forslag, der var fremsat i betænkningen, ikke fik nogen

direkte betydning for lovens udformning, og kun delvis for administrationen af fondens midler.

5.2. Ved lov 171 af 24. maj 1955, jfr. lov-bekendtgørelse af 27. august 1955, forhøjedes fondens rådighedsbeløb til 6 mill. kr., hvoraf 4 mill. kr. skulle ydes som rene stipendier og 2 mill. kr. som lån, der var rentefri såvel i studietiden som i den efterfølgende afdragsperiode. Kredsen af uddannelsessøgende var den samme som for 1952-lovens vedkommende, dagunder-visning af mere end 6 mdr.'s varighed.

Ved indførelsen af de rentefri lån, der delvis kunne modsvare kommissionens forslag om statsgaranterede rentefri lån, rejste sig da også spørgsmålet om hvilke grupper, der især skulle have del i disse lån.

Undervisningsministeriets bekendtgørelse af 27. august 1955 fastlagde de nærmere bestemmelser for fordelingen af støtten læreanstalterne imellem samt bestemmelser for tildelingen af støtten til den enkelte.

Kriterierne for fordelingen af støtten til den enkelte.

Efter undervisningsministeriets bekendtgørelse må afgørelsen af, om en studerende kan anses for at opfylde de i loven om ungdommens uddannelsesfond stillede krav til studieegnethed og trang, bero på et skøn over den pågældendes evner og flid. Til nærmere vejledning for skønnet anførtes følgende betragtninger:

- a) Ved uddannelser, der forudsætter forudgående eksamen, må der på tidspunkter, hvor vedkommende læreanstalt eller skole endnu ikke har andre muligheder for at bedømme den studerendes studieegnethed, lægges vægt på størrelsen af denne forudgående eksamen, eventuelt sammenholdt med skolelederens udtalelse om den pågældende.
- b) Når den studerende har aflagt deleksamen eller lignende prøve ved den læreanstalt eller skole, ved hvilken den støtteberettigede uddannelse foregår, er det som hovedregel en betingelse for at kunne anses for studieegnet, at denne deleksamen er bestået med 1. karakter.

Stipendienævnene kan dog fravige denne hovedregel, når særlige personlige forhold

foreligger, eller hvor en enkelt karakter uden for hovedfagene har bragt det samlede resultat under 1. karaktergrænsen. Har ansøgeren senere dokumenteret sin studieegnethed, kan der helt bortses fra eksamensresultatet ved 1. del, navnlig i uddannelsesgrene, hvor 1. delresultaterne erfaringsmæssigt ligger forholdsvis lavt.

Ved afvejelsen af, om den studerende kan anses for trængende, og i bekræftende fald til hvilket understøttelsesbeløb, lægges hovedvægten på forældrenes (forsørgernes) økonomiske forhold, dog med hensyntagen til deres forhold iøvrigt, herunder f.eks. sygdom og arbejdsløshed. I tilfælde, hvor der foreligger dokumenterede oplysninger om, at ansøgeren er uden forbindelse med sine forældre, og hvor der iøvrigt foreligger særlige omstændigheder, kan der dog bortses fra forældrenes situation. Som forhold, der udelukker ansøgeren fra at komme i betragtning eller i hvert fald medfører, at han må anses for mindre trængende, kan anføres at han selv ejer en formue, som i betydeligt omfang vil kunne dække udgifterne ved uddannelsen, at ægtefællen er i besiddelse af en indtægt eller formue af en sådan størrelse, at vedkommende ikke selv ville kunne betegnes som trængende, og at ansøgeren ønsker at bibeholde et erhvervsarbejde, som lægger beslag på mere end et par daglige arbejdstimer.

Som det fremgår af ovennævnte bestemmelser er disse overvejende af ren kvalitativ karakter og giver ikke nogen nærmere bestemmelser om, hvorledes de enkelte faktorer skal vejes op mod hinanden.

Bestemmelserne forblev i det store hele uændret helt op til 1961, hvor en radikal ændring i lov om ungdommens uddannelsesfond fandt sted.

Kriterierne for støtten til den enkelte genkendes fra kommissionens forslag.

Studentereksamensresultatet skulle lægges til grund inden 1. del var bestået, og en del stipendienavn anvendte grænsen 14,00.

Støtte efter 1. del var betinget af beståelse med 1. karakter med nogle undtagelser.

Også de anførte principper om afvejningen af den økonomiske trang er i det store og hele i overensstemmelse med kommissionens forslag.

Bestyrelsens fordeling af hovedsummer til de enkelte institutioner hviler på følgende grundlag:

1. Stipendienævnenes oplysninger om, hvor mange ansøgere fra den pågældende institutions elevkreds, der kan anses for egnede for den pågældende uddannelse og trængende til økonomisk støtte. I bekendtgørelsen er der givet nærmere vejledning til afgørelse af studieegnetheden og den økonomiske trang.
 2. Stipendienævnenes på grundlag af disse oplysninger afgivne indstilling om det understøttelsesbeløb, der vil være behov for, dels til stipendier, dels til lån.
 3. Størrelsen af det faktiske elevtal.
 4. Længden af den normerede studietid.
 5. Den årlige bekostning ved uddannelsen.
 6. Allerede tilstedestående understøttelsesmidler inden for det pågældende område, således at statsmidler normalt fragår med det fulde beløb i den sum, som vedkommende uddannelsesområde skulle have stillet til rådighed af uddannelsesfondens midler, medens alle andre understøttelsesmidler, hvis fordeling er overladt til den enkelte læreanstalt eller skole, eller på hvis fordeling denne har en væsentlig indflydelse, fragår med højst en tredjedel af beløbet.
 7. Ved afgørelsen af, om understøttelsen skal gives i form af stipendium eller rentefrit lån, skal der navnlig tages hensyn til studietidens længde og de økonomiske forhold, således at lån fortrinsvis anvendes ved kortvarigere uddannelser, ved uddannelser, der som regel hurtigt giver adgang til gode indtægter, samt i tilfælde af mindre trang.
 8. Endelig er det fastlagt, at bestyrelsen i det hele efter mere skønsmæssige betragtninger skal tage hensyn til individuelle forhold, der gør sig gældende for den pågældende skoleforms vedkommende, herunder om der forud for eller i forbindelse med uddannelsen er naturlig adgang til indtægtsgivende virksomhed ved arbejde inden for det faglige område, som uddannelsen vedrører.
- Det fremgår, at de ovennævnte principper i betydelig omfang støtter sig på kommissionens forslag.

5.3. Ved lov 167 af 7. juli 1958 forhøjedes fondens rådighedsbeløb til 13 mill. kr., hvoraf 6½ skulle ydes som stipendier og 6½ som rentefri lån.

Ved denne lov kom for første gang kommissionens forslag om støtte til gymnasiasterne ind i billedet, idet det bestemtes, at der ud af bevillingen på 6½ mill. kr. til stipendier forlods

skulle anvendes 1½ mill. kr. (kommissionens forslag havde i 1949 betydet en udgift på 2 mill. kr.). Disse særlige tilskud ydedes dels som befordringsstipendier til studieegnede elever, der dagligt måtte rejse mindst 15 km hver vej (kommissionen foreslog 5 km) dels som opholdsstipendier, der tildeltes trængende studieegnede elever, der måtte indlogere sig i skole- eller kursusbyen.

Elevkredsen blev ved denne lovgivning udvidet til også at omfatte elever på folkeskoleseminarierne, børnehaveseminarierne m.v. Da der som tidligere nævnt var skabt en særlig tilskudsordning til disse elevgrupper ved direkte statsbevillinger, skulle disse elevgrupper alene have del i udlodningen af lånemidlerne.

5.4. Ved lov 172 af 29. april 1960 jfr. lov-bekendtgørelse nr. 191 af 1. maj 1960 forhøjedes fondens rådighedsbeløb til 19 mill. kr., hvoraf 9 mill. skulle uddeles som stipendier og 9 mill. som rentefri lån, hvortil kom 1 mill. kr., der skulle ydes som opholds- og rejsestipendier for gymnasielever.

5.5. Udvalget vedr. de studerendes og videnskabsmændenes økonomiske vilkår.

Ved skrivelse af 26. februar 1958 nedsattes af undervisningsministeriet et udvalg til behandling af studenternes og videnskabsmændenes beskatningsproblemer, og ved skrivelse af 2. juni 1958 udvidedes kommissionen, således at udvalget skulle beskæftige sig helt generelt med de studerendes og videnskabsmændenes økonomiske vilkår, idet det bemærkedes at:

»man forudsætter herved, at udvalget baserer sit arbejde på de af ungdomskommissionens og videnskabskommissionens afgivne forslag«.

Efter at have gennemført en ny undersøgelse af de studerendes økonomiske og sociale vilkår, Studenterundersøgelsen 1959, gik udvalget i gang med sine overvejelser, der afsluttedes med afgivelse af betænkning nr. 275 i december 1960.

Udvalgets overvejelser og forslag skal kort resumeres i det følgende:

5.5.1. Rets- eller skønsp princip.

Udvalget kunne ikke anbefale et retsprincip, idet man fandt, at en sådan ordning kunne give anledning til misbrug, idet personer, der formelt opfyldte betingelserne uden reelt at studere, i hvert fald de første år efter studiets

formelle påbegyndelse, ville have krav på understøttelsen.

Heller ikke det kombinerede rets- og skønsprincip, som foreslået af ungdomskommissionen, mente man at kunne anbefale.

Ligesom ungdomskommissionen fandt man, at den studerende måtte være studieegnet og have økonomisk trang for at kunne oppebære støtte.

5.5.2. Studieegnethed.

Man var enig med ungdomskommissionen om, at støtte måtte ydes straks fra uddannelsens begyndelse. Derimod kunne man ikke gå ind for, at et bestemt studentereksamensresultat skulle være bestemmende for vurderingen. Det måtte overlades til det enkelte stipendienævn at udøve et skøn, og man fandt, at der i hvert fald ikke måtte stilles større krav end kvotienten $mg \div (13,00)$.

Udvalget mente heller ikke, at man burde opretholde kravet om bestået 1. del med 1. karakter for at kunne blive betegnet som studieegnet, idet selv frafaldet af kandidater med 2. karakter til 1. del var forsvindende.

5.5.3. Økonomisk trang.

Erhvervsarbejdets betydning:

Udvalget var i sin vurdering af erhvervsarbejdets betydning ikke enig med ungdomskommissionen.

Udvalget fastslog, at erhvervsarbejde i undervisningsterminerne, selv i meget begrænset omfang måtte betegnes som studieskadeligt, og at feriarbejde ikke var egnet som finansieringskilde, og i de fleste tilfælde var direkte uønskeligt.

Forældrestøtten:

Udvalget støttede principielt ungdomskommissionens forslag, hvorefter støtten aftrappedes i takt med stigende forældreindtægt. To undtagessituationer kunne man acceptere:

- 1) Hvis *enhver* forbindelse med hjemmet var afbrudt, ville man se helt bort fra forældrenes økonomiske forhold.
- 2) Hvor den *økonomiske* forbindelse med hjemmet var afbrudt, kunne der ses bort fra forældrenes økonomiske forhold, dog ville der alene kunne ydes støtte i form af lån.

5.5.4. Støttens form.

Udvalget erklærede sig enig i, at en støtteordning burde indeholde såvel stipendier som studielån.

Udvalget erklærede sig derimod principielt uenig i den af ungdomskommissionen foreslåede anvendelse af stipendier og studielån.

Udvalget foreslog, at støtte i studiets start ydedes som stipendier, og at lån først anvendtes, når den studerende normalt ville være villig til at optage lån, d.v.s. efter bestået 1. del. Man kunne således heller ikke tiltræde kommissionens forslag om en konverteringsordning.

Udvalget fandt herefter, at den samlede bevilling burde ydes med $\frac{2}{3}$ som stipendier og $\frac{1}{3}$ som lån.

5.5.5. Beskatningsproblemerne.

Udvalget arbejdede meget grundigt med de studerendes skatteforhold, og et underudvalg gennearbejdede en række forslag.

Udvalget var imidlertid usikker overfor, om sådanne forslag burde gennemføres, og undlod at tage endelig stilling.

5.6. Ved lov nr. 159 af 31. maj 1961, jvf. lov-bekendtgørelse nr. 178 af 6. juni 1961, gennemførtes en dybtgående revision af ungdommens uddannelsesfonds forvaltning og virksomhed. Baggrunden for revisionen var den ovenfor anførte betænkning, og uanset at betænkningen alene omfattede forholdene for de studerende ved universiteterne og de højere læreanstalter, lod man betænkningens principper være gældende for andre grupper af unge under videregående uddannelse. Herefter udgjorde rådighedsbeløbet efter lovens § 1, stk. 1, der omfattede støtte til videregående uddannelse, i alt 63 mill. kr. fordelt med 39 mill. kr. til stipendier og 24 mill. kr. til lån. I henhold til lovens § 1, stk. 2, afsattes 4 mill. kr. til rådighed som stipendier til elever, der forberedte sig til studentereksamen i gymnasieskolen eller på anerkendte kurser. Endelig indførtes som en nyskabelse i § 1, stk. 3, at der kunne anvendes indtil 4 mill. kr. til en 75 pct. refusion af stipendier ydet af kommunerne til elever over den undervisningspligtige alder under disses skolegang i 8.-9. hovedskoleklasse, og den 3-årige realafdeling ved statsskoler, kommunale skoler, private eksamensberettigede skoler og friskoler.

Der skete med hensyn til elevkredsen alene den ændring, at elever ved seminarierne nu indgik på lige fod med de øvrige elevgrupper under videregående uddannelse. Forsåvidt angik støtten til gymnasieeleverne, ændredes formuleringen således, at der ikke alene kunne ydes rejse- og opholdstilskud, men også almindelige stipendier.

For så vidt angik støtten til elever under videregående uddannelser, blev de nærmere regler for administrationen givet ved undervisningsministeriets bekendtgørelse nr. 295 af 19. september 1961. Bekendtgørelsens regler var i det store og hele i overensstemmelse med udvalgets intentioner.

Ved 1961-lovens vedtagelse, ophørte ungdomskommissionens forslag med at danne baggrund for overvejelserne om støttesystemets udformning.

Uddannelsesfonden var da nået op på et samlet rådighedsbeløb på 19 mill. kr. (1960-loven), hvoraf 18 mill. kr. stilledes til rådighed for de højere og de videregående uddannelser tilsammen.

En beregning af støttebehovet alene til den højere uddannelse, byggende på ungdomskommissionens beregningsgrundlag 9,5 mill. kr. i 1951), og hvor der blev taget hensyn til elev- og pristalsudviklingen, førte til et støttebehov på 17,3 mill. kr.

Uddannelsesfondens rådighedsbeløb var således 10 år efter betænkningernes afgivelse ikke nået op på det niveau, der var foreslået i disse.

For bevillingsåret 1963/64 suppleredes ved særlig bevilling det i § 1, stk. 1 nævnte rådighedsbeløb på 63 mill. kr. med i alt 10 mill. kr. fordelt med 5 mill. til stipendier og 5 mill. til lån.

5.7. *Ved lov af 4. juni 1964, jvf. lovbekendtgørelse nr. 241 af 23. juni 1964, skete der en række ændringer i uddannelsesfondens opbygning, og ved undervisningsministeriets bekendtgørelse nr. 280 af 3. september 1964 blev der givet noget ændrede regler for fondens virksomhed. Lovens § 1, stk. 1 forøgede rådighedsbeløbet til i alt 98 mill. kr. fordelt med 49 mill. kr. til stipendier og 49 mill. kr. til lån. Støtten i stk. 2 til gymnasieelever blev forøget til 7 mill. kr., støtten i stk. 3 til refusion af kommunal støtte til elever over den undervisningspligtige alder forøgedes til 6 mill. kr. og endelig indførtes et nyt stk. 4, hvorved der stilledes 4*

mill. kr. til rådighed for stipendier til lærlinge. Ved lovændringen blev iøvrigt indføjet en bestemmelse om pris- og elevtalsregulering af uddannelsesfondens rådighedsbeløb, ligesom der åbnedes adgang for elever under videregående uddannelse til at optage statsgaranterede bank- og sparekasselån.

5.8. *Ved lov nr. 207 af 31. maj 1968 stilledes for finansåret yderligere 20 mill. kr. til rådighed for uddannelsesfonden, hvoraf 12 mill. som stipendier og lån til studerende omfattet af § 1 stk. 1 og 8 mill. kr. som stipendier til de øvrige grupper.*

Den samlede bevilling til uddannelsesfonden er herefter nået op på ca. 200 mill. kr. for finansåret 1968/69.

5.9. *Udvalget vedr. den fremtidige støtteordning for unge under uddannelse.*

I september 1965 nedsattes af undervisningsministeriet et udvalg, der havde til opgave at vurdere og eventuelt fremsætte forslag om ændringer i støtten til unge under uddannelse. I modsætning til tidligere udvalgsarbejde med disse spørgsmål har dette udvalg taget spørgsmålet om støtte til alle former for uddannelse op til overvejelse. Udvalget afgav betænkning (nr. 506/1968) i oktober 1968.

5.9.1. *Udvalgets forslag:*

Udvalget foreslog, at der skabtes en samlet ordning for unge under uddannelse, idet man fastslog at:

»enhver, som ud over undervisningspligtig alder søger offentlig anerkendte uddannelser, og som anses for studieegnet og studieaktiv inden for visse rammer med hensyn til studiernes varighed, skal være berettiget til at opnå støtte, som kan beregnes efter de af udvalget foreslåede objektive kriterier.«

Man fandt det hensigtsmæssigt, at skelne mellem tre grupper af uddannelsessøgende:

1. De 14–20 årige i elevuddannelser (f. eks. lærlinge).
2. De 14–20 årige i videregående uddannelser.
3. De over 21 årige i videregående uddannelser.

5.9.1.1. *Støtterammen.*

For alle uddannelsessøgende er udgangspunktet for støtteberegning det for den pågældende

i den generelle støtteramme anførte årsbeløb. Dette beløb er baseret på de typiske leveomkostninger, således som de bestemmes efter ansøgerens klasse- eller alderstrin, bopælsforhold (geografiske områder – hjemmeboende – udeboende) og uddannelsens niveau (elev- eller videregående uddannelse).

Hertil lægges eventuelle kursusafgifter og undervisningsgebyrer, og der fradrages eventuelle børnetilskud. Herved fremkommer den individuelt korrigerede støtteramme.

5.9.1.2. Støtteudmålingen for de 14–20 årige elever.

Forslaget går ud på, at støtten udelukkende ydes i form af trangsbestemt stipendium.

a. Fradrag på grund af egne økonomiske forhold:

For hjemmeboende fradrages i den individuelt korrigerede støtteramme ansøgerens forventede egenindkomst i støtteperioden.

Da det antages, at elever vil være i stand til at kunne dække 1 månedes forbrug ved feriearbejde, regnes fradraget minimalt til $\frac{1}{12}$ af den individuelt korrigerede støtteramme.

Der tages hensyn til såvel egen som eventuel ægtefælles indtægt og formue, og indtægtsfradraget reduceres, hvis ansøgeren selv har børn.

Den individuelt korrigerede støtteramme, som reduceres efter egenindtægt m.v., betegnes som beregningstallet for støtte.

For udeboende foretages de samme fradrag i den generelle støtteramme, dog således at et foreslået »udeboendetillæg« berøres mindst muligt.

b. Hensyn til forældres økonomiske forhold:

Der tages hensyn til forældres indkomst- og formueforhold samt til ansøgerens eventuelle søskende. Med udgangspunkt i forældres skattepligtige indkomst i kalenderåret forud for støtteperioden beregner man sig til den korrigerede forældreindkomst.

Størrelsen af denne samt antallet af 14–20 årige søskende under uddannelse bestemmer herefter ved opslag i en anført tabel, hvor stor en andel af ansøgerens beregningstal for støtte, der skal dækkes ved stipendium.

Sammenfattende kan man sige, at denne ordning for unge under elevuddannelse i sit princip

ligner den gældende ordning for ydelse af støtte til unge under videregående uddannelse.

5.9.1.3. Støtteudmålingen for de 14–20 årige i videregående uddannelser.

Til disse skal der ifølge udvalgets forslag af den individuelt korrigerede støtteramme pr. år kunne ydes maksimalt:

a. 80 pct. som stipendium og som lån, der er rentefri i studietiden, men fuldt forrentede derefter og deraf maksimalt $66\frac{2}{3}$ pct. som *trangsstipendium*. Resten af de 80 pct. som lån, der er rentefri i studietiden, men fuldt forrentede derefter.

b. 40 pct. som lån, der også i studietiden er fuldt forrentede.

Trangsstipendium kan udelukkes eller begrænses såvel under hensyn til den studerendes egne som til forældrenes økonomiske forhold. Når det maksimale trangsstipendium er beregnet ($66\frac{2}{3}$ pct. af individuelt korrigeret støtteramme), beregnes den støtte som den pågældende skal være berettiget til, under hensyn til den *korrigerede forældreindkomst* (som bestemmes på samme måde som for de 14–20 årige i elevuddannelser).

Den *korrigerede ansøgerindkomst* er herefter afgørende for, hvor store beløb ansøgeren kan opnå i stipendium og i lån. Hvis denne indkomst udgør mindre end 20 pct. af ansøgerens individuelt korrigerede støtteramme, vil ansøgeren kunne opnå så stort et trangsstipendium som ovennævnte udmåling efter forældreøkonomien berettiger til. I øvrigt vil han kunne opnå »opfyldning« med lån, som er rentefri i studietiden, til 80 pct. af den individuelt korrigerede støtteramme. Hvis der f. eks. således opnås fuld trangsstipendium med i alt $66\frac{2}{3}$ pct. af støtterammen, kan der altså opnås $131\frac{1}{3}$ pct. lån af denne art. I det omfang, hvori trangsstipendium begrænses, udvides tilsvarende muligheden for at opnå rentefri lån, der altså kan gå op til 80 pct. af støtterammen i de tilfælde, hvor trangsstipendium er helt udelukket. Adgangen til rentefri lån begrænses alene af egne økonomiske forhold.

Udover disse muligheder for stipendium og lån, som er rentefri i studietiden, er der adgang til at opnå fuldt forrentede lån inden for et maksimum af 40 pct. af den individuelt korrigerede støtteramme.

Overskrider den korrigerede ansøgerindkomst nævnte grænse på 20 pct. af den individuelt

korrigerede støtteramme, afkortes den efter foranstående regler beregnede støtte med det over-skydende indkomstbeløb. Denne afkortning foretages først i stipendiet, dernæst om fornødent i det i studietiden rentefri lån og til sidst i det fuldt forrentede lån. Al stipendie- og lånestøtte vil således bortfalde, når den korrigerede ansøgerindkomst udgør 140 pct. eller mere af den individuelt korrigerede støtteramme.

5.9.1.4. Støtteudmålingen for alle over 21 år i videregående uddannelser.

Til disse skal der ifølge udvalgets forslag af den individuelt korrigerede støtteramme pr. år kunne ydes maksimalt:

– 80 pct. som stipendium og som lån, der er rentefri i studietiden, men fuldt forrentede derefter, og heraf 25 pct. (for ansøgere i elevuddannelser eller med mindre end 2 forudgående år i videregående uddannelser dog 40 pct.) som stipendium.

– resten af de 80 pct. som lån, der er rentefri i studietiden, men fuldt forrentede derefter.

– 40 pct. som lån, der også i studietiden er fuldt forrentede.

Udmålingen af såvel stipendier som lån beror efter udvalgets forslag for alle over 21 år alene på egne, men ikke på forældres økonomiske forhold. Denne udmåling sker under hensyn til korrigeret ansøgerindkomst efter samme regler, som anført i det foregående for de 14–20-årige i videregående uddannelser.

5.9.1.5. Støttebeløbenes størrelse.

Elever over 21 år samt alle i videregående uddannelser skal med forbehold for egen indkomst (korrigeret ansøgerindkomst) kunne opnå maksimalt 120 pct. af den individuelt korrigerede støtteramme dækket ved stipendier, lån, som er rentefri i studietiden, og lån, som er fuldt forrentede. Transstipendiet for så vidt angår alle under 21 år beror tillige på størrelsen af korrigeret forældreindkomst.

Hvad disse maksimale støttemuligheder vil beløbe sig til i kroner pr. år, vil bero på den enkelte ansøgers individuelt korrigerede støtteramme. Forudsat at der ikke er tale om kursusafgifter og undervisningsgebyrer og ej heller børnetilskud for ansøgeren. Det vil sige, hvis den individuelt korrigerede støtteramme er identisk med den generelle støtteramme, får man med de pr. april 1968 foreslåede takster.

For udeboende i København det højeste støtterammebeløb:

a. De 14–20 årige i videregående uddannelser vil kunne opnå maksimalt 7.104 kr. i transstipendium, i rentefrit lån (i studietiden) vil kunne opnås forskellen mellem 8.419 kr. og det som stipendium opnåede beløb, yderligere 4.210 kr. vil kunne opnås som fuldt forrentede lån, således at den samlede stipendie- og lånestøtte kan andrage 12.629 kr. pr. år.

b. Over 21-årige i elevuddannelser eller med mindre end 2 forudgående år i videregående uddannelser vil kunne opnå maksimalt 4.210 kr. i stipendium, i rentefrit lån (i studietiden) vil kunne opnås maksimalt 4.209 kr., og yderligere 4.210 kr. vil kunne opnås som forrentet lån, således at den samlede stipendie og lånestøtte kan andrage 12.629 kr. pr. år.

c. Over 21-årige med mere end 2 forudgående år i videregående uddannelser vil kunne opnå maksimalt 2.631 kr. i stipendium, i rentefrit lån (i studietiden) vil kunne opnås maksimalt 5.788 kr., yderligere 4.210 kr. vil kunne opnås som fuldt forrentet lån, således at den samlede stipendie- og lånestøtte kan andrage 12.629 kr. pr. år.

Det ses af disse eksempler, hvorledes andelen for stipendium og rentefrit lån varierer, medens det maksimale fuldt forrentede lån og det totale støttebeløb er det samme inden for samme kategori.

5.9.2. Udviklingsmuligheder.

Det foreliggende forslag kan forekomme temmelig kompliceret. I praksis vil det imidlertid virke på en sådan måde, at resultatet for enhver, der søger støtte, rent maskinelt kan produceres, når ganske bestemte konkrete oplysninger foreligger. Det eneste moment, der for visse grupperes vedkommende beror på et skøn, er studieaktiviteten, et moment, som vel er særdeles afgørende som grundbetingelse for støtte, men som ikke kan bringes ind i et maskinelt system, hvis studieeffektivitet skal fremmes og misbrug undgås. Bedømmelsen heraf vil medføre et stort, men uundgåeligt ansvar for de enkelte læreanstalter. Forslaget er dernæst også udarbejdet med henblik på automatik, i den forstand, at man både ved den endelige politiske stillingtagen til forslaget og ved den fremtidige udbygning af grundforslaget kan ændre ved de enkelte elementer. Dette gælder således

de procentsatser, som er skitseret vedrørende de forskellige former for støtte, grundstipendium, trangsstipendium, rentefrit lån og fuldt forrentede lån. Men det gælder også de *typiske leveomkostninger*, som danner grundlag for udarbejdelsen af støtterammerne. Udvalget har blot gjort opmærksom på, at der for de studerende gælder særlige forhold, som kan påvirke, at man ikke uden videre følger f.eks. den almindelige pristalsudvikling for befolkningen som helhed (reguleringspristallet). Det gælder også *intervallerne for forældreindkomst* i det omfang, hvori man fortsat opretholder trangsstipendier, som er afhængige af forældrenes økonomiske forhold.

Udvalget fremhæver endeligt, at grundforslaget således kan danne udgangspunkt for en udvikling, som muligvis fører til, at man ender med at udbetale egentlig uddannelsesløn til alle unge eller til visse kategorier af unge under uddannelse. Denne slutfase kan man nærme sig skridt for skridt ved en trinvis forøgelse af procentsatserne for stipendiestøtte.

6. Andre forslag fra ungdomskommissionen.

6.1. Gymnasiebetænkningen.

6.1.1. Forslag til lov om statsstipendier til gymnasieelever m.v., forslag om at der gennem en fast bevilling skulle ydes stipendier til studenter på studenterkursus efter lignende regler som for gymnasieelever, samt forslag om at der til kursister skulle ydes rejselegater efter de almindelige regler for tilskud til skoleøgendes rejseudgifter.

Der henvises her til de ovenfor om ungdommens uddannelsesfond anførte bemærkninger.

6.1.2. Forslaget om at alle elever i højere skoler får adgang til afgiftsfrit at låne bøger og andet studiemateriale, som er almindeligt i gymnasieundervisningen.

I lov 194 af 11/6 1954 om vederlagsfri undervisning m.v. i de offentlige højere alment skoler, § 2, bestemtes det at »læremidler, der benyttes ved undervisningen i de i § 1 nævnte skoler, stilles til rådighed for eleverne, således at de hermed forbundne udgifter for statsskolernes vedkommende afholdes af statskassen, for de kommunale skolers vedkommende af kommunerne.«

Senere er der ved ændring i tilskudspraksis over for de private gymnasier givet mulighed for at tilsvarende ydelser stilles til rådighed ved disse.

6.1.3. Forslaget om at undervisningen ved statslige og kommunale gymnasier bliver afgiftsfri for alle, og at udgifterne ved private skoler nedbringes mest muligt.

I nævnte lovs § 1 bestemtes, at undervisningen i de af staten og kommunerne drevne højere alment skoler (herunder gymnasier) er vederlagsfri.

6.1.4. Forslaget om at der for at dække behovet i tyndt befolkede og trafikalt uheldigt stillede områder oprettes mindst endnu en statskostskole for drenge og for piger.

Der har ikke fundet en egentlig etablering af statskostskoler sted, men staten overtog i begyndelsen af 1950'erne kostafdelingen ved Nyborg kommunale gymnasium (for piger og nu udbygget). I begyndelsen af 1960'erne oprettedes i tilknytning til Viborg gymnasium en kostafdeling for drenge og piger, samt i 1968 en kostafdeling ved Åbenrå gymnasium ligeledes for drenge og piger.

Herudover er af Løvenholmfondet oprettet en privat kostafdeling i tilknytning til Grenå gymnasium.

6.1.5. Forslaget om at der eventuelt i forbindelse med frihedsfondens kollegier oprettedes elevhjem i enkelte gymnasiebyer til fjerntboende gymnasiaster. Forslaget er ikke fulgt op.

6.1.6. Forslag om at der indføres erhvervsvejledning for elever i 3. mellemskoleklasse og 2. g.

I medfør af § 22 i lov nr. 165 om gymnasieskoler fastsattes følgende bestemmelser i bekendtgørelse af 6/9 1961, om erhvervsorientering, hvori det hedder:

»For at muliggøre tilrettelæggelsen af en systematisk undervisning (i erhvervsorientering) skal der i 1. g afsættes mindst 2 timer, i 2. g mindst 10 timer og i 3. g mindst 2 timer årligt.«

6.1.7. Sammenfattende kan det siges, at kommissionens forslag i betænkningen om gymnasiet blev fulgt op relativt hurtigt.

6.2. Betænkningen om adgangen til universiteterne og højere læreranstalter.

Med hensyn til forslag om direkte støtte henvises til ovenfor anførte bemærkninger om ungdommens uddannelsesfond.

6.2.1. Forslaget om at studenterspisestueres kapacitet udvides i trit med studentertallet.

Der foreligger ikke materiale, der kan give

baggrund for en vurdering af, hvorvidt forslaget er fulgt op.

6.2.2. Forslaget om at undervisningsafgifterne til obligatoriske og nødvendige kurser skulle bortfalde.

Ved revisionen af lov om ungdommens uddannelsesfond i 1961 forudsattes, jfr. det forudgående udvalgsarbejde, at eksamens- og studieafgifter skulle bortfalde.

En afvikling fandt da i det store og hele også

sted, men der findes stadig særlige problemer i forbindelse med forbrug af materialer og andre undervisningsmidler.

Det skal også på dette sted bemærkes, at der fremdeles opkræves undervisningsgebyrer af en betragtelig størrelse ved privatseminarierne.

6.2.3. Forslaget om at der indrømmes studenter visse fradrag i den skattepligtige indtægt i deres egenskab af studerende.

Ingen sådanne ordninger er gennemført.

Om ungdomskommissionens betænkning over de værnepligtiges forhold

I det følgende skal gives en systematisk oversigt over de foranstaltninger, der er truffet inden for de af kommissionen behandlede områder.

Side 16, forslag nr. 1.

Værnepligtsloven ændres således, at de værnepligtige skal give møde på session det år, i hvilket de fylder 19, og kan give møde det år, i hvilket de fylder 18 år.

Forslag nr. 2.

Tidsrummet fra sessionen til mødet ved værnene indskrænkes mest muligt, til højst $1\frac{1}{2}$ år.

Der afholdes session i to perioder hvert år, forårssessionen i perioden februar–juni og efterårssession i perioden august–december. Der arbejder i hver periode 6–11 sessionskommissioner samtidig over hele landet.

Værnepligtige, der udskrives af en forårssession, modtager deres indkaldelsesordrer i august–september og skal normalt møde i perioden januar–juni det følgende år. Sessionen varer 4–5 måneder, og udskrevne værnepligtige fra samme sessionsperiode fordeles på én gang, således at sessionsvedtegning og lodtrækningsnummer er afgørende for, hvornår og til hvilken tjeneste den enkelte værnepligtige skal indkaldes. Da lodtrækningsnummeret i mange tilfælde kan være afgørende for, om en værnepligtig indkaldes til 14 måneders tjeneste i hæren eller 10 måneders tjeneste ved garnisonstropperne eller bliver overført til civilforsvaret til 300 timers tjeneste, er det nuværende udskrivnings- og fordelingssystem formentlig det retfærdigste. Det betyder på den anden side, at en værnepligtig, der eksempelvis kommer på session i februar, må vente på samme fordeling som den værnepligtige, der sessionsbehandles i juni. Begge får deres indkaldelsesordre i september og skal møde på et eller andet tidspunkt i første halvdel af det følgende år.

Hvad der er sagt om forårssessionen og den

dertil hørende fordeling gælder analogt for efterårssessionen. Fordelingen, udsendelsen af indkaldelsesordrer og indkaldelsen finder således tilsvarende sted $1\frac{1}{2}$ år senere end for forårssessionen anført.

Det er således af hensyn såvel til en retfærdig fordeling som til ønsket om at give et rimeligt indkaldelsesvarsel ikke muligt at imødekomme forslaget.

Forslag nr. 3.

Udsættelsesordningen ændres derhen, at alle ansøgninger om langvarige udsættelser kommer til afgørelse i ministeriet. Kortvarige udsættelser kan på begæring gives af udskrivningskredsen. Der tilvejebringes en hensigtsmæssig ordning for studerende, således at de får mulighed for at aftjene deres værnepligt sammen med det først mødende hold efter deres studentereksamen.

Pr. 1. januar 1969 er værnepligtsloven ændret, således at udsættelse med indkaldelse af værnepligtige, der er udskrevet til det militære forsvar, henhører under forsvarsministeriet indtil udgangen af det år, hvori den værnepligtige fylder 26 år.

For så vidt angår værnepligtige, der er udskrevet til civilforsvaret eller overført til civil arbejde henhører udsættelsessager under henholdsvis civilforsvarsstyrelsen og udskrivningskredsene. Der henvises i den forbindelse til indenrigsministeriets bekendtgørelse nr. 421 af 19. december 1968 om udsættelse m.v. til værnepligtige med sessionsmøde og med indkaldelse.

Udsættelse udover udgangen af det år, i hvilket den værnepligtige fylder 26 år, kan kun gives af det under indenrigsministeriet nedsatte værnepligtsnævn, der kan give udsættelse i yderligere 3 gange 1 år og endelig derefter kan meddele fritagelse for aftjening af værnepligten.

Studerende, der ansøger om indkaldelse på et bestemt tidspunkt efter studentereksamen af hensyn til senere studium, får i videst muligt omfang deres ønske imødekommet. Ønskes der indkaldelse før det normale tidspunkt, kommer sådanne ansøgere fortrinsvis i betragtning ved suppleringen af de til indkaldelse bestemte mødehold, når afgang har fundet sted som følge af meddelt udsættelse m.v. Der tages dog herved ikke udelukkende hensyn til studenter, men også til andre uddannelser, hvor de værnepligtige har en tilsvarende interesse i at blive indkaldt på et bestemt tidspunkt.

Side 25, forslag nr. 1.

Undervisningen i pædagogik, psykologi og samfundskundskab udvides ved befalingsmandsskolerne og officersskolen. For at bestå afgangseksamen er det nødvendigt at have bestået prøverne i disse fag.

Det foreslåede er gennemført for så vidt angår 1. punktum. Det er imidlertid ingen steder således, at de nævnte fag i sig selv er »dumpefag«, jfr. 2. punktum. Til belysning af den betydning forsvaret tillægger dette spørgsmål, skal nævnes oprettelsen af forsvarets kursusinstitutioner bl.a. for lederskabstræning i Gurrehus, Lynæs og Kagerup for henholdsvis hærens, søværnets og flyvevåbnets personel.

Der skal endvidere peges på bøger/pjecer som »Lærebog for instruktører i hæren«, og »Chefsvirke«, der må antages at underbygge den stedfindende undervisning i pædagogik og psykologi.

Der sker i stigende grad en udvikling på dette område, bl. a. på baggrund af Klimaudvalgets 1. og 6. delbetænkning om henholdsvis »Militær pædagogik og øvelsesformer« og »Uddannelsen af forsvarets befalingsmænd«.

En ny lærebog i militær pædagogik forventes udgivet i efteråret 1969.

Forslag nr. 2.

Der afholdes for alle befalingsmænd periodiske kurser om samfundsforhold og folkerørelser.

Sådanne kurser afholdes ikke systematisk for alle befalingsmænd; men en del befalingsmænd vil gennem kursusdeltagelse, f.eks. på Forsvarets Oplysnings- og Velfærdstjenestes kurser for kontakt- og velfærdsofficerer samt på forsvarets kursusinstitutioner, få foredrag af nævn-

te art, ligesom der for samtlige befalingsmænd tilstræbes gennemført mindst én månedlig samtidsorientering ved Forsvarets Civilundervisnings foranstaltning. Faget samtidsorientering er desuden nu indført på sergent- og løjtnantsskolerne.

Forslag nr. 3.

Eksercitsens betydning og betydningen af de enkelte geværgreb forklares de værnepligtige under uddannelsen.

Der lægges i almindelighed vægt på, at betydningen af de forskellige uddannelsesdiscipliner og den enkelte øvelse m.v. forklares mandskabet.

Der skal specielt i denne forbindelse peges på »Eksercerreglement for hæren«, hvori eksercitsens betydning er forklaret.

Forslag nr. 4.

Efter afslutningen af 1. del af uddannelsen indgår eksercitsen normalt kun som led i øvelser. Som selvstændig disciplin repeteres den lejlighedsvis.

Der er taget hensyn til det foreslåede i gældende uddannelsesbestemmelser, idet eksercitsen kun er af ringe omfang, navnlig efter afslutningen af rekrutuddannelsen.

Forslag nr. 5.

Forbudet mod anvendelse af særlig strenge øvelser med straffende formål indskræpes.

Forslaget er gennemført, idet der ved lov nr. 199 af 11. juni 1954 skete en ændring i affattelsen af militær straffelovs § 58, hvorved det trækkes frem som en særlig forseelse at anvende foreskrevne disciplinarmidler i tilfælde, hvor der ikke er hjemmel dertil. Opmærksomheden henledes herved på, at det i militær retsplejelovs § 44, sidste stk., er bestemt, at disciplinarmidler kun må anvendes på den eller dem, der har forset sig.

Forslag nr. 6.

Den militære anstand ændres.

Der er siden fremkomsten af ungdomskommissionens betænkning foretaget en del ændringer i den militære anstand. Der stilles nu kun krav om anvendelse af titler ved indledningen af en samtale, melding ell. lign. Ordvalget er i

øvrigt ganske frit, og eksemplerne »jeg beder«, »jeg spørger« og »jeg melder« er bortfaldet. De korte svarudtryk som: »javel, hr. major« eller »nej, hr. sergent« anvendes kun, hvor et kort og klart svar findes påkrævet eller praktisk, og almindelig samtaleform benyttes herudover.

Ordet »tak« er ikke forbudt benyttet, men tværtimod nævnt som eksempel på almindeligt sprogbrug i »Grundbog for Hærens Menige.«

Betegnelsen af mandskabet ved et nummer er ophørt pr. 1. januar 1969. I stedet anvendes efternavn, for panserregimenternes og forsyningsstroppernes vedkommende dog bynavn.

Forslag nr. 7.

Det pålægges underafdelingscheferne inden udgangen af 8. tjenesteuge at føre en personlig samtale med hver enkelt rekrut.

Der findes ikke nogen bestemmelse, som pålægger underafdelingscheferne inden udgangen af 8. tjenesteuge at føre en personlig samtale med hver enkelt rekrut, men det er almindelig praksis, at underafdelingscheferne taler med hver enkelt rekrut i den første tid efter indkaldelsen. Ved »underafdelingschef« forstås chef for et kompagni ell. lign. (omfattende 100–125 mand).

Side 36, forslag nr. 1.

Lønnen pritisreguleres halvårsvis efter sidst offentliggjorte pristal. Ved denne pristalsregulering bygges kun på gruppen »andre udgifter«. Grundlønnen forhøjes til 200 øre for de første 180 tjenstedage, derefter 225 øre.

Der er ikke gennemført en fast pristalsregulering af lønnen til de værnepligtige.

I årene siden betænkningens fremkomst i 1949 har man 7 gange foretaget forhøjelse af lønningen, der fra 1. april 1969 udgør

Menige:

I de første 6 måneder	7,00 kr. dgl.
I de følgende 6 måneder	7,75 - -
Udover 12 mdr. samt under geninkaldelse	9,00 - -

Befalingsmænd:

Korporaler	13,00 kr. dgl.
Sergenter, underlæger og tandlæger ..	14,00 - -
Sergenter, underlæger og undertandlæger under geninkaldelse	15,50 - -
Oversergenter under geninkaldelse ..	16,50 - -

Udover ovennævnte løn ydes der følgende beløb som hjemsendelsespenge for hver dag, der oppebæres løn:

Indtil 12 mdr.s tjeneste	1,00 kr.
Udover 12 mdr.s tjeneste	3,25 -

Udover stigningen i løn og hjemsendelsespenge er der ydet de værnepligtige forskellige indirekte lønforbedringer, som må tages i betragtning ved en samlet vurdering af, hvorvidt der er ydet dækning for prisstigninger.

Af indirekte lønforbedringer kan nævnes den fra 1. december 1961 gennemførte vaskeordning (vask af skjorter og undertøj) samt den fra 1. november 1960 gennemførte udvidede adgang til frirejser, der fra 1. april 1965 blev ændret til en fuld frirejseordning (frikort til samtlige stats- og privatbanestrækninger). Disse forbedringer svarer til en forhøjelse på ca. 2,00 kr. pr. dag. Herudover kan nævnes de gennem Forsvarets Civilundervisning og Forsvarets Oplysnings- og Velfærdstjeneste ydede kulturelle goder (undervisning, biblioteker med aviser og blade, filmforevisninger, teaterbilletter m.v.).

Af administrative grunde (især udbetalingsmæssige) har man foretaget forhøjelserne i spring på 1,00 kr. pr. dag. Af hensyn hertil, samt da reallønstigninger (overenskomstportioner) ligeledes bør indgå ved fastsættelse af værnepligtslønningerne, vil det være vanskeligt at indføre automatisk regulering.

Spørgsmålet om indførelse af egentlig soldaterløn er for tiden genstand for overvejelser på grundlag af 4. delbetænkning om de værnepligtiges økonomiske og sociale forhold, afgivet af det under 8. december 1964 nedsatte udvalg vedrørende befalingsmandsuddannelsen og arbejdsklimaet i forsvaret (i det følgende benævnt klimaudvalget).

Forslag nr. 2.

Hæren forsyner mandskabet med undermundering på samme måde, som tilfældet er ved søværnet.

Alle menige og befalingsmænd af oversergent- og lavere grad forsynes med undermundering.

Forslag nr. 3.

Soldaterløn betragtes som skattefri indkomst, dog kan ingen miste valget eller valghed

til kommunale råd på grund af denne skattefritagelse.

Soldaterløn beskattes som anden indtægt, idet kost og logi i indkaldelsestiden ansættes til 1 kr. pr. dag for menige og til 2 kr. pr. dag for værnepligtige befalingsmænd (oplyst af skattedepartementet). Såfremt der ikke oppebæres anden indtægt, vil bundgrænsereglerne dog hindre beskatning i de fleste tilfælde. — Skatteansættelse som betingelse for valgret og valgbarhed til kommunale råd bortfaldt ved ændring af kommunalvalgloven den 27. december 1953.

Forslag nr. 4.

Der meddeles soldater henstand efter begæring med den dem pålignende skat. Såfremt de ved hjemsendelsen påhvilende skatterestancer udgør et beløb, som den hjemsendte under hensyn til de af ham nu oppebårne indtægter ikke uden væsentlige gener vil kunne betale, nedsættes restancebeløbet til en passende størrelse.

Der gives ikke nedslag i (men evt. henstand med) skatter, der er forfaldne før indkaldelsen. Nedslag i skatter, der forfalder under indkaldelsen, kan gives af kommunen (for statsskatter med anke til amtsligningsinspektoratet og skattedepartementet). I praksis gives nedslag, der svarer til indtægtsnedgangen under indkaldelsen (skattedepartementets cirkulære af 12. april 1949). Som følge heraf vil der efter hjemsendelsen sjældent være tale om restancer af betydning, hidrørende fra skat, der er forfalden under indkaldelsen. Lempelse med hensyn til restancer efter hjemsendelsen kan indrømmes efter konkret bedømmelse af forholdene i det enkelte tilfælde (oplyst af skattedepartementet).

Forslag nr. 5.

Funktionærlovens § 6, stk. 3, ændres således: »genindkaldelse« ændres til »indkaldelse«. Til stykket føjes som ny bestemmelse: »medmindre han forinden har opsagt sin stilling efter reglerne i § 2, stk. 3«. Til § 6 føjes som stk. 4: »Retten til genindtræden i tidligere stilling efter 1. indkaldelse tilkommer kun funktionærer, der umiddelbart forud for indkaldelsen har været beskæftiget mindst 1 år hos den pågældende arbejdsgiver og ved indkaldelsen har afgivet positiv erklæring om, at han agter at genindtræde i sin stilling, såfremt han senest 8 dage efter at være blevet bekendt med hjemsendelsesdatoen giver arbejdsgiveren meddelelse om at ville genindtræde i sin stilling.«

Forslag nr. 6.

Til funktionærlovens § 19, stk. 1, føjes: »Det forbud gælder dog ikke ved avertering efter vikar for en funktionær, der er indkaldt til aftjening af værnepligt«.

Funktionærloven er ikke ændret som foreslået. Bestemmelsen i lovens § 6, stk. 3, om beskyttelse mod afskedigelse af genindkaldte kom ind ved folketingets behandling af ændringsloven i foråret 1948 (nuværende lov er af 9. juni 1948), men betød ikke noget afgørende nyt, da i forvejen indkaldelser til efterårsøvelser og andre kortere indkaldelser blev betragtet som lovligt forfald. I bemærkningerne til forslaget (februar 1948) oplystes det, at det i april 1946 nedsatte udvalg til forberedelse af lovrevisionen havde drøftet spørgsmålet om, hvorvidt der burde gives den indkaldte en absolut ret til genindtræden i stillingen efter ophøret af militærtjenesten uanset dennes varighed. Udvalget var imidlertid meget tilbage herfor af hensyn til de vanskeligheder med at opnå ansættelse, der derved ville opstå for funktionærer, der endnu ikke har aftjent deres værnepligt. Under behandlingen i folketinget søgte kommissionerne (med nogen tilslutning fra den konservative Carsten Raft) ved ændringsforslag at sikre den indkaldte ubetinget genansættelsesret. Spørgsmålet blev livligt debatteret i folketinget i foråret 1948, altså et halvt år før ungdomskommissionens betænkning, og heri må sikkert årsagen ligge til, at spørgsmålet ikke har været taget op ved senere ændringer af funktionærloven.

De nævnte bestemmelser i funktionærloven lyder således:

§ 6, stk. 3:

Efter genindkaldelse til militærtjeneste har funktionæren ret til at genindtræde i sin stilling med uændret anciennitet. Hvis funktionæren vil benytte sig af denne ret, påhviler det ham samtidig med, at han giver underretning om indkaldelsen, jfr. stk. 1, at meddele arbejdsgiveren dette, og han er i så tilfælde forpligtet til ved hjemsendelsen at genindtræde i stillingen.

§ 19, stk. 1:

Det er forbudt ved avertering at angive, at der søges eller foretrækkes militærfri arbejdskraft, eller at den stillingssøgende er militærfri.

Forslag nr. 7.

Der ansættes ved regimenterne, marinedistrikterne og kystdefensionen en halvdayssekretær, der benævnes velfærdsssekretær.

Til hvert tjenestested er knyttet en socialrådgiver, som svarer til den i betænkningen nævnte velfærdssekretær, og hvis bistand kan søges af alt personel. Socialrådgiveren træffes på faste tider på tjenestestedet.

Socialrådgivningen omfatter bistand i sociale, økonomiske, juridiske og personlige spørgsmål. Der er tale om såvel rådgivning som praktisk hjælp.

Klimaudvalget har afgivet indstilling om udvidelse af rådgivningsvirksomheden vedrørende det tjenstgørende personel, såvel af social som af anden art. Der henvises til udvalgets 3. delbetænkning.

Forslag nr. 8.

Velfærdssekretæren har bl.a. til opgave at sikre sig oplysninger om ledige pladser og bringe disse oplysninger til soldaternes kundskab. Han skal være soldaternes rådgiver i alle spørgsmål vedrørende hjemsendelsen samt forsorgslovens § 54.

De stedlige kontakt- og velfærdsofficerer modtager fra arbejdsformidlingskontorerne oplysninger om ledige pladser og gør gennem opslag på tjenestestederne det militære personel opmærksom herpå.

Socialrådgiveren giver en orientering om muligheder for hjælp m.v. i forbindelse med hjemsendelsen. Denne orientering gives i passende tid før hjemsendelsen; tilsvarende gives en orientering kort tid efter mødet.

Forslag nr. 9.

De til de offentlige arbejdsanvisningskontorer af arbejdsdirektoratet udsendte ugentlige rapporter over ledige pladser, som ikke er blevet besat af de lokale anvisningskontorer, tilstilles velfærdssekretærerne til videre foranstaltning.

Formidlingen af oplysningerne udføres af kontakt- og velfærdsofficererne. Det foreslåede er gennemført.

Forslag nr. 10

Mellem i øvrigt lige kvalificerede ansøgere har hjemsendte værnepligtige fremfor personer, der har været arbejdsløse mindre end 3 måneder, fortrinsret til stillinger, der anmeldes til de offentlige arbejdsanvisningskontorer.

Arbejdsministeriet har oplyst, at forslaget

ikke ses at være overvejet i ministeriet, og det er heller ikke gennemført. Arbejdsministeriet tillægger det ikke betydning i dag.

Forslag nr. 11.

Arbejdsløshedslovens 26-ugers bestemmelse for modtagelse af arbejdsløshedsunderstøttelse suspenderes i f.eks. indtil 6 uger fra hjemsendelsen for hjemsendte værnepligtige.

Suspensionen finder sted mod fuld refusion fra statskassen, såfremt kasserne måtte lide tab herved.

Arbejdsløshedslovens § 15 A bestemte bl.a.: »Retten til at erholde understøttelse bortfalder, når et medlem ikke har haft arbejde som lønarbejder i henholdsvis 26 eller 39 uger inden for et i vedtægten fastsat tidsrum af 3 eller 4 år forud for hver udbetaling af understøttelsen...« I relation hertil er det nu af arbejdsnævnet i praksis fastslået, at militærtjeneste – hvad enten den er frivillig eller tvungen – skal betragtes som arbejde. Hermed har forslaget mistet sin betydning. I 1948 havde forslaget betydning, idet militærtjeneste dengang blev betragtet som »død periode« i relation til § 15 A. (Bestemmelsen i § 15 A findes nu i lidt ændret skikkelse i § 18, stk. 3).

Forslag nr. 12.

Hjemsendte værnepligtige kan i f.eks. indtil 6 uger efter hjemsendelsesdagen modtage særhjælp efter § 281 i forsorgsloven, såfremt de (1) ikke er arbejdsløshedsforsikrede og (2) som arbejdsledige er tilmeldt den offentlige arbejdsanvisning. Denne hjælp kan også ydes til ugifte og til den hjemsendtes egen forsørgelse.

Hjælpen kan dog ikke overstige det beløb, som den pågældende ville kunne have oppebåret som arbejdsløshedsforsikret.

Forslaget er gennemført. Spørgsmålet om de værnepligtiges sociale forhold er i øvrigt gjort til genstand for nærmere behandling, jfr. klimaudvalgets 3. og 4. delbetænkning.

Forslag nr. 13.

Der tilkommer menige hjemsendelsespenge for hele indkaldelsesperioden. Hjemsendelsespengene forhøjes til 50 øre daglig. Hjemsendelsespengene samt orlovspenge til værnepligtige befalingsmænd kommer samlet til udbetaling ved endelig hjemsendelse fra 1. indkaldelse.

Det nævnte forslag vedrørende hjemsendelsespenge for hele indkaldelsesperioden og samlet udbetaling af disse hjemsendelsespenge ved endelig hjemsendelse eller overgang til anden aflønningsform er gennemført fra 1. august 1951.

Hjemsendelsespenge er fra 1. april 1969 forhøjet til følgende beløb:

Indtil 12 mdr.s tjeneste 1,00 kr. dgl.
Udover 12 mdr.s tjeneste 3,25 kr.dgl.

Forslag nr. 14.

Overalt i lovgivningen sidestilles værnepligtige befalingsmænd med menige, medmindre det fremgår af lovbestemmelsens formål eller af forholdets natur, at bestemmelsen vil være uanvendelig på værnepligtige befalingsmænd.

I vidt omfang er »værnepligtige befalingsmænd« sidestillede med menige, men det ligger i sagens natur, at dette ikke kan være tilfældet på alle områder.

Side 46, forslag nr. 1.

Militær straffelov § 20 ændres således: Ordene »dog må arrestanten ikke få anden drik end vand« udgår; der sættes punktum efter »kostforplejning«.

Forslag nr. 2.

I m.s. § 16 udgår »streng arrest«. I § 28 udgår nr. 3, og nr. 4 og 5 bliver henholdsvis nr. 3 og 4. I § 29 nr. 2 udgår ordene »Streng arrest til fængsel«; der sættes punktum efter »fængsel«. I § 30 udgår ordene »og streng«. I militær retsplejelov § 51 udgår ordene »streng arrest indtil 10 dage«.

Forslag nr. 3

M.s. § 52 ændres således:

»Har foresat, overmand eller vagt ved ukorrekt og navnlig ved udæskende forhold været medvirkende til en af de i §§ 48–51 omhandlede forbrydelser, kan straffen nedsættes.

Er det af foresat, overmand eller vagt udviste ukorrekte eller udæskende forhold strafbart, eller foreligger der i øvrigt formildende omstændigheder, såsom lydighedsnægtelse i en på grund af udæskelsen åbenbar sindsoprevet tilstand o.lign., kan straffen helt bortfalde.«

Forslag nr. 4.

Til m.s. § 54 føjes: »Straf kan dog ikke

idømmes en klager, fordi klagen afvises på grund af bevismæssige vanskeligheder, når i øvrigt intet giver anledning til at antage, at klagens grundløshed har været klageren bekendt ved klagens fremsættelse.«

Forslag nr. 5.

M.r. § 28 bortfalder.

Forslag nr. 6.

Til m.r. § 50 føjes som »nr. 5) ikke er indrømmet af sigtede eller i øvrigt fremkalder tvivlsspørgsmål af faktisk eller retslig art.«

Forslag nr. 7.

Til m.r. § 52 føjes: »Straf uden dom må ikke pålægges, medmindre der er foretaget afhøring af sigtede. Ved afhøringen har den sigtede soldat eller orlogsgast ret til at møde med en af hans underafdelings talsmænd, som kan føre ordet i hans sted. Sigtede har ikke pligt til at udtale sig.«

Forslag nr. 8.

I m.r. § 62 ændres »2 gange 24 timer« til »6 gange 24 timer«.

Forslag nr. 9.

I m.r. § 51 udgår ordene: »For hjemsendte kan yderligere anvendes straf af hæfte fra 2–30 dage.«

Til § 50 føjes »nr. 6) vedrørende en hjemsendt«.

Forslag nr. 10.

Det pålægges de ved garnisonen ansatte velfærdssekretærer at yde soldaterne vejledning i retslige spørgsmål.

Side 47, forslag nr. 11.

I militære straffeforhold meddeles der værnepligtige fri proces i 1. instans.

Forslag nr. 12.

Ved cirkulære fra de militære ministerier fastlægges, hvilke spørgsmål, der som »kommandomæssige« er talsmændene uvedkomne.

Forslag nr. 13.

Talsmanden er berettiget til mundtligt fremmøde for den myndighed, der afgør en af talsmanden på én eller flere soldaters vegne indgivet ansøgning eller klage.

Forslag nr. 14.

Talsmændene ved underafdelinger ved samme kasserne eller lignende får ret til i anliggender af fælles interesse i fællesskab at rette henvendelse til de militære myndigheder.

Forslag nr. 15.

Det pålægges de militære myndigheder at begrunde eventuelle afslag på talsmændenes ansøgninger eller klager. Undtaget herfra er kun forhold, hvorom der af særlige militære hensyn må bevares tavshed.

Forslag nr. 16.

Talsmanden kan ikke drages til ansvar for klager, der af ham fremsættes på en eller flere af hans kammeraters vegne.

Vedrørende forslag nr. 1 og 2, ophævelsen af »streng arrest«.

Ved lov nr. 199 af 11. juni 1954 er såvel streng som skærpet arrest blevet ophævet.

Vedrørende forslag nr. 3, en ændret affattelse af militær straffelovs § 52, hvorved kommissionen vil gøre ukorrekt og udæskende optræden fra foresat, foranstående eller vagt's side til en strafnedsættelsesgrund i sig selv (d.v.s. lovens ord »under i øvrigt formildende omstændigheder« skal udgå) og herudover åbne mulighed for fuldstændig straffrihed, hvor det udæskende forhold har været af særlig grov karakter, eller hvor omstændighederne i øvrigt taler derfor.

Forslaget er ikke gennemført.

Forslaget behandledes i den militære retsplejekommission af 1949, men anbefaledes ikke gennemført.

Borgerlig straffelovs almindelige del, der også gælder for militær straffelov, har i §§ 84 og 85 bestemmelser, der lemper strafansvaret også for overtrædelser af militær straffelov, herunder også de i militær straffelovs §§ 48–51 omhandlede forseelser, som § 52 angår.

Forholdet er altså det, at vi i militær straffelovs § 52 har en særlig adgang til – ud over den i borgerlig straffelovs §§ 84–85 omhandlede – at lempe strafansvaret for de i §§ 48–51 omhandlede forseelser.

Den, der overtræder de nævnte bestemmelser, er således gunstigere stillet end den, som overtræder borgerlig straffelov, og man har under hensyn hertil ikke fundet fornødent grundlag for en ændring som den af ungdomskommissionen foreslåede. Det kan i denne forbindelse også bemærkes, at militær straffelovs

§ 52 åbner mulighed for at afgøre sagen med den laveste grad af straf, irettesættelse.

Vedrørende forslag nr. 4, en ændret affattelse af militær straffelovs § 54, hvorved det præciseres, at en klager ikke kan straffes, blot fordi hans klage afvises på grund af bevismæssige vanskeligheder, men at der hertil kræves, at klagens grundløshed har været klageren bekendt ved fremsættelsen.

Forslaget er gennemført ved lov nr. 199 af 11. juni 1954 som en ændring til § 54, selv om en anden formulering end den af ungdomskommissionen foreslåede er benyttet. Den valgte formulering understreger endnu tydeligere, at det er den bevidst grundløse klage, der straffes. (Den, som for højere foresat fremfører en bevidst grundløs klage over en foresat eller foranstående, straffes...).

Vedrørende forslag nr. 5 om, at den i militær retsplejelovs § 28 hjemlede forlængelse af borgerlig retsplejelovs frist på 24 timer til højst 3×24 timer skal bortfalde.

Forslaget, der har været behandlet i den militære retsplejekommission af 1949, er ikke gennemført.

Forslaget angår fristen for at indbringe beslutning om beslaglæggelse, ransagning eller anholdelse for en domstol.

Forslaget har dog i praksis hovedsagelig kun betydning med hensyn til anholdelse.

Fordelingen af forsvarrets afdelinger i forbindelse med auditørernes ringe antal bevirker, at forslaget – selv med de moderne kommunikationsmidler – ikke kan gennemføres (inden for Jyllands politikredse disponeres der f.eks. kun over 5 auditører, hvoraf den ene tillige dækker hele Fyn).

At indgrebet – anholdelse – skulle være lige så føleligt for værnepligtige som for andre kan kun anerkendes med hensyn til selve frihedsberøvelsen. De ubehagelige, sekundære virkninger for den civile – tab af arbejde eller fortjeneste, forrykkelse af familiens stilling etc. – gør sig ikke gældende for den værnepligtige.

Militær retsplejelovs § 28 har direkte hjemmel i grundloven.

Bestemmelsen siger kun, at den almindelige frist på 24 timer »om fornødent kan udstrækkes«. Såvel af domstolene som generalauditøren føres nøje tilsyn med, at den almindelige frist ikke overskrides, hvor ikke nødvendigheden tilsiger det.

Vedrørende forslag nr. 6 om, at en sag ikke må afgøres uden dom, når »forseelsen ikke er indrømmet af sigtede eller i øvrigt fremkalder tvivlsspørgsmål af faktisk eller retsligt art.«

Forslaget, der har været behandlet i den militære retsplejekommission af 1949, *er ikke gennemført*.

Sager af betydning afgøres sjældent arbitrært, medmindre tilståelse foreligger.

Langt den største del af de arbitrært afgjorte sager er i øvrigt bagatel-sager, og et absolut krav om tilståelse i disse sager ville medføre meget unødvendig ulejlighed, og det ville også gå ud over afgørelsernes hurtighed.

Det påhviler den myndighed, der straffer, som en tjenestepligt at skaffe sig nærmere oplysning om forseelsen og de nærmere omstændigheder, jfr. bestemmelsen herom i militær retsplejelovs § 56.

Endelig kan arbitrært afgjorte sager næsten undtagelsesfrit indbringes for domstolene.

Vedrørende forslag nr. 7, en tilføjelse til militær retsplejelovs § 52 om, at arbitrær straf ikke må pålægges, medmindre afhøring er foretaget af sigtede, samt om, at en talsmand kan møde sammen med og føre ordet for sigtede, der ikke har pligt til at udtale sig.

Forslaget er gennemført delvist.

Ved lov nr. 198 af 11. juni 1957 er det ved en ændring til militær retsplejelovs § 56 bestemt, at den strafudmålende chef, forinden han bestemmer straffen skal påse, at afhøringen har fundet sted.

Der er i øvrigt indført særlige afhøringsrapporter.

Derimod er det fundet upåkrævet og lidet stemmende med almindelige retsplejeregler, om en talsmand skulle kunne møde med sigtede og føre ordet i hans sted.

Det følger af almindelige retsplejeregler, at sigtede ikke har pligt til at udtale sig, og det er derfor ikke anset nødvendigt at optage en særlig bestemmelse herom.

Vedrørende forslag nr. 8, en udvidelse af den arbitrært straffedes betænkningstid fra 2×24 timer til 6×24 timer med hensyn til sagens indbringelse for en domstol.

Forslaget er ikke gennemført, da kun et mindretal på én fra retsplejeudvalget gik ind for forslaget, medens udvalget i øvrigt gik imod, da fristen ikke i praksis har vist sig utilstrækkelig, og da en forlængelse af fristen som fore-

slået ville fratage de arbitrære afgørelser deres fordel, nemlig hurtigheden, og dermed indvirke uheldigt på disciplinen.

Derimod er der ved lov nr. 198 af 11. juni 1954 gennemført den ændring til militær retsplejelovs § 62, at det udtrykkeligt bestemmes, at der skal gives den straffede underretning om de ham tilkommende beføjelser med hensyn til at få den pålagte straf forlagt for rettergangschefen og prøvet ved domstolene, jfr. militær retsplejelovs §§ 60 og 61, hvorefter en straf pålagt af en rettergangschefen underordnet, inden for 2×24 timer kan fordres forelagt for rettergangschefen, der ikke kan skærpe straffen.

Den, hvem straf er pålagt af en rettergangschef, kan inden for 2×24 timer fordre sagen afgjort ved dom. For så vidt angår straffe pålagt af en rettergangschefen underordnet, vil der altså – ved sagens indbringelse for rettergangschefen – kunne hengå i alt 4×24 timer, inden der skal tages endelig stilling til spørgsmålet om, hvorvidt afgørelsen skal indbringes for domstolene.

Vedrørende forslag nr. 9 om, at arbitrær straf ikke kan anvendes over for hjemsendte.

Forslaget, der har været behandlet i den militære retsplejekommission af 1949, *er ikke gennemført*.

Det er en fordel for det hjemsendte personale, at det kan få en sag afgjort arbitrært, da det ikke vækker opmærksomhed.

Den gældende ordning bevirker også, at man ikke har nødt til at tilbageholde hjemsendelsesberettigede fra hjemsendelse på grund af en verserende straffesag.

Også den hjemsendte kan jo til enhver tid forlange sagen indbragt for domstolene, dersom han er utilfreds med afgørelsen.

Som følge af bortfald af strafarterne skærpet arrest og streng arrest er maximumsgrænsen for vagtarrest og hæfte hævet fra 30 til 60 dage.

Vedrørende forslag nr. 10 om, at velfærdssekretærerne skal yde de værnepligtige vejledning i retslige spørgsmål.

Forslaget er gennemført.

Vedrørende forslag nr. 11 om, at de værnepligtige skal have fri proces i 1. instans (ved domstolsbehandling af arbitrært afgjorte sager).

Forslaget er gennemført i den form, at udgifter ved domstolsbehandling i 1. instans af en arbitrært afgjort sag betragtes som udgifter

foranlediget ved anke med den virkning, at udgifterne ikke skal udredes af tiltalte, dersom afgørelsen forandres til hans fordel, jfr. herved den ved lov nr. 198 af 11. juni 1954 skete ændring af § 40 i militær retsplejelov.

Endvidere er det – ligeledes ved lov nr. 198 af juni 1954 – som en ændring til militær retsplejelovs § 40 bestemt, at retsplejelovens § 1008, stk. 4, nr. 2, kan anvendes i militære straffesager, således at omkostningsansvaret kan begrænses i militære straffesager i alle tilfælde, hvor retten finder det rimeligt.

Spørgsmålet om ændring af den militære straffe- og retsplejelovgivning er i øvrigt under overvejelse i klimaudvalget.

Vedrørende forslag nr. 12, hvorved der ønskes en fastlæggelse af, hvad der – som kommandomæssige spørgsmål – er unddraget talsmændenes kompetence.

Ifølge lov nr. 200 af 11. juni 1954 var kommandomæssige spørgsmål ikke holdt uden for talsmændenes kompetence. I lov nr. 244 af 7. juni 1967 om samarbejdsregler i forsvaret, der har afløst kapitel I i loven af 1954, er talsmændenes virkeområde formuleret så bredt, at det omfatter ethvert spørgsmål, som har berøring med tjenesten, jfr. lovens § 5.

Vedrørende forslag nr. 13 om, at talsmanden skal have adgang til mundtlig fremmøde for den myndighed, der træffer afgørelse vedrørende en indgivet klage eller ansøgning.

Forslaget er gennemført, dels ved lov nr. 200 af 11. juni 1954 §§ 8 og 9, dels ved lov nr. 244 af 7. juni 1967. I øvrigt bemærkes, at der ved loven af 1954 indførtes »Forsvarsministerens Klageudvalg«, hvortil de værnepligtige kan klage direkte, hvis de ikke er tilfredse med den af vedkommende chef truffene afgørelse i en klagesag.

Vedrørende forslag nr. 14 om adgangen for talsmænd ved underafdelinger ved samme kaserner til i fællesskab at rette henvendelse til de militære myndigheder.

Forslaget blev gennemført ved lov nr. 200 af 11. juni 1954, § 4. Ved lov nr. 244 af 7. juni 1967 er der oprettet talsmandsudvalg og kontaktudvalg.

Vedrørende forslag nr. 15 om, at afslag på talsmænds henvendelser skal begrundes.

Forslaget blev gennemført ved lov nr. 200 af

11. juni 1954, § 6. Bestemmelsen er gentaget i lov nr. 244 af 7. juni 1967, § 6.

Vedrørende forslag nr. 16 om at talsmanden ikke kan drages til ansvar for klager, han fremsætter på kammeraters vegne.

Forslaget, der har været behandlet i den militære retsplejekommission af 1949, *er ikke gennemført*.

Den subjektive betingelse for at straffe i anledning af en klages fremsættelse er, at klagen er bevidst grundløs.

Opfylder talsmanden denne betingelse, må han straffes efter reglerne om medvirken.

Talsmanden kan derfor også altid nægte sin medvirken til en klages fremsættelse. Dette er i øvrigt af stor betydning, da uberettigede og helt urimelige klager således skulle kunne undgå på talsmændenes foranledning.

Side 50, forslag nr. 1.

Ved alle faste lejre og kaserner indrettes anlæg med rindende varmt vand til afskylning af soldaternes personlige spisegrejer.

For nærværende er der efter det af Forsvarets Bygningstjeneste oplyste ved alle kaserner og faste lejre indrettet sådanne anlæg.

Det skal i den forbindelse imidlertid anføres, at forsvarsministeriet har besluttet, at der successivt gennemføres en ordning, hvorefter spisebestik udleveres i forbindelse med hvert måltid og afvaskes ved kostforplejningernes foranstaltning. Ordningen vil formentlig være indført over alt i forsvaret i 1969.

Forslag nr. 2.

Samarbejdet mellem forplejningskorpset, hærens lægekorps og statens praktisk-sundhedsmæssige undersøgelser fortsættes med det formål at tilrettelægge den militære kost på den mest tilfredsstillende måde. Som et resultat af dette samarbejde udarbejdes et fast kostreglement for hærens kostforplejninger.

For at få tilrettelagt den militære forplejning efter et sikkert erfaringsgrundlag besluttede man i 1961 at lade Forsvarets Intendanturkorps i samarbejde med statens praktisk-sundhedsmæssige undersøgelser indlede nogle forsøgsrækker med henblik på en ændret sammensætning af kosten i forsvarets kostforplejninger.

Allerede den 1. juli 1962 blev sammensætningen af morgen- og aftensmåltidet forbedret,

og der blev endvidere givet de enkelte kostforplejninger større frihed til at sammensætte pålægsrationerne efter lokale spisevaner og de værnepligtiges ønsker. Undersøgelserne vedrørende middagsmåltidet forelå først i løbet af april måned 1963 og resulterede i forslag om, at dette måltid tilsvarende bragtes i overensstemmelse med de ændrede spisevaner bl. a. ved hyppigere anvendelse af grøntsager og nye kødretter.

Resultatet af ovennævnte undersøgelser blev udarbejdelsen af et nyt bespisningsreglement for forsvarets kostforplejninger til lands, der trådte i kraft den 1. september 1963. Et tilsvarende reglement for søværnets skibe blev indført den 1. april 1964.

Forslag nr. 3.

Barakker af den i Arresødalvejren anvendte type afskaffes. Barakkerne skal indrettes med opvarmelige belægningsstuer med højst 12 sovepladser og med tørreanordninger uden for belægningsstuerne.

I tilslutning hertil skal oplyses, at forsvarsministeriet har fastsat en ny norm for indkvartering gående ud på, at der bl. a. indkvarteres 4 værnepligtige pr. kvarter med selvstændige sanitære installationer, og denne indkvarteringsnorm har været anvendt i forbindelse med de seneste års byggeri af omhandlede art.

Barakker af den i Arresødalvejren anvendte type er afskaffet.

Indkvartering finder i et vist omfang stadig sted i træbarakker bl. a. i Sofielundvejren ved Holbæk samt som »anneksers« til egentlige etableringer. På længere sigt er det forsvarsministeriets hensigt, at al indkvartering i barakker bringes til ophør, men en gennemførelse heraf vil være afhængig af de økonomiske midler, der måtte blive stillet til rådighed.

Forslag nr. 4.

Der foranstaltes tandeftersyn af alle soldater senest 4 uger efter mødedagen. Hvor tandeftersynet skønnes at burde efterfølges af en tandbehandling, gives denne vederlagsfrit.

De værnepligtige underkastes snarest muligt efter indkaldelsen en almindelig helbredsundersøgelse. Denne omfatter tillige et tandeftersyn til konstatering af de pågældendes tandstatus, der registreres på et særligt tandkort.

Ved denne lejlighed gøres de værnepligtige

opmærksom på behandlingskrævende fejl og mangler og opfordres til at lade sig behandle af de til tjenestestederne knyttede militære eller civile tandlæger, hvis behandling altid er gratis for de pågældende.

Tidligere var tandbehandlingen begrænset til en såkaldt konserverende behandling, der tog sigte på at bevare vedkommende patients tænder i den stand, hvori de var ved indkaldelsen. Tendensen er imidlertid gået i retning af, at der i stigende omfang ydes tandbehandling i overensstemmelse med den enkelte patients behov, dog således at særlig udgiftskrævende behandlingsformer ikke ydes, ligesom manglende klinikkapacitet kan sætte en grænse for behandlingens omfang.

Side 54, forslag nr. 1.

Der etableres idrætsanlæg ved alle kaserner og lejre. Ved de mindre forlægninger etableres der samarbejde med de civile ungdomsorganisationer om disse anlæg.

Ved hovedparten af kaserner og faste lejre er indrettet idrætsanlæg, når mulighed herfor har foreligget. I øvrigt er der med hjemmel i Love og Bestemmelser for Forsvaret, 15. hæfte, åbnet mulighed for leje af civile idrætsanlæg.

Forslag nr. 2.

Ved større kaserner, der ligger afsides fra kysten, indrettes svømmeanlæg.

Svømmeanlæg er indrettet på kasernerne i Næstved, Høvelte og Randers. På grund af manglende bevillinger har det imidlertid ikke været muligt at indrette flere svømmeanlæg ved kaserner, der ligger langt fra kysten, om end forsvarsministeriet kan se det ønskelige heri.

Forslag nr. 3.

Der oprettes en fælles idrætsledelse for værnene.

Der findes en fælles idrætsledelse for forsvaret i form af forsvarets gymnastik- og idrætsinspektør.

Den 1. april 1967 oprettedes Forsvarets Idrætsråd, der har til opgave,

– at samordne idrætsvirksomheden inden for forsvaret med henblik på at fremme den fysiske standard og at tilgodese behovet for idræt hos forsvarets personel,

– at behandle forslag om og tilrettelægge

idrætslige konkurrencer, turneringer, prøver m.v. i forsvaret og herunder formidle samarbejdet mellem danske og udenlandske idrætsorganisationer og forsvarets myndigheder, tjenestesteder og enheder, og

— at fastsætte bestemmelser for forsvarets personels medvirken ved og deltagelse i idrætsvirksomhedens tilrettelæggelse og gennemførelse i forsvaret.

Forsvarets gymnastik- og idrætsinspektør er formand for nævnte råd, og der er desuden udpeget et medlem fra hver af følgende myndigheder m.fl.:

Hærkommandoen,

Søværnskommandoen,

Flyverkommandoen,

Hjemmeværnet,

Forsvarets Oplysnings- og Velfærdstjeneste,

Dansk militært Idrætsforbund.

Forslag nr. 4.

Arbejdstiden fastsættes til 48 timer ugentlig, for de to første tjenesteuger dog kun 42 timer ugentlig, medmindre tjenestens tarv i særlige tilfælde modsiger dette.

I det omfang, det er muligt, godskrives overarbejde ved ugens udløb.

Den normale ugentlige øvelsestid udgør fra 1. juni 1968 43½ time. I øvelsestiden indgår tid til eftersyn, appel, hvile m.v. af maksimalt 35 minutter daglig.

Kommissionens forslag om en lang daglig øvelsestid er ikke i overensstemmelse med forsvarets effektivitetsbestrebelse. Af undervisningsmæssige grunde er det mere hensigtsmæssigt at anvende en kortere daglig øvelsestid; en forlængelse af den normale daglige øvelsestid ville gå ud over undervisningens og øvelsernes kvalitet, fordi befalingsmændene ikke i tilstrækkelig grad vil kunne forberede og tilrettelægge undervisningen og øvelserne, ligesom mandskabet vil trættes, og interessen derved mindskes, således at undervisningen vil tabe i værdi.

Forslag nr. 5.

Øvelser og daglig tjeneste tilrettelægges over alt, hvor det er praktisk muligt, som akkordarbejde.

Mulighederne for at tilrettelægge øvelser og daglig tjeneste som akkordarbejde er begrænsede, men det er indtrykket, at tjenestestederne er opmærksomme på ønskeligheden af at tilrettelægge en del af tjenesten på denne måde.

Forslag nr. 6.

Vagttjeneste indskrænkes i videst muligt omfang; afgørende herfor bliver alene beredskabs- og sikkerhedshensyn.

Vagttjenesten er begrænset i videst muligt omfang.

Forslag nr. 7.

Arbejdet ved underafdelinger og afdelinger tilrettelægges efter fælles organisatoriske retningslinier, således at ventetiden ved udleveringer m.v. indskrænkes betydeligt.

Der er taget hensyn til det foreslåede.

Værnskommandoernes bestemmelser for uddannelsen sikrer, at planlægning af uddannelsen ved forsvarets enheder bliver ensartet. De nærmere detaljer i disse bestemmelser er for omfattende til, at det her er muligt at komme ind på disse ting.

Ventetid er midlertid oftest ikke forårsaget af manglende koordination eller manglende bestemmelser for uddannelsen, men ofte foranlediget af lokale forhold (uhensigtsmæssige bygninger, for få undervisningslokaler, mangel på undervisningsmateriel og for små øvelsespladser) samt af den nødtvungne anvendelse af unge og ofte urutinerede lærerkræfter. Da forsvaret på alle disse områder imidlertid fortsat er inde i en vis opbygningsperiode vil forholdene kunne forbedres i takt med nye kaserners opførelse, tilgang af nyt materiel og mere fast personel.

Spørgsmålet er i øvrigt behandlet i betænkning om intensivering af mandskabsuddannelse, afgivet af det den 8. maj 1967 nedsatte udvalg (i det følgende benævnt intensiveringsudvalget).

Forslag nr. 8.

Alle øvelser og ordrer forklares de værnepligtige.

Der er taget hensyn til det foreslåede, jfr. bemærkningerne til forslag nr. 3, side 100.

Forslag nr. 9.

Der sikres de mandskabsuddannende enheder faste og ældre befalingsmænd, blandt andet ved genansættelse og prolongering af ældre befalingsmænd af officiantgruppen og ved midlertidig ansættelse af civile kontormedhjælpere, hvorved yngre befalingsmænd af officiantgruppen frigøres til geleddtjeneste.

Siden betænkningens fremkomst er der sket væsentlige forbedringer til gavn for stabiliteten og kvaliteten i uddannelsen. Efter vedtagelsen af den ny personellov i 1969 vil der i forbindelse med ændring i personelstrukturen blive skabt grundlag for yderligere forbedringer gennem anvendelse af erfarent officerspersonel ved mandskabsuddannelsen. Endvidere vil der med henblik på styrkelse af virksomheden ved enheder med mandskab, herunder for hærens vedkommende dækningsstyrken, samt inden for andre fysisk krævende arbejdsområder fremtidig bliver antaget et forøget antal seniorsergenter, der forretter tjeneste til det 45. år.

Side 57, forslag nr. 1 og 2.

Tjenesteforhold og våbenlære omlægges fra hukommelsesfag til forståelsessfot.

Lærebøgernes sprog forenkles, og deres udseende populariseres.

Det er tilstræbt, bl.a. i lærebøger og i serien »cheftimer«, at gøre faget tjenesteforhold lettere forståeligt for mandskabet. For så vidt angår våbenlære, er enhver indlæring af navnestof m.v., som ikke er absolut nødvendig for forståelsen eller anvendelsen af våbnet, afskaffet.

Der er i 1968 udsendt »Grundbøger« med mere populært indhold.

Forslag nr. 3.

Undervisningen i tjenesteforhold udvides med 1 time ugentlig under hele 1. indkaldelse til undervisning i medborgerkundskab.

Forslaget er gennemført.

Forsvarets civilundervisning varetager to undervisningsområder, nemlig dels obligatorisk almindelig undervisning for personel til pligtig tjeneste og dels erhvervsmæssig uddannelse af personel til frivillig tjeneste (stamperpersonel).

Den obligatoriske civilundervisning af personel til pligtig tjeneste omfatter 4 timer ugentlig i 32–40 uger om året. Halvdelen af timerne anvendes til undervisning i fagene medborgerkundskab og udenrigsorientering (med vægten på førstnævnte fag), medens den anden halvdel i rekruttiden benyttes til undervisning i dansk og regning (for veludrustede elever dog litteraturundervisning og for ordblinde ordblindeundervisning), i menigtiden til en række forskellige interesse- og erhvervsbetonede fag, som mandskabet selv kan vælge imellem.

Forslag nr. 4.

Undervisningen ledes af militære lærere. Den tilrettelægges med støtte af civile, lokale organisationer og institutioner.

Hovedparten af lærerne i medborgerkundskab er civile lærere, men der er mulighed for at anvende militære lærere. Forsvarets civilundervisning tilrettelægger undervisningen.

For så vidt kommissionen til dels har begrundet forslaget om undervisning ved militære lærere med, at »befalingsmændene bør have denne mulighed for kontakt med mandskabet, og at undervisningen herved vil blive af betydning for soldatens almindelige trivsel i tjenesten«, bemærkes, at kontakten mellem befalingsmænd og menige må anses for at være rigeligt tilgodeset gennem den daglige tjeneste. Det er således pålagt underafdelingschefen selv at varetage undervisningen i rets- og straffeforhold, ligesom underafdelingschefen ca. hver anden uge afholder cheftimer. I cheftimerne gennemgås bl.a. talsmandsordning og klage-regler, forhold som krigsfange, NATO's betydning, FN's organisation og opgaver, FN aktioner, psykologisk krigsførelse og orientering om hjemmeværn og civilforsvar.

Herudover varetager underafdelingschefen den taktiske uddannelse af sin enhed. Denne uddannelse omfatter ca. 12 timer om ugen.

Forslag nr. 5.

Undervisningen foregår i samtaleform.

Der lægges fra civilundervisningens side vægt på, at undervisningen i videst muligt omfang gennemføres i samtaleform.

Forslag nr. 6.

Der udarbejdes en populær, folkelig grundbog i dette fag.

Forsvarets civilundervisning, undervisningsinspektionen, har udgivet en grundbog »Medborgerbogen« til brug i faget medborgerkundskab.

Forslag nr. 7.

Statsradiofonien udsender specielle udsendelser til brug ved denne undervisning.

Forsvarets civilundervisning anvender i et vist omfang Danmarks Radios udsendelser. Der finder i øjeblikket overvejelser sted om udvidet anvendelse af sådanne udsendelser.

Forslag nr. 8.

Der tilvejebringes det fornødne antal tidssvarende undervisningslokaler.

På grund af den øgede civilundervisning er der på visse ældre kaserner mangel på undervisningslokaler, således at den militære undervisning må henlægges til hjemmestuer m.v., men i takt med saneringer o.lign. vil der også tilvejebringes moderne undervisningslokaler, ligesom forsvarsministeriet på nyere kaserner, hvor manglen på undervisningslokaler ikke er så akut, over en årrække søger indrettet flere undervisningslokaler, som bl.a. den øgede civilundervisning har medført behov for.

Ad kapitel X: Mulighederne for fortsat uddannelse

Kommissionen peger her på visse mangler ved den eksisterende personaleordning og opstiller nogle principper til overvejelse i forbindelse med en fremtidig ændring. Disse synspunkter er uddybet i et som bilag til betænkningen føjet memorandum »Uddannelsen af befalingsmænd«, udarbejdet af medlem af kommissionen, kaptajn R. M. Larsen.

Der er, siden betænkningen blev skrevet, foregået en betydelig udvikling. Væsentligst i denne forbindelse er vel afskaffelsen af kornet- og korporalskolerne, således at enhver værnepligtig, der nu udtages til befalingsmandsskole eller selv ytrer ønske om optagelse på en sådan og findes egnet hertil, optages på en sergentskole. Udtagelsen finder endnu sted efter få måneders forløb, men ønsker en menig på et senere tidspunkt under uddannelsen optagelse på en sergentskole, kan han når som helst ansøge om optagelse.

Sergenten har mulighed for at uddanne sig videre til officer af A- eller B-linien, officer af reserven, specialofficer eller seniorsergent; interesse og evner vil være afgørende for, hvilken mulighed der kan udnyttes.

Der henvises til klimaudvalgets 6. delbetænkning.

Side 66, forslag nr. 1.

Under hensyn til tjenestens tarv anstilles der i enkelte garnisoner forsøg med en fritidsordning, der giver de værnepligtige ret til frihed fra øvelsernes ophør til reveille.

Forslag nr. 2.

Der gives soldater, som har ligget inde længere end 8 uger, ret til frihed uden særlig tilladelse fra øvelsernes ophør til midnat, såfremt de ikke er befalet på vagt eller anden tjeneste.

Forslag nr. 3.

Der gives soldater, som har ligget inde længere end 4 uger, lørdag-søndagsorlov, såfremt de begærer det og ikke er befalet på vagt eller anden tjeneste.

Forslag nr. 4a.

Nægtelse af de i pkt. 2-3 nævnte friheder må ikke længere anvendes som disciplinarmiddel; dog kan indskrænkning finde sted (bestemmes af regimentchefen og ligestillede myndigheder), når særlige forhold gør sig gældende (større samlede eller særligt krævende øvelser).

Forslag nr. 4b.

Alle friheder kan suspenderes af de højere kommandomyndigheder, når særlige beredskabs- eller sikkerhedshensyn kræver det.

Ad forslag 1: En frihedsordning, som den i forslaget omtalte, er fra september 1966 indført for menige, der har gennemgået rekrutuddannelsen. Mandskabet vil således under ophold i garnison eller tilsvarende normalt have fri fra tjenestens ophør til næste dags morgen ca. hvert andet døgn. Begrænsningen til hvert andet døgn skyldes beredskabshensynet.

Ad forslag 2: Udgangsfrihed haves normalt efter rekruttidens ophør (2-4 måneder efter mødedagen) fra tjenestens ophør til kl. 0100. I rekruttiden haves tilsvarende frihed indtil kl. 22.

Ad forslag 3: Bortset fra de første 8 dage af tjenestetiden tildeles der samtlige værnepligtige menige én månedlig lørdag-søndagsorlov og mindst to nattegn, undtagen i måneder, hvor der meddeles befalet orlov (f.eks. ved de kirkelige højtidere). Herudover tilstås der orlov og friheder som »omgangsfriheder«.

Ad forslag 4a: Følgende friheder kan ikke fratages ved anvendelse af disciplinarmiddel:

a. Faste friheder (nemlig én månedlig lørdag-søndagsorlov og mindst to nattegn, undtagen i måneder, hvor der meddeles befalet orlov, samt befalet orlov).

b. Udgangsfrihed til kl. 0100.

c. Lejligheds- og belønningsfrihed.

Derimod kan »omgangsfriheder« (herunder det under forslag 1 omtalte normale »morgentegn«) inddrages ved anvendelse af disciplinarmiddel.

Specielt bemærkes, at selv om udgangsfriheden til kl. 0100 ikke kan inddrages ved anvendelse af disciplinarmiddel, kan der ske indskrænkninger som led i et disciplinarmiddel, f.eks. »omstilling« om aftenen efter normal tjenestes ophør.

Ad forslag 4b: Samtlige friheder – herunder også faste friheder – kan bortfalde af tvingende tjenstlige grunde som fornødent beredskab, manøvrer, ophold i varetægtsfængsel på grund af anholdelse, straffafsoning m.v.

Forslag nr. 5.

Der ydes et fripas i hver af de måneder, i hvilke der ikke som følge af befalet orlov allerede ydes fripas, til værnepligtige, der har deres bopæl uden for garnisonsbyen eller dennes nærmeste omegn.

Fra den 1. april 1965 er indført en ny frirejseordning for værnepligtigt, daglønnet personel. Der udleveres et »rejsekort«, der giver ret til et ubegrænset antal rejser til selvvalgt bestemmelsessted med samtlige jernbaner og visse private selskabers bus- og skibsforbindelser. Kortet udleveres uden betaling, idet brugeren dog inden indkaldelsen skal anskaffe et statsbanestamkort med fotografi. Udgifterne i forbindelse med ordningen (til statsbanerne og selskaberne) afholdes af forsvarsministeriet.

Rejserne kan foretages i civil påklædning.

Forslag nr. 6.

Vagtbefalinger meddeles for mindst én uge ad gangen.

Det er almindelig praksis, at vagttjeneste beordres for en uge ad gangen ved opslag på kompagniets opslagstavle.

Forslag nr. 7.

Det tillades at færdes i civil påklædning på hjemstedet under lørdag-søndagsorlov. Rejse til og fra hjemstedet foregår i uniform. Under beredskabsforhold kan denne bestemmelse sættes ud af kraft.

Det bestemtes i 1960, at civil påklædning kan bæres under orlov (lørdag-søndagsorlov og længere orlov), dog kun uden for militære etablissementer m.v.

Menige og konstabelelever, som gennemgår rekrutuddannelse, har ifølge gældende bestemmelser fortsat kun tilladelse til at bære civil påklædning under orlov og kun uden for tjenestestedet, medens øvrige menige, herunder konstabler m.fl. nu har ret til under tjenestefrit ophold på eller uden for forsvarets tjenestesteder at anlægge civil påklædning.

Side 77, forslag nr. 1.

Der nedsættes ved alle garnisoner (i København kaserner) et Folk og Værn-udvalg, bestående af én af garnisonskommandanten udpeget officer som formand (Folk og Værn-officer), velfærdssekretæren som sekretær, én værnepligtig for hver påbegyndt 100 mand for hver underafdeling, dog mindst to i alt, én af garnisonsens officerer, én befalingsmand af officiantgruppen og én underofficer af reserven, én værnepligtig befalingsmand for hver afdeling (bataljon eller tilsvarende) samt to civile medlemmer, udpeget af kommunalbestyrelsen.

I tilknytning til de i lov nr. 244 af 7. juni 1967 om samarbejdsregler i forsvaret nævnte kontaktudvalg oprettes faste arbejdsudvalg vedrørende velfærds- og fritidsvirksomheden samt civilundervisningen.

Disse udvalgs hovedopgave er at søge personalet inddraget i velfærds-, fritids- og civilundervisningsvirksomheden i tilknytning til tjenestestedet.

Det faste arbejdsudvalg vedrørende bl.a. fritidsvirksomheden sammensættes af kontakt- og velfærdsofficerer, mindst én menig og én af hvert talsmandsudvalg valgt menig. Andre medlemmer kan udpeges blandt befalingsmænd og menige eller til tjenestestedet hørende civile.

Forslag nr. 2.

Udvalget er i forhold til de militære myndigheder suveræn i alle ikke tjenstlige spørgsmål vedrørende fritidsforsorgen.

I det faste arbejdsudvalg kan drøftes ethvert spørgsmål vedrørende personalets velfærd og udnyttelse af fritiden.

Forslag nr. 3.

Arrangementer, der kun vedrører en mindre del af garnisonens (i København kasernens)

mandskab, tilrettelægges af den pågældende enheds medlemmer af Folk og Værn-udvalget i forbindelse med en af enhedens chef udpeget befalingsmand. Det stedlige Folk og Værn-udvalg skal orienteres om arrangementets afholdelse og bistå bl.a. ved eventuelle henvendelser til Folk og Værns hovedkontor.

Dette finder i princippet sted i dag.

Forslag nr. 4.

Fællesarrangementer for Københavns garnison tilrettelægges af en af Københavns kommandant udpeget befalingsmand, der er berettiget til at sammenkalde en delegation bestående af tre repræsentanter for hver af de inden for garnisonen værende Folk og Værn-udvalg, hvoraf dog mindst én fra hvert udvalg skal være menig.

Fællesarrangementer i København tilrettelægges normalt af Forsvarets Oplysnings- og Velfærdstjeneste (hovedkontoret).

Forslag nr. 5.

Den delegerede officer ved divisioner, søværnskommando etc. forbliver som forbindelsesled mellem de lokale Folk- og Værn-udvalg og hovedkontoret og fungerer samtidig som rejsesekretær for dette.

Dette system anvendes stort set i dag.

Side 78, forslag nr. 6

Der opføres i forbindelse med forlægningerne et »kulturcentrum« efter de angivne retningslinier.

Der vil efterhånden blive indrettet såkaldte fritidsområder ved alle tjenestesteder. Der henvises herved til klimaudvalgets 3. og 5. delbetænkning.

Forslag nr. 7.

Anmeldelsen til deltagelsen i fritidsundervisningen gøres frivillig. Der indbetales et depositum, der fortæbes, såfremt undervisningen ikke er fulgt i tilfredsstillende omfang. Efter undervisningens afslutning gives der på begæring deltagerne et bevis for, at de har deltaget i tilfredsstillende i undervisningen.

Anmeldelse til og deltagelse i fritidsundervisning er frivillig.

Der indbetales intet depositum for deltagelse. Der kan efter indstilling udleveres diplomer.

Forslag nr. 8.

Undervisningen omlægges i det omfang, hvori det er muligt, fra klasse- til studieundervisning.

Denne omlægning har fundet sted i den udstrækning, det er skønnet hensigtsmæssigt.

Forslag nr. 9.

Regelmæssige foredragsaftener afholdes i fællesskab med én eller flere af de stedlige, civile organisationer. Der bør lægges vægt på aftener med fuldstændig fri diskussion.

Gennem oprettelse af lokale kontaktkomiteer er der skabt kontakt mellem tjenestestederne og en række stedlige, civile organisationer.

Regelmæssige foredragsaftener gennemføres dog normalt ikke.

Forslag nr. 10.

Vagtlokaler forsynes med aviser, tidsskrifter og radioapparater.

Det foreslåede er gennemført.

Det bemærkes herved, at kommissionen – uden at det er optaget i de formelle forslag – har udtalt (side 77 m.), at i »et demokrati kan man ikke, og bør ej heller kunne, udelukke f.eks. politiske ungdomsblade, således som det i enkelte tilfælde er sket.«

I denne anledning oplyses, at det alene er forbudt på militært område at indføre og udlevere sådanne skrifter, der på grundlag af deres indhold er egnet til at skabe misfornøjelse med militærtjenesten eller har uheldig indflydelse på disciplinen. En overtrædelse af dette forbud kan medføre straf for overtrædelse af militær straffelovs § 63, der omhandler tjenesteforseelser.

Forslag nr. 11.

Til de nyindkaldte gives en brochure om Folk og Værn-arbejdet, byen etc.

Det foreslåede er gennemført ved en række tjenestesteder, og er fortsat under udvikling i form af udsendelse af velkomstbreve og vejledende pjecer før mødet.

Forslag nr. 12.

Umiddelbart efter indkaldelsen anvendes en tjenestetime til at fortælle de indkaldte om »Folk og Værns«s arbejde.

Det foreslåede er gennemført.

Om ungdomskommissionens betænkninger over ungdommens boligforhold

I.

1. »Betænkningen angående Ungdommens boligforhold I« (marts 1947) indeholdt et af et flertal i kommissionen vedtaget forslag, der nærmere gik ud på ved lov at pålægge kommunalbestyrelserne i købstæder, flækker og landkommuner med bymæssig bebyggelse på over 1.500 indbyggere inden 2 måneder efter lovens ikrafttræden at foretage en opgørelse af størrelsen af behovet for udlejning til enlige til beboelse i kommunen, idet der i opgørelsen kun medtages sådanne værelsessøgende, hvem det skønnes magtpåliggende at skaffe værelse, bl.a. under hensyn til vedkommendes erhvervs- eller uddannelsesmuligheder.

Endvidere skulle ifølge forslaget kommunalbestyrelsen, såfremt forholdene taler derfor, kunne vedtage, at indehavere af beboelseslejligheder, hvor der ud over ét værelse pr. person findes et af kommunalbestyrelsen under hensyn til behovet for udlejningsværelser nærmere fastsat antal værelser, dog mindst ét, skal anmelde de overskydende værelser til boligudvalget til anvisning, idet der dog gives lejlighedernes indehavere adgang til først selv at udleje værelserne.

Kort efter betænkningens vedtagelse blev der ved lov af 31. maj 1947 om boliganvisning fastsat følgende regler, som kommissionen dog anså for helt utilstrækkelige i denne henseende:

»Såfremt en lejlighed på 4 værelser og derover bliver ledig, og udlejeren ikke inden for de i loven fastsatte frister får godkendt en ny lejer af boligudvalget, kan udvalget ifølge lovens § 5, stk. 2, anvise lejligheden til en lejlighedssøgende, der over for udvalget forpligter sig til efter dettes nærmere bestemmelser at fremleje et eller flere værelser. Når fremleje sker i henhold til udvalgets bestemmelser, må antallet af beboere i en lejlighed på 4 værelser ikke overstige 4 og i

lejligheder på mere end 4 værelser ikke blive højere end een mindre end antallet af værelser og ikke over 6.

En lejlighed på 4 værelser og derover kan i henhold til § 6 udlejes uden boligudvalgets godkendelse, når lejeren opfylder de betingelser med hensyn til bopæl i kommunen, der af vedkommende boligudvalg sædvanligt stilles for godkendelse af en foreslået lejer, og antallet af personer i lejligheden mindst er 4 i 4-værelsers lejligheder, 5 i 5-værelsers og 6-værelsers og 6 i 7-værelsers lejligheder og derover. Såfremt lejerens husstand ikke omfatter det fornødne antal personer, kan kravet til størrelsen af det samlede beboerantal opfyldes ved fremleje.«

I kommissionens betænkning om den tilflyttede ungdoms særlige problemer, der kom i september 1947, gik imidlertid kommissionens plenum ind for gennemførelsen af flertallets forslag i betænkningen fra marts s.å. (som af et mindretal på to medlemmer var karakteriseret som »direkte grundlovsstridigt«).

I rigsdagssamlingen 1947/48 blev der derefter fremsat et forslag, der i visse hovedtræk svarede til kommissionens forslag, men lovforslaget blev under behandlingen i rigsdagen ændret på så afgørende punkter, at den gennemførte lov (lov nr. 262 af 9. juni 1948 om anvisning af værelser og afgift af værelser) af kommissionen på forhånd blev erklæret for så godt som virkningsløs. Loven udløb med udgangen af november 1949, og kun et yderst begrænset antal værelser blev udlejet i medfør af den. Grundlaget for de af rigsdagen gennemførte ændringer var hensynet til boligens ukrænkelighed.

2. Nyere oplysninger om boligforholdene for de unge i alderen 14–20 år findes i socialforskningsinstituttets studie nr. 7 »Ungdomsunder-

søgelsen, nogle foreløbige resultater vedrørende den 14–20-årige ungdoms uddannelsesvilkår». Af denne redegørelse, der bygger på interview i april og maj 1965 af et repræsentativt udsnit på knap 4.000 unge i den nævnte alder samt interviewing i september 1965 af et udvalg på 1.200 gymnasieelever, fremgår det bl.a., at over 81 % af de unge bor hjemme, d.v.s. hos begge eller en af forældrene, medens knap 19 % er udeboende. Disse gennemsnitstal dækker over ret store variationer efter alderen, for de hjemmeboende således fra ca. 96 % i 14–15 års alderen til ca. 52 % i 20 års alderen. Endnu i 18 års alderen er over tre fjerdedele hjemmeboende. Antallet af hjemmeboende er lavest i landkommunerne og de bymæssige bebyggelser, højest i hovedstadsområdet. Af de hjemmeboende har godt 71 % opgivet at have eget værelse.

Af de udeboende bor en femtedel i lejet værelse, lidt under en trediedel hos arbejdsgivere og godt en femtedel har egen lejlighed. Endvidere bor 8 % hos familie, 2 % bor på kollegium og kun 0,4 % bor på lærningehjem.

Mere specielle undersøgelser er foretaget henholdsvis i 1963 af Danske Studerendes Fællesråd og i 1966 af Faglig Ungdom.

DSF's undersøgelse omfatter 4.000 studerende ved universitetet og de højere læreanstalter i København, svarende til $\frac{1}{4}$ af samtlige studerende i hovedstadsområdet. Den viser, at 42 % af de studerende bor hos forældre eller andre slægtninge, 23 % bor på lejede værelser, 13 % i lejligheder, 8 % i klublejligheder eller pensioner og 14 % bor på kollegier.

Undersøgelsen er fulgt op i 1968 og her er tallene således: 33 % bor hjemme, 23 % bor på værelse eller i klublejlighed, 23 % bor i egen lejlighed, 15 % på kollegium, 4 % i eget hus og 2 % på »anden måde«. Tallene varierer stærkt mellem ugifte (ca. 73 %) og gifte (ca. 26 %). Således bor kun 2 % af de gifte hjemme og kun 3 % på lejet værelse, medens 7 % bor i eget hus eller lejlighed og 8 % på kollegium.

FU's undersøgelse omfatter 10.000 lærlinge eller elever i hovedstadsområdet, svarende til $\frac{1}{3}$ af samtlige lærlinge og elever i området. Den viser, at 92 % af de ugifte bor hos forældre (der foreligger ikke oplysninger om gifte, bortset fra, at denne gruppe kun udgør 4 % af samtlige lærlinge og elever). Blandt de 8 %, der ikke bor hjemme, viser undersøgelsen en markant forskel mellem H.K.-elever og lærlinge. Begge grupper af udeboende udgør 8 %,

men medens ca. 75 % af de udeboende H.K.-elever bor i lejede værelser eller egen lejlighed herunder klublejlighed, er der kun 46 % af de udeboende lærlinge, der har denne boligform. Af H.K.-eleverne bor 7 % af de udeboende på kollegium. Af lærlinge bor 32 % af de udeboende på lærningehjem eller kollegium.

I de senere år er man begyndt at interessere sig for boligens udformning og planlægning i erkendelse af, at det er af stor betydning, hvordan man bygger boligen.

Danmarks internationale Studenterkomité og DSF gennemførte i 1968 en undersøgelse om kollegietrivsel, som viste et stort behov for fællesfaciliteter, samt mere differentieret værelses- og lejlighedsudbud.

Videre har en studiegruppe under DIS netop udgivet en publikation om kollegieboligen, hvor man har gennemgået kollegieboligens forskellige funktioner.

3. Den nuværende lov om midlertidig regulering af boligforholdene, der blev stadfæstet den 14. februar 1967 som led i det i januar 1966 indgåede boligforlig, betegner en moderat skærpelse af reglerne om kontrol med udlejning af enkeltværelser. For det første udvides kredsen af kommuner, hvori kontrolreglerne gælder, med mindre andet vedtages med kvalificeret majoritet af kommunalbestyrelsen, og for det andet er kontrolreglerne udvidet til også at gælde lejemål, hvor der kun er tale om udlejning af ét værelse i en lejlighed. Formålet med skærpelsen var at undgå, at de samtidig lovfæstede normaliseringsforhøjelser af lejen i hovedlejemålene skulle medføre, at priserne på enkeltværelser forhøjes i et urimeligt omfang.

II.

1. I betænkningen »Boliger for ungdommen« har kommissionen undersøgt mulighederne for en løsning af ungdommens boligproblem gennem nybyggeri. Der peges i betænkningen på, at man ved at opføre boliger med elastiske lejlighedstyper eller ved indretning af udlejningsværelser i tagetager og særlige opgange samtidig kan bidrage til en afhjælpning af ungdommens og familiernes boligproblem. Endvidere har man i betænkningen gennemgået de forskellige former for særlige ungdomshuse. Da hverken opførelse af boliger med elastiske lejlighedstyper eller opførelse af særlige ungdomshuse kræver nye lovgivningsforanstaltninger, har man i betænkningen koncentreret sig om

at give en så detaljeret gennemgang af de forskellige former for ungdomsboliger, at betænkningen kan tjene til vejledning for myndigheder og organisationer, der kommer til at beskæftige sig med opførelse af boliger for ungdommen.

2. Det er ikke muligt i dag at sige noget om, i hvilken grad betænkningen har bidraget til forøgelse af værelsesbyggeriet, idet der ikke foreligger en egentlig statistisk opgørelse over antallet af indrettede værelser.

3. På et enkelt punkt er der gennemført særlovgivning, nemlig lov om støtte til tilvejebringelse af kollegier for unge under uddannelse. Den første kollegielov kom i 1963 og gav tilsgodt statsstøtte til opførelse af 10.000 kollegieboliger i ti-året 1963/64 til 1972/73. Det udtaltes i bemærkningerne til lovforslaget, at behovet for kollegier var så stort, at den hidtidige hjemmel til støtte, nemlig lov om boligbyggeri, ikke kunne anses for tilstrækkelig. Endvidere blev der henvist til, at kollegiebyggeri vil ligge på en højere kvadratmeterpris end andet boligbyggeri, der sædvanligt opføres med større boligheder, at de unge under uddannelse på grund af ringe indtjening og manglende mulighed for forudgående opsparing ikke er i stand til at betale samme husleje som andre, samt at eventuelle ændringer i lov om boligbyggeri muligvis vil kunne drage (uønskede) konsekvenser med sig for andre grupper af byggeri.

Om omfanget af det kollegiebyggeri, som loven sigtede mod at støtte, blev det udtalt, at 1.000 boliger om året ville være et normalt maksimum, men at antallet i øvrigt ville blive afpasset efter de årlige bygge- og anlægsprogrammer.

Om klientellet »unge under uddannelse« blev det af den daværende undervisningsminister udtrykkeligt fremhævet, at der var tale om alle unge under uddannelse, ikke den akademiske ungdom alene.

Skønt loven som nævnt sigtede på at fastsætte støtte til kollegiebyggeri i en ti-års periode, viste det sig ret hurtigt, at behovet for kollegier var væsentligt større end antaget, og loven blev derfor i 1966 afløst af den nugældende lov, der ikke i selve lovteksten indeholder nogen antalramme, men bestemmer, at der hvert år løbende udarbejdes investeringsplaner for kollegiebyggeriet i den kommende 5-års peri-

ode. Af bemærkningerne til lovforslaget fremgår det, at man regnede med et behov på formentlig omkring 30-40.000 værelser, uden at det dog var muligt at opstille en egentlig beregning, og at man sigtede på en gennemsnitlig årsproduktion på 3.000 værelser. Det fremgik ligeledes af bemærkningerne, at den første kollegielov havde bevirket en billiggørelse af værelserne. Endvidere skal det nævnes, at støtten forhøjedes ved den nye lov. Loven blev optaget til revision i folketingsåret 1968/69. Regeringen havde foreslået revisionen udskudt til 1970/71, og endvidere blev der i loven indføjet en bestemmelse om nedsættelse af et rådgivende kollegieråd med repræsentation for unge under uddannelse og for uddannelsesinstitutionerne. Et af oppositionen stillet forslag om forhøjelse af statslånsgrænsen blev ikke vedtaget.

4. Inden for den bestående almindelige lovgivnings rammer er ungdomskommissionens forslag og henstillinger om opførelse af ungdomsboliger navnlig taget op af Landsforeningen Samvirket, Ungbo, der ledes af repræsentanter for Københavns kommune og en række almennyttige boligselskaber. Foreningens virksomhed omfatter dels stiftelse og drift af ungdomspensioner, institutioner med social-pædagogisk sigte (og med støtte gennem socialministeriet), navnlig beregnet for den yngre del af de unge og for unge, der har behov for et beskyttet milieu, dels etablering af selvstændige værelser (hybler) af en vis standard og en overkommelig pris til de øvrige unge.

Ungdomspensionerne, af hvilke den første blev oprettet i 1961 af Fagforeningernes Boligforening for København og Omegn og siden overtaget af Ungbo, indrettes i nybyggeri, som regel samlet i samtlige etager i en eller to opgange, som enkeltværelser med visse fællesanlæg (opholdsstuer, tekøkkener) samt en familiebolig for en socialpædagog. I ungdomspensionerne optages fortrinsvis unge under uddannelse og unge, der har behov for en stabiliseringsperiode. En væsentlig del af beboerne har forud været på børne- og ungdomsinstitutioner. De, der kun tjener lidt eller slet intet, modtager lommepenge, beklædningshjælp o.lign. efter regler, fastsat af socialministeriet. Foreningen driver for tiden ungdomspensioner med pladser til ca. 130 unge.

Ungdomshyblerne indrettes ligeledes i nybyggeriet, fortrinsvis i stueetagerne og oftest samlet 3-4 værelser med fælles badeværelse og

toilet. Allerede ved den første udlejning af hybler (ca. 200 værelser i »Urbanplanen« på Amager) viste det sig, at behovet var væsentligt større end påregnet, idet der – uden at egentlig avertering havde fundet sted – indkom ca. 2.000 ansøgninger. Værelserne lejes væsentligst ud til unge (foreløbig fortrinsvis i alderen 18–21 år) under uddannelse, og kun i enkelte tilfælde, hvor særlige grunde har gjort sig gældende – efterværn o. lign. – har man optaget unge, der var udlært eller på grund af evnemæssige eller fysiske handicap ikke kunne gennemføre en uddannelse, men havde brug for et værelse samt støtte til en erhvervsplacering.

Takket være den voldsomme efterspørgsel har man kunnet foretage en grundig udvælgelse. Det er herom oplyst, at man

»i særlig grad har sigtet på at skaffe plads til unge lærlinge og andre uddannelser, der ikke har mulighed for at komme på kollegium, men i erkendelse af, at der også for universitetsstuderende er et stort udækket behov for kollegiepladser, samt i ønsket om også at have dette væsentlige incitament i en så stor gruppe unge under uddannelse, har man optaget såvel universitetsstuderende som teknikumstuderende og andre under videregående uddannelser.

For lærlingenes vedkommende har det især knebet for håndværkslærlingene at kunne betale, og omend socialrådgiveren i en række tilfælde har kunnet formidle støtte fra ungdommens uddannelsesfond, så udgør denne støtte almindeligvis 50.– og højst 75.– kr. om måneden, som lagt til en ugeløn på 50.– til 125.– kr. ofte har betydet, at man måtte råd-

give til ekstraarbejde. I nogle tilfælde har socialrådgiveren kunnet udvirke, at den unges forældre har invilet i et fast månedligt tilskud, ligesom flere arbejdspladser har vist sig forstående over for at yde en »overløn«.

For gruppen af handels- og kontorlærlinge er den økonomiske baggrund noget bedre, med begyndelseslønninger på 600–800 kr., men samtidig må behovet for eget værelse også erkendes at være noget større, da gruppen gennemgående er noget ældre end håndværkslærlingene, grundet en almindelig længere forudgående skoletid.«

I værelsesprisen, der varierer mellem ca. 275 kr. månedlig og ca. 425 kr. månedlig, er inkluderet lys, varme, sengelinned og håndklæder, rengøring samt varm mad på ugens 5 første dage.

Ungbo's virksomhed er koncentreret om hovedstadsområdet, men foreningens arbejde har skabt interesse for efterfølgelse i andre egne af landet, hvilket har vist sig i henvendelser fra kommuner og boligforeninger til Ungbo, der nu også ser det som sin opgave at koordinere og formidle samarbejde til andre områder af landet.

Inden for det almennyttige byggeri kan konstateres en stigende tendens til at etablere en række enkeltværelser beregnet til selvstændig udlejning. Formålet hermed er først og fremmest, at disse værelser skal supplere de øvrige lejligheder, når børnene bliver ældre og ønsker eget værelse. Udlejningen sker til ansøgere i almindelighed, men principielt skulle der intet være i vejen for at enkelte organisationer kan leje sig ind i de pågældende værelser.

Om ungdomskommissionens betænkning over ungdommens bosætningsproblemer

Problemerne i forbindelse med finansieringen af de unges bosætning er behandlet i betænkningen Ungdommens bosætningsproblemer, der blev vedtaget i 1947.

Kommissionen har heri foretaget en undersøgelse af, hvorledes møbelindustrien og møbelhandelen arbejder, og har på grundlag heraf konstateret, at den største del af møbelhandelen foregår gennem kreditformer, først og fremmest afbetalingskontrakt, hvor møbelhandleren står som långiver, hvilket medfører en nærmere opregnet række ulemper i forhold til kontant-handelen.

Dernæst er der foretaget en detaljeret undersøgelse af, hvad det efter de dagældende priser ville koste at købe, hvad der måtte anses for nødvendigt dels til et forsvarligt begyndelsesudstyr til et ungt hjem, dels til et noget mindre udstyr.

På dette grundlag har kommissionen stillet forslag til en ny finansiering af de unges bosætning. Forslaget gik nærmere ud på, at der etableres en låncordning gennem pengeinstitutterne, således at de unge efter en regelmæssig opsparing over en kortere årrække får adgang til et lån, der står i et nærmere bestemt forhold til opsparings størrelse, og som ydes på fordelagtige rente- og afdragsvilkår og uden kaution eller anden sikkerhedsstillelse fra låntagerens side, således at de unge derved sættes i stand til at klare bosætningen gennem kontantkøb. Det var herved en forudsætning, at der af statskassen skulle ydes en vis nærmere fastsat garanti for lånenes tilbagebetaling, og at der – med fuld statsgaranti for tilbagebetalingen – også i visse tilfælde skulle kunne ydes bosætningslån til unge, der ikke havde været i stand til at foretage en forudgående opsparing.

Et af kommissionen udarbejdet lovforslag med bemærkninger var optaget i betænkningen. I rigsdagssamlingen 1949/50 blev der af socialministeren fremsat et næsten ligelydende lovforslag for folkettinget. Forslaget nåede imidlertid ikke at blive færdigbehandlet, og blev derfor genfremsat i oktober 1950. Denne gang fik forslaget en meget kølig modtagelse af oppositionen, og ved det kort efter stedfundne regeringsskifte bortfaldt det og er ikke siden fremsat.

Fra sparekassernes side havde man ved forskellige lejligheder givet udtryk for velvilje over for den af ungdomskommissionen foreslåede bosætningsordning, og da det ikke lykkedes at få gennemført ordningen ved lov, besluttede sparekasserne selv at gennemføre en bosætningslåneordning fra foråret 1954. Efter denne ordning er adgangen til bosætningslån betinget af en forudgående regelmæssig opsparing, og udlånssummen andrager – inden for et vist maksimum, for tiden 10.000 kr. – 3 gange opsparingen. Der kræves ikke kautionister. Lånet forrentes med en rentefod, der ligger højst 1 % over sparekassernes højeste indlånsrente. Herudover betales en provision til dækning af kautionsforsikringspræmie. Det lånte beløb kan anvendes til køb af bosætningsudstyr, herunder radio og fjernsyn, og til betaling af indskud i lejlighed. Beløbet udbetales kontant mod en erklæring på tro og love om, at det anvendes således som nævnt. Lånet tilbagebetales i månedlige rater over (som hovedregel) 3 år. I 1967/68 blev der ydet i alt 1.998 lån med et samlet beløb af 12,8 mill. kr. Den gennemsnitlige udlånssum androg således 6.400 kr.

Om ungdomskommissionens betænkning over ungdommen og fritiden

Betænkningen »Ungdommen og fritiden«, der blev vedtaget af kommissionens plenum den 16. august 1952, danner afslutningen af ungdomskommissionens undersøgelser og drøftelser vedrørende ungdommens fritid. Specielle fritidsproblemer var behandlet i tidligere betænkninger, nemlig »Ungdommens friluftsliv« og »Fritidslokaler på landet« (1950-51), betænkningen om den tilflyttede ungdoms særlige problemer (1948) og betænkningen om de værnepligtiges forhold (1949).

Betænkningen stillede en række forslag, men udtalte samtidig, at det kun i begrænset omfang har været muligt at anskue de foreliggende problemer som isolerede ungdomsproblemer, og at man derfor – under hensyn til den begrænsede opgave, der ved kommissoriet var stillet kommissionen – på en række punkter er vejet tilbage for at tage de pågældende felter op til en mere omfattende behandling.

I det følgende skal gives en oversigt over kommissionens forslag til henstillinger om eller anbefalinger af ændringer i den bestående tilstand.

1. I forbindelse med den dengang aktuelle debat om en »foreningskrise« (hvis eksistens kommissionen i øvrigt afviste på grundlag af en betragtning af forholdene i perioden fra før 1939 til begyndelsen af 50'erne) fastslog kommissionen, at offentlig støtte til ungdomsforeningerne ikke bør være andet og mere end hjælp til selvhjælp, og at den derfor – bortset fra en række mindre specialområder – bør begrænses til to generelle områder, nemlig til løsning af foreningernes lokalespørgsmål og til uddannelse af ledere.

Disse almindelige synspunkter har fundet udtryk i § 45 og § 46 i den hidtil gældende lov om ungdomsskoler og aftenskoler m.v., jfr. lovbekendtgørelse af 14. juni 1960. Ifølge § 45,

stk. 2, ydes der, når kommunerne vederlagsfrit stiller lokaler til rådighed for ungdomsforeningerne, et statstilskud på 50 pct. af kommunernes udgift til belysning, opvarmning og rengøring samt fornøden bistand af skolebetjent. Efter § 45, stk. 3, ydes der af kommunen, når ungdomsnævnet anbefaler det, tilskud til ungdomsforeningernes udgifter til egne eller lejede lokaler. Ved beregningen af kommunens tilskud fradrages forlods et beløb på 2 kr. pr. medlem, omfattende både aktive og passive medlemmer. Af det resterende udgiftsbeløb afholder kommunen 75 pct. Staten refunderer 50 pct. af det kommunale tilskud.

Efter den hidtil gældende lov er det en forudsætning for statsrefusion til en ungdomsforenings driftsudgifter, at foreningen har et overvejende antal aktive medlemmer i alderen 14-25 år. Der kan endvidere ikke ydes statstilskud til den del af en ungdomsforenings arbejde, der er af partipolitisk eller propagandistisk art.

I den i 1968 vedtagne lov om fritidsundervisning m.v., der med virkning fra 1. august 1969 afløste den hidtil gældende lov om ungdomsskoler og aftenskoler m.v., er den ovenfor nævnte aldersgrænse på 14 år ophævet, således at tilskudsmulighederne fremtidig vil omfatte både børne- og ungdomsforeninger med medlemmer på indtil 25 år. Endvidere er begrænsningen med hensyn til arbejde af partipolitisk eller propagandistisk art fjernet, og reglen om forlodsfradrag på 2 kr. pr. medlem er ophævet.

Med hensyn til spørgsmålet om tilskud til uddannelse af ledere af ungdomsforeningerne er der i den hidtil gældende lovs § 46 hjemmel til ydelse af statstilskud til kursus, der etableres af landsorganisationer, der virker inden for det frie ungdomsarbejde (samt inden for aften- og ungdomsskoleundervisningen) eller arrangeres

af amtsungdomsnævn, kommunale ungdomsnævn eller lignende til uddannelse af lærere og ledere til ungdomsarbejdet. Ifølge § 101 i loven om fritidsundervisning vil der yderligere kunne ydes tilskud til ledere inden for børnearbejdet.

2. I et afsnit om de 14–18 åriges særlige problemer konstaterede ungdomskommissionen, at ungdomsklubber modtager tilskud af en anden størrelsesorden og beregnet på en anden måde end den af kommissionen foreslåede støtte til ungdomsforeningerne. Kommissionen tog ikke afstand herfra, men anbefalede dog,

at det offentlige – i de fleste tilfælde kommunerne – lader sine fritids- og ungdomsklubber overgå til at være selvejende institutioner, der i så vidt omfang som muligt ledes af de unge selv, og

at den del af udgifterne, som ikke kan opnås dækket ved tilskud efter forsorgsloven, dækkes ved privat indsats fra den kreds af voksne og unge, som direkte har at gøre med den pågældende klub.

I øvrigt mente kommissionen i denne forbindelse, at det er »en misforståelse at skelne mellem socialt og kulturelt ungdomsarbejde, som det ofte gøres«.

Ungdomsklubber anerkendes *enten* efter lov om børne- og ungdomsforsorg (klubber, der drives kombineret med andre daginstitutioner, eller som overvejende forfølger et socialt forebyggende formål) *eller* efter lov om ungdomsskoler og aftenskoler m.v. nu lov om fritidsundervisning (andre ungdomsklubber).

For de sidstes vedkommende bemærkes:

Tilskud til klubber beregnes også efter gældende lov på en anden måde end tilskuddet til ungdomsforeninger. Ifølge § 43 ydes der af staten til ungdomsskoleklubber (hvor kommunen har pligt til at stille lokaler til rådighed) tilskud til aflønning af ledere og medhjælpere inden for maximumsgrænsen for aflønning i aften- og ungdomsskolen. Tilskuddet ydes med det dobbelte af det beløb, der ydes af kommunen eller en stedlig kreds.

Til de åbne klubber ydes der ifølge § 44 tilskud til godkendte driftsudgifter med 45 pct. fra staten og 35 pct. fra kommunen.

Ifølge loven om fritidsundervisning aflønnes medarbejdere i ungdomsskoleklubber ligesom i de åbne klubber efter de regler, der gælder for medarbejdere ved de i henhold til lov om børne-

og ungdomsforsorg godkendte ungdomsklubber. For de åbne klubbers vedkommende er de nævnte regler i øvrigt stort set opretholdt.

For de »sociale« ungdomsklubbers vedkommende ydes tilskud med 100 pct. af huslejen (heraf $\frac{4}{7}$ af staten og $\frac{3}{7}$ af kommunen) og 80 pct. af de øvrige driftsudgifter (45 pct. af staten og 35 pct. af kommunen).

Antallet af ungdomsklubber er steget fra 19 i 1950 til 717 i 1967/68, heraf 175 godkendt efter børne- og ungdomsforsorgsloven og 542 godkendt efter lov om ungdoms- og aftenskoler.

3. I spørgsmålet om støtte til lederuddannelse var der divergerende opfattelser i kommissionen, idet et flertal stillede forslag om støtte til kursus, der er arrangeret eller garanteret af vedkommende hovedorganisation, således at de midler, der stilles til rådighed, fordeles efter retningslinier fastsat af undervisningsministeriet og efter samråd med Dansk Ungdoms Fællesråd for de til dette sluttede foreninger. Efter tilsvarende retningslinier foresloges tilskud til kursus, der arrangeres fælles for flere foreninger af de kommunale ungdomsudvalg eller de lokale fællesråd.

Efter forslaget skulle støtten ydes til hel eller delvis dækning af udgifterne til rejse, kost og ophold, lederhonorar og undervisningsmateriel m.v., jfr. nærmere betænkningen side 78–79.

Et mindretal kunne ikke tilslutte sig flertallets forslag, idet man mente, at dette ville medføre støtte til politiske organisationers propaganda. Efter dette mindretals opfattelse bør foreningslivet støttes derved, at foreningsungdommen ligesom alle andre grupper af unge kan nyde godt af den almindelige lovgivning og de almindelige foranstaltninger, der har ungdommens interesser for øje.

Et andet mindretal mente, at der overhovedet ikke bør ydes offentlig støtte til lederuddannelse. Det er i øvrigt i betænkningens forord anført, at dette mindretal har taget forbehold over for alle forslag om tilskud til ungdomsarbejdet fra stat eller kommuner.

Flertallet og det førstnævnte mindretal foreslog endvidere, at der stilles midler til rådighed for Dansk Ungdoms Fællesråd, således at Fællesrådet kan ansætte vejledende ungdomskonsulenter, der skal virke som rådgivere med hensyn til det praktiske ungdomsforeningsarbejde. Der foresloges i en forsøgsperiode på 3 år bevilget 40.000 kr. årligt, skønsmæssigt an-

slået til dækning af løn, kontorhold og rejseudgifter m.m. til to konsulenter.

Hertil bemærkes: For så vidt angår kommissionens forslag om ansættelse af vejledende ungdomskonsulenter, kan der ifølge § 47 i den hidtil gældende lov om ungdomsskoler og aftenskoler m.v. inden for en på finansloven optaget rådighedsbevilling ydes tilskud til aflønning af ungdomsvejledere eller oplysningskonsulenter, der ansættes af lands- eller landsdelsorganisationer, der har oplysningsarbejde som hovedformål. Tilskuddet ydes med halvdelen af lønningsudgiften, dog højst i forhold til en løn svarende til højeste overlærerløn.

Ifølge lov om fritidsundervisning m.v. skal ikke blot oplysningsorganisationerne, men også foreninger med arbejde for børn og unge som hovedformål kunne få støtte til ansættelse af sådanne konsulenter. Tilskuddet er samtidig forhøjet fra 50 pct. til 70 pct. inden for højeste overlærerløn, i særlige tilfælde inden for slutlønnen for skoleinspektører.

4. Støtte til løsning af foreningernes lokale spørgsmål foreslog kommissionen givet ved i forbindelse med den dengang forestående revision af aftenskoleloven at søge optaget en paragraf, ifølge hvilken det påhviler enhver kommune at yde tilskud til de i kommunen hjemmehørende ungdomsforeningers lokaleudgifter efter nærmere af undervisningsministeriet fastsatte regler, og således at halvdelen af udgifterne refunderes af statskassen. Det var herved kommissionens tanke, at der skulle ydes foreningerne et tilskud på 75 pct. af det beløb, hvorefter lokaleudgifterne, således som de er fastsat i samråd med det kommunale ungdomsudvalg, overstiger et beløb af 2 kr. pr. medlem (aktivt og passivt).

Der henvises herom til det foran under punkt 1 anførte.

5. Med hensyn til ungdomsklubber for de 14-18 årige har kommissionen overvejet, om forsorgslovens regel om støtte med 80 pct. af driftsudgifterne er rimelig, og er – under hensyn til den begrænsning af de tilskudsberettigende udgifter, der er foretaget ved arbejds- og socialministeriets cirkulære af 28. februar 1952 – kommet til det resultat, at reglen er rimelig. I denne forbindelse anbefalede kommissionen, at de almindelige krav til institutioner af denne art lempes (d.v.s. gøres mindre strenge end kravene til de forebyggende institutioners lokaler)

for at holde etableringsomkostningerne nede.

Med hensyn til spørgsmålet om, hvorvidt ungdomsklubber, som drives i forbindelse med en organisation, der også arbejder på anden måde, kan nyde godt af forsorgslovens tilskudsregler, opstillede kommissionen visse betingelser (d.v.s. visse mindstemål af selvstændighed), hvorunder dette bør anerkendes, og udtalte, at kommissionen vil anse det for meget heldigt, om der oprettedes klubber på denne måde. Som eksempler på »moderorganisationer« nævntes K.F.U.M., K.F.U.K., De danske Ungdomsforeninger, politiske ungdomsforeninger eller idrætsforeninger.

Kommissionen henviste de ungdomsklubber, der ikke kan opnå støtte efter forsorgsloven, til at søge støtte efter de foreslåede regler for støtte til foreningsarbejdet i almindelige eller ved særskilte bevillinger. For så vidt angår ungdomsklubber, der er knyttet til skolevæsenet, udtaltes det, at det vil være naturligt, om finansieringen foregår gennem dette.

Med hensyn til spørgsmålet om ledere af ungdomsklubberne gik kommissionen imod tanken om en særlig uddannelse, navnlig hvis en sådan skulle gøres obligatorisk. Derimod anså man det for en værdifuld hjælp til ungdomsklubarbejdet, om der kunne etableres særlige kursus for ledere, navnlig for sådanne, der allerede er inde i ungdomsklubarbejdet. Tilskud til sådanne kursus burde efter kommissionens mening kunne ydes efter de ovenfor foreslåede regler.

Endelig udtryktes der ønske om, at der ved tilrettelæggelsen af fritidshjemslæreruddannelsen og læreruddannelsen og i højskolernes undervisning søges givet de unge lærere og højskoleungdommen forudsætninger for at gå ind i arbejdet i ungdomsklubberne.

Som tidligere nævnt, godkendes ungdomsklubber enten efter lov om børne- og ungdomsforsorg eller efter lov om ungdoms- og aftenskoler (lov om fritidsundervisning m.v.). Ved en del skoler har man etableret skoleklubber, som har tilbudt forskellige former for fritidsaktivitet for skolebørn mellem 7 og 14 år. Disse skoleklubber har siden 1961 været overført fra socialministeriets til undervisningsministeriets forretningsområde, men har været administreret af direktoratet for børne- og ungdomsforsorgen på undervisningsministeriets vegne. Skoleklubberne er nu formelt nedlagt og erstattet af interessegrupper for børn og unge ifølge lov om fritidsundervisning m. v. Interessegrupperne,

som kan etableres af enhver også uden for skolerne, skal i det enkelte tilfælde godkendes af kommunen, som sammen med staten dækker alle udgifter til løn, materialer m.v. (statens andel udgør $\frac{2}{3}$ af lønudgiften). Interesegrupper defineres i loven som en gruppe af skolesøgende børn eller unge under 18 år, der samles om en virksomhed af interessebetonet karakter.

Med hensyn til spørgsmålet om ledere af ungdomsklubber bemærkes, at instruktionskursus for sådanne ledere er omfattet af § 46 i den hidtil gældende lov om ungdomsskoler og aftenskoler og derfor har mulighed for at modtage statstilskud, jfr. i øvrigt det foran under punkt 1 anførte. Dette gælder også i lov om fritidsundervisning m.v.

6. Med henblik på at udbygge den fritidsvirksomhed, der gennem nogle år havde været udøvet af skolevæsenet i forskellige kommuner, anbefalede kommissionen:

at skolevæsenet i de enkelte kommuner tager spørgsmålet om fritidsvirksomhed for eleverne op til overvejelse,

at undervisningsministeriet indsamler erfaringerne fra den allerede gennemførte fritidsvirksomhed og lader den komme interesserede kommuner til gode, og

at der ved støtte fra statens side skabes et økonomisk grundlag for skolernes fritidsvirksomhed.

Der henvises herom til foranstående bemærkninger om ungdomsklubber, skoleklubber og interesegrupper for børn og unge.

7. Kommissionen foreslog aldersgrænsen for deltagelse i aftenhøjskolen i henhold til den dagældende aftenskolelov nedsat fra 21 år til 18 år. Dette er nu gennemført.

Endvidere blev foreslået – foreløbig som en forsøgsordning i København ved et centralbibliotek og ved et stort sognebibliotek – etableret studiekredse på grundlag af statsradiofoniens studiekredsprogrammer, optaget på bånd. Forsøgsordningen blev foreslået finansieret med halvdelen af staten – eventuelt statsradiofonien – og halvdelen af vedkommende kommune. En varig ordning blev foreslået indføjet i biblioteksloven.

Ministeriet for kulturelle anliggender har her til udtalt, at rent bortset fra det eventuelle oplysningsretlige problem ved anvendelsen af båndkopier i studiekredsarbejdet, forekommer forslaget om en forsøgsordning med studiekredse

for unge ved tre forskellige typer biblioteker ikke hensigtsmæssig. Denne opgave må bibliotekerne kunne tage op, hvor der findes et behov, inden for den nugældende lovgivning og med normal statsrefusion. Den foreslåede fifty-fifty finansiering mellem stat og kommune strider mod refusionssatserne i folkebibliotekslovens § 5 (45 pct. af driftsudgifter indtil 275.000 kr., 30 pct. af resten). En særlig tilføjelse til biblioteksloven er nu overflødig.

8. Kommissionen stillede forslag om forbedret støtte til udvidelse af det arbejde med fremkaffelse af billig faglitteratur, der udføres af »Udvalget for folkeoplysningens fremme«.

Til tilskud til »Udvalget for folkeoplysningens fremme« har der gennem flere år på finansloven været optaget en bevilling på 20.000 kr.

9. Det blev foreslået til »drøftelse i videre kredse«, at der under medvirken af Dansk Folkeoplysnings Samråd, Dansk Ungdoms Fællesråd og Folkeuniversitetsudvalget ved Københavns Universitet dannes et udvalg med rådgivning over et beløb på finansloven til støtte af den oplysende, folkelige foredragsvirksomhed.

10. Med henblik på afhjælpning af nogle af de praktiske og erhvervsmæssige vanskeligheder, der – navnlig for byungdommen – gør sig gældende i forbindelse med højskoleophold, har kommissionen foreslået,

a. at der efter endt højskoleophold gives eleven samme fortrinnsstilling ved anvisning af arbejde som tidligere foreslået for hjemsendte værnepligtige,

b. at arbejdsloshedslovens 26-ugers bestemmelse suspenderes for eleven på samme måde som foreslået for hjemsendte værnepligtige,

c. at der bevilges medlemmer af fagforeninger og arbejdslosheds-kasser kontingentfritagelse under højskoleophold,

d. at der ydes funktionærer, ansatte under staten, orlov med henblik på højskoleophold i videst muligt omfang og uden anciennitetstab,

e. at skattemyndighederne stiller sig velvilligt over for andragender om udsættelse med skattebetaling under højskoleophold og indtil et par måneder derefter,

f. at der etableres rådgivning for de unge forud for højskoleophold. Der blev i denne forbindelse for hovedstadsområdet peget på Højskolernes Sekretariat,

g. at de unge mænd, der udskrives til militærtjeneste eller allerede har aftjent deres værnepligt, får forhøjet den understøttelse til høj-skoleophold, som de normalt ville kunne få, med halvdelen. Denne ret skulle gælde i indtil tre år efter hjemsendelsen.

Hertil bemærkes:

a.-d. Ikke gennemført.

- e. Udsættelse med skattebetaling bevilges efter en konkret bedømmelse i hvert enkelt tilfælde.
- f. For at støtte den rådgivningsvirksomhed, der drives af Højskolernes Sekretariat, har der siden 1960-61 på finansloven været bevilget et beløb til Højskolernes Landselevforening. Denne bevilling, der i 1968/69 androg 40.000 kr., er for finansåret 1969/70 forhøjet til 60.000 kr.
- g. Med hjemmel i § 13, stk. 4, i lov om højskoler og landbrugsskoler af 16. maj 1959 - jfr. cirkulæreskrivelse af 23. juni 1967 (ny bekendtgørelse er under udarbejdelse) ydes der elevunderstøttelse til hjemsendte værnepligtige inden for de første 3 år efter hjemsendelsen med 30 pct. ud over den almindelige elevunderstøttelse, dog således at ingen modtager mere end 85 pct. af det godkendte udgiftsbeløb.

11. Det blev af kommissionen foreslået, at der gennem undervisningsministeriet stilles midler til rådighed til dækning af opholds- og undervisningsudgifter ved kortere kursus af højskolekarakter.

I henhold til § 1, stk. 5, i højskoleloven kan der stilles midler til rådighed til dækning af opholdsudgifter og undervisning.

12. Kommissionen synes nærmest at være af den opfattelse, at skolen i nogen grad har svigtet sit ansvar for ungdommens læsevaner, og det blev derfor anbefalet, at skolerne lægger mindre vægt på at give egentlig litteraturundervisning og i stedet søger at give indføring i læsning fortrinsvis af lettere og nyere stof.

Hertil bemærkes: For så vidt angår de frie skoler - højskoler, landbrugsskoler, husholdningsskoler og efterskoler - er det undervisningsministeriets opfattelse, at undervisningen i de senere år har ændret sig i retning bort fra foredragsformen til en undervisning, der indfører eleven i læsning af nyere forfattere. Da

de her omhandlede skoler traditionelt er forholdsvis frit stillet med hensyn til undervisningsmetoder m.v., har ministeriets mulighed for at øve påvirkning i retning af en modernisering af undervisningen været indskrænket til at give henstillinger om bl. a. undervisningsplanernes indhold og om oprettelse af f. eks. skolebiblioteker og ved byggeri påse, at lokaler hertil forefindes.

13. Kommissionen fandt, at det danske biblioteksvæsen ikke er fuldt udbygget, og at biblioteksforholdene mange steder er meget lidt tilfredsstillende. Det blev anbefalet, at bibliotekerne ved bogvalg og propaganda gør mere for at komme det ungdommelige publikum i møde. Ansættelse af en særlig ungdomsbibliotekar ved de større biblioteker anbefales ligeledes.

Vedrørende bibliotekerne bemærkes i almindelighed: Lov af 27. maj 1964 om folkebiblioteker m.v. og de dertil knyttede bekendtgørelser af 13. maj 1965 om folkebiblioteker og 24. oktober 1966 om vejledende retningslinier for bogbestand og tilvækst i folkebiblioteker, betyder en radikal ændring i forhold til den bibliotekslovgivning, der fandtes i 1952 ved ungdomskommissionsbetænkningens fremkomst.

Ifølge lovens § 1 (som uddybet i bekendtgørelse af 13. maj 1965, § 1) skal folkebibliotekerne bl. a. »støtte og supplere det folkeoplysende arbejde samt - med den naturlige afgrænsning mod de faglige og videnskabelige bibliotekers område - alle skole- og andre uddannelsesformer«. Endvidere skal folkebibliotekerne med dette formål for øje, jfr. bekendtgørelsens § 2, »ved en udadrettet, initiativtagende virksomhed søge berøringsfladen udvidet, dels med befolkningen i almindelighed, dels med institutioner og aktiviteter af folkeoplysende eller anden kulturel karakter...« Hertil kommer lovens påbud om, at der senest i 1969 skal findes et folkebibliotek eller en anden tilfredsstillende betjeningsordning i enhver kommune.

I øvrigt findes der et større sæt regler om skole- og børnebiblioteker, men alle over 14 år betragtes overalt som voksne. Der findes ingen særegler om ungdommen over dette alderstrin.

14. I forbindelse med omtalen af ungdommens læsning fremhævede kommissionen, at den »gode litteratur« (d.v.s. bøger) er for dyr i forhold til den ringere litteratur (ugeblade og kiosk hæfter).

Spørgsmålet er næppe aktuelt i dag under hensyn til den udvikling, der har fundet sted både kvantitativt og kvalitativt på billigbogs-markedet siden ungdomskommissionens tid.

15. Kommissionen fandt, at alt for mange museer forsømmer at give de besøgende den hjælp, der er nødvendig for at få det fulde udbytte af besøget. Der foresloges udvidelse af åbningstiderne navnlig i aftentimerne. Større bevillinger til forøgede driftsudgifter anbefalede.

Endvidere gav kommissionen – uden at stille konkrete forslag – udtryk for et ønske om, at kunstværker i højere grad gøres til en naturlig bestanddel af det miljø, der omgiver de unge i skoler og forsamlingslokaler o.l. Der peges for landkommunernes vedkommende på centralbibliotekerne som formidlingsorganer.

Ministeriet for kulturelle anliggender har oplyst, at man er opmærksom på, at der er mangler i den del af museernes virksomhed, der er rettet mod publikum, og at man bestræber sig på at skaffe bevillinger til gennemførelse af en intensiveret og forbedret oplysningsvirksomhed. Dette spørgsmål har været til principiel drøftelse i Nationalmuseets strukturudvalg.

16. Til fordel for forlystelseslivet – ikke mindst ungdommens – anbefalede kommissionen, at »de store folkebevægelser i by og på land i samarbejde med kommunalbestyrelserne og de kommunale ungdomsudvalg ville tage et arbejde op for at få skabt lokale folkeparker, som både lærte af den svenske indsats og af den særlige danske tivolitradition«.

Endvidere anbefalede det, at de bevilgende myndigheder ser med størst mulig velvilje på andragender om forøget støtte til Landsskole-scenen, idet det anses for meget ønskeligt, om skole scenens virksomhed får en vid udbredelse også i provinsbyerne og landkommunerne.

Det blev anset for ønskeligt, om unge under uddannelse, som enten slet ingen indtægt har eller kun har en beskednen indtægt, kan få teaterbilletter til nedsat pris, men det påpegedes samtidig, at det må anses for uheldigt, om en sådan ordning kompromitteres ved at blive udvidet til også at omfatte unge med normal indtægt.

Kommissionen har lagt megen vægt på amatørteaterarbejdet og foreslået,

at der af filmfonden stilles midler til rådighed til billiggørelse af bibliografier eller repertoireoversigter, der udarbejdes til brug for ama-

tørteatersammenslutningens medlemmer og ungdomsforeningerne, og

at de regler for støtte til lederkursus, der er foreslået for ungdomsforeningernes vedkommende, anvendes tilsvarende ved kursus, der afholdes af en amatørteatersammenslutning.

Hertil har ministeriet for kulturelle anliggender bemærket følgende:

»Efter den nye filmlov er der ikke nogen mulighed for af filmfonden at yde støtte til teatervirksomhed.

Betænkningens overvejelser om oprettelse af folkeparker efter svensk mønster og i fortsættelse af en dansk tradition har nok kun sat meget svage spor, om overhovedet nogen. Derimod er der her og der i årene siden betænkningen etableret friluftsscener bl. a. ved kommunal foranstaltning. Det er et spørgsmål, om ikke problemet burde rejses påny under en eller anden form – måske i forbindelse med kulturcentrene, der kunne kombineres med foranstaltninger under tag og i fri luft. En tanke herom måtte i givet fald efter drøftelse placeres i adækvat plan.

Efter vedtagelsen af lov nr. 202 om teatre af 31. maj 1963 har det været muligt at tilvejebringe øgede bevillinger til skole scenevirksomheden som sådan, og denne udvikling er også kommet Landsskole scenen til gode. På samme måde er det lykkedes at forøge tilskuddene til landsdelsscenernes skole scener.

Der har været vanskeligheder at kæmpe med på dette område, men der er grund til at tro, at der med udgangspunkt i teaterlovens § 25 og det sig dertil sluttende cirkulære af 7. december 1964, hvorefter kommunalt tilskud er et nødvendigt vilkår for gennemførelse af sådan skole scenevirksomhed, vil kunne nås en stabilisering og yderligere udvikling på dette område.

Vedrørende unge under uddannelse: Ved teaterlovens § 28, stk. 1, er der tilvejebragt hjemmel for at yde tilskud til billetkøbsordninger, der muliggør, at studerende ved universiteter, højere læreanstalter og teknika, seminarieelever, skole elever i de ældre klasser, elever på ungdomsskoler og andre elever under uddannelse kan besøge teatre på billige vilkår. Sådanne ordninger kan tillige omfatte personer, der deltag er i en af det offentlige støttet foranstaltning inden for det almindelige oplysningsarbejde, såfremt teaterbesøg kan anses for et naturligt led i en sådan foranstaltning samt visse

grupper af personel inden for forsvaret og civilforsvaret.

Indholdet af denne ordning er nærmere uddybet i ministeriets cirkulære af 28. februar 1964 og cirkulære af 14. maj 1964.

Man har ikke anset det for rimeligt og hensigtsmæssigt at gøre undtagelser fra disse ordninger med hensyn til unge med indtægt.

Ordningen hviler på den forudsætning, at såvel stat som kommune og teater yder tilskud eller rabat, medens et restbeløb udredes af den unge selv.

Billetkøbsordningerne er blevet udnyttet i meget betydeligt omfang, herunder også ved etablering af billetkøbsordninger i sammen slutninger, der er knyttet til de enkelte teatre. Der må påregnes stærkt stigende bevillinger til formålet.

Ministeriet tillægger amatørteatrets arbejde en meget betydelig vægt. Bevillingen til amatørteatrene er siden teaterlovens vedtagelse forøget fra 25.000 kr. til 75.000 kr. Bevillingen vil blive søgt yderligere forøget, når der gives mulighed herfor.

Over filmfonden er der ikke mere mulighed for bevillinger.

De bevilgede midler fordeles via amatørscenernes organisationer i overensstemmelse med disses ønsker. Lederkursus gennemføres og støttes over bevillingen.»

Endvidere bemærkes: I henhold til § 46 i lov om ungdomsskoler og aftenskoler m.v. ydes der bl. a. også støtte til kursus til uddannelse af ledere af amatørteatervirksomhed. I henhold til loven om fritidsundervisning m.v. søges denne bevilling udvidet, hvilket også vil kunne komme dansk amatørteater til gode.

17. Kommissionen foreslog, at filmrådet suppleres med en repræsentant for ungdommen, f. eks. for Dansk Ungdoms Fællesråd.

Om filmcensurens forhold til voksne udtalte kommissionen sig ikke. I spørgsmålet om filmcensur for børn og unge gik et flertal af kommissionen stort set ind for et forslag, stillet af direktør Ebbe Neergaard, Statens Filmcentral, gående ud på dels en skærpelse (forhøjelse af den nuværende almindelige aldersgrænse på 16 år til 18 år for »forbudt-for-børn-film«) og dels en positivisering (tilsyn med foranstaltninger af særlige børne- og ungdomsfilm, variationsmulighed nedad med hensyn til aldersgrænsen for forbud). Endvidere foreslog det nævnte

flertal, at det pålægges Statens Filmcensur at rådføre sig med børnepsykologisk sagkyndige ved behandlingen af alle film, som påtænkes forbudt for børn, eller som må påregnes set af mange børn.

Det anbefalede, at det kommunale biografudvalg (der fører tilsyn med udnyttelsen af de lokale bevillinger og afgiver beretning herom til kommunalbestyrelsen), udvides med medlemmer, der vælges dels efter indstilling af det kommunale ungdomsudvalg eller af ungdomsforeninger i kommunen, dels blandt lærere i folkeskolen og dels blandt personer, der står i det folkelige oplysningsarbejde.

Kommissionen stillede to forslag til ændring af det bestående biografbevillingssystem, nemlig for det første, at organisationer eller institutioner, der repræsenterer et bredt udsnit af det folkelige og oplysende arbejde på stedet (f. eks. de kommunale ungdomsudvalg, lokale ungdomsfællesråd og sogneråd) inddrages i kredsen af de institutioner, der kan opnå bevilling, og for det andet etablering af mulighed for meddelelse af begrænsede bevillinger til sognegårde, kulturcentre, højskoler o. lign. til forevisning af film, der ikke indgår i de ordinære biografteatres løbende repertoire. Forslagene har tidligere været stillet af kommissionen i skrivelse af 10. april 1947 til justitsministeriets biografudvalg, men det ses ikke af udvalgets betænkning (1950), at udvalget har beskæftiget sig med forslagene.

Endvidere ville et flertal inden for kommissionen støtte en af direktør Neergaard fremsat tanke om oprettelse af et organ, som skulle opmuntre og fremme anskaffelse af film, der er egnede for børn, samt anbefale, at der åbnes mulighed for forlystelsesafgiftens bortfald ved forevisning af børnefilm, der er godkendt som særligt egnede.

Kommissionen foreslog, at der gives spillefilmen en plads på skoleprogrammet, både i folkeskolen og i ungdomsskolen og højskolen.

Endelig stillede kommissionens flertal forskellige forslag om støtte – fra filmfonden, gennem aftenskoleloven og direkte gennem finansloven – til anvendelse af film i foreninger og fremsatte et konkret forslag til ændring af biografloven, der giver skoler og foreninger i biografens opland ret til uden for de sædvanlige spilletider at få biografen overladt til filmforevisninger i oplysningens tjeneste.

Hertil har ministeriet for kulturelle anliggender i september 1967 bemærket følgende:

»Den i 1952 gældende biograflov er nu afløst af lov om film og biografer af 27. maj 1964 (lov nr. 155).

I biografrådet, der har afløst det hidtidige filmråd (det nyoprettede filmråd er noget helt andet), er der optaget en repræsentant for ungdommen, udpeget af Dansk Ungdoms Fællesråd.

Med hensyn til filmcensuren . . . kan det oplyses, at den tidligere enegrænse — 16 år — er blevet afløst af en regel om, at film kan forbydes for børn under 16 eller under 12 år. Justitsministeriet har nedsat et udvalg, der behandler filmcensuren problemer. Udvalget ventes at afslutte sit arbejde i 1967, og det kan forventes, at udvalget vil gå ind for en afskaffelse af censuren for personer over 16 år, men bibeholdelse af en børnecensur, således at man også bevarer de nuværende aldersgrænser, 12 og 16 år. Det kan ligeledes ventes, at udvalget vil gå ind for, at den fremtidige censur skal bestå af personer med pædagogisk eller børnepsykologisk uddannelse.

De kommunale biografudvalg er ved den nye lov afskaffet som obligatoriske, således at det er en frivillig sag, om en kommune vil ned sætte et sådant udvalg.

Forslagene om udvidelse af kredsen af biografbevillingshavere er ikke blevet fulgt ved loven af 1964, hvorefter følgende kan få bevilling: enkeltpersoner, kommuner, produktionsselskaber, statens filmcentral og i særlige tilfælde landsorganisationer, hvis hovedformål er af folkeoplysende karakter.

Forslaget om oprettelse af et organ, som skulle opmuntre og fremme anskaffelse af film, der er egnede for børn, er for længst (i 1955) blevet fulgt ved nedsættelse af børnefilmnævnet, der stadig fungerer. Det samme gælder forslaget om bortfald af forlystelsesafgiften (nu billetafgiften) ved forevisning af børnefilm, der er godkendt som særlig egnede, jfr. filmlovens § 22, stk. 3.

Spillefilm på skoleprogrammet hører under undervisningsministeriet.

Med hensyn til støtte til anvendelse af film i foreninger kan nævnes, at statens filmcentral har fortsat og udvidet sin virksomhed, men at der ikke herudover ydes støtte til filmvirksomhed i foreninger. I det hele taget kan man vel sige, at man i årene siden 1952, der har givet biograferne en stadig nedgang i besøgstallet, en nedgang, som først i de allerseneste år synes at være standset, har været meget forsigtig med

fra myndighedernes side ligefrem at opmuntre til en konkurrerende virksomhed over for biograferne.

Med hensyn til forslaget om skoler og foreningers ret til at benytte biograferne siger filmlovens § 10, at skoler og sammenslutninger, der til hovedformål har folkeoplysningens fremme, skal have adgang til, uden for de tider biografen benyttes til almindelige forestillinger, at få den overladt til forevisning af film i undervisningens og oplysningens tjeneste. Så dette forslag er altså blevet fulgt.»

Det tilføjes, at udvalget vedrørende filmcensuren har afgivet betænkning i december 1967. Betænkningen går ind for ophævelse af voksen censuren, medens film, der agtes forevist for børn under 16 år, fortsat foreslås undergivet censur, der kan afgøre, at filmen godkendes uden begrænsning, eller at den ikke må forevises for børn under 12 eller 16 år. Disse regler er nu lovfæstet ved lov nr. 135 af 29. marts 1969 om filmcensur. Ifølge lovens § 2 består censuren af en formand, der skal opfylde betingelserne for udnævnelse til dommer, og et antal medlemmer, der skal have gennemgået en pædagogisk eller psykologisk uddannelse eller gennem deres beskæftigelse have erhvervet særlig indsigt i børne- og ungdomsproblemer. Til bistand for censuren kan der antages en konsulent, der er sagkyndig i børnepsykiatri. Afgørelsen kan ankes til et ankenævn, bestående af en formand, der skal opfylde betingelserne for udnævnelse til dommer, og 4 medlemmer, af hvilke de 2 skal have gennemgået en pædagogisk eller psykologisk uddannelse, medens de andre 2 udpeges blandt personer, der har vist særlig interesse for børne- og ungdomsproblemer.

Endvidere bemærkes: I henhold til bestemmelserne om statstilskud til undervisningsmateriel til de frie skoler ydes der også statstilskud med 50 pct. til leje af film, der indgår i eller supplerer undervisningen.

18. Kommissionen gik ind for, at elementær danseundervisning tages op som led i skolernes fritidsundervisning, og anbefalede, at ungdomsklubber, foreninger og skoler for ungdommen optager spørgsmålet om danseundervisning til drøftelse. Endvidere blev det foreslået at lade de kommunale ungdomsudvalg undersøge behovet for dansehaller for ungdommen og mulighederne for med kommunal støtte (f. eks. lån eller garanti for lån) at indrette sådanne.

Der blev endvidere stillet forslag om, at der ydes støtte til instruktionskursus i folkedans efter samme regler som foreslået for foreningernes lederkursus.

Hertil bemærkes: I henhold til § 46 i lov om ungdomsskoler og aftenskoler m.v. har der været ydet tilskud til enkelte kursus for instruktører i folkedans i det omfang, der har været midler til rådighed.

19. Med hensyn til omrejsende tivolier, der kun kan virke med den stedlige politimesters tilladelse, foreslog kommissionen »for alle tilfældes skyld,« at justitsministeriets cirkulære om meddelelse af tilladelse ændres derhen, at tilladelse ikke kan meddeles, såfremt vedkommende kommunalbestyrelse, der skal høres over de enkelte andragender, fraråder.

20. Med hensyn til skolernes sangundervisning foreslog et flertal – på langt sigt og inden for lovens dagældende timerammer – en intensivering, således at børnene får lejlighed til at udvikle deres musikalske evner.

Endvidere blev det foreslået, at undervisning i instrumentalmusik bliver gjort berettiget til tilskud efter aftenskoleloven, således at den videst mulige dispensationsregel med hensyn til det gennemsnitlige deltagerantal på holdene bringes i anvendelse. I landdistrikterne vil der antagelig yderligere blive behov for en særlig tilskudsordning til dækning af lærerens transportudgifter.

En ved to højskoler etableret uddannelse til korleder (svarende til delingsfører inden for gymnastikken) anbefalede til videreførelse.

Endelig anbefalede det, at de unge, der ikke har råd til at købe billetter til almindelige koncerter, i passende omfang får lejlighed til at købe billetter til nedsat pris (eller til at overvære generalprøver på orkesterkoncerter), evt. ved et arrangement i lighed med Dansk Skolescene.

Hertil bemærkes: Der er ikke efter den gældende lov om ungdomsskoler og aftenskoler m.v. hjemmel til at dispensere fra elevtalskravene ved undervisning i instrumentalmusik.

Såvel efter gældende lov § 17, som efter loven om fritidsundervisning m.v. § 66, er der mulighed for rejsegodtgørelse til tilrejsende lærere.

21. Med hensyn til hobbyvirksomhed fremsatte kommissionen det ønske, at de kommunale

ungdomsudvalg kunne forestå opførelse, indretning og administration af hobbyværksteder, så vidt muligt i samarbejde med de lokale hobbyorganisationer, deriblandt husflidsforeningerne.

Indtil dette kan gennemføres, tænker man sig som en midlertidig ordning, at sløjdløkalerne i de kommunale skoler forsynes med et ekstra sæt værktøj, beregnet for fritidsvirksomheden og aftenskolens hobbyvirksomhed.

Endvidere anbefalede bestræbelser i retning af at lade de former for håndarbejde, hvor skaberglæden kan blive mest intens, deriblandt syning af egne klæder, få den altovervejende plads i undervisningen, og

at indføje i så høj grad som muligt teoretisk stof, der kan fremme smagsudviklingen og understrege kulturtraditionerne i håndarbejdet.

Endelig blev det anset for ønskeligt, om der under skolernes fritidsvirksomhed blev oprettet hold i f. eks. kludeklip, stoftryk, vævning og lignende kunstnerisk- og hobbyprægede former for håndarbejde.

Hertil bemærkes: I henhold til §§ 24 og 25 i lov om ungdomsskoler og aftenskoler m.v. yder staten tilskud til anskaffelse af særligt for aften- og ungdomsskolen beregnet undervisningsmateriel. Hverken i den gældende lov eller i loven om fritidsundervisning m.v. er der benyttet udtrykket »hobbyvirksomhed«, alligevel må man sige, at en del af den virksomhed, der foregår inden for ungdoms- og aftenskolelovens rammer, har en hobbypræget karakter, ligesom man med den nye oplysningsform, interessegrupper for voksne, har villet imødekomme ønsker om en friere tilrettelæggelse af virksomheden end den, der foregår efter en undervisningsplan, som er grundlaget for aftenskoleundervisningen.

Med hensyn til en videreførelse af håndarbejdstraditionerne kan det oplyses, at ca. halvdelen af samtlige timer i aftenskolen ligger inden for håndarbejdsfagene, og at man med henblik på at uddanne egnede lærerinder til netop denne undervisning for tiden i et af undervisningsministeren nedsat udvalg arbejder med udarbejdelse af planer til en lærerindeuddannelse.

22. Med hensyn til kunstneriske fritidssysler fremhævede kommissionen en udtalelse i seminariekommisionens betænkning (1951), hvorefter man ønsker »at bibringe seminarieeleverne de kunstneriske grundbegreber i den bildende

kunst i samme omfang, som det er muligt på litteraturens område, hvorved de får betingelser for at udvikle sig videre og kan virke inciterende på fremtidige elever i folkeskolen.»

Ud fra dette synspunkt fandt ungdomskommissionen, at folkeskolens undervisning ikke blot bør omfatte egentlig tegning, men også brugen af farver, og at det desuden må være en naturlig opgave for tegneundervisningen at give eleverne i de ældre årgange af den undervisningspligtige alder en vis indføring i kunsthistorien og orientere dem om eksistensen af de forskellige teknikker inden for den bildende kunst. En uddybning heraf vil kunne ske på fritidsholdene.

Lignende synspunkter burde efter kommissionens opfattelse lægges til grund for undervisningen og fritidsvirksomheden i andre skoleformer, f. eks. ungdomsskolen, efterskolen og højskolen.

Endelig udtalte kommissionen, at medens der næppe er mulighed for at føje andre grene af kunsten ind i skolernes undervisning, vil arbejdsformer som modellering, pottemageri, farveklip og linoleumstryk på papir og stof m.m. kunne tages op i skolernes fritidsvirksomhed.

Hertil bemærkes: Synspunktet med at tilgode seminarieeleverne de kunstneriske grundbegreber i den bildende kunst er foreløbig tilgodeset i den nye lov om læreruddannelse, ligesom det »musiske« indslag i undervisningen og fritidsvirksomheden på de frie skoler er forøget betydeligt i de senere år.

23. På idrættens område har kommissionen fundet anledning til at opfordre kommunerne til under anvendelse af de gældende tilskudsregler at tilvejebringe egnede idrætspladser og gymnastiksale, evt. ved samarbejde mellem flere kommuner.

Angående støtte til idrætten gik kommissionen ind for, at det offentlige (staten eller tips-tjenesten) – som ved de øvrige ungdomsforeninger – yder tilskud til lederuddannelsen, at kommunerne med støtte fra staten stiller bygninger og anlæg til rådighed, men at alle udgifter, der i øvrigt opstår i foreningernes daglige arbejde, dækkes af de lokale foreningers egne midler, herunder først og fremmest af kontingenter.

Med hensyn til lederuddannelsen har kommissionen fundet det af største betydning, at idrætslederne har et nært forhold til det almindelige ungdomsarbejde og indgående kendskab både til dets almindelige teknik og til de værdier, som det er bygget op på, og kommissionen opfordrer derfor organisationerne til energisk og eventuelt i indbyrdes samarbejde at arbejde på, at dette bliver tilfældet.

Under idrættens sundhedsproblemer udtalte det, at den almindelige helbreds kontrol af idrætsudøvere efter kommissionens mening bør udbygges i forbindelse med gennemførelsen af kommissionens forslag om, at der skal sikres alle unge mellem 14 og 21 år gratis helbredsundersøgelse en gang årlig (i betænkningen om beskyttelsesforanstaltninger m.v. samt etablering af en almindelig helbreds kontrol for ungdommen, 1948).

Hertil bemærkes: I henhold til § 45 i lov om ungdomsskoler og aftenskoler, jfr. bekendtgørelse af 31. oktober 1960, kan der ydes lokale tilskud til ungdomsforeninger, der har rent idrætslige formål. Endvidere er kommunen forpligtet til at stille egne lokaler, hvortil der er ydet statstilskud, til rådighed for undervisning, oplysning samt børne- og ungdomsarbejde for kommunens beboere.

Disse regler er nu i lov om fritidsundervisning m.v. udvidet til at omfatte alle kommunale og statslige lokaler og udendørsanlæg.

Om ungdomskommissionens betænkning over ungdommens friluftsliv

Kommissionens betænkning om ungdommens friluftsliv blev vedtaget på kommissionens plenarmøder den 8. juni og 8. september 1950.

Kommissionens arbejde med problemerne om friluftslivet har haft den særlige baggrund, at loven om tipning, der blev vedtaget i sommeren 1948, særskilt anførte ungdommens friluftsliv som et almennyttigt formål, der fortrinsvis skal nyde godt af tipningens indtægter.

Kommissionen har ved opstillingen af sine forslag lagt den erkendelse til grund, at friluftslivet udgør en vigtig del af de unges tilværelse og samfundsmæssigt er af stor værdi, og har derfor ment, at det offentlige har pligt til at støtte ungdommen i dens bestræbelser på at skabe et sundt og ikke for dyrt friluftsliv på områder, hvor den ikke selv evner at løse opgaven. Man har ikke foreslået en særlig lovgivning om ungdommens friluftsliv, men har tilstræbt ved forslag til ændringer i eller tilføjelser til de bestående regler at opnå, at der tages mere hensyn til de særlige ungdomsproblemer, og har samtidig stillet forslag om tilskud på områder, hvor man anser det for naturligt, at det offentlige støtter ungdommens friluftsliv gennem bl.a. de til dette formål afsatte tipsmidler, eventuelt suppleret med særlige bevillinger.

Kommissionens forslag er følgende:

1. Tilvejebringelse af støttepunkter for friluftslivet.

Kommissionen fandt at kunne tiltræde principperne i et af statsministeriet i folketingssamlingen 1947/48 fremsat forslag til lov om foranstaltninger til fremme af befolkningens friluftsliv. Ifølge dette lovforslag ville der bl.a. være skabt hjemmel til at afholde udgifterne ved erhvervelse af friluftsansøgninger for kommuner, ungdomsorganisationer etc. Lovforslaget blev imidlertid ikke færdigbehandlet, idet det til be-

handling af forslaget nedsatte folketingsudvalg anmodede statsministeren om at gøre et forsøg på at indarbejde det i naturfredningsloven.

Kommissionen har derfor stillet forslag om, at staten – indtil spørgsmålet løses gennem det nævnte lovforslag – stiller et beløb til rådighed for et samarbejdsudvalg mellem de i ungdommens friluftsliv interesserede ministerier og ungdomsorganisationer, således at dette udvalg kan yde tilskud til dækning af udgifterne ved erhvervelse af lejrpladser.

Endvidere har kommissionen tiltrådt lovforslagets bestemmelser om, at det offentlige kan indrette strandparker ved større kystbyer, og endelig fandt kommissionen det ønskeligt, at kommuner inde i landet anlægger friluftsbade med svømmebassiner.

Om de beløb, der siden tipslovens vedtagelse i 1948 er afholdt af tipstjenestens overskud, henvises til underbilaget 8c.

En del af de i det ovennævnte lovforslag indeholdte bestemmelser blev i 1959 indføjet i naturfredningslovens afsnit om fredningsplaner. I øvrigt er spørgsmålene om tilvejebringelse af faciliteter for friluftslivet behandlet i naturfredningskommissionens betænkning II (betænkning nr. 467/1967), kapitel XIII (side 192–202), og resultatet heraf er optaget i det som bilag 15 til den nævnte betænkning optrykte forslag til lov om naturfredning, der uden væsentlige ændringer er fremsat for folketetingen den 22. maj 1968. Forslaget blev genfremsat i folketingssamlingen 1968/69 og er nu med visse ændringer gennemført som lov nr. 71 af 13. juni 1969.

2. Indretning af lejrpladser o.lign.

Ungdomskommissionen har anbefalet, at der fortsat ydes tilskud til anlæg af lejrpladser o.lign. i henhold til arbejdsministeriets cirku-

lære af 11. oktober 1944 med indtil 75 % af de samlede indretningsomkostninger, og at der herudover ydes tipstilskud til specielle indretningsudgifter.

Den arbejdsministerielle tilskudsordning, i henhold til hvilken der i tiden fra 1944 til 1950 kun var indsendt og godkendt i alt 9 andragender om tilskud til indretning af lejrpladser, må under de nuværende beskæftigelsesforhold lades ude af betragtning.

Friluftsrådet har i 1956 sammen med Turistforeningen for Danmark nedsat Det danske Lejrpladsudvalg, hvis opgave er at sikre forsvarlige forhold på de godkendte campingpladser. Der var ved udgangen af 1968 i alt 495 godkendte lejrpladser.

3. Lejrpas.

Ungdomskommissionen fandt, at den dagældende frivillige lejrpasordning var af ringe værdi, og foreslog derfor – under hensyn til den forventede stærke udvikling af lejrporten og de modtagne klager over forholdene på de offentlige lejrpladser – indførelse af en obligatorisk lejrpasordning, således at det gøres til en betingelse for optagelse i lejrpladsfortegnelsen, at lejrpladssejeren afkræver alle lejrdeeltagere lejrpas ved ankomsten.

Dette forslag er nu gennemført, idet Friluftsrådet har indført en pasordning, der er obligatorisk for de i Det danske Lejrpladsudvalgs officielle fortegnelse optagne lejrpladser.

Denne legitimationsordning har medført, at der stort set ikke har været uroligheder og uorden på pladserne. Der blev i 1968 udstedt årspas svarende til ca. 375.000 personer. Hertil kommer 90.000 pas for udlændinge og 30.000 nødpas til danskere. I 1968 har det ikke været nødvendigt at foretage lejrpasinddragelser på grund af for ringe opførsel på pladserne.

4. Forholdene på de erhvervsmæssigt drevne lejrpladser.

Ungdomskommissionen foreslog på grund af fremkomne klager bl.a. over de hygiejniske og moralske forhold på erhvervsmæssigt drevne lejrpladser, at det ovenfor (under pkt. 1) nævnte samarbejdsudvalg ved forhandling med de forskellige myndigheder søger lejrpladserne indrettet efter turistforeningens lejrpladsregulativ, og at der tilvejebringes et mere effektivt tilsyn fra politiets side.

Dette problem er nu løst gennem Det danske

Lejrpladsudvalg, der drager omsorg for, at alle til optagelse i lejrpladsfortegnelsen godkendte lejrpladser, dels er undergivet den obligatoriske lejrpasordning til sikring af god ro og orden, dels tillige er godkendt af den stedlige sundhedskommission og kredslæge og er underkastet såvel disses som lejrpladskonsulentens tilsyn. Alle godkendte lejrpladser opfylder visse standardkrav og er i øvrigt efter kapacitet, indretning og drift klassificeret (med henholdsvis én, to eller tre stjerner i fortegnelsen) af lejrpladsudvalget efter indstilling fra dets konsulenter.

Ungdomskommissionens forslag om tilvejebringelse af et mere effektivt tilsyn fra politiets side synes nu unødvendigt, i hvert fald for så vidt angår de godkendte pladser.

5. Friluftsgårde for de større byers ungdom.

Ungdomskommissionen foreslog, at mulighederne undersøges for opførelse foreløbig af en enkelt friluftsgård for den københavnske ungdom med mødesal, spisesal, overnatningsmuligheder for indtil 100 personer, bestyrerbolig samt idræts- og badeanlæg. Endvidere foreslog kommissionen, at det undersøges, hvorvidt andre større byer måtte have behov for lignende friluftsgårde som støttepunkt for ungdommens friluftsliv uden for sommersæsonen.

Friluftsrådet har taget den førstnævnte opgave op, og af de årlige uddelinger af tipstjenestens overskud henlagt noget over 1 mill. kr. På denne baggrund og i forbindelse med fast ejendom, der er stillet vederlagsfrit til rådighed ved kulturministeriets foranledning, er man nu i færd med at undersøge mulighederne for at påbegynde oprettelsen af en friluftsgård ved Tystrup-Bavelse sø.

6. Adgang til skovene.

Ungdomskommissionen fandt, at ungdommens interesse i at færdes og drive øvelser i statens skove hidtil havde været tilgodeset dels gennem de af landbrugsministeriet fastsatte bestemmelser vedrørende befolkningens almindelige færdsel – herunder idræt – i skovene, dels gennem de af direktoratet for statsskovene med spejderkorpserne m.fl. sluttede aftaler om disses øvelser. Man fandt imidlertid en modernisering af denne aftale påkrævet, blandt andet fordi en del skovdistrikter havde søgt at indskrænke mulighederne for ungdomskorpsernes øvelser mere og mere, og fordi man anså det for nødvendigt, at der også træffes en særlig aftale med idræts-

organisationerne, således at disse får en mere udvidet adgang til skovene end efter de hidtil praktiserede regler.

Kommissionen henstillede derfor, at samarbejdsudvalget og de interesserede organisationer ved forhandlingerne med statsskovdirektoratet er opmærksomme på, at ungdommen, uden at tilsidesætte de rimelige krav, som stilles fra skovejernes og det almindelige skovsøgende publikums side, på tilfredsstillende måde kan udøve sit friluftsliv i landets skove.

Et over for ungdomskommissionen af et kommunalt ungdomsudvalg stillet forslag om, at der optages forhandling med Jagtrådet om, at jagten i visse skove – af hensyn til ungdommens friluftsliv – indstilles på bestemte søndage i jagtsæsonen efter nærmere aftale mellem ungdomsorganisationerne og skovejerne, fandt kommissionen af hensyn til konsekvenserne ikke at kunne efterkomme.

Efter betænkningens afgivelse er der i juli 1951 med statsskovdirektoratet indgået en overenskomst, hvorefter ungdomskorps, idrætsorganisationer m.fl. har fået reguleret deres adgang til at drive øvelser i skovene, og hvor hensyn er taget til skovejernes og til det skovsøgende publikums krav.

Den almindelige færdselsret gælder ifølge den hidtidige naturfredningslov, § 24, kun for de staten, kommuner, kirker, præsteembeder og offentlige stiftelser tilhørende skove, herunder plantager. For de private skove – der udgør ca. 2/3 af det samlede skovareal – gælder intet tilsvarende, hvilket vil sige, at de i teorien vil kunne afspærres for almenheden. Dette følger modsætningsvis af naturfredningsloven og er tilmed i nyere tid direkte fastslået i mark- og vejfredningsloven af 1953. I praksis har dog også de private skove i vidt omfang hidtil ved ejernes velvilje været åbne for almenhedens uskadelige færdsel. Efter indgående drøftelser i naturfredningskommissionen besluttede denne imidlertid (med dissens alene fra De samvirkende danske Landboforeningers repræsentant) at udvide den legale almindelige færdselsret til også at gælde private skove, dog med visse mindre indskrænkninger sammenlignet med de offentlige skove. Forslaget er indeholdt i § 55 i det til kommissionens betænkning som bilag 15 vedføjede forslag til lov om naturfredning, og er uændret optaget i det for folketinget fremsatte lovforslag. Uanset Dansk Skovforening, der er repræsenteret ved et medlem i naturfredningskommissionen, ikke udtalte sig imod kommis-

sionens forslag om åbning af de private skove, er forslaget under behandlingen i folketinget stødt på en ret kraftig modstand fra de private skovejeres side. Forslaget er imidlertid i princippet opretholdt i den nu stadfæstede naturfredningslovs § 55.

7. Færdsel på vandløb og søer.

Ungdomskommissionen anså det for et stort fremskridt, at vandløbsloven af 1949 havde skabt en klar ret til sejlads (uden anvendelse af mekanisk kraft) på fælles vandløb og søer. Betænkningen pegede på, at vandløbsloven ikke hjemlede kano- eller kajakroere ret til at betræde de til vandløbene og søerne stødende ejendomme og til at slå telt op dér, men fandt ikke grund til at foreslå ændringer på dette område.

Naturfredningskommissionen påpegede, at friluftslivet i høj grad har brug for en færdselsmulighed langs åer og søer, men fandt – efter at et forslag rejst i forbindelse med vandløbslovens revision i 1963 var faldet – ikke at kunne fremsætte forslag om en automatisk og generel etablering af en sådan færdselsret. I stedet anbefalede kommissionen, at problemet angribes konkret ved rejsning af fredningssag i hvert enkelt tilfælde.

8. Ophold, badning og teltslagning på strandbredderne.

Ungdomskommissionen pegede på, at der borset fra den i naturfredningslovens § 23, stk. 1, hjemlede strandgangsret ikke – uden for Sønderjylland – for tiden eksisterer nogen ret for almenheden til at opholde sig på eller bade fra strandbredderne ved vore kyster, og at denne retstilstand i forbindelse med den stigende udstykning af kystområderne til sommerhusgrunde medfører, at befolkningen mere og mere udelukkes fra forbindelse med havet. Denne udvikling fandt kommissionen uheldig og i strid med bestræbelserne for at få de unge ud i naturen. Der anvistes to veje til løsning af problemet, nemlig enten en ændring af naturfredningslovens bestemmelser, således at der som hovedregel etableres fri adgang til ophold og badning med visse naturlige begrænsninger af hensyn til husfreden m.v., eller at strandbredderne på visse strækninger åbnes ved køb eller ekspropriation. Der blev ikke stillet forslag om, hvilken af de to løsninger der bør vælges,

idet kommissionen indskrænkede sig til at henvende opmærksomheden på betydningen af, at åbne strandarealer sikres de kommende generationers friluftsliv, og at der på én eller anden måde sker en åbning af de spærrede strækninger på meget søgte steder.

Udviklingen er gået i begge retninger. Dels har kulturministeriet udfoldet en ikke helt ringe virksomhed ved opkøb af strandejendomme, dels indeholder nu den nye naturfredningslov i § 54 en bestemmelse om, at strandene åbnes for almenheden for færdsel til fods (som hidtil) samt for kortvarigt ophold og badning (men ikke teltslagning) uden for en afstand af 50 m fra beboelsesbygninger. I samme § er det fastsat, at vedkommende kommunalbestyrelse, såfremt adgangen til stranden er af særlig betydning for almenheden, og der ikke i fornødent omfang findes adgangsvveje hertil, efter anmodning fra kulturministeren skal udlægge en offentlig sti efter reglerne i lov om bestyrelse af de offentlige veje.

9. Støtte til vandrehjem.

Ungdomskommissionen foreslog, at der af tipsmidlerne eller ved særlig bevilling ydes vandrebælgelsen dels støtte til afholdelse af anlægsudgifter ved opførelse eller forbedringer af vandrehjem – idet man herved navnlig havde opmærksomheden henvendt på afsides beliggende private vandrehjem – dels hjælp til Herbergs-Ringen til anskaffelse af udstyr til herberger og til uddannelse af herbergsværter.

Der er af tipstjenestens overskud givet støtte til vandrebælgelsen med i alt godt 2 mill. kr. Heraf er ca. 3/4 anvendt til delvis dækning af anlægsudgifterne ved opførelse af 17 nye vandrehjem og udvidelse af og sanitære forbedringer i bestående hjem.

10. Støtte til feriekolonier og feriehjem.

Ungdomskommissionen foreslog, at der årligt stilles et beløb til rådighed for feriekolonier til delvis dækning af anlægsudgifter og udgifter til inventar m.v., men ikke til driftsudgifter. Endvidere foreslog kommissionen, at det førnævnte samarbejdsudvalg optager forhandling med Foreningen af højskoler, landbrugsskoler m.fl. om forsøgsvis anvendelse af nogle af disse skoler i august og september måned til ferieophold for unge.

Der er af tipstjenestens overskud i de senere år ydet mellem 400.000 og 500.000 kr. årlig

til ferieformål. De virkelige beløb må dog nok antages at være noget højere, da grænsen mellem ferieformål og sociale formål er flydende.

11a. Tilskud til leder- og instruktøruddannelsen.

Ungdomskommissionen foreslog, at der ydes friluftorganisationerne tilskud, dels til dækning af kursusudgifter, dels til delvis dækning af de enkelte deltageres udgifter. Endvidere blev det foreslået, at der ydes lignende tilskud til de øvrige ungdomsorganisationers kursus vedrørende friluftsliv. Endelig blev det foreslået, at der ydes en vis refusion af udgifterne ved ansættelse af faste friluftsinstruktører og rejsesekretærer.

Endvidere anbefalede kommissionen, at der af stat, kommune og private arbejdsgivere tages hensyn til ungdomsledere, dels således at deres ferie placeres under hensyntagen til deres virksomhed ved sommerlejr, dels således at der søges ydet dem en vis udvidelse af ferien, for at de også kan holde ferie sammen med familien.

Der er i de senere år af tipstjenestens overskud ydet 210.000 kr. årlig til lederkursus. Midlerne er fordelt mellem de 6 ungdomskorps, Dansk Vandrelaug, Danmarks socialdemokratiske Ungdom, Sportsfiskerforbundet m.fl. således at hovedorganisationernes kursusudgifter bliver dækket fuldt ud, medens deltagerens udgifter bliver dækket i et sådant omfang, at ingen af økonomiske grunde behøver at holde sig tilbage fra kursusdeltagelse.

11b. Tilskud til ledertræningscentre.

Ungdomskommissionen konstaterede, at ungdomskorpserne havde et aktuelt behov på i alt 890.000 kr. til udbygning over en kortere periode af deres ledertræningscentre og foreslog derfor, at der »snarest muligt – og indtil behovet om formentlig få år er dækket – ydes ungdomsorganisationerne tilskud til afholdelse af en væsentlig del af deres udgifter til erhvervelse af egnede grunde, til opførelse af bygninger og til indretning af dem til ledertræningscentre.«

Der er i den siden betænkningens afgivelse forløbne tid af tipsmidlerne ydet i alt 1.506.000 kr. til dette formål, således at de forskellige ungdomskorps har fået tilskud til dækning af en del af deres udgifter til erhvervelse af egnede grunde og til opførelse og indretning af bygninger til deres førertræningscentre.

12. Fritagelse for ejendomsskatter af ungdomsorganisationernes friluftsgrunde med bygninger.

Ungdomskommissionen foreslog, at der i forbindelse med de da stedfindende overvejelser i finansministeriet om revision af loven om ejendomsskatter til staten skabes hjemmel for at fritage ungdomsorganisationernes til friluftsarbejde beregnede grunde med derpå opførte bygninger for alle ejendomsskatter til staten og dermed også for de kommunale ejendomsskatter.

13. Almindelige tilskud til ungdomsorganisationer med friluftsliv som hovedvirksomhed.

a. Tilskud til hovedorganisationerne.

Ungdomskommissionen foreslog, at der ydes ungdomsorganisationerne med egentlig friluftsliv som hovedvirksomhed et årligt tilskud til deres almindelige arbejde, ligesom det gennem de senere år havde været tilfældet med hensyn til idrætsorganisationerne. Man fandt derimod ikke at kunne foreslå tilskud til ungdomsorganisationer, der kun driver sekundær friluftsvirksomhed (herunder de politiske ungdomsforeninger).

Det bemærkes, at denne sontring ikke blev anlagt ved forslaget om tilskud til leder og instruktøruddannelse, jfr. ovenfor under pkt. 11a.

Der har af tipsmidlerne hvert år været uddelt mellem 145.000 og 175.000 kr. til de forskellige ungdomskorps m.fl. i forhold til deres medlemstal. Tilskuddet pr. medlem har været stadig faldende fra 1.75 kr. i 1949/50 og til 1.00 kr. de sidste år.

b. Tilskud til lokale afdelinger.

Det var ungdomskommissionens principielle standpunkt, at de lokale afdelinger i lighed med de enkelte idrætsforeninger som hovedregel selv bør klare deres udgifter – eventuelt, som tilfældet er mange steder, med støtte fra kommunen. Dog foreslås det, under henvisning til de efter krigen ekstraordinære forhold, at der stilles et særligt beløb til rådighed til ydelse af ekstraordinære tilskud til dækning af særlige anlægsudgifter i de lokale afdelinger.

Herefter er der i de forløbne år af tipsmidlerne fordelt godt 3,5 mill. kr. til i alt 1.324 afdelinger med 10–20 % af deres anlægsudgifter til friluftsområder, spejderhuse, weekendhytter m.v.

14. Rejseoplysning for ungdommen.

Ungdomskommissionen foreslog, at der ydes foreningen Dansk Vandrelaug og selskabet Dansk Folkeferie et årligt tilskud til vederlagsfri rejseoplysning for ungdommen, det første år med 10.000 kr. til hver.

Der har herefter i nogle år været ydet 10.000 kr. årligt til hver af de to organisationer til dækning af udgifterne ved rejsevejledning i deres lokaler i København og en række provinsbyer. Da kendskabet til billige rejser efter nogle års forløb var almindeligt udbredt, ophørte vejledningen.

15. Fribefordring og rabatrejser på jernbaner.

Ungdomskommissionen stillede på forskellige punkter forslag om udvidelse af reglerne om fribefordring og rabatrejser på jernbanerne, og nogle af disse forslag er senere fulgt op.

Undervisningsministeriet har således i august 1952 opnået tilslutning fra bevillingsmyndighederne til, at bekendtgørelsen af 15. april 1951 om fribefordring af skoleelever m.v. ændres således, at aldersgrænsen forhøjes fra 16 til 18 år, og at der fremtidig ikke stilles krav om, at børnene og de unge menneskers forældre skal være ubemidlede. Herefter vil skolesejende børn og unge mennesker indtil 18 år, når de drager i sommerlejr som deltagere i en anerkendt landsorganisations lejr, alle få fri rejse.

Endvidere er det tidligere krav om undervisningsministeriets godkendelse af vandreture, der afholdes i forbindelse med disse ferierejser til sommerlejr, i overensstemmelse med kommissionens forslag bortfaldet ved undervisningsministeriets bekendtgørelse af 25. april 1951.

16. Sagkyndig vejledning på historiske og naturskønne steder.

Ungdomskommissionen stillede forslag om, at der ydes tilskud til udgivelse af kortfattede og overskuelige hæfter om et områdes seværdigheder på steder, hvor der må savnes passende vejledning, samt at der forsøgsvis på Kalø og Mols og eventuelt senere på Hammershusområdet, Trelleborg og Spøttrup etableres sagkyndig vejledning med omvisning på bestemte klokkræder, Trelleborg og Spøttrup etableres sagkyndig ungdomsorganisationerne gøres bekendt med fredninger af interesse for friluftslivet og med de grønne stier i Københavns omegn.

Efter forhandlinger med ungdomsnævnet, tu-

ristforeningen og museerne i Århus har Friluftsrådet i nogle år forsøgsvis stillet et beløb på 2.000 kr. til rådighed til naturvejledning på Kalø. Vejledningen førte under ledelse af museumsdirektør Thamdrup og hans hjælpere deltagere til naturseverdighederne i skovene, stranden og ruinen ved Kalø.

Efter nogle års forløb ophørte vejledningen på grund af manglende interesse fra befolkningens side.

17. Selvstændige udflugtsstier og cykleveje.

Ungdomskommissionen udtalte, at da ungdommen i overvejende grad benytter cyklen som befordringsmiddel på udflugter og rejser rundt i landet, er det af den største betydning, at anlæg af cyklestier fremmes mest muligt. Herved tænkes ikke blot på cyklestier langs eksisterende veje, men også på selvstændige cyklestier i egen tracé, de såkaldte cykleveje. Kommissionen fandt, at udskillelsen af cyklefærdslen fra den hurtiggående motorfærd betyder en ønskelig forøgelse af sikkerheden, og at selvstændige cykleveje i så henseende er at foretrække. Kommissionen henstillede derfor til vejmyndighederne at have opmærksomheden henvendt på dette forhold.

Også naturfredningskommissionen har beskæftiget sig med dette spørgsmål, og det henstilles i betænkningen, at det over for fredningsmyndighederne og vejmyndighederne fremhæves, at det er ønskeligt, at der tages initiativ til etablering af yderligere stianlæg (gang-, cykel- og ridestier), dels ved en ændring af bestemmelserne for allerede fredede arealer, hvor forholdene taler derfor, dels ved nye fredninger, f. eks. således at stianlæg kommer til at forbinde adskilte skovarealer. Kommissionen fremhævede i denne forbindelse den store betydning, det vil have for færdselssikkerheden og for befolkningens friluftsliv, at der tilvejebringes stier

i egen tracé for cyklister, og anbefalede, at nedlagte jernbanelinier indrettes til spadserer- og cyklestier, hvortil disse strækninger ofte er meget egnede.

Friluftsrådet har under henvisning til de senere års mange færdselsulykker med dødelig udgang for cyklister og knallertkørere anmodet vejdirektoratet om at iværksætte en aktion for cyklestier langs befærdede veje og i egen tracé gennem landskaberne. Rådet finder dog, at vejdirektoratet har svaret for tilbageholdende på denne henvendelse.

18. Hensynet til naturen ved ungdommens udøvelse af friluftslivet.

Ungdomskommissionen stillede forslag om, at det gøres til en betingelse for tilskud til en friluftsans organisations lederkursus, at der gives instruktion i de almindelige regler for naturens beskyttelse og om grunden til disse regler. Samtidig foreslog man, at turistforeningernes turistkulturudvalg får tilskud til fortsættelse af dets oplysningsvirksomhed.

Hertil bemærkes, at Friluftsrådet gennem årene har gennemført en omfattende skovsvinkampagne, hvor man med støtte af pressen, radioen, skolerne, skovvæsenet m. fl. har slået til lyd for beskyttelse af naturen.

For at ungdomsledere kan forklare børn og unge mennesker hensigten med de forskellige forbud, der tilsigter at beskytte naturen, har Friluftsrådet til ungdomsorganisationer, der har modtaget tilskud til leder- og instruktørkursus, henstillet, at der ved planlæggelsen af de kommende kurser afsættes tid til foredrag eller lignende om hensyntagen til naturen under ungdommens udøvelse af friluftslivet.

Kampagnen er senere udvidet til vejsvin, vandsvin m. fl., men har ikke kunnet føres kraftigt nok på grund af begrænsede økonomiske midler.

18. december 1968

*Til Folketingsudvalget
vedrørende naturfredningsloven.*

Dansk Ungdoms Fællesråd erfarer med stor glæde, at lovforslaget støtter befolkningens friluftsliv, især gennem udvidet færdsels- og opholdsret i det åbne land og ved at skabe grundlag for bevarelse af større samlede naturområder. Om lovens enkelte afsnit vil vi bemærke følgende:

**1. Færdsel og ophold i naturområderne
(§§ 54–56)**

A. Det må hilses med glæde, at der gives befolkningen *adgang til private skove*. Et voksende friluftsliv kombineret med en øget risiko for lukning af skove ved udlændinges eller byboers køb, sandsynliggør, at der i fremtiden vil blive mange konflikter, hvis ikke almenhedens ret til færdsel og ophold i skovene gennemføres nu. I lovforslaget omtales kun gående færdsel; men *også cykling i skovene bør være tilladt*. Antallet af jagtdage, hvor en skov kan lukkes for offentligheden, bør begrænses.

B. Retten for almenheden til *ophold på private strandbredder* og badning fra disse, er yderst værdifuld. Begrebet »kortvarigt ophold« bør erstattes af blot ophold.

Enkelte steder bør en vis begrænsning i retten til badning indføres: En del børnekorps og -institutioner har ejendomme ved strand, hvorfra der bades med større hold af børn. Af hensyn til foreningernes og institutionernes ansvar for børnene under badning bør det tillades disse ejere, f. eks. ved opslag på stranden, at forbeholde retten til badning (men ikke til ophold på stranden) for foreningens eller institutionens børn i et begrænset tidsrum dagligt.

C. Også almenhedens ret til *færdsel på udyrkede arealer* er meget værdifuld. Men man kan

frygte, at ejernes ret til indhegning med tiden faktisk vil føre til en øget afspærring. I betragtning af, at græsningsarealerne i det nye lovforslag er undtaget fra færdselsretten *bør det overvejes, om det ikke er tilstrækkelig sikring af ejernes interesser, at de kan søge fredningsnævnet om indhegningstilladelse i tilfælde, hvor offentlighedens adgangsret er særligt generende.*

2. Byggelinien ved skove (§ 47)

A. Børne- og ungdomsforeningerne har mange *weekend-hytter* placeret direkte ved skov. En undersøgelse foretaget for få år siden af Fredningsplanudvalget for København, Frederiksborg og Roskilde amtsråds kredse viste, at langt de fleste hytter i dette område var placeret direkte ved skov; og de fleste af de resterende hytter ville være blevet anbragt i skovbryn, hvis det havde været muligt. Det er med disse weekend-hytter som udgangspunkt, at organisationerne dyrker friluftslivet i skovene. Det er derfor af stor betydning for foreningerne, at der også fremtidig – og i alle egne af landet – bliver mulighed for at opføre weekend-hytter direkte ved skov. For at sikre en ensartet dispensationspraksis i de forskellige fredningsnævn, foreslår vi, at der i lovebekendtgørelsen gøres en bemærkning om, *at fredningsnævnene gennem deres dispensationer bør sikre, at børne- og ungdomsforeningerne kan etablere de nødvendige støttepunkter for friluftslivet i form af weekend-hytter ved skove.*

B. Lovforslaget giver ministeren en bemyndigelse til inden for skovbyggelinien at forbyde *teltslagning* helt eller delvis i hele landet eller dele af landet. Denne bestemmelse kan komme til at ramme en række organisationer, især børnekorpserne, der igennem årtier har dyrket

lejrLiv i telt, fortrinsvis i og ved skov og nær strandene. Det vil være urimeligt, om dette lejrLiv, der har kunnet udfolde sig i kraft af mange jordejeres velvillige tilladelse, og som ikke har været kritiseret, skal kunne stoppes i fremtiden, fordi andres mere varige teltslagning skønnes

at stride mod fredningsinteresserne. *Ministerens ret til at udstede forbud mod teltslagning bør begrænses til at omfatte teltslagning mod betaling, det vil navnlig sige erhvervsmæssigt drevne lejrpladser.*

DANSK UNGDOMS FÆLLESRÅD

Underbilag 8b

29. januar 1969

*Til Folketingsudvalget
vedrørende naturfredningsloven.*

Foranlediget af den senere tids debat om befolkningens adgang til naturområder, vil vi fremføre følgende som supplement til vort brev af 18. december 1968.

Vi ønsker de private skove åbnet for gående og cyklende færdsel.

De fleste private skove er i dag åbne for offentligheden; men det er en ringe trøst for den del af befolkningen, der er bosat ved de lukkede skove, at de fleste *andre* skove er åbne.

Det bør tillades at *cykle* i skovene, da cykling ikke kan være til større gene for skovejerne end gående færdsel.

Der er på landet tradition for, at uskadelig færdsel til fods på anden mands ejendom accepteres. Denne tradition findes ikke hos bybefolkningen; og det må frygtes, at byboers, selskabers og udlændinges køb af skove vil medføre en øget afspærring. Disse opkøb må forventes at stige i takt med skovenes voksende betydning som rekreative områder og med faldende udbytte af egentlig skovdrift.

Såfremt skovene afspærres i stigende omfang – som vi formoder, det vil ske – vil det blive

stadig vanskeligere at få gennemført en ret for befolkningen til at færdes i skovene.

Vi ønsker fri adgang til udyrkede arealer.

Størstedelen af de udyrkede arealer er klitter og heder, der lige så lidt som skovene bør kunne afspærres for offentligheden. Da der her ikke engang er dyrkningsmæssige hensyn at varetage, bør ejerne ikke have ret til at foretage indhegning.

Vi ønsker ret til ophold på private strandbredder.

Lovforslagets begreb »kortvarigt ophold« kan give anledning til megen strid og bør ændres til blot »ophold«.

Danmarks rekreative områder er små af omfang. Vi har ikke råd til at forbeholde skovene, strandene, hederne og klitterne for et mindretal af befolkningen – især ikke i en fremtid, hvor øget fritid og øget befolkningskoncentration i byerne vil medføre, at befolkningens trivsel ikke mindst vil afhænge af omfanget af rekreative områder, der er tilgængelige for alle.

Tipsmidlerne til ungdommens friluftsliv

1. Administrationen.

Efter aftale med de bevilgende myndigheder deltager Friluftsrådet i fordelingen og administrationen af de af tipsoverskuddet bevilgede midler til ungdommens friluftsliv. Det samlede tilskud til ungdommens friluftsliv, der for 1949/50 udgjorde 770.000 kr., blev efter Friluftsrådets forhandling med de forskellige ministerier for 1950/51 forhøjet til 820.000 kr. For 1951/52 til 1953/54 var bevillingen 850.000 kr. og for 1954/55 og 1955/56 925.000 kr. Efter nye forhandlinger har bevillingen for 1956/57 og 1957/58 været 1 mill. kr., men blev ved fordelingen for 1958/59 på grund af nedgangen i tipsmidlerne nedsat til 970.000 kr. og for 1959/60 og 1960/61 til 950.000 kr. For 1961/62 og 1962/63 var der igen 1 mill. kr., for 1963/64 til 1965/66 1,1 mill. kr. og for 1966/67 1,2 mill. kr., der fordeler sig således:

1. Til tilvejebringelse af støttepunkter for friluftsliv	41.700
2. Til vandrehjem	129.000
3. Til lederkursus	210.200
4. Til opførelse af en friluftsgård (11. rate)	200.000
5. Til ungdomsorganisationernes alm. virksomhed og instruktion	153.700
6. Til friluftorganisationernes lokale afdelinger	353.300
7. Til Friluftsrådets administration og skovsvine-kampagne	98.500
8. Til fordeling efter nærmere aftale	13.600

I alt kr. 1.200.000

2. Fordelingen i 18 år (1949/50–1966/67).

Til ungdommens friluftsliv er i årene indtil 1966/67 uddelt godt 17,3 mill. kr. fordelt således:

1. a. Lejrpladser m.v.	154.000	
b. Friluftsbade	349.500	
c. Friluftssarealer m.v.	350.216	853.716
2. Vandrehjem		2.321.134
3. Leder- og instruktørkursus i ungdomskorpserne m. fl. (førertræningscentrenes driftsudgifter, hovedorganisationernes almindelige kursusudgifter og op til halvdelen af kursusdeltagernes befodrings- og bospisningsudgifter) ..		3.190.051
4. Førertræningscentre og friluftsgård		
a. 10 førertræningscentre for ungdomskorpserne (ca. 60 % af anlægsudgifterne)		1.506.000
b. Henlagt til friluftsgård (1.–11. rate)		1.200.000
5. Almindelig virksomhed og instruktion i ungdomskorpserne m. fl. (mindst 33 1/3 % af tilskuddene skal anvendes til instruktionsvirksomhed)		2.982.800
6. Tilskud til friluftssarealer, weekend-hytter o. lign. for ungdomskorpsernes lokale afdelinger, kommuner og idrætsforeninger		3.585.975
7. Rejseoplysning for ungdommen og anden rejsevejledning		118.000
8. Friluftsrådets administration, skovsvinekampagnen, naturvejledning m. v.		1.292.277
9. Diverse friluftsmål		290.047

I alt kr. 17.340.000

Om ungdomskommissionens betænkning over fritidslokaler på landet

Kommissionen har i sin betænkning om fritidslokaler på landet beskæftiget sig med problemerne om tilvejebringelse af egnede lokaler for ungdomsarbejdet. For at danne sig et billede af forholdene vedrørende de eksisterende forsamlingshuse på landet lod kommissionen i 1947 gennem det statistiske departement foretage en undersøgelse vedrørende forsamlingshusene i landkommunerne. Undersøgelsen viser, at op mod en trediedel af forsamlingshusene er opført inden udgangen af forrige århundrede og kun en fjerdedel i tiden efter 1920.

Betænkningens konklusion er:

at der findes en række kommuner, som overhovedet ikke har fritidslokaler for ungdommen,

at de forhåndenværende lokaler er temmelig små og ikke alle lige vel vedligeholdte, og at de forhåndenværende garderober og toiletter er utilstrækkeligt indrettede,

at der kun sjældent forefindes den flerhed af forskellige lokaletyper, som man har tilstræbt de steder, hvor der er opført sognegårde eller arbejdes med planer herom,

at det åbenbart er forbundet med betydelige økonomiske vanskeligheder at drive forsamlingshusene på en sådan måde, at de svarer til deres bestemmelse, og

at man derfor ofte vil være nødsaget til at lade de økonomiske hensyn komme i første række.

Betænkningen giver dernæst oplysninger om de bestående regler vedrørende statsstøtte til byggeri af fritidslokaler såvel i by som på land og indeholder detaljerede råd og vejledning for indretning af sognegårde alt efter det lokale behov. Kommissionen anbefaler den selvejende institution eller kommuneejere som de ejerforhold, der giver bedst mulighed for at få så mange som muligt af sognets beboere interesseret i sognegårdsarbejdet, idet dette efter kommissio-

nens opfattelse skal være til gavn ikke blot for ungdommen, men for hele sognets kulturliv.

Kommissionen behandler endvidere finansierungsproblemerne i forbindelse med opførelsen af sognegårde og tager stilling til rigsdagens behandling i 1949/50 af forslag til lov om ændring i byggestøttelovgivningen m.m. Kommissionens forslag fik dog ikke særlig stor reel betydning for det endelige resultat i lov nr. 252 af 14. juni 1951.

I 1963 afgav regeringens kulturudvalg et forslag til ministeriet for kulturelle anliggender om kulturcentre, idet man ønskede at skabe samlingssteder rundt om i landet for befolkningen til udøvelse af kulturel virksomhed. Forslaget blev undergivet udvalgsbehandling under ministeriet for kulturelle anliggender, og en betænkning blev afgivet i 1966, indeholdende et udkast til lov om statsstøtte til kulturcentre. Der skulle herefter kunne ydes lån til opførelse eller til køb og indretning af en bygning til et godkendt kulturcenter og tilskud til driften. Et kulturcenter var i betænkningen beskrevet som et samlingssted for udøvelse af kulturel, særlig kunstnerisk, virksomhed af såvel professionel som amatørermæssig art.

Betænkningen udløste en meget omfattende debat, hvori også kontaktudvalget deltog, idet udvalget efter drøftelse på flere møder i skrivelse af 1. september 1966 til ministeriet for kulturelle anliggender udtalte, at ungdomsorganisationernes repræsentanter i udvalget finder »at kulturcentrene, således som deres formål bestemmes i betænkningen, vil afhjælpe et væsentligt savn, og med glæde har noteret sig, at betænkningen og det dertil knyttede udkast til lov om statsstøtte til kulturcentre går ind for en rummelig bestemmelse af kulturcentrenes formål, således at dette også omfatter fritidsaktiviteter, der ligger uden for den kulturelle virksomhed i snævrere forstand, idet

man går ud fra, at disse aktiviteter omfattes af ordene »studiekredsarbejde, fritidsundervisning og lignende« i lovudkastet . . .« Endvidere afgav kontaktudvalget visse nærmere motiverede forslag til ændringer af lovudkastet.

Der blev imidlertid ikke fremsat lovforslag på grundlag af betænkningen, dels fordi man fandt det mere hensigtsmæssigt ved ændringer af den eksisterende lovgivning at søge at skabe mulighed for, at de bestående kulturelle institutioner i højere grad kunne komme til at virke som kulturcentre, dels fordi den nye lov om fritidsundervisning, der nu er vedtaget og trådt i kraft den 1. august 1969, indicerede en vis tilbageholdenhed over for kulturcentertanken i dens oprindelige form.

Ud fra den erkendelse, at det alligevel næppe vil være muligt gennem speciallovgivning at dække behovet for støtte til kulturel virksomhed i det omfang, det er ønskeligt, har kulturudvalget i december 1968 fremsat et nyt forslag om støtte til fremme af kulturelt arbejde. Dette forslag lægger i sin opbygning i høj grad vægten på det stedlige, særlig det kommunale initiativ som forudsætning for statsstøtte. Støtten tænkes udløst derved, at det kulturelle arbejde forinden skal være godkendt af et lokalt organ, som kaldes et kulturelt samråd. Efter dette samråds foreslåede sammensætning vil ungdommen få gode muligheder for indflydelse.

Om ungdomskommissionens betænkning over den tilpasningsvanskelige ungdom

Ungdomskommissionen skulle ifølge kommissoriet bl.a. »optage spørgsmål om den sociale ungdoms problemer til behandling med særligt henblik på forebyggelsen af ungdomskriminaliteten.«

Dette spørgsmål er behandlet i ungdomskommissionens betænkning »Den tilpasningsvanskelige ungdom«, der i hovedlinierne er tiltrådt i kommissionens plenarmøde den 22. september 1952.

Betænkningen har været genstand for yderligere udvalgsbehandling og har givet anledning til væsentlige lovændringer.

Det af arbejds- og socialministeriet i anledning af den nye bestemmelse i grundlovens § 71, stk. 6, den 15. oktober 1953 nedsatte udvalg vedrørende børneforsorgens administration m.v. (i det følgende kaldet administrationsudvalget) har således inddraget ungdomskommissionens betænkning i sine overvejelser. Administrationsudvalget afgav to betænkninger i 1957/58 og på grundlag heraf gennemførtes ved lov af 7. juni 1958 ændringer i forsorgslovens afsnit om børneforsorgens administration m.v.

I forbindelse med fremsættelsen af lovforslag angående ungdommens uddannelsesfond besluttede regeringen i 1954 at lade foretage en undersøgelse af, hvorvidt de af ungdomskommissionens forslag, der endnu ikke var ført ud i livet, burde gennemføres. I denne anledning nedsatte socialministeriet den 8. juni 1954 et snævert udvalg af embedsmænd fra social- og undervisningsministerierne (i det følgende kaldet embedsmandsudvalget) med den opgave at behandle betænkningen om den tilpasningsvanskelige ungdom. Udvalget afgav i 1955 en foreløbig særskilt betænkning om forhøjelse af statstilskuddet til foreningen »Efterværnet«. Udvalgets forslag blev gennemført med virkning fra den 1. april 1956. I øvrigt

afventede udvalget resultatet af arbejdet i administrationsudvalget og afgav i februar 1960 betænkning om de af ungdomskommissionen behandlede problemer, som ikke var behandlet af administrationsudvalget – alene med undtagelse af spørgsmålet om børneværnsudvalgenes almindelige børnetilsyn og deres tilsyn med børn under børneforsorg.

Endelig har socialministeriet den 1. september 1961 nedsat et snævert udvalg (»revisionsudvalget«) med den opgave at forberede den lovbestemte revision af loven om børne- og ungdomsforsorg (der i 1961 var udskilt af forsorgsloven som en særskilt lov). Udvalget afgav betænkning den 7. januar 1963 og på grundlag heraf gennemførtes lov af 4. juni 1964 om børne- og ungdomsforsorg.

— — —

Ungdomskommissionens betænkning byggede for en meget væsentlig del på erfaringerne fra en af sociallæge H. Kjems på kommissionens foranledning iværksat undersøgelse af et repræsentativt udvalg af de børn, der i 1947/48 blev anbragt uden for hjemmet på grund af tilpasningsvanskeligheder.

Embedsmandsudvalget kom under sit arbejde ind på spørgsmålet om at iværksætte en efterundersøgelse af, hvorledes det senere er gået disse elever. Efter drøftelse af spørgsmålet, bl.a. med børne- og ungdomsforsorgens pædagogiske nævn, blev det besluttet foreløbig at lade foretage en begrænset undersøgelse, som skulle give visse grundoplysninger om de pågældendes sociale stilling på dette tidspunkt (1960).

Kommissionens forslag og bemærkninger hertil.

I kap. 5: »Ledende synspunkter med hensyn til forebyggelse og behandling af tilpasnings-

vanskeligheder hos børn og unge« fremhæves tidligere fremsatte (bl.a. i betænkningen »Ungdommen og arbejdslivet«) henstillinger om, at der tilvejebringes større ligelighed mellem indtægtsgrupperne med hensyn til støtte til forsørgere med børn. Endvidere peges på behovet for socialpolitiske foranstaltninger til fordel for hjem med enligstillede mødre.

Der skal herom henvises til bilag 2.

Til afsnittet om modvirkning af fristelse til kriminalitet bemærkes, at færdselsloven nu fastslår, at føreren af et køretøj, der forlader dette, på behørig måde skal sikre sig, at det ikke kan fjernes, og, for så vidt angår motorcykler og cykler, herunder knallerter, at disse, når de henstilles, skal holdes forsvarligt aflåst. Spørgsmålet om sikring af biler med en særlig låseanordning har på baggrund af det betydelige antal brugstyverier af biler været genstand for hyppig drøftelse, og straffelovskommissionen foreslog i sin betænkning nr. 232 fra 1959 om ungdomskriminaliteten forskrifter herom, som nu er gennemført.

Til afsnittet om erkendelse og behandling af tilpasningsvanskeligheder hos børn og unge bemærkes, at de heri anførte synspunkter alle har været lagt til grund ved udarbejdelsen af ændringerne i forsorsloven i 1958 og ved udarbejdelsen af den nye børne- og ungdomsforsorslov af 1964. Detailler vil blive behandlet nedenfor.

Ad kap. 6: Hjemmet.

Den nyeste lovgivning har i vidt omfang fulgt det synspunkt, at hjemmet og forældrene må være centrum i forebyggelsen af tilpasningsvanskeligheder. I børneforsorsloven af 1964 er dette især kommet til udtryk i kap. 3 om familievejledning, § 27, stk. 3, hvorefter beslutninger om hjælpeforanstaltninger såvidt muligt skal iværksættes i samarbejde med forældremyndighedens indehaver og eventuelle andre, der faktisk udøver forældremyndigheden, og hvorefter det bør tilstræbes at bevare barnet eller den unge i hjemmet. Der er dog stadig adgang til efter særlige regler, jfr. § 28 ff, at anbringe barnet eller den unge uden for hjemmet uden forældrenes samtykke. (Udtrykket »fjerne« og »fjernelse« anvendes ikke længere).

Endvidere kan fremhæves bestemmelsen i § 38, hvorefter børne- og ungdomsværnet så vidt muligt skal træffe de nødvendige beslutninger i forbindelse med forsorg uden for hjemmet i

samarbejde med forældremyndighedens indehaver. Forældrene mister altså ikke længere forældremyndigheden, når et barn anbringes uden for hjemmet af børne- og ungdomsværnet, og man anvender heller ikke udtrykket, at forældremyndigheden udøves af børne- og ungdomsværnet. Det er meningen, at der skal foregå et samarbejde om de beslutninger, der skal træffes vedrørende barnet, men der er dog reserveret børne- og ungdomsværnet en nødvendig beføjelse til i givet fald at træffe beslutninger imod forældrenes opfattelse.

Samarbejdet om gennemførelse af forsorgen er nærmere uddybet i § 41, hvorefter det påhviler børne- og ungdomsværnet, medmindre hensynet til barnets eller den unges velfærd i det enkelte tilfælde taler derimod, i samarbejde med dem, der udøver den daglige omsorg (dvs. plejeforældre eller institutionsledere) at sørge for, at forbindelsen mellem barnet eller den unge og hans hjem holdes ved lige, og at søge at skabe mulighed for tilbagevenden til hjemmet. Med den sidste bemærkning tilskyndes børne- og ungdomsværnet til at iværksætte hjælpeforanstaltninger, såsom familievejledning og økonomisk hjælp til støtte for hjemmet, således at det bliver i stand til igen at tage sig af barnet eller den unge. Børne- og ungdomsværnets muligheder for at yde økonomisk hjælp med henblik på at modvirke forsorg uden for hjemmet er blevet betydeligt forbedrede i 1958 og igen i 1964, jfr. § 27, stk. 2, nr. 4 og 5, men i øvrigt er det meningen, at børne- og ungdomsværnet skal udnytte alle det sociale hjælpeapparats muligheder gennem samarbejde med de respektive myndigheder, jfr. § 27, stk. 1, om pligten til først og fremmest at give forældrene vejledning.

I ungdomskommissionens betænkning fremhæves betydningen af, at forældre på forskellig måde kan få råd og vejledning i opdragelsesspørgsmål. Dette synspunkt går igen som et bærende princip i den nye børneforsorslovgivning. Først og fremmest kan man pege på det almindelige børnetilsyns ændring til familievejledning (kap. 3), hvorved der er lagt op til en betydelig styrkelse af det forebyggende rådgivningsarbejde.

I de administrative bestemmelser om familievejledning er der udtrykkeligt peget på, at der som led i familievejledningen kan etableres fælles arrangementer for familier eller familimedlemmer med ligeartede problemer. Som eksempler nævnes klubarbejde for husmødre

med undervisning i husførelse, syning, barnepasning, budgetlægning og anden familiekundskab, hobbybetonet beskæftigelse i gruppemøder f.eks. for enlige forsørgere eller forældre til børn med pubertetsvanskeligheder.

Vejledningens betydning er som nævnt tillige fremhævet i bestemmelserne om de egentlige børneværnsforanstaltninger, og man kan også nævne den adgang, der ved § 27, stk. 2, nr. 3, er skabt til at lade barnet eller den unge undersøge og behandle af en læge eller undersøge og modtage vejledning af en psykolog.

Forældrerådgivning eller i hvert fald forældrekontakt indgår som et naturligt led i de fleste daginstitutioners virksomhed, men kontaktens værdi er naturligvis stærkt afhængig af den enkelte børnehaveders evne herfor. For så vidt angår børn, der er anbragt uden for deres hjem, kan nævnes, at der i København er optaget en forsøgsvirksomhed med gruppemøder med forældre til børn, der er anbragt uden for hjemmet af børne- og ungdomsværnet, med henblik på drøftelse af særlige opdragelsesproblemer. Forsøgene er faldet heldigt ud og tænkes fortsat og udbygget.

Som et væsentligt træk i den nye lov kan nævnes den store betydning, et nøje samarbejde med alle myndigheder og institutioner, der har at gøre med familier med børn, tillægges, jfr. f.eks. § 2 og § 20.

Endvidere skal det oplyses, at der også inden for folkeskolens specialundervisning er foreskrevet kontakt med hjemmet i forbindelse med beslutninger om hjælpeforanstaltninger (iværksættelse af specialundervisning), jfr. de nedenfor omtalte cirkulærer af 4. august 1961.

Endelig oplyses, at undervisningsministeriets cirkulære af 14. juni 1967 om forholdsregler til fremme af god orden i folkeskolen uden for København stærkt har peget på betydningen af kontakt mellem skole og hjem.

Ad kap. 7: Sundhedstjenesten.

Ungdomskommissionen har givet tilslutning til det ønske, der blev fremsat i en betænkning af februar 1949 fra Den almindelige danske Lægeforenings neuroseudvalg om, at den medicinske uddannelse i psykiatri uddybes.

Embedsmandsudvalget redegør i sin betænkning dels for de gennemførte ændringer i universitetsuddannelsen og dels for gennemførte fortsættelseskurser og for foranstaltninger til gennemførelse af en efteruddannelse i fastere

former for de praktiserende læger. Udvalget konkluderer herefter, at det ikke finder anledning til at foreslå foretaget videre med hensyn til spørgsmålet om praktiserende lægers kendskab til børn med adfærdsvanskeligheder.

Ungdomskommissionen har endvidere peget på ønskeligheden af oprettelsen af stillinger som sociallæge. Embedsmandsudvalget udtaler hertil, at det for så vidt vil anse det for ønskeligt, om der ved alle større kommuner kunne ansættes sociallæger, men peger dog samtidig på, at der ved lovændringen i 1958 er givet børneværnsudvalgene adgang dels til at tilkalde den stedlige embedslæge til at yde den fornødne lægelige bistand, dels til at søge bistand til psykiatrisk, psykologisk eller pædagogisk undersøgelse af barnet ved de anerkendte rådgivningsklinikker (nu rådgivningscentre).

Hertil bemærkes, at egentlige sociallægeordninger så vidt vides kun findes i Århus og Esbjerg. I Odense er der en halvdagsbeskæftiget psykiater ansat ved børneværnet, og i København er der en udstrakt deltidsskæftigelse af læger og psykologer. I en del andre kommuner er der i tilslutning til familievejledningen etableret team med deltagelse af læge og psykolog, som i mangt og meget virker som sociallægeinstitutionen i Århus.

Kommissionen har dernæst peget på det ønskelige i, at skolelægerne får supplerende kursus med henblik på at give dem et bedre kendskab til baggrunden for, at der opstår tilpasningsvanskeligheder hos børn i skolealderen. Sådanne kurser er gennem de senere år gennemført ved undervisningsministeriets foranstaltning, og embedsmandsudvalget har derfor ikke fundet anledning til at foretage videre angående dette spørgsmål.

Med hensyn til sundhedsplejerskerne har kommissionen rettet kritik af deres uddannelse og anbefalet, at denne udvides, således at der erhverves større kendskab til det spæde barns psykiske problemer, til almindelig psykologi og til forebyggelse og behandling af elementære tilpasningsvanskeligheder hos småbørn. Endvidere anbefales det, at det i instrukserne til sundhedsplejerskerne pålægges dem at være opmærksom på de afvigelser i barnets almindelige fysiske udvikling, der kan være tegn på psykiske afvigelser, og at henvise mødrene til i tide at søge lægens hjælp også over for tilpasningsproblemer.

Efter offentliggørelsen af betænkningen har indenrigsministeriet indhentet en udtalelse fra

»Kursus ved Aarhus Universitet for sundhedsplejersker og for ledende og undervisende sygeplejersker« og fra sundhedsstyrelsen. Formanden for undervisningsrådet ved nævnte kursus tilbageviste i en lang og meget detaljeret erklæring, som sundhedsstyrelsen »ganske (kunne) tilslutte sig«, den rejste kritik, herunder i ganske særlig grad kommissionens bemærkning om, at sundhedsplejerskerne ikke uddannes til almindelige »familiesundhedsplejersker«, hvilken bemærkning karakteriseres som »stridende mod de faktiske forhold.«

Embedsmandsudvalget, der tilsyneladende ikke havde været bekendt med denne indsigelse, konstaterede, at der havde fundet en udvidelse sted af sundhedsplejerskernes undervisning, for så vidt angår fagene børnepsykiatri (nyt fag, 8 timer), børnepsykologi (30 timer mod tidligere 12 timer), psykologi og mentalhygiejne (obligatorisk 26 timer mod tidligere valgfrit fag med 25 timer). Under hensyn til, at det var udvalget bekendt, at det bl.a. i Københavns kommune var tanken at udstrække sundhedsplejerskernes arbejdsområde til også at omfatte børn i alderen 1–3 år, anbefalede udvalget en udvidelse af undervisningen i fagene børnepsykiatri og børnepsykologi.

Undervisningen er nu – efter en grundig udvalgsbehandling (betænkning afgivet i juni 1963) – undergået yderligere ændringer og udvidelser, herunder også således, at den af ungdomskommissionen efterlyste undervisning tildels meddeles allerede under den grundlæggende uddannelse til sygeplejerske. Det kan ikke af betænkningen ses, om man har taget ungdomskommissionens og embedsmandsudvalgets betænkninger med i overvejelserne.

Med hensyn til instruksen for sundhedsplejerskerne bemærkes, at denne endnu ikke er ændret i overensstemmelse med kommissionens anbefaling. Sundhedsstyrelsen har imidlertid oplyst, at man – efterhånden som den forbedrede uddannelse slår igennem – vil være rede til at stille de krav til sundhedsplejerskerne, som ligger i kommissionens anbefaling.

Kommissionen fandt det endvidere ønskeligt, at der – som foreslået af et under Dansk psykiatrisk Selskab nedsat udvalg – ansættes en psykiatrisk konsulent i direktoratet for børne- og ungdomsforsorgen med en række nærmere angivne opgaver. Ved de i 1958 gennemførte ændringer af forsorgsloven blev der skabt lov-mæssig hjemmel for at knytte den fornødne sagkundskab til direktoratet.

Embedsmandsudvalget var enig med kommissionen om, at der burde knyttes en psykiatrisk konsulent til direktoratet. Blandt andet under hensyn til, at der nu var knyttet en heldags-beskæftiget pædagogisk-psykologisk konsulent til direktoratet, mente udvalget dog at burde foreslå en honorarlønnet psykiatrisk konsulent.

Forslaget er gennemført.

Kommissionen har endelig foreslået udbygning af det psykiatriske tilsyn ved opdragelses-hjemmene. Forslaget går dels ud på, at de tidligere i en bekendtgørelse fra 1952 fastsatte bestemmelser gennemføres i praksis, dels at man på langt sigt arbejder henimod en yderligere udbygning af dette tilsyn, både således at det kommer til at omfatte flere hjem, og således at selve tilsynsvirksomheden bliver mere dybtgående – i visse tilfælde udvidet til en egentlig psykiatrisk behandling.

Embedsmandsudvalget var principielt enig med kommissionen. Udvalget har foretaget en detaljeret gennemgang af tilsynet ved samtlige kategorier af opdragelseshjem og har i forbindelse hermed foreslået visse udvidelser af tilsynet.

I 1961 blev reglerne om det psykiatriske lægetilsyn ændret i overensstemmelse med embedsmandsudvalgets betænkning. Reglerne har nu fundet udtryk i kap. II i socialministeriets cirkulære af 2. december 1965 om lægetilsyn ved anerkendte børne- og ungdomshjem samt om læge- og sygehusbehandling af børn og unge i sådanne hjem.

Ad kap. 8: Institutioner for forebyggende børneforsorg.

Vuggestuer: Kommissionen lagde vægt på, at man ved tilrettelæggelsen af arbejdet i vuggestuerne søger at opnå mulighed for, at børnene kan opnå kontakt med en bestemt, voksen person. Embedsmandsudvalget mente ikke, at behovet for familiesystemet er til stede i helt samme grad for vuggestuer som for egentlige spædbørnehjem, navnlig under hensyn til, at vuggestuebørnene er i deres hjem om natten. Udvalget har dog erklæret sig enig i kommissionens betragtninger, der i øvrigt ligger helt på linie med de betragtninger, der er kommet til udtryk i de af den svenske socialstyrelse fastsatte regler for »den halvøppna barnavården« (1959), og fandt, at man i videst mulig omfang bør arbejde hen imod at følge tilsvarende principper herhjemme. Under hensyn til de økonomi-

ske konsekvenser, som en fuldstændig gennemførelse af et sådant familiesystem ville medføre, mente udvalget dog ikke at kunne stille forslag om dets fuldstændige gennemførelse for tiden.

Der er ikke fra socialministeriets side givet anvisning på anvendelse af et bestemt pædagogisk system som familiesystemet. I overensstemmelse med praksis i de senere år overvejes det ved udstedelse af nye regler for indretning af vuggestuer at nedsætte børnetallet i de enkelte grupper for så vidt angår kravlebørnsstue og småbørnsstue fra 15 til henholdsvis 10 og 12 børn.

Børnehaver: Kommissionen fandt, at man med hensyn til behandling af børnehavebørn med tilpasningsvanskeligheder i mange tilfælde vil kunne nå langt ved en behandling i selve institutionen, men at man i tilfælde med særlig udtalte tilpasningsvanskeligheder kan blive henvist til at søge børnene anbragt i specielle institutioner. Embedsmandsudvalget, der havde kendskab til nogle mislykkede forsøg på at oprette og drive børnehaver for børn med særlige tilpasningsvanskeligheder, mente, at man i stedet bør søge at anbringe enkelte (3 à 4) vanskelige børn i dertil særligt egnede almindelige børnehaver, og således at disse børnehaver har et nært samarbejde med en børnehavepsykolog. Revisionsudvalget og loven af 1964 har ikke taget afstand fra oprettelse af særbørnehaver for adfærdsvanskelige børn, idet disse i bemærkningerne til loven udtrykkeligt er medtaget blandt de institutioner, der i kraft af en undtagelsesbestemmelse kan modtage tilskud i form af underskudsdækning. Når bortses fra én institution for egentlig psykotiske børn (Sofieskolen), har hjemmelen dog, så vidt vides, endnu ikke været anvendt.

Som et led i udbygningen af bestræbelserne for tidligst muligt at få erkendt tilpasningsvanskeligheder blandt børnehavebørnene anbefalede kommissionen ansættelse af psykologiske konsulenter for børnehaverne over hele landet til bistand for lederne. Embedsmandsudvalget gik kraftigt ind for dette forslag og fandt det ganske særligt nødvendigt, at der knyttes psykologisk bistand til de børnehaver, der skal kunne modtage særlig tilpasningsvanskelige børn.

Ansættelse af småbørnspsykologer i tilknytning til børnehaverne er gennemført i begrænset omfang i København, og det er meningen,

at der efterhånden skal knyttes børnehavekonsulenter til alle rådgivningscentre.

Fritidshjem og ungdomsklubber: Ungdomskommissionen anbefalede, at personalet ved fritidshjemmene får lejlighed til at gennemgå supplerende kurser vedrørende mentalhygiejniske problemer. Dette spørgsmål har været gjort til genstand for nærmere behandling i et af undervisningsministeriet i 1963 nedsat udvalg, der har afgivet betænkning i 1966. I betænkningens forslag om uddannelse på de anerkendte fritidspædagogseminarier er der optaget bestemmelse om en 1-årig videreuddannelse.

Med hensyn til psykologbistand bemærkes, at fritidshjemmene kan benytte skolepsykologerne. For visse ungdomsklubber er der tilvejebragt særlig psykologbistand, og i øvrigt er der i København oprettet en ungdomsrådgivningsklinik (rådgivningscenter).

Ad kap. 9: Skolerne.

Kommissionen kom her ind på spørgsmålet om læreruddannelsens betydning for forebyggelsen af tilpasningsvanskeligheder hos børn i skolealderen og nævnte, at det fra forskellig side er draget i tvivl, om læreruddannelsen er tilfredsstillende med hensyn til psykologi og pædagogik, og at det derfor i den betænkning, der (i 1951) er afgivet af den af undervisningsministeriet nedsatte kommission vedrørende uddannelsen på lærerseminarierne, er fremhævet, at undervisningen i psykologi og pædagogik bør udbygges. Dette har medført, at det i lov af 11. juni 1954 om uddannelsen af lærere til folkeskolen blev fastsat (§ 11), at seminariernes hovedfag er praktisk skolegerning, pædagogik og psykologi, og at undervisningen i disse fag skal omfatte vejledning og praktiske øvelser i særundervisning af børn, der ikke kan følge den normale undervisning.

Herudover har embedsmandsudvalget udtalt som sin opfattelse, at der i pædagogik- og praktikundervisningen bør tages særligt hensyn til tilrettelæggelsen af den samlede skolesituation i de to første skoleår.

Endvidere mente udvalget, at det tillige ville være af den største betydning for seminarieeleverne, om de i højere grad, end det nu er tilfældet, blev gjort bekendt med baggrunden for og tilrettelæggelsen af undervisningen på de skoler, der hører under børneforsorgen og særfor sorgen.

I den nye læreruddannelseslov af 8. juni 1966 er det ikke som i 1954-loven udtrykkeligt anført, at praktisk skolegerning, pædagogik og psykologi er seminariernes hovedfag, men der er ingen tvivl om, at fagene også i den nye lov betragtes som læreruddannelsens hovedfag; de nævnes i lovens § 6 som de første blandt de fag, som uddannelsen skal omfatte for alle lærerstuderende. De kaldes nu »de pædagogiske fag: pædagogik og psykologi, undervisningslære, praktisk skolegerning og pædagogisk speciale«. Under 1954-loven har der været mulighed for at læse specialundervisning som liniefag. 1966-lovens bestemmelse om obligatorisk, pædagogisk speciale er ny. Under dette område er det tanken i loven, at den enkelte lærerstuderende særligt skal fordybe sig i ét af følgende 3 pædagogiske specialer: undervisning i 1) de yngre klasser, 2) de ældre klasser eller 3) i specialklasserne, og alle 3 områder tænkes i en vis udstrækning at skulle indgå i den for alle obligatoriske undervisning. Gennem de pædagogiske specialer tænkes den enkelte studerende i særlig grad at skulle kvalificere sig til undervisning inden for det valgte område. I de pædagogiske specialer tænkes der givet en videregående uddannelse, psykologisk og såvel teoretisk som praktisk pædagogisk, vedrørende de særlige undervisnings- og opdragelsesmæssige problemer inden for hvert af disse områder.

Det bemærkes endvidere, at i den betænkning, der ligger til grund for den nye lov, forudses der i læreruddannelsen afsat særlige kursusuger, bl.a. med henblik på at lade de lærerstuderende overvære skolestarten i en 1. klasse og besøge sociale institutioner. Endvidere er det anført, at der under det pædagogiske speciale, undervisningen i specialklasserne, gives de lærerstuderende orientering om børneforsorg og de forskellige særfororgsgrene samt de lettere handicaps behandling i folkeskolen (betænkning nr. 390, 1965, side 68).

Kommissionen har desuden anset det for ønskeligt, at den skolepsykologiske virksomhed udvides, dels geografisk, dels ved en almindelig udvidelse af rammerne for den eksisterende virksomhed. Embedsmandsudvalget udtalte i denne forbindelse, at det er ønskeligt, at der finder det snævrere mulige samarbejde sted mellem rådgivningsklinikkerne og de skolepsykologiske kontorer.

Med hensyn til den geografiske udvidelse skal det oplyses, at alle egne af landet nu er dækket.

Spørgsmålet om en yderligere udvidelse af den skolepsykologiske virksomhed er behandlet af et af undervisningsministeriet nedsat udvalg af 25. august 1955 om særundervisning. Dette udvalg afgav i februar 1961 sin betænkning »Folkeskolens specialundervisning«, der i kap. J. »Det skolepsykologiske arbejde« opstiller en række forslag til udvidelse af den skolepsykologiske virksomhed, herunder forslag angående samarbejdet mellem konsulenten for særundervisningen (skolepsykologen) og skolelægen, erhvervsvejlederen, institutioner inden for særfor sorgen og institutioner inden for børne- og ungdomsforsorgen herunder rådgivningsklinikkerne. (Angående dette sidste har betænkningen optrykt embedsmandsudvalgets argumentation, som den ganske tilslutter sig). Som bilag til betænkningen er opstillet et forslag til normalinstruks for konsulenter for særundervisning (skolepsykologer), som udvalget foreslår udsendt med et cirkulære, hvori det bør fremhæves, at instrukserne i hvert enkelt tilfælde bør udarbejdes under hensyntagen til lokale forhold.

Betænkningen blev fulgt op af 6 cirkulærer fra undervisningsministeriet af 4. august 1961, hvoraf det første indeholdt nogle generelle retningslinier, og de 5 andre drejer sig om hver sit særlige handicapområde, nemlig tunghøre, læseretarderede, svagtseende og svagtbegavede børn samt børn med talevanskeligheder. I det førstnævnte cirkulære tangeres også spørgsmålet om indretning af specialundervisning for børn med tilpasningsvanskeligheder.

Det kan endvidere oplyses, at der flere steder er etableret forsøg med udbygning af skolevæsenets psykologiske rådgivning, således at denne også kan stilles til rådighed for kommunens børne- og ungdomsforsorg. Forsøgene følges af et udvalg med repræsentanter for såvel folkeskolens forsorgsudvalg som børne- og ungdomsforsorgens pædagogiske nævn.

Der er ikke efter fremkomsten af betænkningen udsendt nogen normalinstruks for konsulenter for specialundervisning, men instruksforslaget i betænkningen anvendes i praksis som grundlag for udformningen af de enkelte instrukser.

Ad kap. 10: Børneværnet.

Plejetilsynet: Kommissionen lagde vægt på, at plejetilsynet kommer til at fremstå som et tilbud om bistand til befolkningen og ikke som en kontrolforanstaltning. I forbindelse dermed blev navnet »tilsyn« foreslået ændret. Der lag-

des endvidere vægt på at tilvejebringe de bedst kvalificerede tilsynsførende, navnlig ved i videre omfang at lade ansætte lønnede tilsynsførende.

Ved loven om børne- og ungdomsforsorg af 1964 er der sket en radikal ændring på dette punkt, idet tilsynet med børn uden for ægteskab, børn, hvis forældre modtager vedvarende offentlig hjælp, og børn, til hvis forsørgelse der af det offentlige udbetales bidrag, er bortfaldet, medens tilsynet med børn i familiepleje (§ 79) og dagpleje (§ 64, stk. 3 og 4) er opretholdt stort set uændret. Som noget nyt er samtidig indført en familievejledning, som kommunen vel er pligtig at tilbyde, medens det er en frivillig sag, om befolkningen vil modtage den. Det har herved været tilsigtet at understrege betydningen af, at det forebyggende børneværn ikke skal være en kontrol med bestemte grupper af børn, men en vejledning og støtte til familier med børn, som har behov herfor, navnlig enlige forsørgere. Ved at ophæve pligten for børne- og ungdomsværnet til at føre tilsyn med ret store grupper af børn er det meningen, at der skulle blive mere tid til arbejdet med de familier, som virkelig har et støttebehov.

Ved bestemmelsen i § 19 om anerkendelse af særligt udbyggede familievejledningsordninger som berettigede til at modtage statsrefusion er det opstillet som en betingelse, at der anvendes personer, der i kraft af deres uddannelse eller tidligere virksomhed har særlige forudsætninger for dette arbejde, og refusionsordningen skal således tilskynde kommunerne til at anvende kvalificerede personer. Ordningen fremmer også anvendelse af lønnede tilsynsførende. Staten har iværksat eller finansieret 3-måneders kurser for familievejledere i København og 8 områder uden for København. Samme synspunkter ligger til grund for bestemmelsen i § 37, stk. 4, hvorefter aflønning af tilsynsværge bliver refusionsberettiget.

Undervisningsministeriet har ved cirkulære af 8. november 1965 udsendt socialministeriets cirkulære af 18. december 1964 om børne- og ungdomsværnenes familievejledning til skolemyndigheder og skoleledere (såvel stats-, som kommunale og private og også ungdomsskoler, ungdomskostskoler, ungdomsklubber, handelskoler og tekniske skoler) og har henstillet til disse at bidrage til familievejledningens gennemførelse efter sit formål ved at samarbejde med børne- og ungdomsværnet, hvor det måtte være aktuelt, og ved at være opmærksomme på

familievejledningen som et hjælpemiddel og evt. medvirke til, at den pågældende familie selv søger familievejledning.

Børneværnets forebyggende foranstaltninger: Kommissionen har rettet nogen kritik mod den dagældende lovs regler om forebyggende foranstaltninger og anvendelsen af dem:

Det findes uheldigt, at anvende advarsel uden samtidig vejledning.

Den dagældende adgang til i forbindelse med et pålæg at yde økonomisk hjælp var begrænset til trangstilfælde og til afholdelse af de udgifter, der direkte var forårsaget af pålægget.

Det ville være ønskeligt, om adgang til at meddele pålæg blev udvidet til at omfatte pålæg om undersøgelse af en psykiatrisk klinik eller af en læge eller en psykolog.

Hertil bemærkes: Loven af 1964 anvender ikke længere begrebet forebyggende foranstaltninger, men der opregnes i § 27, stk. 2, en række hjælpeforanstaltninger, der kan besluttes i de i § 27, stk. 1, nærmere beskrevne tilfælde. Herunder er der bl.a. adgang til at beslutte at lade barnet eller den unge undersøge og behandle af en læge eller undersøge og modtage vejledning af en psykolog. Endvidere er der adgang til at yde økonomisk hjælp (direkte af børne- og ungdomsværnene, ikke af det sociale udvalg) ikke alene til afholdelse af udgifter i sammenhæng med givne henstillinger eller pålæg, men også til betaling af huslig bistand eller til afhjælpning af forbigående vanskeligheder for familien, og transgbetingelsen er afløst af bestemmelsen i stk. 3 om, at hjælpen skal være påkrævet af hensyn til barnets eller den unges tarv. Det er – ligeledes i stk. 3 – understreget, at man skal søge at hjælpe på stedet fremfor at anbringe uden for hjemmet.

Foranstaltningen »advarsel« er udeladt ud fra de synspunkter, der er anført i betænkningen.

Fjernelse: Kommissionen har – uanset den var bekendt med, at de administrative problemer inden for børneforsorgen kunne forventes optaget til særlig behandling (nemlig i administrationsudvalget) – indgående overvejet, hvorvidt reglerne om børneværnenes sammensætning var hensigtsmæssig.

Kommissionen har ikke ment at kunne gå ind for judicielt sammensatte børnedomstole, men har fundet det ønskeligt, at den dommer, der vejleder børneværnene i fjernelsessager, udtages af en særlig kreds af dommere, der

har særlig indsigt i og forståelse for børne- og ungdomsproblemer. Endvidere har man foreslået fjernelsessager, hvor forældrenes samtykke ikke foreligger, henlagt til et særligt nævn for større områder (et eller flere amter) og med deltagelse af flere sagkyndige, således foruden den foran nævnte særligt sagkyndige dommer en psykiater samt en repræsentant for den psykologiske og pædagogiske sagkundskab. Den gældende adgang til at indanke en fjernelsesbeslutning for landsnævnet for børneforsorg tænkes bevaret.

Endvidere har kommissionen anbefalet, at der i alle fjernelsessager foretages grundigere undersøgelser – herunder en indgående social personlighedsundersøgelse, evt. særlig psykiatrisk eller psykologisk undersøgelse. Endelig anbefales nært samarbejde mellem børneværnene og de foreslåede amtskonsulenter for børneforsorgen samt mellem børneværnene og socialkontorerne.

Hertil bemærkes, at loven ikke længere opererer med begrebet »fjernelse af børn«, der er erstattet af udtrykket »anbringelse uden for hjemmet«. I øvrigt gennemføres forsorg uden for hjemmet nu i de fleste tilfælde i samarbejde med forældrene, således at der kun undtagelsesvis bliver tale om tvangsmæssig anbringelse.

Spørgsmålet om børneværnenes organisation og om udskillelse af sagerne om tvangsmæssig anbringelse har været genstand for indgående overvejelse i administrationsudvalgets betænkninger af 1957 og 1958. Der er ikke fundet grundlag for at oprette særlige børnedomstole eller særlige amtsbørneværnsnævne, men børneværnenes mulighed for en grundig behandling af sagerne er udbygget på følgende måde:

- 1) Ansættelse af 14 børneværnskonsulenter med grundig teoretisk og praktisk uddannelse.
- 2) Mulighed for tilkaldelse af embedslægen til børneværnets møder.
- 3) Obligatorisk anvendelse af en pædagogisk-psykologisk konsulent i de samme sager, hvori en dommer skal medvirke.
- 4) Der lægges i loven stigende vægt på gennemførelse af en grundig undersøgelse forud for børne- og ungdomsværnets beslutning om hjælpeforanstaltninger. Udførlige regler herom er nu givet i afsnit IV i socialministeriets cirkulære af 10. oktober 1966 om børne- og ungdomsværnenes virksomhed.
- 5) Børne- og ungdomsværnets pligt til samar-

bejde med andre myndigheder og institutioner, herunder socialudvalget, er understreget, jfr. § 20 i 1964-loven. Hensigten hermed er bl.a., at børne- og ungdomsværnet på det tidligst mulige tidspunkt kan opnå kendskab til tilfælde, hvor særlig støtte er påkrævet.

Samme hensyn ligger bag undervisningsministeriets foran nævnte cirkulære af 8. november 1965, hvormed socialministeriets cirkulære om familievejledning er udsendt til skolemyndighederne m.v.

I denne forbindelse må også nævnes, at undervisningsministeriet også har udsendt socialministeriets nævnte cirkulære af 10. oktober 1966 om børne- og ungdomsværnenes virksomhed til de kommunale skolemyndigheder og anbefalet en udbygning af samarbejdet mellem skolerne og børne- og ungdomsværnene.

Spørgsmålet om kontakt mellem skolerne og børne- og ungdomsværnene er i øvrigt nærmere beskrevet i bekendtgørelse og cirkulære af 14. juni 1967 om god orden i folkeskolen uden for København.

- 6) Siden grundloven af 1953 har der været adgang til domstolsprøvelse af alle børneværns-sager, hvor der er tale om alvorlige indgreb, som kan ligestilles med administrativ frihedsberøvelse, jfr. § 57 i 1964-loven.

Ad kap. 11: Opdragelseshjemmene m.v.

I. Anbringelse i privat pleje.

Kommissionen konstaterede, at uagtet forsorgsloven klart forudsætter, at børn uden særlige vanskeligheder, der fjernes, bør anbringes uden for opdragelseshjem (nemlig i privat pleje eller i tjeneste- eller lærepladser), har tendensen i praksis været, at en stadig mindre del anbringes således. Denne udvikling fandt kommissionen uheldig og udtalte, at det er ønskeligt, at de igangværende bestræbelser for at fremskaffe flere egnede private plejehjem fortsættes og intensiveres. I denne forbindelse pegedes der på, at det offentlige bør sørge for, at plejelønnen sættes i vejret, og der lægges vægt på, at plejetilsynet omformes således, at det i højere grad kommer til at virke som en bistand eller rådgivning for hjemmet.

Embedsmandsudvalget har indgående drøftet spørgsmålet om øget offentlig støtte med henblik på intensivering af arbejdet med fremskaf-

felse af gode plejehjem og har stillet følgende forslag:

1. Reglerne for generelle tilskud til plejhjemsforeningerne bør gøres mere rationelle og støtten forøges.
2. Der bør ydes Red Barnet tilskud efter samme regler som til plejhjemsforeningerne, uanset denne forening kun anbringer børn i kortvarig pleje.
3. Der bør ydes særligt tilskud til plejhjemsforeninger, der løser særlige opgaver, herunder plejhjemsanbringelse af børn med adfærdsvanskeligheder (plejhjemsforeningen i Københavns amt).
4. Der bør gennem Mødrehjælpen ydes hjælp til anbringelse af børn i privat dagpleje (forskellen mellem dagplejelønnen og udgiften ved anbringelse i vuggestue), foreløbig for finansårene 1959/60 og 1960/61.
5. Udvalget har efter forhandling med børne- og ungdomsforsorgens pædagogiske nævn henstillet til direktoratet for børne- og ungdomsforsorgen om at udarbejde forslag til en indledende undersøgelse af værdien af plejhjemsanbringelse gennem plejhjemsforeningen i Københavns amt, så snart en fast tilskudsordning til sikring af foreningens fremtidige arbejde (foran nr. 3) er gennemført.
6. Der bør under direktoratet for børne- og ungdomsforsorgen ansættes en socialrådgiver med den opgave at foretage de undersøgelser, der er fornødne for, at direktoratet i henhold til sin almindelige tilsynspligt, jfr. nu § 5, stk. 1, sammenholdt med § 39, stk. 2, i loven om børne- og ungdomsforsorg, kan påse, at der ikke i de anerkendte opdragelseshjem opholder sig børn, der vil kunne anbringes i plejehjem.
7. Der bør – som forudsat i forsorgslovens § 136, nu direkte påbudt i § 39, stk. 3, i loven om børne- og ungdomsforsorg – fastsættes vejledende takster for anbringelse i plejehjem, og udgangspunktet for taksterne, når det drejer sig om normale børn, må være normalbidraget til forældreløse børn. Dog finder udvalget det rimeligt for at animere til anbringelse af børn i privat pleje, at de vejledende takster sættes noget højere.

Hertil bemærkes:

ad 1–3:

I 1961 er der af socialministeriet givet nye

generelle regler for tilskud til plejhjemsforeningerne baseret på faste beløb pr. barn, der anbringes i pleje, og pr. barn, der er under plejhjemsforeningens tilsyn på en bestemt dato hvert år. Disse regler gælder også for Red Barnet, som er anerkendt som forening for børneforsorg.

Til plejhjemsforeningen for Københavns amt ydes herudover tilskud på 90 pct. af lønudgifter i anledning af det særlige arbejde med anbringelse af adfærdsvanskelige børn m.v. Tilsvarende tilskud ydes til lønudgifter ved det særligt intensive plejhjemsarbejde, der udføres af plejhjemsforeningerne i Randers-Viborg og Århus amter.

Endelig godkendes det, at børne- og ungdomsværnene afholder administrationsgebyr til plejhjemsforeninger som refusionsberettigede børneværnsudgifter for hvert barn, der anbringes for børneværnet.

ad 4:

Ved § 65, stk. 2, i den nye børneforsorgslov er der skabt hjemmel til at anerkende formidling af dagpleje efter reglerne for daginstitutioner, således at der ydes tilskud til dagpleje efter samme regler som for daginstitutioner.

ad 6:

Socialministeriet har ikke kunnet fremme et forslag fra direktoratet om ansættelse af en inspektør med den specielle opgave at virke for anbringelse i pleje af børn i børnehjem. Siden 1963 har der været foretaget flere almindelige undersøgelser af problemer vedrørende de såkaldte »glemte børn«. Løsningen af problemerne må imidlertid efter ministeriets opfattelse indgå i direktoratets almindelige tilsyn med institutionerne samt ved opfordringer til børne- og ungdomsværnene og børnehjemmene om at være opmærksom på alle de tilfælde, hvor anbringelse i familiepleje kan anvendes i stedet for anbringelse i børnehjem. Der er således i det kommende cirkulære om børne- og ungdomsværnenes virksomhed optaget særlige bestemmelser herom.

ad 7:

Ved plejpengecirkulæret af 31. marts 1966 er de vejledende takster for plejeløn ansat til et beløb svarende til 3.900 kr. – 4.340 kr. årligt pr. barn. Der er således tale om beløb

væsentligt højere end normalbidraget, der pr. 1. april 1966 udgjorde 2.808 kr.

II. Uddannelse af ledere og medarbejdere ved opdragelseshjemmene.

Kommissionen fandt det uheldigt, at der i en vis udstrækning anvendes ikke tilstrækkelig kvalificeret personale, og understregede betydningen af, at de ved arbejds- og socialministeriets bekendtgørelse af 8. marts 1952 indførte uddannelsesregler (en 5 måneders grunduddannelse og en 7 måneders videregående uddannelse) føres ud i livet.

Endvidere påpegedes det med støtte i »hus-tugtsudvalget«s betænkning af 4. april 1952, at børneforsorgens medarbejdere, både for så vidt angår løn (herunder også vederlaget til forstanderhustruer) og arbejdstid, bør bringes op på et sådant niveau, at børneforsorgen kan konkurrere med andre forsgsgrene og folkeskolen.

Hertil bemærkes, at uddannelsen af medarbejdere ved børne- og ungdomshjemmene nu ligger i faste rammer, senest ved socialministeriets bekendtgørelse nr. 174 af 1. juni 1964 om uddannelsen til børneforsorgspædagog, og at spørgsmålene om uddannelsens fremtid indgår i overvejelserne i den i 1965 nedsatte uddannelseskommission for det sociale område. Der er nu 6 børneforsorgsseminarier, og et 7ende er under etablering. Grunduddannelsen er 2-årig, deraf ca. halvdelen af tiden i praktik. Dertil kommer på fortsættelsesseminarium en 1-årig videregående uddannelse. Kapaciteten er dog endnu ikke fuldt tilstrækkelig under hensyn til den stærke udvidelse af personalenormeringerne, som er eller forventes at blive gennemført. Efter den lønordning, der blev gennemført pr. 1. april 1958 og senere forbedringer med hensyn til naturalydelse og arbejdstid, består der næppe længere i disse forhold nogen hindring for antagelse af kvalificeret personale.

III. De forskellige typer af opdragelseshjem.

Kommissionen fandt det – ligesom også hus-tugtsudvalget i betænkning af 4. april 1952 – uheldigt, at iagttagelseshjemmene hidtil har haft et dobbelt formål, nemlig dels at modtage helt normale børn (skønt ofte fra truede miljøer og derfor præsumptivt mere eller mindre adfærdsvanskelige), der midlertidigt anbringes på hjemmet på grund af forholdene i forældrenes hjem, dels at modtage børn til midlertidig iagt-

tagelse med henblik på deres fremtidige anbringelse.

Embedsmandsudvalget var enigt heri og foreslog udskillelse af rene iagttagelseshjem.

Dette er nu sket i loven af 1964, både for så vidt angår observationshjem for børn (§ 83), og for så vidt angår observationshjem for unge (§ 84).

For så vidt angår almindelige børnehjem pegede kommissionen på, at deltagelse i den almindelige skoleundervisning på egnen bør gennemføres i større udstrækning end hidtil.

Hertil bemærkes, at princippet om, at undervisning af elever på børne- og ungdomshjem fortrinsvis skal finde sted i folkeskolen eller anden offentlig skole, nu udtrykkeligt er fastslået i 1964-loven §88. I overensstemmelse hermed foregår der en afvikling af skoler i almindelige børnehjem, medens der fortsat er behov for skoler i skolehjem og behandlingshjem.

Endvidere anbefalede kommissionen, at de almindelige børnehjem ikke gøres for store. I det omfang, det af økonomiske grunde måtte anses for nødvendigt indtil videre at opretholde de eksisterende større børnehjem, måtte det anbefales, at børnene, hvor det er muligt af hensyn til hjemmenes indretning, opdeles i mindre grupper, der har hver sin afdelingsleder.

Embedsmandsudvalget har foretaget en opgørelse over størrelsen af de pr. 1. april 1959 eksisterende 116 almindelige børnehjem og fundet, at 17 af disse er for store (over 30 børn), og at adskillige af disse allerede er opdelt i flere afdelinger. Videre siges det i udvalgets betænkning: »Ved sin gennemgang af de bygningsmæssige forhold ved opdragelseshjemmene og i sin indstilling om en forbedring af disse – evt. om hjemmenes nedlæggelse – har direktoratet med hensyn til de almindelige børnehjem taget hensyn til børnetallets størrelse, og om hjemmet virker for institutionspræget. Man skal fremhæve, at ungdomskommissionens betragtninger i særlig grad gælder de førnævnte 17 større hjem, og man går ud fra, at direktoratet for børne- og ungdomsforsorgen specielt har sin opmærksomhed henvendt på disse hjem.«

Det pædagogiske nævn har fundet, at 25 pladser måtte anses for det absolutte maksimum. På den anden side måtte man af hensyn til de faste udgifter ved driften næppe regne med et væsentligt mindre tal. Hertil sluttede embedsmandsudvalget sig.

Endelig har kommissionen foreslået, at man

efterhånden erstatter de eksisterende skolehjem, der er for store og uhensigtsmæssigt indrettede til at påtage sig en behandlingsmæssig opgave af stærkt adfærdsvanskelige børn, med mindre behandlingshjem, der arbejder i nært samarbejde med den psykiatriske og psykologiske sagkundskab. Det er endvidere foreslået at udvide antallet af behandlingshjem for børn og at oprette behandlingshjem for unge med særlige tilpasningsvanskeligheder.

Disse spørgsmål har været behandlet indgående af embedsmandsudvalget og i det af arbejds- og socialministeriet den 7. december 1951 nedsatte udvalg vedrørende forsorgen for børn og unge med særlige tilpasningsvanskeligheder, der afgav betænkning i 1960.

Hertil bemærkes, at der i de seneste år – samtidig med at belægningen i børne- og ungdomshjemmene som helhed har været faldende – er nedlagt en del af de ringeste institutioner, og der foregår en stadig sanering af de øvrige hjem. Der er nu anerkendt ialt 10 behandlingshjem. Byggeaktiviteten i de kommende år koncentrerer om opførelse af yderligere behandlingshjem samt skolehjem og børneforsorgsseminarer.

Ad kap. 12: Ungdomsforsorgen.

Kommissionen fandt, at de på ungdomshjemmene opnåede resultater er utilfredsstillende, og dette har ført kommissionen ind på videregående overvejelser over ungdomsforsorgens effektivitet. Kommissionen ville dog afstå fra at fremsætte forslag til en dybtgående strukturændring af ungdomsforsorgen. Dette spørgsmål mente kommissionen, at det ville være ønskeligt at henlægge til den permanente straffelovskommission eller til et særligt udvalg.

Kommissionen har dog peget på forskellige problemer. Der pegedes således på betydningen af, at retssager mod unge mennesker fremmes med den størst mulige hurtighed, og at behandlingen af sager om tiltalefrafald ikke sker for rutinemæssigt. Der blev endvidere slået til lyd for en differentiering af såvel ungdomshjem som ungdomsfængsler, således at særbehandling af svagtbegavede og unge med udtalte karakterafvigelser muliggøres. Endelig blev en adgang til i visse tilfælde at inddrage unge mennesker under forsorg ud over 18 års grænsen anset for ønskelig.

Nogle af disse problemer er behandlet af den permanente straffelovskommission i en betænkning om ungdomskriminalitet, afgivet i novem-

ber 1959. Kommissionen har gennemgået de enkelte ekspeditionsled i sager mod unge og finder herefter ikke grund til at anbefale principielle ændringer i ekspeditionsformen, men mener, at sagerne ekspedition i visse af ledene må kunne fremskyndes inden for den gældende ordnings rammer. I rigsadvokatens cirkulære af 4. august 1966 om behandlingen af sager mod unge lovovertrædere er der, i den henseende at opnå en afkortning af ekspeditionstiden, især for sager, der afgøres med tiltalefrafald mod børne- og ungdomsforsorg, givet anvisning på forskellige ændringer i fremgangsmåden.

Straffelovskommissionen har endvidere gennemgået praksis med hensyn til meddelelse af tiltalefrafald, men har ikke fundet positive holdpunkter for at antage, at man skulle være for tilbøjelig til at gøre gentagne forsøg med tiltalefrafald og børneforsorg.

For i praksis at udvide adgangen til tiltalefrafald foreslog kommissionen endvidere en tilføjelse til § 30 i straffeloven, hvorefter tiltalefrafald kunne gøres betinget af, at den unge anbringes uden for sit hjem og om fornødent i et opdragelseshjem af nærmere angiven art, evt. imod børneværnets og landsnævnets protest, dog således at landsnævnet fik adgang til at indbringe spørgsmålet om, hvorvidt dette vilkår skulle gælde, til retslig afgørelse. Ved revision af retsplejeloven og straffeloven i 1961, hvorved bl.a. reglerne om tiltalefrafald samledes i retsplejeloven og gjordes en del mere smidige, blev der i vidt omfang taget hensyn til dette forslag, jfr. nu retsplejelovens § 723, stk. 1, nr. 2, sammenholdt med § 723 a, stk. 2, og straffelovens § 57, stk. 1, særlig nr. 2 og 8. Samtidig indførtes i børneforsorgslovens § 72 (nu § 56 i 1964-loven) en hjemmel for direktoratet for børne- og ungdomsforsorgen til at træffe den fornødne beslutning, såfremt børne- og ungdomsværnet ikke træffer beslutning om anbringelse i overensstemmelse med vilkåret i en betinget dom eller betinget tiltalefrafald. Det forudsættes, at direktoratet forhandler med anklagemyndigheden i hvert enkelt tilfælde, men afgørelse om etablering af børne- og ungdomsforsorg ligger hos børne- og ungdomsforsorgens myndigheder. I denne forbindelse skal endvidere oplyses, at rigsadvokaten i sit ovennævnte cirkulære af 4. august 1966 har givet anvisning om at anvende tiltalefrafald med vilkår om børne- og ungdomsforsorg i mere begrænset omfang.

Også problemet om differentiering af ungdomsfængslerne blev behandlet i straffelovskommissionens betænkning, der fandt det »stærkt påkrævet, at udbygningen af ungdomsfængslets organisation ikke udskydes længere«. Der sigtes herved navnlig til et forslag fra fængselsdirektoratet om oprettelse af specialafdelinger for sinker og psykopater. Ved den ovenfor nævnte ændring af straffeloven blev der efter kommissionens forslag givet hjemmel, dels til i visse tilfælde at idømme også personer mellem 21 og 23 år ungdomsfængsel, dels til administrativ overførelse fra ungdomsfængsel til psykopatfængsel og tilbageførelse til ungdomsfængsel.

Problemerne om udbygning af ungdomsfængslerne, bl.a. med en psykiatrisk specialafdeling, er behandlet i en betænkning, afgivet i marts 1965 af fængselsvæsenets anstaltsudvalg (Betænkning II (nr. 383) vedrørende fængselsvæsenets anstaltsorganisation). Selv om egentlige specialafdelinger endnu ikke er oprettet, er en betydelig differentiering af ungdomsfængselsbehandlingen i de senere år mulig gjort ved, at antallet af ungdomsfængsler er øget til 4 (Nyborg, som er lukket, Søby Søgaard, Møgelkær og Kærshovedgård, som alle er åbne) foruden en modtagelsesafdeling i Vestre fængsel, der observerer samtlige dømte og derpå fordeler dem til ungdomsfængslerne. En vis forøgelse af mulighederne for behandling af psykisk afvigende unge er ligeledes opnået ved, at der til ungdomsfængslerne er knyttet en heltidsbeskæftiget psykiater med bopæl i Nyborg. Kvinder kan stadig ikke modtages i ungdomsfængsel.

Med hensyn til differentieret anbringelse og behandling på ungdomshjem bemærkes, at der er gennemført adskillige forbedringer på institutionerne for unge med adfærdsvanskeligheder, men det har voldt betydelige vanskeligheder at få opført nye specialindrettede institutioner. Der er dog opført et nyt behandlingshjem for unge kvinder, og et behandlingshjem for unge mænd er under opførelse.

Et under økonomi- og arbejdsministeriet nedsat snævert udvalg med repræsentanter fra justits-, social- og undervisningsministerierne (»Træningsskoleudvalget«) har – ud fra en konstatering af et behov for en særlig indsats for unge med sådanne tilpasningsvanskeligheder, at de ikke vil kunne optages på de i henhold til ungdomsarbejdsløshedsloven etablerede skoler – overvejet »de spørgsmål, der ved oprettelsen

af en eller flere træningsskoler melder sig med hensyn til afgrænsningen af klientellet, tvangsmomentets art, arbejdets og undervisningens art og omfang m.v.«. Udvalget afgav en rapport til arbejdsministeren i juli 1959, men under hensyn til den da forestående revision af ungdomsarbejdsløshedsloven (og sandsynligvis også fordi udvalget havde fundet behovet mere beskedent end antaget i kommissoriet) blev eventuelle foranstaltninger sat i bero (der var tale om evt. at anmode bolig-, justits- og socialministerierne om at tilskynde til oprettelse af flere ungdomspensionater).

Med hensyn til aldersgrænsen for inddragelse under forsorg bemærkes, at der i 1958 og 1964 er gennemført udvidet adgang til at lade allerede etableret forsorg fortsætte ud over elevens 18. år, således at der nu ikke kræves nogen formel beslutning for at lade forsorgen løbe til det 21. år. Der er endvidere givet adgang til at yde økonomisk støtte og vejledning som efterværn i to år efter forsorgens ophør, altså længst til det 23. år. Tilsynsværgemål og forsorg uden for hjemmet kan efter det 18. år ændres til eller forbindes med andre hjælpeforanstaltninger. Denne bestemmelse tager navnlig sigte på at muliggøre egnede hjælpeforanstaltninger i forbindelse med tiltalefravald og betingede domme. Under særlige omstændigheder kan hjælpeforanstaltninger iværksættes for unge over 18 år, som ikke er under forsorg i forvejen, når den unge og hans værge meddeler samtykke hertil.

Ad kap. 13: Efterværnet.

Kommissionen fandt på enkelte punkter efterværnet utilstrækkeligt.

Hertil bemærkes, at betydningen af, at forsorg uden for hjemmet følges op med efterværnsforanstaltninger, nu i 1964-loven er fremhævet ved regler i et særligt kapitel herom, kapitel 8, og ved bestemmelsen om, at børne- og ungdomsværnet skal søge at skabe mulighed for barnets eller den unges tilbagevenden til hjemmet. Administrative bestemmelser om efterværnet findes i afsnit VIII i socialministeriets foran nævnte cirkulære af 10. oktober 1966 om børne- og ungdomsværnenes virksomhed. Der er heri givet nærmere anvisning på efterværnets udøvelse

1. ved forberedelsen til hjemgivelsen,
2. ved foranstaltninger i forbindelse med hjemgivelsen,

3. ved efterfølgende foranstaltninger, der dels omfatter personlig hjælp og moralsk støtte, dels økonomisk hjælp.

Efterværnet udøves dels af institutionerne, hvoraf enkelte større hjem har ansat særlige medarbejdere til dette arbejde, dels af børne- og ungdomsværnene med bistand af børneværnskonsulenterne, for hvem denne opgave er særligt fremhævet.

Som et led i efterværnet er der i de senere år oprettet særlige afgangsafdelinger ved eller i tilknytning til visse børne- og ungdomshjem. Der er endvidere oprettet enkelte ungdomspensioner og planlagt flere til etablering i den kommende tid.

Ad kap. 14: Særlig behandling af unge lovovertrædere.

Ungdomskommissionen pegede på betydningen af, at der i alle sager vedrørende unge forbryderbegyndere, herunder hvor der anvendes betinget dom, foretages en socialt og psykologisk orienteret personundersøgelse.

Straffelovskommissionen gik i en betænkning (1953) om forsorgsdomme og betingede domme (der dog ikke har speciel relation til unge lovovertrædere) ind for, at der bør foretages personundersøgelse i langt videre omfang end hidtil. På grundlag heraf gennemførtes i foråret 1960 en ændring i retsplejeloven, hvor reglerne om personundersøgelse nu er samlet. Lovændringen gik dog ikke helt så vidt som straffelovskommissionen havde ønsket.

Bestemmelsen i retsplejelovens § 800 a fik følgende ordlyd:

»Der skal tilvejebringes sådanne oplysninger om sigtedes personlige forhold, som må antages at være af betydning for sagens afgørelse vedrørende straffastsættelse eller anvendelse af anden retsfølge end straf.

Stk. 2. En nærmere undersøgelse vedrørende sigtedes personlige forhold, herunder navnlig hans nuværende og tidligere forhold i hjem, skole og arbejde samt hans legemlige og åndelige tilstand, skal i *almindelighed* foretages, når der kan blive spørgsmål om anvendelse af

Stk. 3.

Stk. 4. I de i stk. 2, nr. 1 og 2, omhandlede tilfælde foretages undersøgelsen så vidt muligt af en dertil anerkendt forsorgsinstitution.»

Af Dansk Forsorgsselskabs årsberetning 1964 fremgår det, at der foretages personundersøgelser i ca. 80 pct. af de sager, der afgøres med betinget dom med tilsyn.

Endvidere pegede kommissionen på betydningen af, at der allerede under sagens gang iværksættes et forsorgsarbejde over for den sigtede.

Det fremgår af embedsmandsudvalgets betænkning, at dette arbejde, der nu er overtaget af Dansk Forsorgsselskab, er under stadig udbygning.

Forslag om effektivisering af Dansk Forsorgsselskabs arbejde vedrørende personundersøgelser og tilsyn er stillet af justitsministeriets såkaldte »kriminalforsorgsudvalg« i betænkning vedrørende tilsyn m.v. med betinget dømte og andre lovovertrædere (nr. 400), afgivet i oktober 1965.

Dernæst anbefalede kommissionen, at den betingede doms anvendelse udstrækkes så langt, som det af individual- og generalpræventive grunde er forsvarligt.

Der er på grundlag af straffelovskommissionens betænkninger i maj 1961 gennemført en del ændringer bl.a. i straffelovens kap. 7 om betingede domme. Herefter får domstolene valget mellem to betingede domsformer, nemlig den hidtil anvendte domsform, hvor kun straf fuldbyrdsen er udskudt, og en domsform, der også udskyder straffastsættelsen, men afgør skyldsspørgsmålet og fastsætter de fornødne vilkår. Den sidstnævnte domsform er sat i spidsen, og det er herved tilkendegivet, at man først og fremmest skal have opmærksomheden henvendt på muligheden for anvendelse af denne. Over for unge, der har behov for en forsorg af mere eller mindre vidtgående karakter, er den nye betingede domsform blevet hovedreglen. Endvidere blev reglerne om betinget dom gjort langt smidigere end hidtil, således med hensyn til betingelserne, ved kombination af betinget og ubetinget straf og ved en ny regel om, at vilkårene i en betinget dom senere vil kunne ændres ved retskendelse.

Om straffeformen ungdomsfængsel udtalte kommissionen, at en del unge på grund af forskellige brist i karakter og intelligens ikke findes egnede for denne foranstaltning. Kommissionen anbefalede derfor, at nogle i fængsels-

1. betinget dom,
2. tiltalefrafald på andre vilkår end vedtagelse af bøde og betaling af erstatning,
3. ungdomsfængsel eller retsfølger, der træder i stedet for straf.

direktoratet værende planer til udbygning af ungdomsfængslet, således at der skabes passende anstaltrammer for disse to kategorier af unge, fremmes. Herom skal henvises til bemærkningerne foran (ad kap. 12: Ungdomsforsorgen).

I øvrigt bemærkes, at almindelig ubetinget fængselsstraf i de senere år kun har været anvendt i beskeden omfang over for unge lovovertrædere. I de fleste tilfælde står valget i praksis mellem betinget dom og ungdomsfængsel. Kriminalstatistikken viser klart denne tendens i udviklingen, og retningslinierne for anklagemyndighedens »påstandspraksis« fremgår af rigsadvokatens ovennævnte cirkulære af 4. august 1966.

Med hensyn til almindelig fængselsstraf påpegede kommissionen det uheldige i, at unge lovovertrædere på grund af en forholdsvis kortvarig straf ofte kommer til afsoning i de lokale arresthuse i stedet for i statsfængslerne, der har bedre behandlingsmuligheder. Navnlig fandt kommissionen det uheldigt, at unge hensættes i de mindre arresthuse, der ikke kan udbygges med særlige ungdomsafdelinger eller åbne kolonier.

Embedsmandsudvalget oplyste hertil, at grænsen for overførsel til statsfængsel i 1955 er nedsat noget, nemlig fra 5 måneders fængsel til 4 måneder. I 1962 er grænsen yderligere nedsat til 3 måneder. For straffe mellem 3 og 5 måneder er hensættelse i statsfængsel dog betinget af, at pladsforholdene tillader det, og at pågældendes forhold i øvrigt taler derfor. I kraft af denne sidste passus er der altså mulighed for en vis særbehandling af unge lovovertrædere.

Med hensyn til de problemer, der møder den unge lovovertræder efter prøveløsladelse eller endelig løsladelse, anførte kommissionen, at der savnes både overgangshjem i større byer eller nær disse og hjem eller pensionater beregnet på længerevarende ophold under oplæring, uddannelse eller almindelig stabilisering. Embedsmandsudvalget oplyste, at forsorgsselskabet har taget disse problemer op, hvorfor udvalget indskrænker sig til at henstille, at fængselsdirektoratet og Dansk Forsorgsselskab er opmærksom på spørgsmålet om oprettelse af flere ungdomspensionater for unge løsladte. Af forsorgsselskabets årsberetning fra 1964 fremgår, at selskabet forestår driften af 3 optagelseshjem og 2 ungdomspensioner med i alt 124 pladser.

Spørgsmålet om oprettelse af flere ungdomspensioner for unge løsladte og betinget dømte er behandlet i ovennævnte betænkning (nr. 400) vedrørende tilsyn m.v. med betinget dømte og andre lovovertrædere. Forslagene er endnu ikke gennemført.

Ad kap. 17: Forslag om oprettelse af klinikker for behandling af børn og unge med særlige tilpasningsvanskeligheder.

Spørgsmålet om oprettelse af rådgivningsklinikker for børn og unge blev taget op i administrationsudvalget, og behandlingen i udvalget førte til, at der ved lovændringen i 1958 blev skabt adgang for børneværnsudvalget til under visse nærmere betingelser at lade et barn eller en ung underkaste ambulant undersøgelse og evt. behandling bl.a. på en rådgivningsklinik for børn samt blev givet nærmere regler for oprettelse af sådanne rådgivningsklinikker.

Der rådede inden for folketingsudvalget nogen betænkelighed ved forslaget om oprettelse af rådgivningsklinikker, idet man navnlig frygtede, at der med hjemmel i bestemmelsen skulle blive oprettet et betydeligt antal klinikker og derved pådraget det offentlige væsentlige udgifter. Der blev derfor ved forhandling med socialministeren lagt en slags »loft« over oprettelsen af rådgivningsklinikker i den foreslåede 5 års gyldighedstid for loven.

Herefter og under hensyn til mulighederne for bemanding af klinikkerne opstillede embedsmandsudvalget et detaljeret forslag til i første omgang at udbygge Red Barnets rådgivningsklinik i København samt til at oprette 1 klinik på Fyn og 2 i Jylland.

Der er nu anerkendt 5 klinikker (der siden 1964-loven benævnes børneforsorgscentre), og der arbejdes på oprettelse af endnu 2 sådanne centre.

Spørgsmålet om koordinering af børne- og ungdomspsykiatrien i Danmark er taget op til undersøgelse i et af indenrigsministeriet nedsat udvalg.

Ad kap. 20: Forslag vedrørende de svagtbegavede.

Kommissionen foreslog, at der tilbydes alle hjælpeskoleelever et ekstra skoleår til dels værkstedspræget. Dette forslag er senere tiltrådt af det af undervisningsministeriet den 25. august 1955 nedsatte udvalg i betænkningen »Folkeskolens specialundervisning« (afgivet i februar 1961).

I forbindelse hermed foreslog kommissionen, at der ydes en vis økonomisk støtte (= 1. års lærlingeløn) til de hjem, der benytter tilbuddet. Dette er ikke gennemført, men der er nu mulighed for under ungdommens uddannelsesfond at yde kommunale stipendier (med op til 75 pct. statsrefusion) til fortsat skolegang ud over den undervisningspligtige alder (realafdelingen og 8., 9. og 10. klasse). Dette fælder også elever i hjælpeklasser fra 8. til 10. klassetrin.

Endvidere foreslog kommissionen, at der til folkeskolens specialundervisning knyttes rådgivere, der i lighed med det svenske forbillede foreslås kaldt kuratorer.

Dette forslag støttes kraftigt af embedsmandsudvalget og af den nævnte betænkning om folkeskolens specialundervisning. Forslaget er her nærmere udformet således, at kuratorer knyttes til konsulenten for særuntervisningen (skolepsykologen) og i kommuner med en særlig hjælpeskole til dennes leder, og at de samtidig knyttes til vedkommende offentlige arbejdsanvisningskontor. Kuratorvirksomheden skulle ikke være nogen ny form for for-
sorg, men en overbygning på specialundervisningsarbejdet. Udgifterne tænkes fordelt på skolevæsenet og arbejdsanvisningen i forholdet 3 : 1.

I øvrigt var embedsmandsudvalget af den opfattelse, at man, for så vidt angår København, bør bygge videre på det arbejde, der gøres af Foreningen af 1915, og at man også i andre byer, hvor der består en forening, bør bygge på dennes arbejde. Hvor der ingen forening er, bør kuratorstillinger oprettes, medmindre der fra lokalt hold fremsættes ønske om oprettelse af en privat forening til at forestå arbejdet.

Hertil bemærkes: Forslaget om at knytte kuratorer til folkeskolens specialundervisning er ikke gennemført generelt, men i det almindelige cirkulære om folkeskolens specialundervisning af 4. august 1961 har undervisningsministeriet meddelt skolemyndighederne, at indtil der kan udstedes generelle regler om sådan kuratorvirksomhed, vil ministeriet se med velvilje på andragender fra kommuner om indførelse af forsøgsmæssige ordninger, og sådanne er i de forløbne år indført i et sådant omfang, at de dækker et flertal af børn i hjælpeklasser. Ordningen går overalt ud på, at kurator ansættes i folkeskolen, men at han i instruks forpligtes til at samarbejde med andre myndigheder og institutioner af betydning for den handicappedes overgang fra skole til erhverv – især re-

valideringscentre, arbejdsanvisningens erhvervsvejledning, børne- og ungdomsværn og særfor-sorgsinstitutioner.

Det må dog bemærkes, at de her omhandlede kuratorer ikke blot skal beskæftige sig med svagtbegavede og tilpasningsvanskelige elever, men også med elever med andre handicap (med hensyn til syn, hørelse, tale, læsning, bevægelseshandicap og multihandicap).

Dernæst foreslog kommissionen, at der for de svagtbegavede, der ikke efter oplæring eller optræning kan placeres på det frie arbejdsmarked, oprettes beskyttede værksteder. Endvidere blev der stillet forslag om, at der optages forhandling mellem det offentlige og arbejdsmarkedets hovedorganisationer om, at der gives disse unge mulighed for i offentlige og private virksomheder at arbejde for en løn, der kan afpasses efter deres arbejdsydelse og suppleres op til en ålelig levestandard gennem offentlig hjælp.

Ad sidstnævnte forslag bemærkes, at sådan forhandling såvidt vides ikke har været taget op. I øvrigt er problemet – i hvert fald delvis – løst, dels gennem oprettelsen af beskyttede værksteder under åndssvageforsorgen og med hjemmel i revalideringsloven, dels gennem de senere års store beskæftigelse, der har bevirket en op-sugning af væsentligt flere af de erhvervshæmmede i det frie arbejdsmarked end tidligere.

Kommissionen kom til sidst ind på de svagtbegavede børn og unge, som ungdomsforsorgen og åndssvageforsorgen må tage sig af.

Inden for børne- og ungdomsforsorgen har man gennemført forslaget om udskillelse af de svagtbegavede til speciel behandling derved, at visse skolehjem og ungdomshjem kan godkendes specielt til modtagelse af svagtbegavede og sent udviklede børn og unge, jfr. § 83, stk. 2, og § 84, stk. 2. Man er endvidere opmærksom på de svagtbegavedes og sent udviklede særlige behov for efterværn i forbindelse med deres indpasning i erhvervslivet.

Problemerne vedrørende de særligt svagtbegavedes forhold til åndssvageforsorgen er taget op til løsning ved lov nr. 192 af 5. juni 1959 om forsorgen for åndssvage og andre særligt svagtbegavede, jfr. socialministeriets cirkulære af 8. december 1959.

Betænkningen slutter med et forslag om ned-sættelse gennem arbejds- og socialministeriet af et samarbejdsudvalg til koordinering af bestræbelserne på forskellige områder for at hjælpe de svagtbegavede. Denne tanke er ikke fulgt op.

Om ungdomskommissionens betænkning over den tilflyttede ungdoms særlige problemer

Ifølge kommissoriet skulle ungdomskommissionen bl.a. »optage spørgsmålet om den asociale ungdoms problemer til behandling med særligt henblik på forebyggelse af ungdomskriminaliteten.«

Kommissionen, der har foretrukket at anvende udtrykket »tilpasningsvanskelige« unge i stedet for »asociale« unge, har efter årsagerne til tilpasningsvanskelighederne sondret mellem unge, hvis tilpasningsvanskeligheder overvejende udspringer af deres psyke eller legemlige konstitution, og unge, hvis tilpasningsvanskeligheder overvejende ligger i deres milieu.

I betænkningen »Den tilflyttede ungdoms særlige problemer«, der kom i september 1947, behandlede særskilt spørgsmålet om de problemer, der rejser sig ved det milieuskifte, som forårsages ved unges tilflytning til de større byer.

Betænkningen tog navnlig sigte på de vanskeligheder, der møder de unge, der flytter til hovedstaden, men kom også i det sidste afsnit (IV) kort ind på tilsvarende problemer i enkelte større byer uden for København.

Betænkningen fastslog (i afsnit I) på grundlag af forskellige danske og svenske undersøgelser, at der næppe kan herske tvivl om, at risikoen for asocialitet er væsentlig større for tilflyttere end for den ungdom, der er opvokset i København.

I betænkningens afsnit II blev der givet en oversigt over de før 1947 eksisterende »foranstaltninger til gavn for den tilflyttede ungdom.« Disse »foranstaltninger« var overvejende af privat karakter, dog med nogen kommunal støtte. Lovreglerne på området var alene lov nr. 118 af 7. april 1936 om tilsyn med herberger, arbejds hjem m.v., (der bl.a. indeholder bestemmelser om kommunale tilskud til afhjælpning af mangler) og diverse sundhedsved-

tægter samt lov af 29. marts 1947 om foranstaltninger til imødegåelse af ungdomsarbejdsløshed, i henhold til hvilken der bl.a. ydes tilskud til Kofoeds Skoles træningsskole i St. Magleby.

Kommissionens forslag (i afsnit III) gik ud på:

1. Oprettelse af et centralt kontor til at yde den tilflyttede ungdom – herunder de unge, som påtænker at flytte til hovedstaden – råd og vejledning med hensyn til vilkårene i hovedstaden. Denne opgave blev foreslået løst af de kommunale ungdomsudvalg i hovedstadskommunerne, således at udgifterne deles mellem staten og hovedstadskommunerne med halvdelen til hver.

2. Endvidere anbefalede kommissionen (uden dissens) meget kraftigt gennemførelse af det i betænkningen angående ungdommens boligforhold I (marts 1947) af et flertal stillede forslag om en midlertidig lov om tvungen fremleje af værelser til enlige. At kommissionen i efteråret 1947 énstemmigt gik ind for flertallets forslag fra foråret 1947 må forekomme bemærkelsesværdigt under hensyn til, at et mindretal i foråret 1947 havde karakteriseret forslaget som »direkte grundlovsstridigt«.

3. Dernæst blev foreslået tilvejebragt en ordning hvorefter unge tilflyttere, der må anses for ganske uegnede til en mere varig tilværelse i hovedstaden (f.eks. fordi de ikke vil eller ikke kan påtage sig det arbejde, hvorved de kan eksistere), kan sendes tilbage til deres hjemegn, således at udgifterne hertil afholdes uden anvendelse af forsorgslovens almindelige opholdskommuneregler.

4. Videre blev foreslået, at der skaffes udveje til oprettelse af nye herberger for unge, og i denne forbindelse anbefalede, at der træffes en ordning, således at et herberg, som Sko-

len for arbejdsledige (Koføeds Skole) dengang påtænkte at oprette, kunne forbeholdes unge mænd under 25 år.

5. Kommissionen fandt det endvidere rimeligt, at herbergsspørgsmålet, også for de ældre, blev taget op til indgående overvejelse af arbejds- og socialministeriet.

6. Endelig anbefalede kommissionen, at det offentlige bidrog til at skaffe Koføeds Skole varige lokaler »som kan muliggøre en fortsat rolig og fremadskridende udvikling af institutionens gerning,« at der sikres institutionen sådanne økonomiske vilkår, at den hidtidige afhængighed af private tilskud ikke skal kunne medføre afbræk i institutionens arbejde, og at der ved en udbygning af institutionens virksomhed åbnes adgang til at tage et arbejde for de tilpasningsvanskelige piger op efter tilsvarende principper.

Hertil bemærkes:

ad 1: Et kommunalt kontor er ikke oprettet. Ungdomskommissionen har i sin afsluttende publikation »Samfundet og ungdommen« (31/10 1952) konstateret, at tanken har været drøftet mellem repræsentanter for de store københavnske kommuner, arbejds- og socialministeriet og finansministeriet, men at det ikke viste sig muligt at gennemføre den, fordi finansministeriet ikke så sig i stand til at medvirke.

Derimod har organisationen Københavns Ungdoms Råd (KUR), der er en sammenslutning af ungdomsforeninger og ungdomsklubber, drevet et rådgivningskontor. Det hedder herom i KUR's formålsparagraf bl.a.:

»KUR driver Ungdommens Rådgivningskontor med det formål, at yde vejledning og bistand til de unge, der vælger at flytte ind til hovedstaden, at tilrettelægge en oplysningsvirksomhed herom ude i landet og at bistå de unge, hvis tilværelse ikke er ordnet inden tilflytningen. Kontoret skal være formidler over for arbejdsanvisningskontorerne med henblik på at skaffe de unge arbejde, der svarer til deres evner og uddannelse og evt. formidle kontakt til andre rådgivende institutioner. Kontoret skal være de unge behjælpelig med at fremskaffe logi og skal hjælpe dem med at udnytte deres fritid på en sund og fornuftig måde, bl.a. ved at sætte dem i forbindelse med hovedstadens foreninger, og klubber. Kontoret skal – foruden at tage sig af den tilflyttende ungdom – også stå til rådighed for hovedstadens egne unge.«

Det udvalg under KUR, der har forestået ledelsen af Ungdommens Rådgivningskontor har været opmærksom på det særlige behov for rådgivning til herboende unge grønlændere og har ført forhandlinger med henblik på at tage et særligt rådgivningsarbejde op for disse. Det skal i denne forbindelse oplyses, at Københavns kommune har bevilget 500.000 kr. til Grønlændernes Hus, hvor der bl.a. vil blive ydet rådgivning for herboende grønlændere.

Rådgivningskontoret blev oprettet i 1956 på initiativ af de københavnske ungdomsforeninger, Dansk Ungdoms Fællesråd, De danske Skytte-, Gymnastik- og Idrætsforeninger, De samvirkende Hjemstavnforeninger, Højskolebevægelsen m.fl. på et væsentligt mere beskedent niveau end af ungdomskommissionen forudsat. Det første årsbudget var på 11.000 kr. incl. etableringsudgifter på 3.000 kr. Heraf dækkedes halvdelen eller 5.500 kr. af tilskud fra tipsmidlerne, 1.000 kr. skaffedes af initiativtagerne, og resten, 4.500 kr., blev dækket af de tre store hovedstadskommuner i forhold til befolkningstallene. Hertil skal føjes, at »Københavns Højskoleforening« stillede lokaler med inventar til rådighed mod en mindre godtgørelse for rengøring, lys og varme. Ved behandlingen i Københavns borgerrepræsentation, der med stort flertal vedtog magistratens indstilling om at yde det nævnte tilskud (for København 3.600 kr.), blev det pointeret som påskønnelsesværdigt, at initiativet var udgået fra de unge egne organisationer.

Kontorets eksistens gøres bekendt gennem udsendelse af følgende pjecer: »Ungdommens vejviser«, der udsendes månedligt (i et årsoplag på 50.000) til en række instanser, bl.a. samtlige offentlige arbejdsanvisningskontorer; pjecerne »Rejs ikke planløst til byen« og »Hvorfor ikke få mere ud af fritiden«, der sendes til bl.a. samtlige folkeregistre (med anmodning om udlevering til de borgere, der melder fraflytning til hovedstadsområdet) og samtlige arbejdsformidlingskontorer (årsoplag ca. 35.000). Endvidere udfoldes et vist oplysningsarbejde gennem annoncering for kontoret i en række københavnske biografer.

Københavns Ungdoms Råd er nu under nedlæggelse, men det er tanken at lade rådgivningskontoret fortsætte som selvejende institution.

Dansk Kvindesamfund har fra efteråret 1966 drevet en rådgivningsvirksomhed kaldet »De

unges Rådgivning«. Den indstilledes imidlertid pr. 1. april 1968. Et samarbejde har forgæves været forsøgt mellem Ungdommens Rådgivningskontor og De unges Rådgivning.

Med hensyn til udenlandske tilflyttere foreligger et særligt problem, som ikke var aktuelt på ungdomskommissionens tid. Danmark har nu ratificeret Den europæiske Socialpagt af 18. oktober 1961, men har taget forbehold med hensyn til pagtens artikel 19, der bl.a. forpligter til oprettelse af en fyldestgørende og vederlagsfri hjælpe- og oplysningstjeneste for vandrede arbejdere og deres familiemedlemmer. I anledning af en forespørgsel i folketinget om en udvidet tiltrædelse af Socialpagten til også at omfatte artikel 19 udtalte arbejdsministeren i marts 1968, at under hensyn til det dengang forholdsvis beskedne antal udlændinge, der arbejder her i landet (ca. 19.000), og til, at det hovedsageligt drejer sig om unge og yngre ikke-forsørgere, for hvem akklimatiseringen til det danske samfund kun ret sjældent har forvoldt vanskeligheder, var der ikke fundet tilstrækkeligt grundlag for at oprette en særlig social rådgivning og vejledning for udlændinge, der arbejder her i landet, ud over den de kan få ved de offentlige arbejdsanvisningskontorer og socialkontorerne. Det blev samtidig oplyst, at et under arbejds- og socialministerierne nedsat informationsudvalg er ved at udarbejde en pjece på flere fremmede sprog om forholdene i Danmark til vejledning for indvandrede arbejdere, og at det er tanken at udlevere denne pjece samtidig med udfærdigelsen af arbejdstilladelsen, ligesom den vil blive distribueret gennem bl.a. anvisningskontorer og socialkontorer.

Kun godt et år efter denne udtalelse havde billedet imidlertid i afgørende grad ændret sig. Tilgangen af udenlandsk arbejdskraft steg meget væsentligt, og det afsløredes hurtigt, at de fremmedes tilpasning i samfundet voldte store problemer. Navnlige har det vist sig, at udenlandske arbejdere i mange tilfælde blev udnyttet på arbejdsmarkedet og på boligmarkedet. Ukendskab til dansk sprog og danske forhold og de deraf følgende kontaktsværligheder medførte i vidt omfang, at udlændingene føler sig sat uden for samfundet. Som følge heraf nedsatte regeringen den 10. juli 1969 et udvalg til behandling af disse problemer. Udvalget, der er sammensat af repræsentanter for ministerierne og arbejdsmarkedets hovedorganisationer, har til opgave at udarbejde nye regler

om arbejdstilladelser til ikke-nordiske udlændinge og i øvrigt at belyse problemerne om udlændingenes sociale og trivselsmæssige vilkår samt udarbejde forslag til foranstaltninger, der tager sigte på en afhjælpning af eksisterende mangler. Sideløbende hermed skal udvalget under sagens behandling tage stilling til forskellige spørgsmål vedrørende udlændingenes sociale forhold i øvrigt og deres tilpasning til danske samfundsforhold.

ad 2: Herom henvises til bilaget om ungdommens boligforhold (bilag 5, side 114).

ad 3: Ved ændringen af forsorgsloven i 1961 blev der til bestemmelsen om rejsehjælp (§ 50, stk. 1) føjet følgende: »Dog kan der efter anmodning ydes en person under 25 år rejsehjælp til en kommune, hvortil pågældende har haft tilknytning gennem ophold og arbejde i længere tid, eller hvortil han har tilknytning gennem derboende nære pårørende, f.eks. forældre, plejeforældre eller søskende, hos hvem det må antages, at pågældende vil kunne få ophold.«

Denne regel indebærer altså alene en ret for kommunen (først og fremmest København) til under visse omstændigheder og efter begæring at yde rejsehjælp uden konsekvenser i form af pligt til at refundere tilflytningskommunen eventuel ydet hjælp, men der hjemles ikke (hvilket kommissionen dog vist nok nærmest ønskede) nogen ret for kommunen til at sende pågældende »hjem« mod hans vilje.

ad 4 og 5: Den foran nævnte herbergstilsynslov af 1936 viste sig ret hurtigt at være behæftet med visse mangler, for så vidt angår dens anvendelse i København, og Københavns magistrat rettede derfor gentagne henvendelser til socialministeriet (i 1940 og 1947) med henblik på en revision af loven. Ankerne mod loven var navnlig, at begrebet herberg ikke var defineret tilstrækkeligt vidt, således at foretagender, der reelt var omfattet af lovens hensigt, kunne unddrage sig tilsyn ved at camouflere sig under betegnelsen »hotel«, »pensionat« eller lign. Endvidere fandtes det uheldigt, at der foruden lovens tilsyn (der i København føres af et udvalg på 5 medlemmer, hvoraf de 3 er repræsentanter for kommunen) tillige af politiet føres et sundhedsmæssigt tilsyn, hvilket gav anledning til kompetencevanskeligheder.

Efter forhandlinger i socialministeriet, hvori deltog repræsentanter for socialministeriet, Kø-

benhavns magistrat, Københavns politi, det praktiske herbergsarbejde og ungdomskommissionen, blev der af socialministeriet den 1. marts 1949 nedsat et udvalg »til nærmere at overveje spørgsmålet om, hvilke foranstaltninger der bør iværksættes for at gøre tilsynet med herbergerne, navnlig i København, mere effektivt, og hvad der i øvrigt bør foretages for at forbedre forholdene for herbergsarbejdet.«

Ungdomskommissionen var repræsenteret i udvalget.

Dette udvalg afgav betænkning i juni 1953, indeholdende et forslag til ændring af herbergs-tilsynsloven, der dels tilsigtede afhjælpning af de foran nævnte mangler ved loven, dels som noget nyt indførte hjemmel til ydelse af stats- og kommunalt tilskud til oprettelse eller forbedring af herberger m.v.

Endvidere anbefalede udvalget, at forsorgslovens forbud mod ydelse af flyttehjælp blev lempet for at imødegå »planløs indvandring til København.«

Endelig foreslog udvalget, at statstilskuddet til »Centralkontoret for hjemløse mænd«, der siden 1939/40 havde stået fast på 2.500, blev fastsat til 25 pct. af kontorets af socialministeriet godkendte udgifter. Socialministeriet søgte bevillingsmyndighedernes tilslutning til at ændre tilskuddet i overensstemmelse hermed, men finansministeriet kunne kun gå med til et fast årligt tilskud på 7.500 kr. (hvilket på ansøgningstidspunktet var ca. 1.200 kr. lavere end de ansøgte 25 pct.). Fra og med finansåret 1960/61 andrager det årlige tilskud 11.000 kr.

Da udvalget havde konstateret, at herbergerne i vidt omfang ydede logi til fastboende, var det i det nævnte lovforslag præciseret som herbergernes egentlige opgave at yde logi i »kortere perioder« til »arbejdssøgende og andre personer, der midlertidigt er ude af stand til at skaffe sig logi.« Dette foranledigede ungdomskommissionens repræsentant til at afgive en særudtalelse, hvorefter de foreslåede ændringer i herbergstilsynsloven naturligt må følges af en indgående overvejelse af mulighederne for at skabe institutioner, som mod dækning af de løbende omkostninger kunne yde logi og eventuelt forplejning til enlige personer i længere tidsrum.

Der blev ikke i anledning af udvalgets betænkning fremsat lovforslag, men det har ikke været muligt at finde frem til årsagen hertil.

Om herbergssituationen i København blev der i borgerrepræsentationen i 1962 oplyst føl-

gende af borgmesteren for magistratens 3. afdeling:

»I henhold til lov nr. 118 af 7. april 1936 om tilsyn med herberger, arbejdshjem m.v. står de i Københavns kommune eksisterende herberger og arbejdshjem under tilsyn af et i henhold til den nævnte lovs § 5 nedsat udvalg.

Dette udvalg består af 5 medlemmer med borgmesteren for magistratens 3. afdeling som formand.

De tilsynsunderkastede herberger og arbejdshjem er:

1. Kirkens Korshærs herberge, Hillerødgade 62-64.
2. Missionen blandt hjemløse mænds herberge, Istedgade 21.
3. Frelsens Hærs ungdomsherberge, Frederikssundsvej 41.
4. Frelsens Hærs midlertidige herberge og arbejdshjem, Amagerfælledvej 55.
5. Arbejdernes Fællesorganisations gæstehjem, Nattergalevej 32.
6. Sundholms herberge, Sundholmsvej 6.
7. Koføeds Skoles herberge, Dronningensgade 34.
8. Arbejde Adlers herberge og arbejdshjem, Thorsgade 53.
9. K.F.U.K.'s herberge, Stampesgade 4.
10. Sømandshjemmet af 1884, Sct. Annæ Plads 20.
11. Himmelekspressen, Vasbygade, og
12. Kvindehjemmet, Jagtvej 153.

De nævnte virksomheder drives, bortset fra Sundholms herberge, af private institutioner, for enkeltes vedkommende med en vis kommunal støtte.

Der er i København etableret et nøje samarbejde mellem kommunen og de private institutioner under Centralkontoret for hjemløse mænd.

Henvisning til herberge og arbejdshjem sker gennem Centralkontoret, der fører kartotek over de personer, der søger de med kontoret samarbejdende institutioner, og følger gæsterne fra det øjeblik, de bliver optaget.

En gang om ugen har de københavnske institutionsledere en fælles drøftelse med Centralkontoret.

Prisen for logi er normalt 2.00 kr. pr. nat.

I Kirkens Korshærs og Missionen blandt hjemløse mænds nyopførte og tidssvarende indrettede herberger varierer logiprisen fra 2,50

kr. til 3,50 kr. pr. nat, eftersom gæsterne har ophold på 3-sengsstue eller enkeltstuer.

I Arbejdernes Fællesorganisations gæstehjem, der nyligt er gennemgribende istandsat, er prisen for logi 3,00 kr. pr. nat og i Kvindehjemmet 2,50 kr. pr. nat for enlige mødre, og 2,75 kr. pr. nat for mødre med børn.

For at modvirke for langvarige ophold på herbergerne er der for nogle vedkommende gennemført den ordning, at prisen for logi forhøjes efter 3 måneders ophold på herberget.

Dette gælder Kirkens Korshærs herberge i Hillerødgade, Gæstehjemmet Nattergalevej 32 og Kvindehjemmet på Jagtvejen.

De til Centralkontoret knyttede herberger for mænd råder over 884 pladser og arbejds-hjem over 24 pladser. Heraf var den 17. januar 1962 825 herbergspadser belagt, medens alle arbejds-hjemspadserne var optaget.

Kvindehjemmet råder over 70 pladser, der den 17. januar 1962 alle var belagt.

Medens det tidligere var således, at en stor del af herbergsgæsterne var uden beskæftigelse og opretholdt livet ved understøttelse fra arbejds-løsheds-kasse eller ved hjælp fra det offentlige, har udviklingen på arbejdsmarkedet medført, at langt den overvejende del har beskæftigelse, og der udfoldes fra Centralkontorets og institutionernes side store anstrengelser for, at så mange som muligt af disse kan få ophold i privat logi.

Det skal endelig bemærkes, at flere af herbergerne ikke helt har haft den standard, som kunne være ønskelig, men ved nyopførelsen af herbergsbygningerne i Hillerødgade og Istedgade – taget i brug henholdsvis den 22. september 1960 og den 14. oktober 1960 – samt ved en nybygning på Tingvej, som Frelsens Hær har projekteret til opførelse, er der i nogen grad rådet bod herpå.*

Af de her nævnte herberger er to senere nedlagt, nemlig de under 3) og 5) nævnte, og den samlede kapacitet er i dag 635. Det under 3) nævnte ungdomsherberge var oprettet som et resultat af ungdomskommissionens betænkning. Det blev nedlagt i efteråret 1964, fordi bygningen (en tidligere politistation) skulle nedrives for at give plads for nybyggeri. Det var ved nedlæggelsen fuldt belagt (man havde dog for at opnå dette hævet aldersgrænsen fra 25 til 30 år), men måtte i øvrigt betegnes som mindre velegnet til optagelse af tilpasningsvanskelige. Som en slags afløser agter Frelsens Hær nu i

forbindelse med et socialcenter på Amager at etablere (foreløbig som forsøg) 3 familiepen-sioner med 5 tilpasningsvanskelige unge i hver. Dette betyder en væsentlig mindre kapacitet (15 mod herbergets 48 pladser), men åbner mulighed for en intensiv behandling af de tilpasningsvanskelige unge.

ad 6: Om Kofoeds Skole bemærkes: I 1950 ydede staten og de tre hovedstadskommuner Kofoeds Skole et lån på i alt 526.400 kr. til køb og indretning af ejendommen Prinsesse-gade 7-9/Dronningensgade 34 til skolens særlige formål. Den kommunale andel af dette lån, 263.200 kr., er senere indløst ved tilskud fra staten med mellemkommunal refusion. Ejendommen, som i dag er værdiansat til 1,9 millioner kr. (brandforsikring 3,1 millioner kr.), rummer soignerings- og vaskeriafdeling, gymnastiksal, tøjdepot, skrædderstue, pressestuer, bibliotek, skolelokaler, opholdsstuer, restauration med køkken, administrationslokaler, pensionat, værkstedskursus, børneparkering, studenterkollegium, tjenesteboliger m.v. Lokalerne tillader en daglig kapacitet på omkring 300 elever foruden 40 kursister og 30 pensionærer.

Fra 1954 har staten og de tre hovedstadskommuner ydet skolen et driftstilskud på 30 pct. af de indsamlede midler. Tilskuddet var oprindeligt begrænset til 100.000 kr. årligt, men denne grænse er flere gange hævet og nu helt slettet. Tilskudsprocenten er samtidig øget til 50. Siden 1961 ydes tilskuddet af staten med mellemkommunal refusion. Tilskuddet udgjorde i 1966/67 i alt 605.300 kr., svarende til ca. 30 pct. af skolens samlede udgifter.

I december 1955 oprettede Kofoeds Skole et værkstedskursus med det formål at optræne elever i industrielt betonet arbejde inden for træ- og jernbranchen. Ved en særlig aftale med Københavns kommune opnåedes støtte til elevernes underhold i kursustiden. Kurset blev godkendt som revalideringsforanstaltning i 1961, og dets økonomi hviler nu helt i det offentlige. Udgifterne udgjorde i 1966/67 i alt 844.000 kr.

Kofoeds Træningsskole i St. Magleby har siden oprettelsen i 40'rne modtaget tilskud fra arbejdsministeriet efter bestemmelserne om ungdomsforanstaltninger. For tiden ydes et statstilskud på 60 kr. pr. elevdag, og der forhandles om en forøgelse af tilskuddet. I 1966/67 udgjorde tilskuddet 651.000 kr., svarende til ca. 75 pct. af træningsskolens samlede udgifter.

Kofoeds Skoles klientel har hidtil alene været mænd. I den seneste tid har man dog gjort en undtagelse på et begrænset område, idet et revalideringsarbejde er blevet påbegyndt for narkotikamisbrugere, omfattende både mænd

og kvinder, indkvarteret på skolen. Man er i skolens ledelse ikke fremmed over for tanken om engang med tiden at udvide alle grene af skolens arbejde til at omfatte begge køn.

Medlemstal i de i kontaktudvalget repræsenterede ungdomsorganisationer

1. Dansk Ungdoms Fællesråd:

	Regler om aldersgrænse	Aktive medlemmer i alt
Afholdsungdommens Fællesråd	nej	9.000
Aldrig mere Krig	nej	400
Danmarks Konservative Studerende	nej	1.600
Danmarks Kommunistiske Ungdom	fra 14 år	5.100
Danmarks Kristelige Studenterbevægelse	nej	700
Danmarks Landboudom	nej	13.077
Danmarks socialdemokratiske Ungdom	fra 14 år	20.000
Danmarks Retsforbunds Ungdom	nej	1.000
Danmarks Unge Katolikker	nej	700
Dansk Amatør Teater Samvirke	nej	1.560
Dansk Samlings Ungdomsgrupper	nej	400
D.S.M.F.'s Lærlingeorganisation	nej	13.000
Dansk Ungdoms Røde Kors	fra 10 år	700
Dansk Vandrelaug	nej	38.154
Danske Baptisters Ungdomsforbund	fra 8-14 år	4.580
Danske Studerendes FN-Forbund	nej	509
De danske Gymnastik- og Ungdomsforeninger	nej	236.355
Det Danske Spejderkorps	8-23 år	23.000
Det Unge Grænseværn	nej	1.000
De Unges Idræt	nej	11.076
Een Verdens Ungdom	30 år	525
Elevgruppen i dansk Sygeplejeråd	nej	3.500
FDB's Oplysningsråd		-
Frit Forum	nej	1.300
Frivilligt Dreng-Forbund	fra 8 år	30.000
Frivilligt Pige-Forbund	fra 8 år	6.052
HK's Ungdomsgrupper	nej	23.000
Konservative Gymnasiaster	nej	3.500
Konservativ Ungdom	15-35 år	12.855
KFUM og KFUK i Danmark	nej	20.000
KFUK-spejderne i Danmark	fra 8 år	26.341
KFUM-spejderne	fra 8 år	23.400
Landsforeningen af Højskoleelever	nej	80.000
Landsforeningen »Ungdomsringen«	14-18 år	90.000
Liberale Gymnasiaster	nej	1.000
Radikal Ungdom	15-35 år	5.032
Studerenterforeningen	nej	6.000
Sønderjyske Ungdomsforeningers Fællesråd	nej	8.139
Venstres Ungdoms Landsorganisation	35 år	21.709
Det Danske Pigespejderkorps	fra 8 år	20.000
		764.364

2. Dansk Idræts-Forbund:

	Aktive medlemmer	Heraf børn under 14-16 år	Passive medlemmer	I alt
Dansk Arbejder Idrætsforbund, DAI	40.886	14.740	13.802	54.688
Dansk Athlet-Union, DAU	3.580	1.540	3.962	7.542
Dansk Atletik Forbund, DAF	26.173	6.927	17.633	43.806
Dansk Amatør Bokseunion, DABU	4.530	1.073	14.387	18.917
Dansk Badminton-Forbund, DBF	46.161	9.943	1.728	47.889
Dansk Basketball-Forbund, DBBF	11.955	7.123	1.161	13.116
Dansk Boldspil-Union, DBU	185.665	103.531	308.984	494.649
Dansk Bord-Tennis Union, DBTU	8.468	3.542	5.423	13.891
Dansk Bueskytteforbund, DBSF	452	74	261	713
Dansk Cricket-Forbund, DCF	1.810	725	6.798	8.608
Danmarks Cykle Union, DCU	1.516	286	6.528	8.044
Dansk Fægte-Forbund, DFF	1.420	310	480	1.900
Dansk Gangforbund, DGaF	775	430	1.958	2.733
Dansk Golf-Union, DGU	4.476	400	880	5.356
Dansk Gymnastik-Forbund, DGF	53.407	23.112	6.836	60.243
Dansk Hockey-Union, DHU	361	125	293	654
Dansk Håndbold-Forbund, DHF	99.491	55.788	102.087	201.578
Dansk Ishockey Union, DIU	9.580	3.800	250	9.830
Dansk Kano og Kajak Forbund, DKF	2.816	399	978	3.794
Dansk Lawn-Tennis Forbund, DLTF	21.598	5.111	2.326	23.924
Dansk militært Idrætsforbund, DmI	9.000	—	—	9.000
Dansk Orienterings-Forbund, DOF	4.724	1.704	6.562	11.286
Dansk Ride-Forbund, DRF	9.251	3.981	1.349	10.600
Dansk Forening for Rosport, DFfR	14.663	3.341	13.866	28.529
Dansk Sejlunion, DSejlU	16.526	3.680	5.640	22.166
Dansk Skiforbund, DSkiF	2.050	217	255	2.305
Dansk Skytte-Union, DSkyU	6.792	289	2.041	8.833
Dansk Skøjte-Union, DSkøU	5.100	3.400	50	5.150
Danske Svæveflyveklubbens Sammenslutning, DSS	1.558	4	764	2.322
Dansk Svømme- og Livrednings-Forbund, DS&LF	35.944	20.199	4.922	40.866
Dansk Volleyball Forbund, DVBF	10.131	4.063	5.576	15.707
Dansk Vægtløftnings-Forbund, DVF	3.310	558	3.070	6.380
Grønlands Idræts-Forbund, GIF	3.110	910	3.085	6.195
KFUM og KFUK's Idrætsforbund i Danmark, KFUM&K	101.712	38.318	16.733	118.445
I alt	748.991	319.643	560.668	1.309.659

3. Danske Studerendes Fællesråd:

Danske Studerendes Fællesråd er fællesorga-
nisation for de studerendes råd ved følgende
universiteter og læreanstalter:

Studenterrådet ved Københavns Universitet.
Studenterrådet ved Århus Universitet.
Studenterrådet ved Odense Universitet.
Polyteknisk Forening.

De studerendes Råd ved Handelshøjskolen i
København.

De studerendes Råd ved Handelshøjskolen i
Århus.

Odontologisk Forening, Tandlægehøjskolen i
København.

Odontologisk Forening, Tandlægehøjskolen i
Århus.

De studerendes Råd, Kgl. Veterinær- og Landbohøjskole.	Odense Seminarium	390
De studerendes Råd, Farmaceutisk Højskole.	Ranum Seminarium	411
De studerendes Råd, Det kgl. danske Musik-konservatorium.	Ribe Seminarium	287
De studerendes Råd, Arkitektskolen i Århus.	Silkeborg Seminarium	488
De studerendes Råd, Danmarks sociale Højskole i København.	Skårup Seminarium	211
De studerendes Råd, Danmarks sociale Højskole i Århus.	Skive Seminarium	300
De studerendes Råd, Danmarks Biblioteksskole.	Tønder Seminarium	245
De studerendes råd repræsenterer alle de ved universitetet/lærestalten tilmeldte studerende, og DSF repræsenterer herved i dag ca. 40.000 studerende.	Vejle Småbørnsseminarium	84
	Vordingborg Seminarium	438
	N. Zahles Seminarium	383
	Ålborg Seminarium	494
	Århus Seminarium	508
	I alt	12.321

4. Lærerstuderendes Landsråd:

	Antal medlemmer
Ankerhus Seminarium	138
Blågård Seminarium	588
Emdrupborg Seminarium	453
Esbjerg Seminarium	375
Frederiksberg Seminarium	350
Gedved Seminarium	301
Haderslev Seminarium	329
Haslev Seminarium	486
Hellerup Seminarium	410
Herning Seminarium	329
Hjørring Seminarium	596
Holbæk Seminarium	543
Jelling Seminarium	316
Jonstrup Seminarium	350
Kolding Seminarium	337
Københavns Dag- og Aftenseminarium	826
Th. Langs Seminarium	349
Marselisborg Seminarium	419
Nr. Nissum Seminarium	587

5. Studierådet ved Danske Teknika:

Studierådet ved Danske Teknika er landsorganisation for de studerendes råd ved landets ni teknika med flg. antal af studerende:

Aalborg Teknikum	405
Århus Teknikum	560
Esbjerg Teknikum	65
Horsens Teknikum	510
Sønderborg Teknikum	165
Odense Teknikum	995
Haslev Teknikum	75
Københavns Teknikum	1160
Helsingør Teknikum	145
I alt	4080

Til disse tal skal lægges antallet af studerende på de til de enkelte teknika knyttede adgangskurser (1 års varighed), i alt ca. 2.000 studerende. Disse fordeler sig skønsmæssigt (procentvis) som antallet af egentlige ingeniør-studerende.

Redegørelse for undersøgelsen af ungdomsledere på Fyn

I 1967 igangsatte Dansk Ungdoms Fællesråd en undersøgelse af ungdomsledere på Fyn for at få klarlagt visse træk hos ungdomslederne med hensyn til deres lederuddannelse, deres økonomiske indsats, deres tidsmæssige indsats og deres baggrund for at tage del i ungdomsarbejdet. Denne undersøgelse er foretaget med assistance fra Socialforskningsinstituttet, og nogle hovedkonklusioner skal gengives her.

Undersøgelsens resultater er publiceret i Lederbladet i november 1968:

Karakteristik af den undersøgte gruppe.

Spørgeskemaerne er tilsendt de enkelte ungdomsledere gennem deres organisationer eller efter tilstillede lister over tillidsmænd. På denne baggrund har de ungdomsledere, der har svaret på skemaerne, følgende tilhørsforhold til ungdomsarbejdet:

Danmarks Retsforbunds Ungdom ..	0,6 %
Danmarks socialdemokratiske Ungdom	0,4 %
Dansk Vandrelaug	0,1 %
De danske Gymnastik- og Ungdomsforeninger	33,6 %
Det danske Pigespejderkorps	7,5 %
Det danske Spejderkorps	11,5 %
De unges Idræt	4,9 %
Frit Forum	0,1 %
FDF	17,9 %
FPF	4,0 %
HK's ungdomsgrupper	0,3 %
Konservative Gymnasiaster	0,4 %
Konservativ Ungdom	0,6 %
KFUM og K	4,9 %
KFUK-spejderne	6,0 %
KFUM-spejderne	3,5 %
Radikal Ungdom	0,4 %
Venstres Ungdom	1,2 %
Danmarks kommunistiske Ungdom ..	0,0 %
Uoplyst	2,1 %

Der blev tillige for at karakterisere gruppen spurgt, hvilken stilling den pågældende beklædte inden for organisationen. Det fremgår heraf, at 64,8 % er ledere for troppe, grupper, kredse eller lignende, medens den næststørste gruppe, 15,3 % er formænd og 8,1 % er bestyrelsesmedlemmer. Kun 1 % er uoplyst og kan som sådan betegnes som uden tillidsposter. De fleste ledere har været medlem af den pågældende organisation i temmelig lang tid, og undersøgelsen understøtter ikke den ret gangse opfattelse, at man kun er medlem af en forning i meget kort tid, før man får »overladt« lederopgaver. Kun 2,9 % har været medlem mindre end 1 år. 12,0 % fra 1-2 år, 12,8 % fra 2-3 år, 25,1 % fra 3-5 år og 25,1 % fra 6-10 år. De fleste ledere har også beklædt deres nuværende post i en periode, der er længere end 1 år, og det mest almindelige synes at være 1-2 år. På denne baggrund er det interessant at se, at ungdomsledernes alder ikke er så skæv, som det også ofte påstås. 19,8 % er mellem 19 og 23 år gamle, 18,4 % er mellem 24 og 28 år, 16,6 % er mellem 29 og 33 år. Derefter fordeler alderen sig med en stærkt aftagende kurve, så ca. 10 % er over 50 år.

Også flere karakteristiske træk fra gruppen kan nævnes. Således er f. eks. $\frac{2}{3}$ gift. Kønsfordelingen er nogenlunde ligelig - 56 % er mænd. De fleste er funktionærer - 40 % - og ude af erhverv 31 %. Derefter er der et langt spring ned til den næste gruppe, der er faglærte arbejdere - 9,8 %.

Man er ikke uden viden om den store gruppe af unge uden for erhverv. Det viser sig, at de 60 % af disse er husmødre, 19 % lærlinge, 11 % studerende og 7 % gymnasieelever. Også for ægtefællens erhverv gælder det, at det atter er de to grupper »funktionærer« og »ude af erhverv«, der er stærkest repræsenteret.

Hvilken form for uddannelse?

41 % oplyser, at de »kun« har en folkeskoleuddannelse bag sig. 24 % har en realeksamen og 14 % en uddannelse fra en højere læreanstalt. 7,5 % er under uddannelse. Tages disse tal sammen med befolkningen i øvrigt, viser de, at en relativ større procentdel af ungdomslederne har en eller anden form for højere uddannelse bag sig end det gælder for befolkningen i øvrigt.

En egentlig ungdomslederuddannelse synes meget udbredt. Godt halvdelen har deltaget i fra 1–15 weekendkursus, og hele 32 % har deltaget i ugekursus. Kun godt 12 % har dog deltaget i endnu længere kursus. Materialet giver det indtryk, at den mest anvendte kursusform er weekendkursus og aftenkursus, mens brevkursus slet ikke har nogen udbredelse af betydning. En trediedel af ungdomslederne mener ikke, der er tilstrækkeligt med tilbud om lederuddannelse og ønsker sådanne tilbud givet gennem kurser og ikke gennem brevkursus.

Den personlige indsats i foreningsarbejdet.

Det koster både tid og penge at være med i ungdomsarbejde. Derfor er det med særlig interesse, hvorledes svarene er, når det drejer sig om dette emne. De fleste ungdomsledere synes dog ikke at sætte familieliv og andre interesser over styr ved at deltage. De fleste – 40 % – anslår, at de bruger fra 1–5 timer om ugen på deres ungdomsarbejde, og 28 % bruger 6–10 timer. 17 % ligger på grænsen til det kritiske, idet de anvender fra 11–20 timer pr. uge. Besvarelsenerne om, hvor mange penge, der anvendes, siger, at godt en fjerdedel er »gratister«, og at de fleste af de øvrige kun bruger op til 20 kr. pr. uge på deres deltagelse i ungdomsarbejde. På årsbasis er der ikke færre end 11 %, der godtgør, at de bruger mere end 500 kr. på deres ungdomsarbejde. Den største

del anvendes på transportudgifter, materialer og fortæring.

Idealister og ulønnede er der stadig mange af. Undersøgelsen viser, at det stadig er den overvejende del af ungdomslederne, der selv må betale for deres direkte udgifter i forbindelse med foreningsarbejdet, dette gælder også sådanne udgifter som telefon, porto, kontorartikler o.lign. Godt 11 % oplyser, at de har haft direkte tabt arbejdsfortjeneste på deres deltagelse i ungdomsarbejde. De fleste kontingenter til foreningerne ligger på fra 10–40 kr. pr. år, men kun godt halvdelen synes at have betalt kontingent. 92 % af lederne er ulønnede, og som helhed kan siges, at ingen af undersøgelsens registrerede får mere end beløb på under 400 kr. pr. år.

Dobbeltmedlemskaber.

Har Dansk Ungdoms Fællesråd 700.000 medlemmer? Dette spørgsmål har undersøgelsen også et svar på, idet man har undersøgt, hvor mange organisationer de adspurgte desuden er medlemmer og ledere af. Det giver samtidig et svar på, om det er »Tordenskjolds soldater«, man møder i de forskellige organisationer.

53 % er medlem af mindst én anden forening, så man kan ikke påstå, at ensidigheden er fremherskende.

22 % af disse er medlem af to foreninger i alt, 14 % i tre og 7 % i fire.

Det mest almindelige dobbeltmedlemskab er, at man også står i en idrætsforening eller i en faglig forening, så slet så »ambivalente« med hensyn til deres idémæssige opfattelser er unge altså heller ikke. Godt 25 % går så vidt, at de har en tillidspost i en anden forening, og denne er gerne en bestyrelsespost. Et egentligt dobbeltansvar er ikke synderligt udbredt, og foreningspamperen er tilsyneladende ikke særlig nem at træffe på – i alt fald ikke på Fyn.

Oversigt over ungdomsfællesråd og ungdomsbyråd

A. Dansk Ungdoms Fællesråds undersøgelse af kommunale ungdomsbyråd.

I juni 1968 udsendte Dansk Ungdoms Fællesråd spørgeskemaer til 34 kommuner landet over, kommuner, hvor man i forvejen vidste, der var oprettet ungdomsbyråd eller bestræbelser i gang for at oprette et sådant. Besvarelsen af de udsendte spørgeskemaer er givet af en repræsentant for en af de politiske ungdomsorganisationer i hver af de pågældende kommuner. Der indkom besvarelser fra 25 kommuner.

Geografisk dækker besvarelsenerne følgende områder:

Jylland	10 kommuner
Fyn	2 kommuner
Lolland-Falster	1 kommune
Sjælland minus Storkøbenhavn	6 kommuner
Storkøbenhavn	6 kommuner
I alt	25 kommuner

I 10 af de 25 kommuner er der oprettet ungdomsbyråd, nemlig i Brøndbyerne, Helsingør, Herstederne, Middelfart, Nykøbing F, Roskilde, Skive, Svendborg og Tikøb. Disse er oprettet i tiden august 1967 til september 1968. Det bemærkes, at der blandt de kommuner, hvor der er oprettet ungdomsbyråd, kun er én landkommune, nemlig Tikøb. I 4 kommuner arbejdes der for oprettelse af ungdomsbyråd. Tidligere er der gjort forsøg i Århus, men med negativt resultat.

Ungdomsbyrådenes sammensætning.

I 8 kommuner er alle politiske ungdomsorganisationer, der har lokalafdelinger, repræsenteret. I én kommune er Radikal Ungdom, Socialistisk Ungdoms Forum og Danmarks kommunistiske Ungdom ikke repræsenteret. Endelig er ungdomsbyrådet i én kommune ikke oprettet af de politiske ungdomsorganisationer, men af unge, der ikke er partipolitisk engageret, hvor-

for repræsentationen heller ikke dækker de politiske ungdomsorganisationer.

I 5 kommuner er organisationer repræsenteret i forhold til partiernes stemmer ved sidste kommunevalg. I én kommune er repræsentationen lige for alle. I 3 kommuner er organisationerne forlods repræsenteret med 1 medlem og derefter i forhold til partiernes stemmetal ved sidste kommunevalg. Som allerede nævnt er ungdomsbyrådet i én kommune ikke sammensat efter partipolitiske linier.

Ungdomsbyrådenes medlemstal følger i de fleste tilfælde byrådenes, d.v.s. fra 11 til 19 medlemmer. De fleste steder har man fastsat en aldersgrænse for ungdomsbyrådenes medlemmer. Yderpunkterne er 16 til 30, flertallet dog 16 til 25 år.

»Skyggekabinet« eller pressionsgruppe.

Formålet med ungdomsbyrådene er dels at virke som »skyggekabinet«, dels at virke som pressionsgruppe, dels at bidrage til forøgelse af ungdommens interesse for kommunalpolitiske problemer.

Det er meget omfattende og alsidige opgaver, man er gået i gang med. Det vil føre for vidt at nævne dem alle, men de spænder fra kommunal langtidsplanlægning over problemer ved kommunesammenlægninger, kommunale byggeopgaver, vej- og gadeproblemer, undersøgelser af behovet for fritidsfaciliteter, vuggestuer, børnehaver, skoler, kollegier til protester mod en politimesters behandling af en sag omkring hotelejerens afvisning af gæster ved Russeltribunalets møder i Roskilde.

I besvarelsenerne henvises til, at ungdomsbyrådens arbejdsperiode har været meget kort, hvorfor der ikke er mange resultater at pege på. Dog kan et enkelt ungdomsbyråd fremhæve, at man har fået et krav om oprettelse af en politisk ungdomsgård og et diskotek opfyldt.

Økonomi.

I flere kommuner var problemerne om ungdomsbyrådenes økonomi ikke afklaret. I andre kommuner var problemet klaret gennem kommunal støtte. Støtten bliver i et enkelt tilfælde ydet i form af sekretærhjælp og betaling af porto og andre distributionsudgifter. I andre kommuner ydes direkte støtte på bevillinger fra 500 kr. op til 1800 kr. pr. år. I nogle kommuner dækkes udgifterne helt eller delvis ved, at der opkræves et nærmere fastsat beløb fra hver repræsentant i ungdomsbyrådet.

Mødested og -hyppighed.

I 5 kommuner, Helsingør, Nykøbing F, Roskilde, Skive og Tikøb, afholdes møderne i byrådssalen. I 4 kommuner er der stillet andre kommunale lokaler til rådighed. Fra 1 kommune oplyses intet om mødested.

7 ungdomsbyråd afholder møder 1 gang i måneden, 2 afholder 2 møder pr. måned, medens 1 ungdomsbyråd intet oplyser om, hvor ofte møderne afholdes.

Andre former for samarbejde.

I undersøgelsen indgår også spørgsmål om andre former for samarbejde mellem ungdomsorganisationerne på lokalt plan.

Her fremgår det, at der i 21 af de 25 kommuner er forskellige former for samarbejde mellem de politiske ungdomsorganisationer. Dette samarbejde er i alle tilfælde koncentreret om afgrænsede opgaver, f. eks. Vietnamkomiteer, politisk orientering i skolerne, afholdelse af større politiske diskussionsmøder. Næsten alle steder er alle de politiske ungdomsorganisationer, der har lokalafdelinger i de pågældende områder, med i samarbejdet.

Det er generelt, at der ikke findes nogen form for samarbejde mellem de politiske og de upolitiske ungdomsorganisationer. Kun i én kommune peges der på et begyndende samarbejde med de upolitiske ungdomsorganisationer.

B. Ungdomsfællesråd.

Kun i 4 af de under A nævnte kommuner eksisterede et ungdomsfællesråd, hvilket vil sige et etableret samarbejde mellem de politiske og de upolitiske ungdomsorganisationer. Det var i Ballerup-Måløv, Esbjerg, Frederikshavn og Århus. Fra to kommuner meddelte den nævnte undersøgelse, at man påtænkte dannelse af et ungdomsfællesråd.

Herudover eksisterer i dag ungdomsfællesråd i Assens, Brønderslev, Glostrup, Haderslev, Holstebro, Københavns Kommune, Nyborg, Slagelse, Tårnby, Vejle og Ålborg.

